

UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
PODIPLOMSKI ŠTUDIJ VARSTVO NARAVNE DEDIŠČINE

Tina MIKUŠ

STANJE IN PERSPEKTIVE KRAJINSKIH PARKOV V SLOVENIJI

MAGISTRSKO DELO

**THE STATE AND PERSPECTIVES OF LANDSCAPE PARKS IN
SLOVENIA**

M.Sc. THESIS

Ljubljana, 2006

Magistrsko delo je nastalo na Univerzi v Ljubljani, Biotehniški fakulteti, na podiplomskem študiju Varstvo naravne dediščine.

Senat Biotehniške fakultete je za mentorja magistrskega dela imenoval prof. dr. Boštjana Anka.

Komisija za oceno in zagovor:

Predsednik: prof. dr. Alenka Gaberščik
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za biologijo

Član: prof. dr. Dušan Plut
Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo

Član: prof. dr. Boštjan Anko
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire

Datum zagovora:

Naloga je rezultat lastnega raziskovalnega dela. Podpisana se strinjam z objavo svoje naloge v polnem tekstu na spletni strani Digitalne knjižnice Biotehniške fakultete. Izjavljam, da je naloga, ki sem jo oddala v elektronski obliki, identična tiskani verziji.

Tina MIKUŠ

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA

ŠD Md
DK GDK 907.11:907.32(497.12)(043.2)
KG Varstvo naravne dediščine/naravna dediščina/varstvo narave/zavarovana območja/krajinski parki/ustanavljanje krajinskih parkov/upravljanje krajinskih parkov
KK
AV MIKUŠ, Tina
SA ANKO, Boštjan
KZ SI-1000 Ljubljana, Jamnikarjeva 101
ZA Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakultete
LI 2006
IN STANJE IN PERSPEKTIVE KRAJINSKIH PARKOV V SLOVENIJI
TD Magistrsko delo
OP XVI, 182 str., 46 pregl., 18 sl, (bom še dopolnila) pril., 117 vir.
IJ sl
JI sl/en
AI

Magistrsko delo se osredotoča na iskanje vzrokov neupravljanja večine razglašanih krajinskih parkov v Sloveniji ter skuša podati predloge za rešitev tega problema. Večina aktov o zavarovanju krajinskih parkov, nujno potrebuje novelacijo in usklajitev z zahtevami veljavne zakonodaje s področja varstva narave. V delu so izvedene različne metode dela: analize aktov o zavarovanju, arhivskega in drugega gradiva, do metode intervjujev in izvedbe prostorskih analiz z uporabo geografskega informacijskega sistema. Magistrsko delo podaja predloge za učinkovit proces ustanavljanja in upravljanja krajinskih parkov ter za oživitev že razglašanih, a nikoli upravljanih krajinskih parkov. Pomembno je, da se v prihodnosti, v obeh primerih, tesno sodeluje z deležniki in drugo zainteresirano javnostjo. Priprava načrta upravljanja naj bi bila za krajinske parke obvezna ter bi se morala začeti prej (v prvih korakih procesa ustanavljanja), ne pa šele po določitvi upravljavca, kot to je zapisano v Zakonu o ohranjanju narave (2004: 60. člen). V magistrskem delu je podan predlog ustanovitve t.i.«Institucije v ustanavljanju» že v prvih korakih procesa ustanavljanja. Ta institucija naj bi poskrbela za koordinacijo in izvajanje vseh korakov procesa ustanavljanja v t.i. »fazi ustanavljanja krajinskega parka«. Predlagani koraki procesa ustanavljanja in upravljanja so naslednji: evidentiranje in vrednotenje pomembnih delov narave (korak 1), osnivanje in delovanje institucije v ustanavljanju (korak 2), vključevanje in sodelovanje lokalnega prebivalstva v fazi ustanavljanja in upravljanja (korak 3), postopek ustanavljanja krajinskega parka (korak 4), ter upravljanje krajinskega parka (korak 5). Za učinkovit proces ustanavljanja in upravljanja krajinskih parkov je potrebno zagotoviti finančna sredstva, ki pa jih današnja zakonodaja s področja varstva narave ne predvideva. Ponovno je potrebno pretehtati načine vrednotenja na podlagi katerih se ustanavljajo krajinski parki. Razmišljati je potrebno tudi o bolj natančni opredelitvi namena krajinskih parkov, saj le tega še ni definiranega, zato pa je toliko težje postavljati cilje upravljanja takih območij.

KEY WORDS DOCUMENTATION

DN Md
DC FDC 907.11:907.32(497.12)(043.2)
CX Natural heritage protection/nature protection/protected area/landscape park/
landscape park establishment/landscape park management
CC
AU MIKUŠ, Tina
AA ANKO, Boštjan
PP SI-1000 Ljubljana, Jamnikarjeva 101
PB University of Ljubljana, Biotechnical Faculty
PY 2006
TI THE STATE AND PERSPECTIVES OF LANDSCAPE PARKS IN SLOVENIA
DT M. Sc. Thesis
NO XVI, 170 p., 46 tab., 17 fig., (bom še dopolnila) ann., 113 ref.
LA sl
AL sl/ en
AB

KAZALO VSEBINE

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA (KDI)	III
KEY WORDS DOCUMENTATION (KWD)	IV
KAZALO VSEBINE	V
KAZALO PREGLEDNIC	IX
KAZALO SLIK	XII
KAZALO PRILOG	XIV
OKRAJŠAVE IN SIMBOLI	XVI
SLOVARČEK	XVIII
1 UVOD.....	1
1.1 CILJI NALOGE	1
1.2 DELOVNE HIPOTEZE	2
2 PREGLED LITERATURE.....	3
2.1 ZGODOVINA VARSTVA NARAVE NA SLOVENSKEH TLEH, KI JE VPLIVALA NA DANAŠNJE STANJE ZAVAROVANIH OBMOČIJ.....	3
2.1.1 Začetki varstva in varstvo narave med obema svetovnima vojnama	3
2.1.2 Sistemska, kadrovska in zakonodajna ureditev varstva narave po II. svetovni vojni ...	5
2.2 ZAVAROVANA OBMOČJA	13
2.3 KRAJINSKI PARKI	15
2.4 SISTEM KATEGORIZACIJE ZAVAROVANIH OBMOČIJ PO IUCN	22
2.4.1 Kategorija V – zavarovana krajina/marina (Protected Landscape/Seascape)	23
2.5 ZAKONODAJA, STRATEGIJE, SMERNICE IN DRUGI DOKUMENTI, POMEMBNI ZA DOSEGANJE CILJEV OHRANJANJA BIOTSKE RAZNOVRSTNOSTI IN VARSTVA VREDNIH DELOV NARAVE	26
3 METODE DELA.....	28
4 STANJE KRAJINSKIH PARKOV V SLOVENIJI	33
4.1 PROSTORSKA RAZPOREDITEV KRAJINSKIH PARKOV GLEDE NA POGLAVITNE POKRAJINSKO- EKOLOŠKE TIPE.....	34
4.2 KRAJINSKI PARKI ZNOTRAJ SEDMIH OBMOČNIH ENOT ZAVODA REPUBLIKE SLOVENIJE ZA VARSTVO NARAVE 36	
4.2.1 OE ZRSVN Celje	36
4.2.2 OE ZRSVN Maribor	38
4.2.3 OE ZRSVN Nova Gorica.....	39
4.2.4 OE ZRSVN Piran.....	41
4.2.5 OE ZRSVN Novo mesto	42
4.2.6 OE ZRSVN Kranj.....	43
4.2.7 OE ZRSVN Ljubljana	44
4.3 RAVNI VARSTVA NARAVE	47
4.3.1 »Naravne znamenitosti«, koraki od prepoznavanja do določanja pravnega statusa ...	50
4.3.1.1 Prepoznavanje in evidentiranje »naravne znamenitosti«	50
4.3.1.2 Vrednotenje potencialnih naravnih vrednot.....	50
4.3.1.3 Določanje pravnega statusa predlaganim naravnim vrednotam	52

4.3.2	Varstvo narave na ravni rastlinske in živalske vrste; koraki od prepoznavanja do določanja pravnega statusa	53
4.3.2.1	Prepoznavanje in evidentiranje rastlinskih in živalskih vrst	53
4.3.2.2	Opredelitev ogroženosti rastlinskih in živalskih vrst	53
4.3.3	Varstvo narave na ravni ekološkega sistema, koraki od prepoznavanja do določanja pravnega statusa	55
4.3.3.1	Prepoznavanje in evidentiranje na ravni ekološkega sistema	55
4.3.3.2	Vrednotenje habitatnih tipov	56
4.3.3.3	Evidentiranje in vrednotenje krajine	56
4.3.3.4	Določanje pravnega statusa ekološkemu sistemu	59
4.3.4	Pravni ukrep varstva za naravovarstvene vsebine, ki so pridobile pravni status	62
4.3.5	Obstoj strokovnih podlag in določanje namena zavarovanja krajinskih parkov v Sloveniji	63
4.3.5.1	Strokovne podlage s kartografskim gradivom, osnova aktom o zavarovanju	63
4.3.5.2	Namen zavarovanja območij krajinskih parkov	66
4.3.5.3	Kartografske priloge z vrisanimi območji krajinskih parkov	67
4.4	SMERNICE IN DOMAČA ZAKONODAJA S PODROČJA VARSTVA VREDNIH DELOV NARAVE IN OHRANJANJA BIOTSKE RAZNOVRSTNOSTI V POVEZAVI S FINANCIRANJEM OMENJENIH PODROČIJ NARAVE ..	74
4.4.1	Ekološko pomembna območja, območja Natura 2000 in financiranje območij krajinskih parkov	78
4.4.1.1	Ekološko pomembno območje (EPO)	78
4.4.1.2	Območje Natura 2000 – posebno varstveno območje	82
4.4.2	Financiranje ukrepov varstva narave	87
4.4.2.1	Odpri vprašanja pri financiranju območij krajinskih parkov	90
4.4.2.2	Zavarovana območja in tržno odvisni mehanizmi financiranja	91
4.5	VKLJUČEVANJE LOKALNEGA PREBIVALSTVA IN DRUGIH DELEŽNIKOV V PROCES USTANAVLJANJA KRAJINSKEGA PARKA	93
4.5.1	Komunikacija in posvetovanje z domačini	94
4.5.2	Seznanitev javnosti in proces ustanavljanja krajinskega parka	95
4.6	POSTOPEK USTANAVLJANJA KRAJINSKEGA PARKA	99
4.6.1	Analiza vsebine aktov o zavarovanju krajinskih parkov	99
4.6.1.1	Naravne vrednote s podanim obsegom in sestavinami	99
4.6.1.2	Namen zavarovanja	100
4.6.1.3	Pravila ravnanja oziroma varstveni režim in razvojne usmeritve	100
4.6.1.4	Določitev načina opravljanja nalog, potrebnih za zagotovitev namena zavarovanja	102
4.6.1.5	Meje zavarovanega območja	102
4.6.1.6	Vrsta zavarovanega območja	102
4.6.1.7	Določitev načina izvajanja javne službe za upravljanje zavarovanega območja	102
4.6.1.8	Morebitna obveznost sprejema načrta upravljanja	103
4.6.1.9	Finančni viri za izvajanje zavarovanja in razvoj lokalnega prebivalstva	103
4.6.1.10	Vplivno območje	103
4.6.2	Razglašena območja krajinskih parkov v Sloveniji – pregled dejstev	103
4.6.2.1	Krajinski parki, ustanovljeni s strani države	105
4.6.2.2	Krajinski parki, ustanovljeni s strani občin(e)	107
4.6.3	Evidenca o krajinskih parkih	111
4.6.3.1	Območja, ki jih v evidencah ne vodimo več kot krajinske parke	112
4.6.4	Območja današnjih krajinskih parkov so se razglašala po različnih zakonih, ki so urejali varstvo narave	114
4.6.5	Naknadno določevanje termina »krajinski park«	117
4.6.5.1	Območja, razglašena kot »krajinski park«	119
4.6.5.2	Območja, razglašena kot »naravna/prirodna znamenitost«	120
4.6.5.3	Območja, razglašena kot »kulturni in zgodovinski spomenik oz. spominski park«	121
4.6.5.4	Območje, razglašeno kot »območje naravnih znamenitosti in kulturnih spomenikov«	121
4.6.5.5	Območje, razglašeno kot »območje kulturnih in zgodovinskih spomenikov ter naravnih znamenitosti«	122
4.6.6	Faze postopka ustanavljanja krajinskih parkov	122
4.7	UPRAVLJANJE KRAJINSKIH PARKOV	123
4.7.1	Način izvajanja javne službe za upravljanje zavarovanega območja	123
4.7.2	Naloge upravljalca zavarovanega območja	125
4.7.2.1	Načrt upravljanja	126

4.7.2.2	Naravovarstveni nadzor.....	129
4.7.3	Finančni viri za upravljanje nekega zavarovanega območja in razvoj lokalnega prebivalstva	130
4.7.4	Predvideni ukrepi za ohranjanja biotske raznovrstnosti v povezavi z zavarovanimi območji	131
4.8	UGOTOVITVE IZ ANALIZE STANJA KRAJINSKIH PARKOV	133
4.8.1	Strokovne podlage in namen zavarovanja.....	133
4.8.2	Meje krajinskih parkov.....	134
4.8.3	Velikost krajinskih parkov.....	134
4.8.4	Finančna sredstva za ustanavljanje in upravljanje krajinskih parkov.....	135
4.8.5	Anomalije, nepravilnosti, neskladnosti z zakonom, ugotovljene s pomočjo analize aktov o zavarovanju in drugega gradiva	137
4.8.6	Ostale ugotovitve analize aktov o zavarovanju	139
5	PERSPEKTIVE KRAJINSKIH PARKOV V SLOVENIJI.....	141
5.1	PERSPEKTIVE IN PROCES USTANAVLJANJA IN UPRAVLJANJA KRAJINSKIH PARKOV	141
5.1.1	Pogoji za uspešen proces ustanavljanja krajinskih parkov	141
5.1.2	Proces ustanavljanja krajinskega parka in oblikovanje institucije v ustanavljanju ..	143
5.1.3	Ravni varstva narave.....	143
5.1.4	Predlagani proces ustanavljanja krajinskih parkov.....	143
5.1.5	KORAK 1: Evidentiranje in vrednotenje vsebin različnih ravni varstva narave bodočega krajinskega parka	145
5.1.6	KORAK 2: Osnovanje in delovanje institucije v ustanavljanju za zagotovitev uspešnega procesa ustanavljanja in kasnejšega upravljanja ustanovljenega krajinskega parka	145
5.1.6.1	Financiranje procesa ustanavljanja za zagotavljanje učinkovitega upravljanja krajinskih parkov	146
5.1.7	KORAK 3: Vključevanje in aktivno sodelovanje lokalnega prebivalstva in drugih deležnikov v procesu ustanavljanja krajinskega parka.....	147
5.1.8	KORAK 4: Postopek ustanavljanja krajinskega parka	149
5.1.8.1	Javna predstavitev	149
5.1.8.2	Zavarovanje območja in zakonska določitev pravnega ukrepa varstva z aktom o zavarovanju ..	150
5.1.9	KORAK 5: Upravljanje krajinskega parka	150
6	RAZPRAVA IN SKLEPI.....	152
6.1	PREVERJANJE POSTAVLJENIH HIPOTEZ IN NJHOVO POTRJEVANJE ALI ZAVRNITEV.....	152
6.1.1	Hipoteza št. 1: Proces ustanavljanja krajinskega parka je nejasno opredeljen	152
6.1.1.1	Korak 1: Evidentiranje in vrednotenje ter izdelava strokovnih podlag za naravovarstvene vsebine – osnova za pripravo akta o razglasitvi krajinskega parka.....	153
6.1.1.2	Korak 2: Osnovanje in delovanje institucije v ustanavljanju za zagotovitev uspešnega procesa ustanavljanja	154
6.1.1.3	Korak 3: Vključevanje lokalnega prebivalstva in drugih deležnikov v proces ustanavljanja krajinskega parka	155
6.1.1.4	Korak 4: Postopek ustanavljanja krajinskega parka	155
6.1.1.5	Korak 5: Upravljanje krajinskega parka.....	157
6.1.2	Hipoteza št. 2: Sistem vrednotenja območij za krajinske parke je nejasen.....	157
6.1.3	Hipoteza št. 3: V Sloveniji nimamo smernic in zakonodaje, ki bi omogočala kadrovske in finančni okvir vsem nujnim ukrepom in korakom, ki so pomembni za uspešno ustanovitev (in kasnejše upravljanje) krajinskega parka.....	160
6.1.4	Hipoteza št. 4: Marsikateri naloge krajinskega parka, ki so se začele izvajati šele po njegovi ustanovitvi, bi se morale izvajati že v prvih korakih priprav na ustanovitev krajinskega parka	161
6.1.5	Hipoteza št. 5: Ustanavljanje parkov je potekalo pogosto brez sodelovanja lokalnega prebivalstva ali pa se ga je v proces ustanavljanja neustrezno in prepozno vključevalo.	162
6.1.6	Hipoteza št. 6: Krajinski parki v velikem številu niso imeli/nimajo z ustanovnim aktom določenega upravljalca in so zato le parki na papirju.....	163
7	POVZETEK (SUMMARY)	167
7.1	POVZETEK.....	167

7.2	SUMMARY	174
8	VIRI	175

KAZALO PREGLEDNIC

Preglednica 1: Termin »krajinski park« glede na tri zakone, ki so urejali (ZVN, ZNKD) oziroma še vedno urejajo varstvo narave (ZON-UPB2).	19
Preglednica 2: Trije različni termini, definirani z različnimi zakoni s področja varstva narave, ki so si pomensko, vsebinsko precej blizu.	19
Preglednica 3: Različni pomeni termina »naravna znamenitost« skozi štiri zakone, ki so urejali varstvo narave v Sloveniji: ZVKsPz (1948), ZVKsNz (1958), ZVN (1970) in ZNKD (1981).	20
Preglednica 4: Šest kategorij zavarovanih območij IUCN (Guidelines for Protected..., 1994).	23
Preglednica 5: Prikaz 7 krajinskih parkov, ki so v strokovni pristojnosti OE ZRSVN Celje, s pripadajočimi površinami, prikazanimi deleži EPO in območji Natura 2000 znotraj krajinskih parkov.	37
Preglednica 6: Prikaz 16 krajinskih parkov, ki so v strokovni pristojnosti OE ZRSVN Maribor, s pripadajočimi površinami, prikazanimi deleži EPO in območji Natura 2000 znotraj krajinskih parkov.	39
Preglednica 7: Prikaz 9 krajinskih parkov, ki so v strokovni pristojnosti OE ZRSVN Nova Gorica, s pripadajočimi površinami, prikazanimi deleži EPO in območji Natura 2000 znotraj krajinskih parkov.	40
Preglednica 8: Prikaz 2 krajinskih parkov, ki sta v strokovni pristojnosti OE ZRSVN Piran, s pripadajočima površinama, prikazanima deležema EPO in območja Natura 2000 znotraj krajinskih parkov.	42
Preglednica 9: Prikaz 2 krajinskih parkov, ki sta v strokovni pristojnosti OE ZRSVN Novo mesto, s pripadajočima površinama, prikazanima deležema EPO in območja Natura 2000 znotraj krajinskih parkov.	42
Preglednica 10: Prikaz 2 krajinskih parkov, ki sta v strokovni pristojnosti OE ZRSVN Kranj, s pripadajočima površinama, prikazanima deležema EPO in območja Natura 2000 znotraj krajinskih parkov.	44
Preglednica 11: Prikaz 4 krajinskih parkov, ki so v strokovni pristojnosti OE ZRSVN Ljubljana, s pripadajočimi površinami, prikazanimi deleži EPO in območji Natura 2000 znotraj krajinskih parkov.	46
Preglednica 12: Ravni varstva narave od prepoznavanja vrednih delov narave do ukrepov njihovega varstva (Skoberne, 2006c).	48
Preglednica 13: Kriteriji vrednotenja za evidentirano naravno dediščino iz Inventarja II (Skoberne in Peterlin, 1991).	50
Preglednica 14: Kriteriji vrednotenja dela narave, ki jih predpisuje ZON-UPB2 in razmišljanja o vsebinskem pomenu teh kriterijev v primerjavi s pomenom kriterijev iz Inventarja II.	51
Preglednica 15: Habitatni tipi najvišjega habitatnega nivoja, najdeni v Sloveniji, in razlage za posamezni nivo (Leskovar in Dobravec, 2004).	55
Preglednica 16: Kazalci vrednotenja krajinske zgradbe z vidika biotske pestrosti (Anko in sod., 2000).	58
Preglednica 17: Kriteriji za določitev območij Natura 2000 in potencialnih območij Natura 2000 (Uredba o posebnih ..., 2004: priloga 1).	61
Preglednica 18: Obstoje strokovnih podlag za krajinske parke glede na OE ZRSVN, ki hranijo ta gradiva (Zavod RS za varstvo ..., 2006a).	64

Preglednica 19: Predstavitev aktov o zavarovanju za krajinske parke, ki niso imeli izdelanih strokovnih podlag in znotraj strokovnih podlag podanega namena zavarovanja (Zavod RS za varstvo ..., 2006a).....	67
Preglednica 20: Obstoje opis meje krajinskega parka v aktu o zavarovanju ali strokovnih osnovah (povzeto iz aktov o zavarovanju).....	68
Preglednica 21: Prikaz krajinskih parkov, kjer je površina enaka glede na tri primerjane vire (Statistični urad RS, 2006, Interaktivni naravovarstveni atlas ..., 2006; EIONET, 2006).....	71
Preglednica 22: Primerjava površine (v ha) krajinskih parkov glede na tri različne vire (Statistični urad RS, 2006, Interaktivni naravovarstveni atlas ..., 2006, EIONET, 2006) ter prikaz razlike med maksimalno in minimalno vrednostjo podane površine za posamezno območje krajinskega parka.....	72
Preglednica 23: Kmetijsko okoljski ukrepi za programsko obdobje do konca 2006, razdeljeni v tri skupine (Kmetijsko okoljski ukrepi ..., 2006).....	75
Preglednica 24: Štiri glavna področja politik in deset prednostnih ciljev, opredeljenih s strani Evropske Komisije, v t.i. Akcijskem načrtu EU do leta 2010 in pozneje (Zaustavitev izgube biotske ..., 2006).....	77
Preglednica 25: Prikaz površine krajinskih parkov in površine ter deleža EPO v posameznih krajinskih parkih.....	81
Preglednica 26: Prikaz površine krajinskih parkov in površine ter deleža območja Natura 2000 v posameznih krajinskih parkih.....	83
Preglednica 27: Deleži območja Natura 2000 in deleži EPO, opredeljeni glede na površino krajinskih parkov.....	85
Preglednica 28: Prikaz vsebinske povezave krajinskih parkov brez opredeljenih ekološko pomembnih območij ali območij Natura 2000 s podatkom o obstoju strokovnih podlag krajinskih parkov.....	87
Preglednica 29: Nekateri evropski finančni viri v podporo upravljanju območij Natura 2000 v letu 2004 (Idle, 2002, cit. po Hlad in Erker, 2004).....	89
Preglednica 30: Krajinski parki, ki so imeli v aktu o zavarovanju območja zapisano tudi vsebino, katero naj bi z ustanovljenim območjem tudi varovali.....	100
Preglednica 31: Območja krajinskih parkov po letnicah zavarovanja z navedbo ustanoviteljev ter občin, kjer se razprostira park danes.....	104
Preglednica 32: Območja krajinskih parkov, ki jih je zavarovala država, s prikazom letnic razglasitve aktov o zavarovanju, ki so temeljili na prikazanih zakonskih podlagah, z navedbo točnih imen aktov o zavarovanju, občinami, kjer se območja krajinskih parkov danes razprostirajo, ter s površino, ki jo ti krajinski parki zavzemajo.....	106
Preglednica 33: Območja krajinskih parkov, ki so jih zavarovale občine, s prikazom letnic razglasitve aktov o zavarovanju, ki so temeljili na prikazanih zakonskih podlagah, z navedbo točnih imen aktov o zavarovanju, z občinami, kjer se območja krajinskih parkov danes razprostirajo, in s površinami, ki jih ti parki zavzemajo.....	108
Preglednica 34: Zavarovana območja (s subjekti, ki so jih razglasili, letnicami razglasitve ter pripadajočimi zakoni, po katerih je bila razglasitev izpeljana), ki se ne vodijo več kot krajinski parki.....	113
Preglednica 35: Prikaz števila krajinskih parkov, razvrščenih glede na zakonsko podlago, ki jim je služila kot pravna osnova za njihovo prvo razglasitev.....	115

Preglednica 36: Območja iz današnje evidence krajinskih parkov, ki so se po treh različnih zakonih (ZNKD, ZVKsNz in ZVKsPz) razglašala z drugim terminom kot »krajinski park«.	118
Preglednica 37: Območja, ki so bila v aktu o razglasitvi zavarovana kot »krajinski park«.	119
Preglednica 38: Območja krajinskih parkov v Sloveniji, ki so bila v aktu o razglasitvi razglašena kot naravna/prirodna znamenitost.....	120
Preglednica 39: Območji krajinskih parkov v Sloveniji, ki sta bili v aktu o razglasitvi razglašeni kot kulturni in zgodovinski spomenik oz. spominski park.....	121
Preglednica 40: Območje krajinskega parka v Sloveniji, ki je bilo v aktu o razglasitvi razglašeno za območje naravnih znamenitosti in kulturnih spomenikov.....	121
Preglednica 41: Območje krajinskega parka v Sloveniji, ki je bilo v aktu o razglasitvi razglašeno za območje kulturnih in zgodovinskih spomenikov ter naravnih znamenitosti.....	122
Preglednica 42: Prikaz območij krajinskih parkov, ki imajo v svojih aktih o zavarovanju zahtevo ali vsaj nakazano možnost ustanovitve javnega zavoda ali podelitev koncesije za upravljanje krajinskega parka.	124
Preglednica 43: Državni krajinski parki, ki imajo in tisti, ki še nimajo upravljavca.	125
Preglednica 44: Edini krajinski park, ustanovljen na lokalnem nivoju, ki ima upravljavca.	125
Preglednica 45: Prikaz krajinskih parkov, ki imajo v svojem aktu o zavarovanju zapisan sprejem načrta upravljanja, ter povezava med načinom izvajanja javne službe za upravljanje zavarovanih območij, določene v aktu o zavarovanju, obstojem upravljavca krajinskega parka ter sprejemom načrta upravljanja.	129
Preglednica 46: Prikaz razlik v parametrih, ki naj bi jih akt o razglasitvi oziroma akt o zavarovanju vseboval, glede na različne zakone varstva narave, ki ta akt definirajo v svoji vsebini.....	156

KAZALO SLIK

Slika 1: Prikaz odnosa med naravnimi vrednotami in sestavinami biotske raznovrstnosti (Kremesec Jevšenak, 2002).	11
Slika 2: Shematični prikaz definicije »krajinski park« po ZVN (1970).	16
Slika 3: Relacija »naravna in kulturna dediščina«, »naravna znamenitost« in »krajinski park« po ZNKD (1981).	17
Slika 4: Prikaz definicije »krajinski park« po ZNKD (1981).	18
Slika 5: Shema prekrivanja in rezanja poligonov (ArcGIS Desktop ..., 2005).	30
Slika 6: Prikaz hipotez in njim pripadajočih vsebinskih sklopov, obravnavanih v analizi stanja in pri postavljanju predlogov procesa ustanavljanja krajinskih parkov.	32
Slika 7: Prikaz 42 območij krajinskih parkov v Republiki Sloveniji v letu 2006 (Interaktivni naravovarstveni atlas..., 2006).	33
Slika 8: Prikaz krajinskih parkov, ki so v strokovni pristojnosti OE ZRSVN Celje ter prikaz njihovega prekrivanja z območji Natura 2000 in ekološko pomembnimi območji (Interaktivni naravovarstveni atlas ..., 2006, Državna pregledna karta ..., 1998).	37
Slika 9: Prikaz krajinskih parkov, ki so v strokovni pristojnosti OE ZRSVN Maribor, ter prikaz njihovega prekrivanja z območji Natura 2000 in ekološko pomembnimi območji (Interaktivni naravovarstveni atlas ..., 2006, Državna pregledna karta ..., 1998).	38
Slika 10: Prikaz krajinskih parkov, ki so v strokovni pristojnosti OE ZRSVN Nova Gorica, ter prikaz njihovega prekrivanja z območji Natura 2000 in ekološko pomembnimi območji (Interaktivni naravovarstveni atlas ..., 2006, Državna pregledna karta ..., 1998).	40
Slika 11: Prikaz krajinskih parkov, ki sta v strokovni pristojnosti OE ZRSVN Piran, ter prikaz njunega prekrivanja z območjem Natura 2000 in ekološko pomembnim območjem (Interaktivni naravovarstveni atlas ..., 2006, Državna pregledna karta ..., 1998).	41
Slika 12: Prikaz krajinskih parkov, ki sta v strokovni pristojnosti OE ZRSVN Novo mesto, ter prikaz njunega prekrivanja z območjem Natura 2000 in ekološko pomembnim območjem.	43
Slika 13: Prikaz krajinskih parkov, ki sta v strokovni pristojnosti OE ZRSVN Kranj, ter prikaz njunega prekrivanja z območjem Natura 2000 in ekološko pomembnim območjem (Interaktivni naravovarstveni atlas ..., 2006, Državna pregledna karta ..., 1998).	44
Slika 14: Prikaz krajinskih parkov, ki so v strokovni pristojnosti OE ZRSVN Ljubljana, ter prikaz njihovega prekrivanja z območjem Natura 2000 in ekološko pomembnim območjem (Interaktivni naravovarstveni atlas ..., 2006, Državna pregledna karta ..., 1998).	45
Slika 15: Karta prekrivanja območij krajinskih parkov in ekološko pomembnih območij	80
Slika 16: Karta prekrivanja območij krajinskih parkov in območij Natura 2000.	83
Slika 17: Čas in številčnost razglašanja krajinskih parkov glede na različne zakone, ki so urejali varstvo narave v Sloveniji.	116
Slika 18: Model predlaganih korakov procesa ustanavljanja in upravljanja krajinskih parkov.	144

KAZALO PRILOG

Priloge v tiskani in elektronski obliki:

Priloga A: Prikaz 42 območij krajinskih parkov v Republiki Sloveniji v letu 2006 (Interaktivni naravovarstveni atlas..., 2006).

Priloga B: Prikaz krajinskih parkov, ki so v strokovni pristojnosti OE ZRSVN Celje ter prikaz njihovega prekrivanja z območji Natura 2000 in ekološko pomembnimi območji (Interaktivni naravovarstveni atlas ..., 2006, Državna pregledna karta ..., 1998).

Priloga C: Prikaz krajinskih parkov, ki so v strokovni pristojnosti OE ZRSVN Maribor, ter prikaz njihovega prekrivanja z območji Natura 2000 in ekološko pomembnimi območji (Interaktivni naravovarstveni atlas ..., 2006, Državna pregledna karta ..., 1998).

Priloga D: Prikaz krajinskih parkov, ki so v strokovni pristojnosti OE ZRSVN Nova Gorica, ter prikaz njihovega prekrivanja z območji Natura 2000 in ekološko pomembnimi območji (Interaktivni naravovarstveni atlas ..., 2006, Državna pregledna karta ..., 1998).

Priloga E: Prikaz krajinskih parkov, ki sta v strokovni pristojnosti OE ZRSVN Piran, ter prikaz njunega prekrivanja z območjem Natura 2000 in ekološko pomembnim območjem (Interaktivni naravovarstveni atlas ..., 2006, Državna pregledna karta ..., 1998).

Priloga F: Prikaz krajinskih parkov, ki sta v strokovni pristojnosti OE ZRSVN Novo mesto, ter prikaz njunega prekrivanja z območjem Natura 2000 in ekološko pomembnim območjem (Interaktivni naravovarstveni atlas ..., 2006, Državna pregledna karta ..., 1998).

Priloga G: Prikaz krajinskih parkov, ki sta v strokovni pristojnosti OE ZRSVN Kranj, ter prikaz njunega prekrivanja z območjem Natura 2000 in ekološko pomembnim območjem (Interaktivni naravovarstveni atlas ..., 2006, Državna pregledna karta ..., 1998).

Priloga H: Prikaz krajinskih parkov, ki so v strokovni pristojnosti OE ZRSVN Ljubljana, ter prikaz njihovega prekrivanja z območjem Natura 2000 in ekološko pomembnim območjem (Interaktivni naravovarstveni atlas ..., 2006, Državna pregledna karta ..., 1998).

Priloga I: Karta prekrivanja dveh slojev podatkov; Ekološko pomembnih območij in krajinskih parkov Slovenije (Interaktivni naravovarstveni atlas ..., 2006).

Priloga J: Karta prekrivanja dveh slojev podatkov; območij Natura 2000 in krajinskih parkov Slovenije (Interaktivni naravovarstveni atlas ..., 2006).

Priloge v elektronski obliki na priloženi zgoščenki:

Priloga K: Preglednica različnih definicij termina »krajinski park« in terminov, ki so se v kakršni koli zvezi pojavljali v povezavi s krajinskim parkom, glede na različne zakone; ZVKsPz (1948), ZVKsNz (1958), ZVN (1970), ZNKD (1981) in ZON-UPB2 (2004).

Priloga L:

OKRAJŠAVE

ARSO	Agencija Republike Slovenije za okolje
CDPE	Odbor za ohranjanje in urejanje okolja in naravnih habitatov (Steering Committee for the Protection and Management of the Environment and Natural Habitats).
CEC	Komisija za izobraževanje in komunikacijo (Commission on Education and Communication).
CEESP	Komisija IUCN za okoljsko, ekonomsko in socialno politiko (Commissson on Environmental, Economic and Social Policy).
CEL	Komisija za okoljsko pravo (Commission on Environmental Law).
CEM	Komisija za upravljanje z ekosistemi (Commission on Ecosystem Management).
CLRAE	Kongres lokalnih in regionalnih skupnosti Evrope (Congress of Local and Regional Authorities of Europe)
CO-DBP	Komite za dejavnosti Sveta Evrope na področju biotske in krajinske raznovrstnosti (Committee for the Activities of the Council of Europe in the field of biological and landscape diversity).
CoE	Svet Evrope (Concil of Europe). Najstarejša evropska politična medvladna organizacija, ki je kot prva organizacija, delovala na področju varstva narave na vseevropski ravni.
CMS	Konvencija o selitvenih prosto živečih živalih – Bonska konvencija (Convention on Migratory Species)
DRP	Državni razvojni program
ECNC	Evropski center za ohranitev narave (European Centre for Natura Conservation)
ELC	Evropska konvencija o krajini (Europe Landscape Convention)
EEA	Evropska agencija za okolje (European Environmental Agency)
EIONET	Evropsko okoljsko informacijsko in opazovalno omrežje (European Environment Information and Observation Network)
EU	Evropska unija
GIS	Geografski informacijski sistem
IUCN	Svetovna zveza za ohranitev narave (International Union for Conservation of Natura ali novejša The World Conservation Union).
MAB	Program Človek in biosfera (Man and Biosfere Programme).
MEKK	Evropska konvencija o krajini.
MOP	Ministrstvo za okolje in prostor
NPVO	Nacionalni program varstva okolja
NPVN	Nacionalni program varstva narave
PEBLDS	Evropska strategija o biotski in krajinski raznovrstnosti (The Pan-European Biological and Landscape Diversity Strategy)
SKOP	Slovenski kmetijsko okoljski program
SSC	Komisija IUCN za ohranitev vrst (Species Survival Commission).
UN	Združeni narodi (United Nations).
UNEP	Program združenih narodov za okolje (United Nations Environment Programme).
UNESCO	Organizacija Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization).
WCMC	Svetovni center za ohranitev narave (World Conservation Monitoring Centre) WCMC je mednarodno priznana informacijsko središče za podatke o ohranjanju narave in

	trajnostni rabi svetovnih naravnih virov na globalni ravni. Deluje pod okriljem UNEP.
WCPA	Svetovna komisija za zavarovana območja (World Commission on Protected Areas).
WHC	Center za svetovno dediščino (World Heritage Centre), pristojen za področje Konvencije o svetovni kulturni in naravni dediščini. Deluje pod okriljem UNESCO.
ZNKD	Zakon o naravni in kulturni dediščini iz leta 1981
ZON	Zakon o ohranjanju narave
ZON-B	Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o ohranjanju narave iz leta 2004
ZON-UPB2	Zakon o ohranjanju narave – uradno prečiščeno besedilo, ki je bilo objavljeno 30.8. 2004 v Uradnem listu RS št. 96/2004.
ZRSVN	Zavod Republike Slovenije za varstvo narave
ZVKsNz	Zakon o varstvu kulturnih spomenikov in naravnih znamenitosti iz leta 1958
ZVKsPz	Zakon o varstvu kulturnih spomenikov in prirodnih znamenitosti iz leta 1948
ZVN	Zakon o varstvu narave iz leta 1970

SLOVARČEK

BUFFER ZONE	Ločitveno območje, varovalni pas, zaščitni pas, vplivno območje
DEPOZITAR	Država ali mednarodna organizacija, ki ji nekaj zaupamo v hrambo; tisti, pri katerem se položi ali deponira in hrani original večstranske mednarodne pogodbe skupaj s prilogami, pa tudi listine o ratifikaciji, pristopu, odpovedi,...
KRAJINSKI PARK	Območje s poudarjenim kakovostnim in dolgotrajnim prepletom človeka z naravo, ki ima veliko ekološko, biotsko ali krajinsko vrednost (ZON-UPB2, 2004)
KRITERIJ	Je neka lastnost po kateri del narave presojamo (npr. starost, debelost, velikost...)
MERILO	Je stopnja izraznosti lastnosti, ki jo nek kriterij definira (npr. majhen, srednje velik, zelo velik)
MAB OBMOČJA,	To so območja kopnih ali obalno/morskih ekosistemov, kjer se z ustrezno opredelitvijo območij z različnim varstvenim režimom (coniranje v tri območja: osrednje območje - core zone, vplivno območje - buffer zone, prehodno območje - transitional zone) in upravljanjem usklajujejo ohranjanje ekosistemov in njihove biotske raznovrstnosti s trajnostno rabo naravnih virov. Pri tem je nujno sodelovanje lokalnih skupnosti, ki naj bi v območjih MAB lažje uveljavljale svoje interese. Hkrati bi v teh območjih potekala znanstvena raziskovanja, spremljanje stanja, izobraževanje in usposabljanje.
NARAVNA VREDNOTA	Naravne vrednote obsegajo vso naravno dediščino na območju Republike Slovenije. - Naravna vrednota je poleg redkega, dragocenega ali znamenitega naravnega pojava tudi drug vredni pojav, sestavina oziroma del žive ali nežive narave, naravno območje ali del naravnega območja, ekosistem, krajina ali oblikovana narava. - Naravne vrednote so zlasti - o geološki pojavi, - o minerali in fosili ter njihova nahajališča, - o površinski in podzemski kraški pojavi, - o podzemске jame, soteske in tesni ter drugi geomorfološki pojavi, - o ledeniki in oblike ledeniškega delovanja, - o izviri, slapovi, brzice, jezera, barja, potoki in reke z obrežji, morska obala, - o rastlinske in živalske vrste, njihovi izjemni osebki ter njihovi življenjski prostori, - o ekosistemi, krajina in oblikovana narava (ZON-UPB2, 2004)
RDEČI SEZNAM OGROŽENIH VRST	Je seznam rastlinskih in živalskih vrst, razporejenih po kategorijah ogroženosti (ZON-UPB2, 2004).
ZAVAROVANA KRAJINA/ MARINA (Protected Landscape/seascape)	To je zavarovano območje kategorije V. po IUCN. Gre za območje površja (zemlje, zemljišča) s pripadajočo obalo in morjem, kjer je medsebojni vpliv človeka in narave ustvaril območje z jasno izraženim značajem in z estetsko, ekološko in/ali kulturno vrednostjo in pogosto z veliko biološko raznovrstnostjo. Zaščita celovitosti te tradicionalne povezave je življenjskega pomena za zavarovanje, vzdrževanje in razvoj takšnega območja.
KRAJINA	Je prostorsko zaključen del narave, ki ima zaradi značilnosti žive in nežive narave ter človekovega delovanja določeno razporeditev krajinskih struktur (ZON-UPB2, 2004: člen 35.) Je območje, kot ga zaznavajo ljudje in katerega značilnosti so plod delovanja in medsebojnega vplivanja naravnih in/ ali človeških dejavnikov (Zakon o ... krajini, 2003).
HABITATNI TIP	Je biotopsko ali biotsko značilna in prostorsko zaključena enota ekosistema

	(ZON-UPB2, 2004: člen 31.). Je rastlinska in živalska združba kot značilni živi del ekosistema, povezana z neživimi dejavniki (tla, podnebje, prisotnost in kakovost vode, svetlobe, itd.) na prostorsko omejenem območju (Leskovar in Dobravec, 2004)
EKOLOŠKO POMEMBNO OBMOČJE	Je območje habitatnega tipa, dela habitatnega tipa ali večje ekosistemske enote, ki pomembno prispeva k ohranjanju biotske raznovrstnosti (ZON-UPB2, 2004: člen 32.).

1 UVOD

Zavarovana območja narave, predvsem širša (parki), so kot obsežnejši ekosistemi izjemno pomembna za ohranjanje ekosistemske in krajinske pestrosti. Čeprav so zlasti naravovarstvena kategorija, zaradi svoje kompleksnosti podpirajo trajnostno gospodarjenje z naravnimi dobrinami in tako postajajo vedno večja priložnost za uveljavljanje temeljnih razvojnih interesov lokalnega prebivalstva. Prav zavarovana območja, ki so v širši javnosti velikokrat že uveljavljena in spoštovana vrednota, sooblikujejo tudi zavedanje o pomembnosti ohranjanja naravnih vrednot in krajinske pestrosti. Zavarovana območja so ukrep ali sredstvo ohranjanja naravnih vrednot in s tem podlaga za celovito ohranjanje narave. Pogosto so to območja z biotsko večjo raznovrstnostjo in krajinsko pestrostjo, navadno pa tudi pomembne sestavine ekološkega omrežja. Kot sistemski ukrep jih opredeljuje tudi Konvencija o biološki raznovrstnosti. Zavarovana območja se ustanavljajo na državni ravni z uredbo Vlade ali na lokalni ravni z odlokom občinskega sveta, razen narodnega parka, ki ga država ustanovi z zakonom (Hlad in Skoberne, 2002).

Ideja o ohranjanju in zavarovanju je v slovenskem prostoru že precej stara. Prvo območje izločeno iz vsake rabe z namenom ohranitve na Slovenskem je bil Rajhenavski pragozd na Kočevskem (1892), zahvaljujoč veleposestniku Auerspergu in njegovemu oskrbniku gozdov Hufnaglu (Piskernik, 1965; Hartman, 1992). Januarja leta 1920 je Odsek za varstvo prirode in prirodnih spomenikov pri takratnem Muzejskem društvu v Ljubljani odigral ključno vlogo, ko je predlagal pokrajinski vladi Spomenico prvi celoviti slovenski naravovarstveni program, v katerem so bile poleg mnogih drugih pobud, idej in zahtev izražene tudi pobude o ustanovitvi številnih parkov. Tako so predlagali ustanovitev Alpskega varstvenega parka na ozemlju, ki je bil v lasti takratnega barona Borna v občini Sv. Ana pod Ljubeljem, dveh alpskih parkov v Kamniških planinah in na območju Doline sedmerih jezer pod Triglavom. Prav tako so zahtevali tudi ustanovitev sredogorskih (gozdnih) varstvenih parkov, kjer sta zlasti pomembni območji na Snežniku in v Kočevskih gozdovih, ter barjanskega varstvenega parka na Ljubljanskem barju. Izmed vseh parkov, ki so bili takrat predlagani za ustanovitev, je bil leta 1924 razglašen le eden: Alpski varstveni park v Dolini Triglavskih jezer (Peterlin, 1995). Na ozemlju današnje Slovenije so od takrat ustanovili precejšnje število parkov (širših zavarovanih območij). Ustanovljen je bil narodni park, trije regijski in kar 42 krajinskih parkov. Poleg teh so v letu 2006 v procesu ustanavljanja vsaj trije parki: Krajinski park Ljubljansko barje, Kraški rob in tudi Regijski park Kamniško Savinjske Alpe, ki je bil zahtevan že v sami Spomenici.

1.1 CILJI NALOGE

Z magistrsko nalogo želimo postaviti temelje učinkovitega ustanavljanja, ki je osnovni pogoj za uspešno upravljanje. Utemeljiti želimo okvirne korake, ki so potrebni za ustanovitev krajinskega parka, ki bi bili finančno podprti, in del nujnih aktivnosti za uspešno delovanje parka po njegovi ustanovitvi - gre za t.i. sistem institucije v

ustanavljanju. Z nalogo naj bi pokazali tudi na pomanjkljivosti zakonodaje in sedanje prakse ter predlagali konstruktivne predloge za spremembo le-teh.

Želimo izdelati teoretske osnove in izhodišča za ustanavljanje in upravljanje krajinskih parkov v Sloveniji, analizirati učinkovitost dosedanjega ustanavljanja in upravljanja krajinskih parkov v Sloveniji ter identificirati in analizirati dosedanje korake pri ustanavljanju krajinskih parkov in si z njimi pomagati pri podajanju predlogov korakov, ki so potrebni v času priprav na ustanovitev krajinskega parka. Z omenjenimi koraki želimo zagotoviti pogoje za uspešno upravljanje krajinskih parkov, ki bi bili skladni tudi s V. kategorijo po IUCN-klasifikaciji zavarovanih območij.

1.2 DELOVNE HIPOTEZE

- Proces ustanavljanja krajinskega parka je nejasno opredeljen.
- Sistem vrednotenja območij, predlaganih za krajinske parke, je nejasen.
- V Sloveniji nimamo smernic in zakonodaje, ki bi omogočale kadrovske in finančni okvir vsem nujnim ukrepom in korakom, ki so pomembni za uspešno ustanovitev (in upravljanje) krajinskega parka.
- Marsikatero nalogo krajinskega parka, ki so se začele izvajati šele po njegovi ustanovitvi, bi se morale izvajati že v prvih korakih priprav na ustanovitev krajinskega parka.
- Ustanavljanje parkov je potekalo pogosto brez sodelovanja lokalnega prebivalstva ali pa so jih v proces ustanavljanja neustrezno in prepozno vključevali.
- Krajinski parki v velikem številu niso imeli oziroma nimajo z ustanovnim aktom določenega upravljavca in so zato le parki na papirju.

2 PREGLED LITERATURE

2.1 ZGODOVINA VARSTVA NARAVE NA SLOVENSKIH TLEH, KI JE VPLIVALA NA DANAŠNJE STANJE ZAVAROVANIH OBMOČIJ

Za osvetlitev in lažje razumevanje današnjega stanja zavarovanih območij je bistvena v nadaljevanju orisana okvirna kronologija varstva narave na slovenskih tleh. Omejili se bomo samo na dogodke, ki so ključno povezani z zavarovanimi območji.

Stane Peterlin pravi, da so « ... *sprehodi v zgodovino poučni predvsem za nas same. V starih dokumentih najdemo marsikatero dragoceno, a pozabljeno pobudo. Še več: če smo dovolj kritični in pripravljeni, da si priznamo resnico, bomo v marsikateri svoji ideji ali pobudi našli sledove kakšne drobne misli iz preteklosti, ki nas je neopazno okužila in smo si jo nevede prisvojili*» (Peterlin, 1976).

2.1.1 Začetki varstva in varstvo narave med obema svetovnima vojnama

Naravovarstvena misel na slovenskih tleh se je širila že od Ilirskih provinc (1809- 1814) dalje, v začetku 19. stoletja, kjer se je predvsem delalo na aktivnostih, povezanih z varovanjem gozda. Prvo območje, ki je bilo namenjeno za ohranitev pragozda in izločeno iz vsake rabe, je bil Rajhenavski pragozd na Kočevskem. 305 ha gozda je, zahvaljujoč veleposestniku Auerspergu in njegovemu oskrbniku gozdov Hufnaglu, postalo hkrati tudi sinonim za prvo območje v Sloveniji, ki je bilo načrtno izločeno iz kakršne koli rabe, z namenom ohranitve.. (Piskernik, 1965, Peterlin, 1976). Kot piše Hartman, je bilo to zaradi gospodarske racionalnost kneza Auersperga in uredbe gozdarskih oblasti leta 1886, po kateri so se morali vsi veleposestniški gozdovi izkoriščati po gozdnogospodarskih načrtih, zagotavljajoč trajnost gospodarjenja. Hufnagl je leta 1892 sestavil obsežen gospodarski plan. Ta je predpisal sonaravno, prebiralno gospodarjenje, v nasprotju z uveljavljenimi golosečnjami, ki so se odvijale v tedanji Evropi (Hartman, 1992).

Na tem mestu naj omenimo tudi prve predloge za zavarovanje vrst, ki so bili pripravljeni v okviru Slovenskega planinskega društva. Tako je bila najprej, že leta 1896 (Skoberne, 1996), na Goriškem z zakonom zavarovana planika, leto dni kasneje pa še na Kranjskem in Štajerskem (Peterlin, 1976).

V času, ko so snovali prve narodne parke v Evropi, zasledimo pobude tudi pri nas. Najbolj zgodnji predlog za ustanovitev takšnega varstvenega parka pri nas je celo starejši od prvega evropskega parka. Leta 1908 je Albin Belar predlagal zavarovanje Doline Triglavskih jezer z imenom »Naravni varstveni park nad Komarčo«. Začele so se priprave za izvedbo tega načrta, ki pa jih je prehitela prva svetovna vojna. Če bi predlog uspel, bi imeli Slovenci prvi narodni park v Evropi. Tako pa so pred našim ustanovljeni kar štirje

narodni parki. Na Švedskem (24. maj 1909; ta dan od leta 1999 obeležujemo kot Evropski dan parkov), v Švici (1914), Španiji (1918) in Italiji (1919) (Mihelič, Vidrih, 2001).

Po koncu prve svetovne vojne sta občutek svobode in sproščen narodni polet v prvih letih nove države Jugoslavije ustvarila ugodno ozračje za nadaljevanje prejšnjega dela. V zelo kratkem času se je rodilo organizirano gibanje za varstvo narave. Ferdinand Seidl je tako na občnem zboru Muzejskega društva aprila 1919 sprožil pobudo za ohranitev »*prirodnih spomenikov in... prirodnin*«. Iz te pobude je leto kasneje nastala Spomenica, temeljni kamen našega varstva narave. Zato, kot navaja Peterlin (1976), Seidla lahko upravičeno štejemo za začetnika organiziranega varstva narave.

Spomenica je obravnavana kot prvi celoviti slovenski naravovarstveni program (Peterlin, 1995). Nastala je kot plod prizadevanja Odseka za varstvo prirode in prirodnih spomenikov, ki je od leta 1919 deloval v okviru Muzejskega društva. 20. januarja 1920 so bile zahteve tega dokumenta predložene takratni začasni pokrajinski vladi za Slovenijo v Ljubljani. V štirih točkah so predlagali:

- ustanovitev alpskih, sredogorskih (gozdnih) in barjanskih varstvenih parkov,
- zavarovanje rastlinskih in živalskih vrst (redkih ali za naše kraje tipičnih ali znamenitih),
- nadzor nad jamami ter jamsko floro in favno
- ter spodbujanje najširše javnosti za varstvo narave (Spomenica Odseka za ..., 1920).

Spomenica vsebuje vrsto konkretnih zahtev za zavarovanje ogroženih rastlinskih in živalskih vrst ter neživega sveta, za ustanovitev naravnih parkov in rezervatov, za dopolnitev obstoječe in sprejem nove potrebne zakonodaje, za vzgojno in izobraževalno delo, za poostreitev inšpekcijskega nadzora in, kot poudarja Peterlin (1995), tudi za organiziranost in vključitev nevladnih in strokovnih organizacij v varstvo narave in predlagane izvajalske institucije. Manjkata pa zahteva za vzpostavitev ustreznega telesa v okviru državne uprave in ustreznega zakonodaja.

Kljub dobremu programu, kar je Spomenica nedvomno bila, pa se je od številnih zahtev uresničil le manjši del. Zavarovanje ogroženih rastlinskih in živalskih vrst ter kraških jam (leta 1922) in razglasitev že omenjenega Alpskega varstvenega parka v Dolini Triglavskih jezer (leta 1924) (Peterlin, 1995). Slednji je bil za dobo 20 let zavarovan z zakupno pogodbo med Muzejskim društvom, Odsekom za varstvo prirode in Slovenskim Planinskim društvom v Ljubljani na eni strani in gozdnim gospodarstvom kot zastopnikom Cerkevnege zaklada, ki je bil lastnik te doline, na drugi strani (Piskernik, 1965).

V obdobju med obema svetovnima vojnama je eden od pomembnih dokumentov na tem področju tudi Uredba o narodnih parkih iz leta 1938 (Uredba o narodnih ..., 1938), ki pravi v 1. členu, da »*se smejo na podlagi finančnega zakona in na predlog ministra za gozdove in rudnike izločiti in proglasiti za narodne parke predeli, ki lahko služijo uživanju narave, telesno in duševno krepijo človeka in služijo razvoju tujskega prometa*«. Na žalost Alpski varstveni park tudi takrat ni bil razglašen za narodni park. Ob siceršnjih prizadevanjih Prirodoslovnega društva je celotno pobudo spet prekinila tokrat druga svetovna vojna in še pred njenim koncem leta 1944 je pogodba o zavarovanju Doline Triglavskih jezer potekla.

Uredba o narodnih parkih (1938) je predvidevala državne in banovinske odbore za varstvo narave. Piskernikova (1965) omenja, da je bil to prvi dokaz, da so se oblasti začele zanimati za službo varstva narave. Predlog za člane tega Odbora v Sloveniji je pripravilo Prirodoslovno društvo, imenoval pa jih ban leta 1940. Ta je za svojega namestnika imenoval Antona Šivica. Šele leta 1944 pa je z Odredbo Šefa pokrajinske uprave v Ljubljani v okviru Prirodoslovnega muzeja začela delovati »Posvetovalna delovna skupina za varstvo in ohranitev prirode in prirodnih spomenikov slovenske zemlje«. Tudi tokrat je bil Šivic imenovan za vodjo skupine.

Antona Šivica sicer štejemo kot glavnega nosilca naravovarstvenega gibanja v obdobju med obema vojnama. Čeprav ga ne najdemo med pripravljavci Spomenice, se moramo zahvaliti prav njegovim prizadevanjem tako za uredbo o zavarovanju ogroženih rastlinskih in živalskih vrst in zavarovanju podzemeljskih jam (1922), kot tudi za ustanovitev »Alpskega varstvenega parka« v Dolini Triglavskih jezer leta 1924. Leta 1926 so po njegovi pobudi z lovskim zakonom zavarovali vse ptice pevke in še nekatere vrste nevretenčarjev (Peterlin, 1976).

2.1.2 Sistemska, kadrovska in zakonodajna ureditev varstva narave po II. svetovni vojni

Po drugi svetovni vojni do leta 1963 je bila na področju varstva narave zelo dejavna Angela Piskernik. Leta 1945 je kot ravnateljica prevzela vodstvo Prirodoslovnega muzeja. Tako je v skladu s to funkcijo naslednje leto postala tudi vodja na novo ustanovljenega Referata za varstvo narave (v nadaljevanju Referat). Ta je deloval pod okriljem Zavoda za spomeniško varstvo, ustanovljenim leta 1945 z uredbo ministrstva za prosveto. Referat je začel delovati šele leta 1947 z Antonom Šivicom. Piskernikova je najbolj aktivno delovala na področju varstva narave po upokojitvi, od leta 1953 dalje. Leta 1955 je postala honorarna referentka za varstvo narave pri Zavodu za spomeniško varstvo Slovenije ter s tem tudi prva poklicna sodelavka poznejšega oddelka. Zelo si je prizadevala za ustanovitev Triglavskega narodnega parka, ki je bil zavarovan leta 1961 (Peterlin, 1976).

V času po drugi svetovni vojni so sprejeli zakone, ki so služili kot pravna osnova za zavarovanja območij, ki jih danes vodimo kot krajinske parke. Prva dva zakona, nastala po drugi svetovni vojni, ki sta pokrivala področje narave sta bila: Splošni zakon o varstvu kulturnih spomenikov in naravnih redkosti v FLRJ iz leta 1946 ter dve leti mlajši Zakon o varstvu kulturnih spomenikov in prirodnih znamenitosti v LRS (1948), ki je bil prvi republiški zakon za področje narave.

Angela Piskernik (Piskernik, 1965) razlaga, da sta bila tako Splošni zakon o varstvu kulturnih spomenikov in naravnih redkosti v FLRJ iz leta 1946, kot tudi kasnejši ZVKsPz iz leta 1948 pomanjkljiva, saj zakonodajni odbor pri vladi večkrat ni mogel uskladiti referatovega predloga za zavarovanje takega naravnega objekta s predpisi zakona. Piskernikova piše, da *»so bili ljudje v takratnem času o velikem pomenu varstva narave vse premalo poučeni, tudi pristojni faktorji se niso zavedali ogromnega pomena službe varstva narave«*. *»...Tako se je moral referat v prvih letih nove Jugoslavije ukvarjati z*

nepoučenostjo na eni strani in samovoljnostjo in preziranjem uradnih predpisov na drugi strani».

10 let po ZVKsPz je bil sprejet nov Zakon o varstvu kulturnih spomenikov in naravnih znamenitosti (1958). Novost tega zakona je, da v 37.členu omenja narodne parke, ko pravi, da se le-ti lahko razglasijo »... zaradi zavarovanja posebne naravne lepote posamezna območja v LRS z zakonom«. Drugih oblik naravnih parkov, za katere bi veljali blažji varstveni režimi kot za narodni park, tedanja zakonodaja ni določala. Piskernikova je zapisala, da kljub temu, da so bile določbe obvezne za slehernega človeka, niso prodrle ljudem do zavesti, bile so neučinkovite, ker so jim manjkale kazenske določbe. Tudi sicer s takratnim ZVKsNz (1958) Piskernikova ni bila zadovoljna, ker je imel malo določil za potrebe varstva narave in je zato večkrat kazala težnjo, da bi se sprejel zakon o varstvu narave. »Druge države nimajo zakonov o varstvu naravnih redkosti ali zanimivosti ampak zakon o varstvu narave. Tak zakon bi potrebovali tudi v Sloveniji, kajti pojem »narava« je najširši in bi zadoščal za vse potrebe novodobne varstvene službe« (Piskernik, 1965). Sicer je bila v tistih časih velika težava Referata tudi ta, da jim je primanjkovalo strokovnega kadra za izvrševanje njihovih nalog ter da je bil takrat »velik primanjkljaj generalnih ureditvenih načrtov za posamezne pokrajine, doline in vasi, niti ni bilo okvirnih namigov o zaželeni dokončni ali stalni podobi pokrajine, doline ali vasi« (Piskernik, 1965).

Leta 1959 je začel veljati Zakon o narodnih parkih (Zakon o narodnih ..., 1959). Le-ta se je razlikoval od Uredbe o narodnih parkih (1938), po tem, da je prepovedoval kakršno koli gospodarsko izkoriščanje na območju parka. Druga razlika je bila, da so po zakonu iz leta 1959 sodili parki pod takratni Sekretariat za kulturo in prosveto, po uredbi iz leta 1938 pa pod Ministrstvo za gozdove in rudnike. Slaba stran novejšega zakona je bila, da se je izpustila določba 8. člena iz leta 1938, ki je kot posvetovalni organ zahtevala ustanovitev odborov za varstvo narave. Zakon o narodnih parkih (1959) ne predvideva sodelovanja Republiške komisije za narodne parke z Zavodom za spomeniško varstvo. Na tak način je bil, kot ocenjuje Piskernikova (1965), Referat izločen iz dogajanja na območjih, ki so se zavarovala kot narodni parki.

Poleg republiškega Zavoda za spomeniško varstvo so bili ustanovljeni tudi regionalni zavodi. Republiški zavod je bil upravna organizacija, podrejena neposredno izvršnemu svetu, posebnega resornega organa za to področje ni bilo. Zavod je bil strokovno dokaj suveren, kot proračunska ustanova pa finančno neodvisen od investitorjev. Po drugi strani pa je bil njegov vpliv na politiko omejen na svetovanje in sodelovanje s posameznimi resorji (sekretariati). Naravovarstveni oddelek je sodeloval večinoma s Sekretariatom za urbanizem, ter se tako vključeval v načrtovanje in lokacijske postopke (Skoberne, 1995).

Prelomnica, s katero se je končalo obdobje varstva narave, je Zakon o varstvu narave (1970). Pri nastajanju ZVN je sodeloval Stane Peterlin, sicer zaposlen na Republiškem zavodu za spomeniško varstvo. ZVN je bil prvi zakon, ki je poleg varstva delov narave urejal tudi varstvo narave v celoti. Kot piše Kremesec Jevšenak (2002), je bil to prvi normativni poskus celovitega varstva narave, ki ni temeljilo zgolj na konzervatorskem načelu varstva, temveč je ta pristop gradil varstvo tudi na mehanizmih urejanja prostora. ZVN ni ravno zaživel v delu, ki celovito ureja varstvo narave. Razloga za neučinkovitost zakonskih določb sta po ocenah Kremesčeve dva. Zelo napreden zakon je prehitel

ozaveščenost družbe o stanju ogroženosti narave in o potrebi po »sonaravnem oz. vzdržnem ravnanju« pri poseganju v naravo. Kljub normativni ureditvi varstva narave le-ta ni imela splošne družbene podpore in se ni izvajala zaradi konfliktov, ki jih je povzročala z ozirom na razvojne trende gospodarstva in kmetijstva, kakor tudi poseljenosti kot posledice intenzivnega razvoja družbe. Normativna ureditev varstva narave je prehitela ureditev na drugih pravnih področjih. Drugi razlog je treba iskati v nedodelanih planskih instrumentih urejanja prostora in v njihovi neprimernosti za namen varstva narave (Kremesec Jevšenak, 2002: 71).

Leta 1976 je Oddelek za varstvo narave Zavoda za spomeniško varstvo izdal Inventar najpomembnejše naravne dediščine Slovenije. V njem je zbranih 367 lokalitet z označenimi območji na kartah, med katerimi so tudi parki. Pomembnost Inventarja je tudi v prispevku metode varstvenega dela. V njem so strnjeni dosežki na metodološkem področju (tipologija, vrednotenje, varstvene skupine, okvirni varstveni režimi). Zaradi svojega prostorskega in varstveno analitičnega pristopa je bil namenjen uporabi za varstveno stroko, kot tudi načrtovanju. V kasnejših letih sta izšla Inventar I (1988) in Inventar II (1991) (Skoberne in Peterlin, 1991), ki še danes predstavljata pomemben pripomoček stroki.

Leta 1981 je bil sprejet nov zakon, ki je urejal varstvo narave: Zakon o naravni in kulturni dediščini (1981). Z njegovo uveljavitvijo, kjer je bila upoštevana tudi Konvencija o varstvu svetovne kulturne in naravne dediščine ali krajše Konvencija o svetovni dediščini (The World Heritage Convention) (Pariz, 1972) se je v slovensko zakonodajo prvič vpeljal pojem »naravna dediščina«. V varstveno prakso pa je bil omenjeni pojem vpeljan že nekaj let prej, in sicer z ratifikacijo te konvencije s strani SFR Jugoslavije leta 1974 (Anko, 2003a). Z ZNKD (1981) je prišlo tudi do skupnega obravnavanja naravne in kulturne dediščine v enem zakonu. To je bil korak nazaj od celovitega varstva narave, ki ga je uzakonjal ZVN (1970). Varstvo delov narave je prevladalo nad celovitim varstvom narave (Kremesec Jevšenak, 2002). Kot pravi 2. člen ZNKD (1981), so »*naravna in kulturna dediščina samo tiste nepremičnine, premičnine in njihove skupine, območja in posamezni deli narave, ki imajo za SR Slovenijo ali njeno ožje območje kulturno, znanstveno, zgodovinsko ali estetsko vrednost*«. Ta zakon ni vzpostavil pravno relevantnega dejstva ugotovitve obstoja naravne dediščine, ki bi na pravno nedvoumen način vzpostavil dediščinski varstveni status in posledično varstvo. V praksi je potekalo varstvo naravne dediščine pretežno le z vključevanjem območij naravne dediščine, z usmeritvami za varstvo v prostorske planske in načrtovalne akte (Kremesec Jevšenak, 2002).

»Dediščina« je bila varovana neposredno na podlagi zakona takoj, ko je bila spoznana kot taka. Na podlagi zakonskih določb je bila naravna ali kulturna dediščina vse tisto, kar je bilo spoznano kot takšno in je imelo v zakonu predpisane zgoraj omenjene lastnosti: kulturno, znanstveno, zgodovinsko ali estetsko vrednost. Zadostoval je vpis v ustrezne evidence Zavodov za varstvo naravne in kulturne dediščine in ni bilo nekega posebnega pravnega akta, s katerim bi bilo nekaj spoznano za vredno, kot dediščina. Zakon je nalagal vsem fizičnim in pravnim osebam ter še posebej državi in občinam obveznost varstva dediščine. Učinkovito pa je bilo zlasti varstvo dediščine v postopkih urejanja prostora. Država in občine so tiste dele narave, ki so jih zavodi za varstvo naravne in kulturne dediščine spoznali za vredne in jih kot območja naravne dediščine vključili v strokovne

podlage s področja naravne in kulturne dediščine, varovale v postopkih urejanja prostora. V veljavi je bilo tako imenovano »varovanje preko plana«. Tak sistem varstva dediščine je bil v tistem času v celoti podprt s takrat veljavnim sistemom urejanja prostora (Kremesec Jevšenak, 2006). Šele z aktom o razglasitvi je bil naravni ali kulturni dediščini podeljen poseben pravni status naravne znamenitosti ali kulturnega spomenika. Razlog za razglasitev je bila ugotovljena posebna kulturna, znanstvena, zgodovinska ali estetska vrednost (ZNKD, 1981: 3. člen).

Pojem »naravna znamenitost« je služil kot zbirni pojem. Šlo je za razvrščanje naravnih znamenitosti po njihovi namembnosti in pomenu, pri čemer je se naslanjal na mednarodno razvrstitev varstvenih kategorij. V 17. členu ZNKD (1981) je zapisano, da so naravne znamenitosti po svojem namenu lahko narodni parki, regijski parki, krajinski parki, naravni rezervati, naravni spomeniki, spomeniki oblikovane narave ter ogrožene rastlinske in živalske vrste. Z aktom o razglasitvi naravne dediščine za naravno znamenitost se na določenem območju narave vzpostavi poseben varstveni status, praviloma z namenom njene ohranitve v obstoječem stanju oziroma dopustitve odvijanja naravnih procesov brez poseganja človeka. Obseg varstvenega statusa je določen z varstvenimi režimi, ki se vzpostavijo na zavarovanih območjih (Kremesec Jevšenak, 2002).

Omeniti je potrebno, da je ZNKD med drugim v slovensko zakonodajo uvedel tudi do tedaj neuveljavljeno kategorijo regijskega parka (ZNKD, 1981).

ZNKD je osnova številnim aktom o razglasitvi, ki so še vedno veljavni, saj piše v 163. členu ZON-UPB2 (2004), da zakoni in podzakonski predpisi, z akti o zavarovanju vred, ki so bili sprejeti pred uveljavitvijo ZON, ostanejo v uporabi vse do uveljavitve aktov o zavarovanju naravnih vrednot, ki bo skladna s sedanjo (ZON-UPB2) zakonodajo (Hlad in Skoberne, 2002).

Ob reorganizaciji republiške uprave leta 1980 je varstvo narave (naravne dediščine), skupaj s spomeniškim varstvom (kulturna dediščina) prešlo v pristojnost kulturnega resorja, ki pa je z nalogami s tega področja imel organizacijske probleme. ZNKD (1981) je prenesel pristojnosti z republiške na občinsko raven. Dobra stran tega je bila, da je bila s tem omogočena odgovornejša soudeležba na krajevni ravni, praktična posledica pa je bila tudi krepitev naravovarstvene službe na regionalnih zavodih (7 regionalnih zavodov), ki so jih ustanavljale občine. Ti zavodi so bili bolj ali manj odgovorni le svojim ustanoviteljicam in niso spadali pod okrilje Republiškega zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine. Zato je bila ravno v tem, v šibkeje izraženi odgovornosti države in pomanjkljivi koordinaciji dela med republiško in regionalno ravno, slaba stran prenosa pristojnosti na občinsko raven. Kadrovsko se je naravovarstveni oddelek okrepil tako na republiškem kot tudi na regionalnih zavodih. Hitreje od kadrov pa so se množile naloge. Če je bil problem zgodnjih osemdesetih let, da službe niso vključevali v postopke, je bila kasneje težava obvladati vse postopke od načrtovanja do izvedbe. Poseben problem je bil organizacija resornega ministrstva, ki do leta 1991 ni imelo zaposlene oz. odgovorne osebe posebej za področje naravne in kulturne dediščine. To je oteževalo še tiste redke upravne postopke, izhajajoče iz naravovarstvene zakonodaje, pa tudi utesnjevalo razvoj službe. Zavod RS za varstvo naravne in kulturne dediščine je leta 1991 postal organ v sestavi Ministrstva za kulturo. Ob strokovni, razmeroma močni naravovarstveni službi ni bilo primerne

organiziranosti na upravni ravni. To je bil eden izmed glavnih vzrokov, da so naravovarstveniki republiškega zavoda iskali ustrežnejšo rešitev, ki bi okrepila dejavnosti predvsem na upravnem področju, kjer je tudi ključno mesto za opredeljevanje in uresničevanje politike varstva (strategije, programi, financiranje). Z reorganizacijo republiške uprave konec leta 1994 je bil ukinjen Zavod RS za varstvo naravne in kulturne dediščine. Njegov naravovarstveni del je postal sektor v Upravi RS za varstvo narave v sklopu Ministrstva za okolje in prostor, službe s področja varstva kulturne dediščine pa Uprava za kulturno dediščino Ministrstva za kulturo. Povsem drugačni problemi pa so bili pred regionalnimi zavodi. Njihove ustanoviteljice so bile občine, ki so se po preoblikovanju krajevne uprave pomnožile, njihove pristojnosti pa zmanjšale (Skoberne, 1995).

ZNKD (1981) je leta 1999 zamenjal Zakon o ohranjanju narave (1999). Z njim se je oblikoval nov Zavod Republike Slovenije za varstvo narave (ZRSVN) (ZON, 1999: 115 čl.). Tako so se natančno določile tudi njegove naloge. V 19. členu so se uzakonile organizacijske enote, s katerimi danes ZRSVN pokriva celotno območje države. V sestavo ZRSVN so prešli s 169. členom ZON (1999) delavci s področja varstva narave iz Ljubljanskega regionalnega zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine Ljubljana, Medobčinskega zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine Piran ter zavodov za varstvo naravne in kulturne dediščine Celje, Kranj, Maribor, Nova Gorica in Novo mesto.

Kljub temu, da je prišlo do ustanovitve ZRSVN že leta 1999, pa je začel delovati januarja 2002. Priprave na zakon ZRSVN so začele teči v začetku leta 2001 tako, da je bil prehod na novo organiziranje naravovarstvene strokovne službe za zaposlene čim manj moteč. Zavod je združil enote za varstvo narave, ki so delovale v regionalnih zavodih za varstvo naravne in kulturne dediščine po Sloveniji in jih povezal v enovito organizacijo. Ohranil je obstoječo geografsko razdelitev ozemlja Slovenije, zaradi povezovalne in koordinativne vloge pa je bila sedmim območnim enotam priključena še osrednja enota s sedežem v Ljubljani (Zavod RS za varstvo ..., 2006b).

Sedanji zakon, Zakonu o ohranjanju narave iz leta 2004 (ZON-UPB2), ki je nadgradnja ZON iz leta 1999, določa ukrepe ohranjanja biotske raznovrstnosti in sistem varstva naravnih vrednot z namenom prispevati k ohranjanju narave. Ti ukrepi so ukrepi ohranjanja biotske raznovrstnosti, s katerimi se ureja varstvo prosto živečih rastlinskih in živalskih vrst, vključno z njihovim genskim materialom in habitatni ter ekosistemi, in omogoča trajnostno rabo sestavin biotske raznovrstnosti ter zagotavlja ohranjanje naravnega ravnovesja. Sistem varstva naravnih vrednot pa je sistem, ki določa postopke in načine določanja statusa naravnih vrednot ter izvajanje njihovega varstva (ZON-UPB2, 2004: 1. člen). Za ohranjanje biotske raznovrstnosti in ugodnega stanja naravnih vrednot se kot posledica ukrepa varstva (v okviru zavarovanja) zanju ustanavljajo tudi krajinski parki, kot ena od oblik širšega zavarovanega območja.

Na sliki 1 je prikazan odnos med naravnimi vrednotami in sestavinami biotske raznovrstnosti v okviru narave, pri čemer je obravnavan tisti vidik narave, ki je predmet varstva na podlagi ZON (Kremesec Jevšenak, 2002). Kot »naravno vrednoto« ZON (2004: 4. člen) opredeljuje vso naravno dediščino na območju Republike Slovenije. Naravna vrednota je :

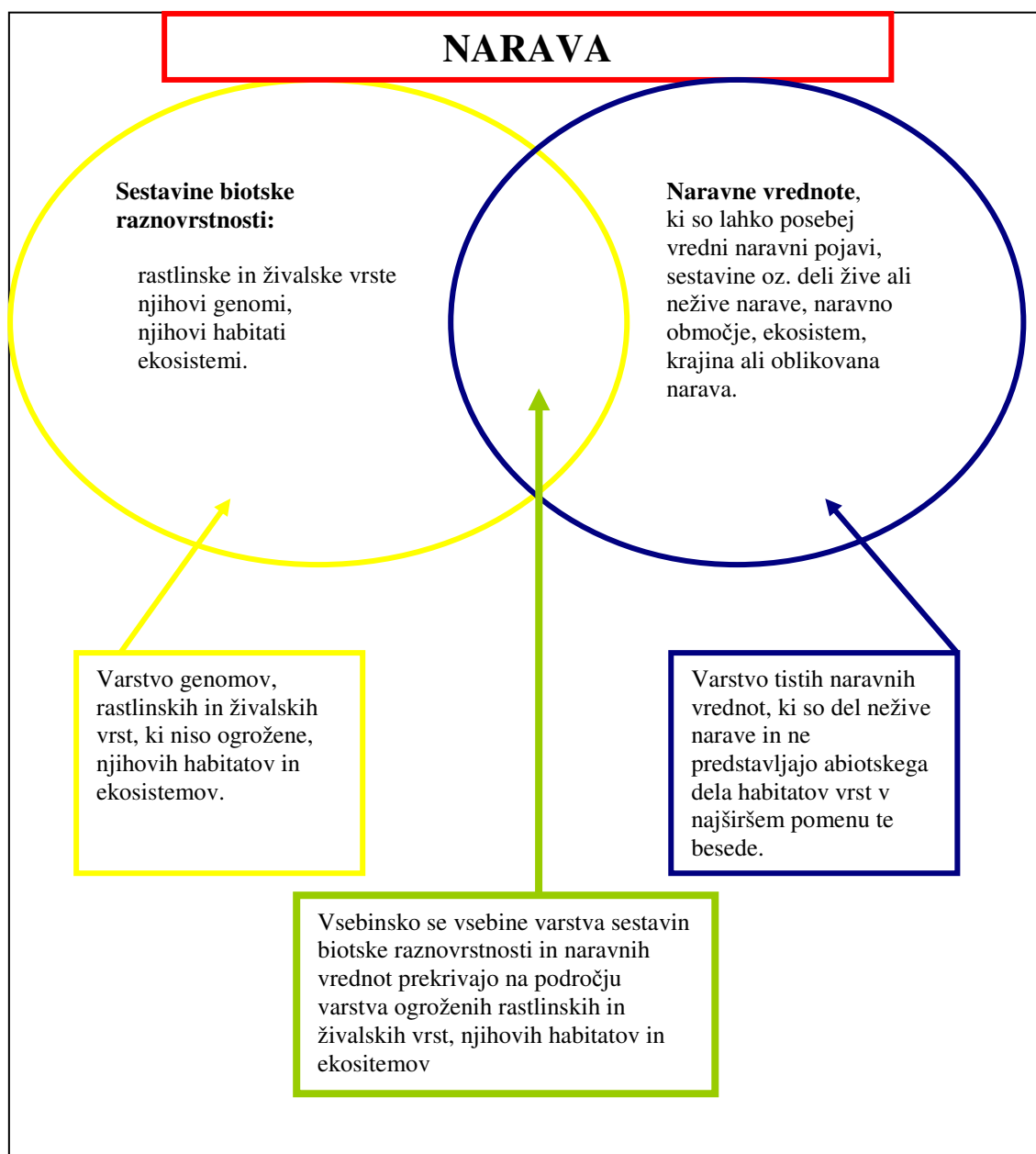
- poleg redkega, dragocenega ali znamenitega naravnega pojava
- tudi drug vredni pojav,
- sestavina oziroma del žive ali nežive narave,
- naravno območje ali del naravnega območja,
- ekosistem, krajina ali oblikovana narava.

S sistemom varstva naravnih vrednot poskuša ZON-UPB2 zagotoviti pogoje za ohranitev lastnosti naravnih vrednot oziroma naravnih procesov, ki te lastnosti vzpostavljajo oziroma ohranjajo ter pogoje za ponovno vzpostavitev naravnih vrednot. ZON-UPB2 (2. člen) definira biotsko raznovrstnost kot raznovrstnost živih organizmov. Ta vključuje raznovrstnost znotraj vrst in med različnimi vrstami, gensko raznovrstnost ter raznovrstnost ekosistemov. V naravi se le-ta ohranja z ohranjanjem naravnega ravnovesja. Naravno ravnovesje pa pomeni stanje medsebojno uravnoveženih odnosov in vplivov živih bitij med seboj in z njihovimi habitatami. Porušen je, ko poseg uniči številčno ali kakovostno strukturo življenjske združbe rastlinskih ali živalskih vrst, okrni ali uniči njihove habitate, uniči ali spremeni sposobnosti delovanja ekosistemov, prekine medsebojno povezanost posameznih ekosistemov ali povzroči precejšnjo osamitev posameznih populacij.

Ko je država Slovenija z ZON (1999) določila, da so naravne vrednote tiste, ki po novem obsegajo vso naravno dediščino na območju Republike Slovenije, so so vse naravne znamenitosti, razglašene kot naravna dediščina iz ZNKD (1981) postale naravna vrednota.

Sicer naravne vrednote, kot določa 6. odstavek 37. člena ZON-UPB2 (2004) določi minister, pristojen za okolje, ki jih tudi razvrsti na naravne vrednote državnega ali lokalnega pomena ter zanje predpiše varstvene in razvojne usmeritve za varstvo. Zavarujejo pa se odvisno od njihovega pomena. Če so naravne vrednote državnega pomena, jih zavaruje država, če so lokalnega, pa lokalna skupnost.

V ZON-UPB2 (2004) je delno realiziran eden od temeljnih ciljev varstva narave, ki ga je v mednarodnem pravu izoblikovala Konvencija o biološki raznovrstnosti. Konvencija vzpostavlja ohranjanje biotske raznovrstnosti kot temeljno mednarodno naravovarstveno načelo in skupno skrb vsega človeštva. Poleg ohranjanja je cilj konvencije tudi zagotovitev trajnostne uporabe sestavnih delov biotske raznovrstnosti ter poštene in pravične delitve koristi od uporabe genetskih virov, skupaj z ustreznim dostopom do njih in primernim prenosom tehnologij (Kremesec Jevšenak, 2002). Ukrepi ohranjanja biotske raznovrstnosti in sistem varstva naravnih vrednot po tem zakonu se vključujejo v urejanje prostora ter rabo in izkoriščanje naravnih dobrin ter ukrepe varstva kulturne dediščine.

Slika 1: Prikaz odnosa med naravnimi vrednotami in sestavinami biotske raznovrstnosti (Kremesec Jevšenak, 2002).

K vsebini slike 1, je po našem mnenju, potrebno povedati, da so pojmi, kot: »vredni naravni pojavi, sestavine itd.«, »naravne vrednote«, »oblikovana narava«, »vsebine varstva sestavin...« ustvarjeni pod človekovim vrednostnim sistemom.

Ko govorimo o »vrednih« naravnih pojavih, sestavinah oziroma delih žive ali nežive narave, ekosistemih itd., mislimo na tisti del narave, ki ga človek pozna, ga nadzoruje (tudi tako, da ga varuje) ter mu predpisuje vrednost. Tako človeku nepoznani del narave, ravno zaradi tega dejstva, tudi ne more predstavljati vrednosti. Zato bi lahko rekli, da je vrednota vrednost, ki je vezana na človeka, saj jo ta postavlja. Tudi intrinzična vrednost, ki je sicer vrednost sama po sebi, je še vedno vrednota, ki je vezana na človeka.

Ob vsem zapisanem ne moremo mimo vprašanja, kaj pa je s tistim delom narave, ki je neopisan, nepreučeni in tako neovrednoten, ker za nas nima vrednosti. To vrednost lahko tak del narave nekoč tudi pridobi. Ali lahko rečemo, da so neki deli narave odveč, če za nas niso koristni? Kaj pa, če so koristni drugi vrsti? Cilj varstva narave naj bi bil prav v tem, da zajame celotno naravo, ne samo tiste dele narave, ki smo jih uspeli prepoznati in ovrednotiti kot posebne dele in so verjetno tudi ogroženi (od človeka) in zato potrebujejo varstvo. Človek je del narave, a prihaja v stik z manjšim delom narave, z večjim delom pa človek ne pride v stik, pa vendarle je ta del narave tudi pomemben za biosfero. Ob siceršnjem vsepovezajočem delovanju tiste narave in naravnih procesov, ki jih že poznamo, lahko sklepamo, da imajo tudi vse ostale rastlinske in živalske vrste, ekosistemi, drugi deli narave itd. pomembno vlogo za zagotavljanje ravnotežja v naravi, katere del je tudi človek.

Vloga človeka se prepozna tudi v t.i. »*oblikovani* naravi«. Naravna vrednota je lahko tudi od človeka oblikovana narava. K tej trditvi je potrebna tudi podrobnejša razlaga, za kakšno vrsto oblikovanja gre. Sicer izhajamo iz napačne podmene, da je vse, kar je človek oblikoval, lepo, dobro in vredno, saj vemo, da to ni tako. Pri oblikovanju narave ima človek dve možnosti: ali jo oblikuje v pozitivnem smislu ali pa v negativnem smislu.

Tudi »*vsebina varstva*« sestavin biotske raznovrstnosti in naravnih vrednot, ki jo omenja slika 1, je v veliki meri odvisna od človeškega vpliva. Omenjena *vsebina varstva* narave, je odvisna od naravnih danosti in civilizacijske stopnje ljudi, zato se spreminja že med državami, ki so sicer gospodarsko približno enako razvite, geografsko pa oddaljene ter reliefno in tudi kulturno različne in zato tudi njihova vsebina varstva ne more biti ista. Tako se nekje pomembne in ogrožene druge vrste, habitati, ekosistemi, kot nekje drugje.

2.2 ZAVAROVANA OBMOČJA

Zavarovano območje je po definiciji IUCN: »*območje kopnega ali morja, namenjeno zavarovanju in ohranitvi biotske raznovrstnosti, naravnih in pripadajočih kulturnih virov, z upravljanjem na podlagi pravnega zavarovanja ali drugih učinkovitih sredstev*« (IUCN: Action for ..., 1994). Definicija je bila sprejeta na IV. Svetovnem kongresu o narodnih parkih in zavarovanih območjih v Caracasu leta 1992.

ZON-UPB2 (2004: 53. člen) določa, da so lahko zavarovana območja ožja in širša. Za ožja zavarovana območja šteje: naravni spomenik, naravni rezervat in strogi naravni rezervat. Med širša zavarovana območja pa spadajo: narodni, regijski in krajinski park. Za prvi dve, ZON-UPB2 zahteva načrt upravljanja, medtem ko za krajinski park to ni obveza (ZON-UPB2, 2004: 53. člen). Krajinski park je najmilejša oblika varovanja in se ohranja s trajnostno rabo zemljišča.

Zavarovana območja se razglasijo z zavarovanjem na podlagi ZON-UPB2 (2004: 45. in 53. člen). Zavarovanje je eden od ukrepov varstva naravnih vrednot ali ohranitve naravnih procesov ter določitve načina izvajanja varstva naravnih vrednot. Poleg zavarovanja imamo po ZON-UPB2 (2004: 45. člen) na voljo še druge ukrepe, s katerimi dosežemo želeni cilj, to so: pogodbeno varstvo, skrbništvo, začasno zavarovanje, obnovitev. Čeprav ZON-UPB2 našteje ukrepe ločuje od ukrepa »zavarovanje«, pa gre, vsaj v primeru pogodbenega varstva, skrbništva in tudi začasnega zavarovanja, v bistvu tudi za operacionalizacijo zavarovanja nekega območja. Zavedati pa se moramo, da tudi samo zavarovanje še ne pomeni zavarovanje narave. Tako morajo zavarovanju, ki je po ZON-UPB2 naveden kot eden od ukrepov varstva, nujno slediti še natančnejši ukrepi varstva, če želimo, da zavarovanje doseže svoj namen.

Po ZON-UPB2 (2004: 49. in 53. člen) se zavarovanje vzpostavi z aktom o zavarovanju. Akt o zavarovanju mora vsebovati naslednje parametre:

1. naravno vrednoto z obsegom in sestavinami,
2. namen zavarovanja,
3. pravila ravnanja oziroma varstveni režim in razvojne usmeritve,
4. določitev načina opravljanja nalog, potrebnih za zagotovitev namena zavarovanja,
5. meje zavarovanega območja na preglednem topografskem načrtu v merilu 1: 25000 oziroma v drugem ustreznem merilu, ki omogoča določitev meje na parcelo natančno,
6. vrsto zavarovanega območja (npr. krajinski park, regijski park, narodni park, naravni rezervati, strogi naravni rezervat, naravni spomenik),
7. določitev načina izvajanja javne službe za upravljanje zavarovanega območja,
8. morebitno obveznost sprejema načrta upravljanja (ta je obvezen pri narodnem in regijskem parku),
9. finančne vire za izvajanje zavarovanja in razvoj lokalnega prebivalstva.
10. V 8. odstavku 53. člena ZON-UPB2 je navedeno tudi, da se lahko določi tudi vplivno območje, ki je zunaj zavarovanega območja in se predpišejo varstvene usmeritve za tako rabo območja, ki ne ogroža zavarovanega območja. Območje vpliva na naravno vrednoto se na podlagi izhodišč, določenih v predpisu ministra o

določitvi naravnih vrednot, geografsko določi v naravovarstvenih smernicah k prostorskim izvedbenim aktom glede na nameravani poseg oziroma dejavnost (Uredba o zvrsteh ..., 2002, 2003).

Poglavitne težave pri ustanavljanju zavarovanih območij so predvsem:

- pomanjkanje strokovnih podlag (bazične raziskave, kartiranje habitatnih tipov, ekonomske, regionalne in druge aplikativne analize),
- pomanjkanje državne strateške podpore ustanavljanju parkov,
- medinstitucionalna in medsektorska nepovezanost,
- prešibko vključevanje lokalnih skupnosti v pripravo predlogov zavarovanih območij, kar pogosto povzroča dožemanje zavarovanih območij zgolj kot omejitve in ne tudi kot razvojne možnosti (Hlad in Skoberne, 2001),
- pridobivanje finančnih sredstev za nujne korake procesa ustanavljanja v njegovi ranjši fazi,
- manjkajoče zakonske podlage, ki bi narekovale možnosti ustanovitve neke inštitucije, npr. »krajinskega parka v ustanavljanju«,
- izguba usposobljenega kadra in z njo pomembnega vira informacij, pridobljenih z delom na terenu. Ko se pridobi denar nekega mednarodnega finančnega sklada in se v projekt s strokovnimi nalogami (ki bi bile sicer naloga prej omenjenega »zavoda v ustanavljanju«) vključijo strokovnjaki z različnih področij, ti ob končanem projektu odidejo, projektna skupina pa razpade,
- izguba zaupanja lokalnega prebivalstva v ljudi, ki se menjajo, kar ima lahko za posledico, da je težko navezati ponoven stik z njimi in oživiti sodelovanje novega osebja, ki začne delovati v okviru ustanovljenega javnega zavoda, ki je določen za upravljanje,
- izgubljanje pomembnega časa za upravljanje območja, zaradi postopkovno dolgega časa uradnega imenovanja javne službe za upravljanje območja ter izbiro primerne kadra,
- imenovanje samo ene vodilne osebe javne službe za upravljanje zavarovanega območja. Bolj učinkovito bi bilo, da bi se del javne službe ločil na vsebinski in na finančno organizacijski del, za kar bi bila potrebna dva učinkovita direktorja. Seveda pa vsaj za krajinski park to ne bi bilo smiselno - odvisno od zahtevnosti, kompleksnosti ali morda tudi od velikosti krajinskega parka.
- premajhno vključevanje lokalne mladine v informiranje v zvezi z ustanavljanjem zavarovanega območja (v šolah in vrtcih) in v iskanje njim primernih zaposlitev (študentsko delo med počitnicami) v navezavi z ustanavljanjem in upravljanjem zavarovanih območij, ki bi imelo v prvi vrsti nalogo, da aktivno vključuje prihodnje generacije, od katerih bo odvisno ohranjanje zavarovanega območja (Benefits Beyond Boundaries ..., 2005).
- itd.

Ko je neko območje enkrat zavarovano s sprejetjem akta o razglasitvi, pa se pojavijo problemi pri upravljanju zavarovanih območij:

- neažurnost starih ustanovitvenih aktov z ZON-UPB2,
- premalo denarja za delovanje javnih zavodov, za promocijo, izobraževalne programe, terensko opremo, infrastrukturo, nadomestila, spodbude, odkupe,

- primanjkovanje delovne sile, težave pri zaposlovanju novih strokovnjakov,
- nepovezanost prostorskega planiranja in načrtovanja ter drugih strateških razvojnih dokumentov s cilji zavarovanih območij,
- pomanjkanje načrtov upravljanja,
- nepoenoten sistem naravovarstvenega nadzorstva,
- premalo učinkovit nadzor inšpekcijskih služb,
- neustrezna in nezadostna komunikacija z lokalnimi skupnostmi in prebivalci v zavarovanih območjih (Hlad in Skoberne, 2002).

Za razumevanje nadaljnje vsebinske problematike in kasnejše analize tega magistrskega dela je pomembna terminologija, ki je posredno ali neposredno povezana z zavarovanimi območji oziroma s krajinskimi parki. Želeli smo razjasniti določene termine, ki so se obravnavali v zakonih, ki so pokrivali varstvo narave od leta 1948 dalje. Zaradi preobsežnosti preglednice smo celoten pregled vključili med priloge in v nadaljevanju predstavljamo in razlagamo samo izseke te matrike. Samo v razlago pa naj povemo, da priloga K, ki predstavlja omenjeno celotno matriko, prikazuje različne razlage/definicije termina »krajinski park« in terminov, ki so se v kakršni koli zvezi pojavljali v povezavi s krajinskim parkom glede na različne zakone: ZVKsPz (1948), ZVKsNz (1958), ZVN (1970), ZNKD (1981) in ZON-UPB2 (2004).

2.3 KRAJINSKI PARKI

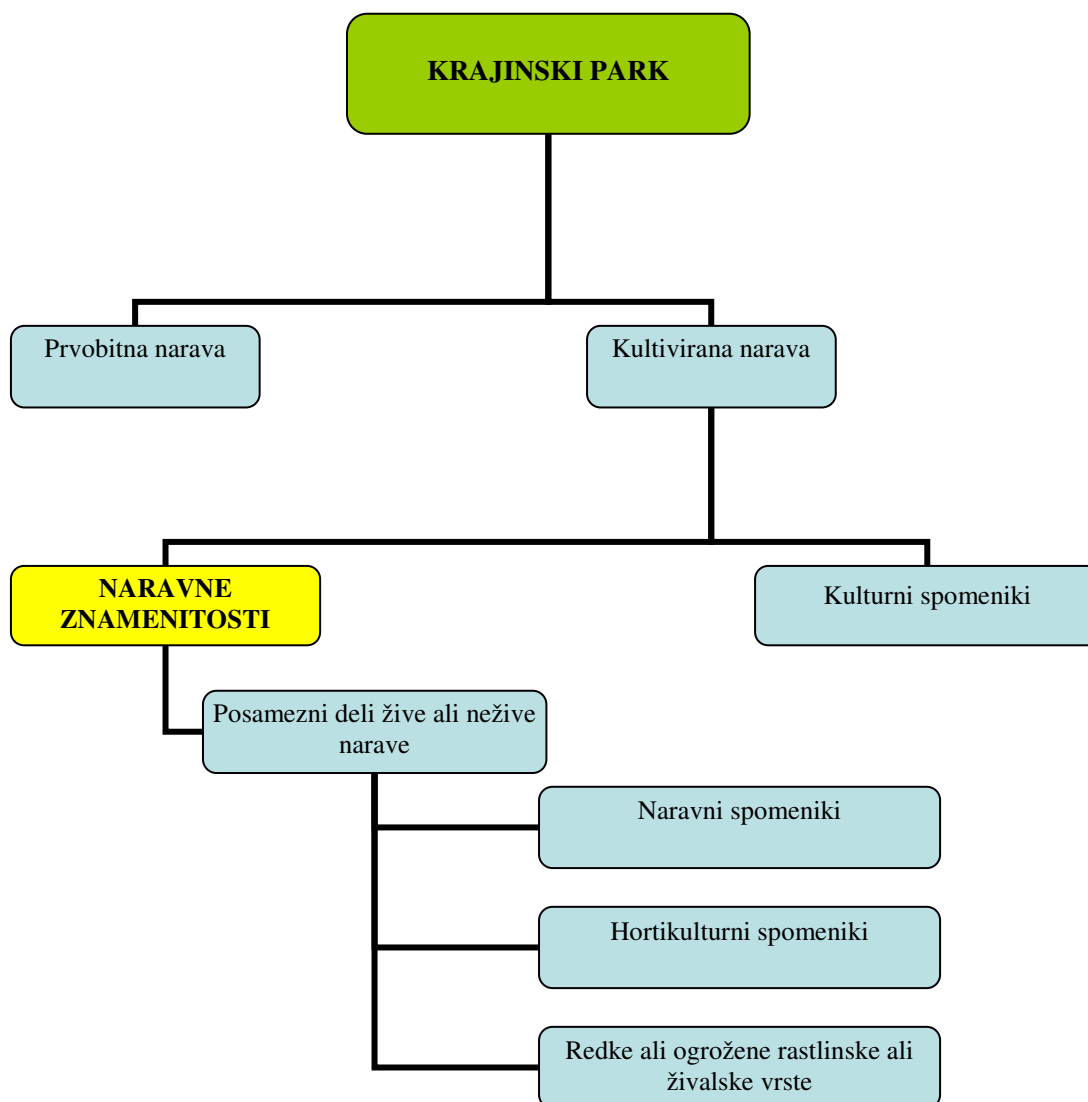
Termin »*krajinski park*« kot kategorijo in definicijo sta Stane Peterlin in pravnik Miro Saje opredelila v Zakonu o varstvu narave iz leta 1970 (Peterlin, 2006).

V ZVN (1970) je zapisano, da je izhodišče za izvajanje varstva narave naravovarstveno vrednotenje »pokrajinskih območij«. Le-ta pa se, omenjeno v 8. členu, zavarujejo kot narodni parki, kot naravni rezervati ali kot »*krajinski parki*«. Slednji naj bi pomenili razglašena »*večja naravno zaključena pokrajinska območja s prvobitno ali kultivirano naravo, ki jo odlikujejo naravne znamenitosti ali krajinske lepote, kulturni spomeniki oziroma spomeniki človekovega dela in ji dajejo poseben značaj ter imajo rekreacijski pomen*«.

Naravne znamenitosti v ZVN pomenijo posamezne zavarovane dele nežive ali žive narave (9. člen):

- ki imajo zaradi značilnih oblik ali redkosti poseben kulturni, znanstveni ali vzgojni pomen (naravni spomeniki),
- kulturno pomembni objekti na področju vrtnega in parkovnega oblikovanja (hortikulturni spomeniki),
- redke ali ogrožene rastlinske in živalske vrste ter njihove razvojne oblike, ki imajo znanstveno, gospodarsko, estetsko ali vzgojno vrednost (ZVN, 1970).

Naravne znamenitosti so tu omenjene kot možen sestavni del območja krajinskega parka. Terminu »krajinski park« je termin »naravna znamenitost« v tem kontekstu popolnoma podrejen, kar lahko pokažemo tudi s shemo na sliki 2.

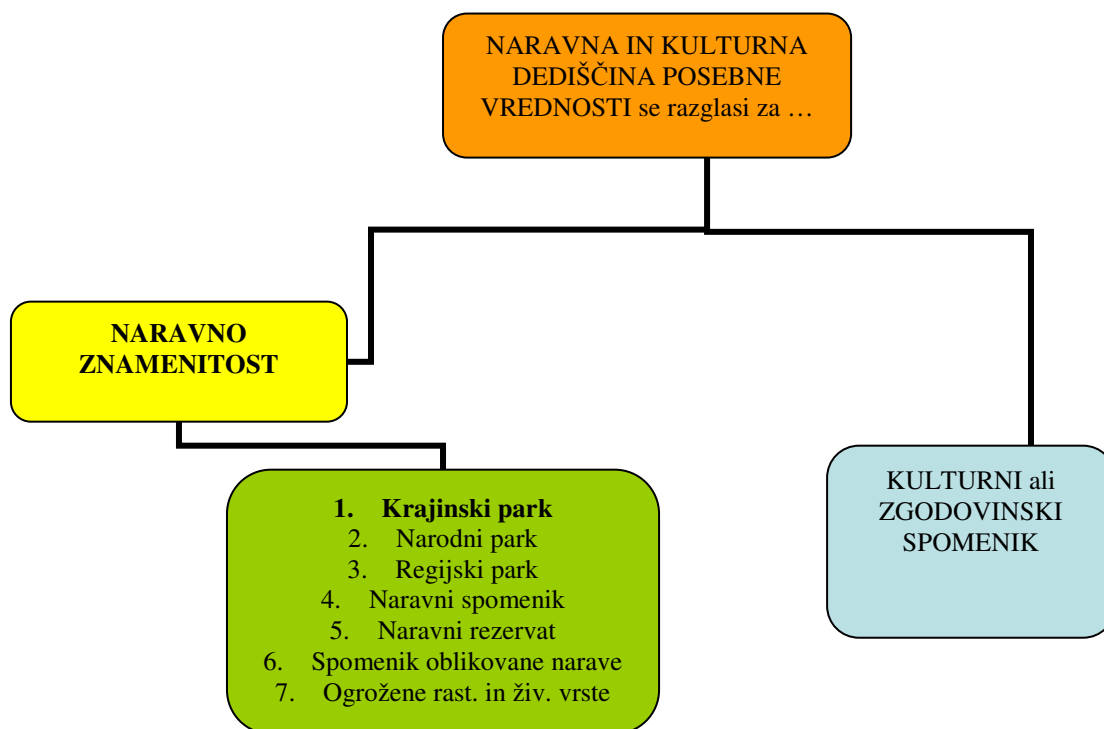

Slika 2: Shematični prikaz definicije »krajinski park« po ZVN (1970).

Drugo definicijo krajinskega parka je zakonsko postavil ZNKD (1981), ki je naslednjih osemnajst let predstavljal osnovno pravno podlago varstva naravne dediščine in je bil podlaga ustanovitvi večine sedanjih krajinskih parkov pri nas.

Definicija krajinskega parka po tem zakonu govori o območjih kultivirane narave. Izgubila se je beseda »prvobitna«, ki jo je postavil ZVN, in namesto naravne znamenitosti ali krajinske lepote, kulturnih spomenikov oz. spomenikov človekovega dela se pojavi »naravna in kulturna dediščina«. Le-ta je v 2. členu ZNKD (1981) definirana kot »nepremičnine, premičnine, in njihove skupine, območja in posamezni deli narave, ki

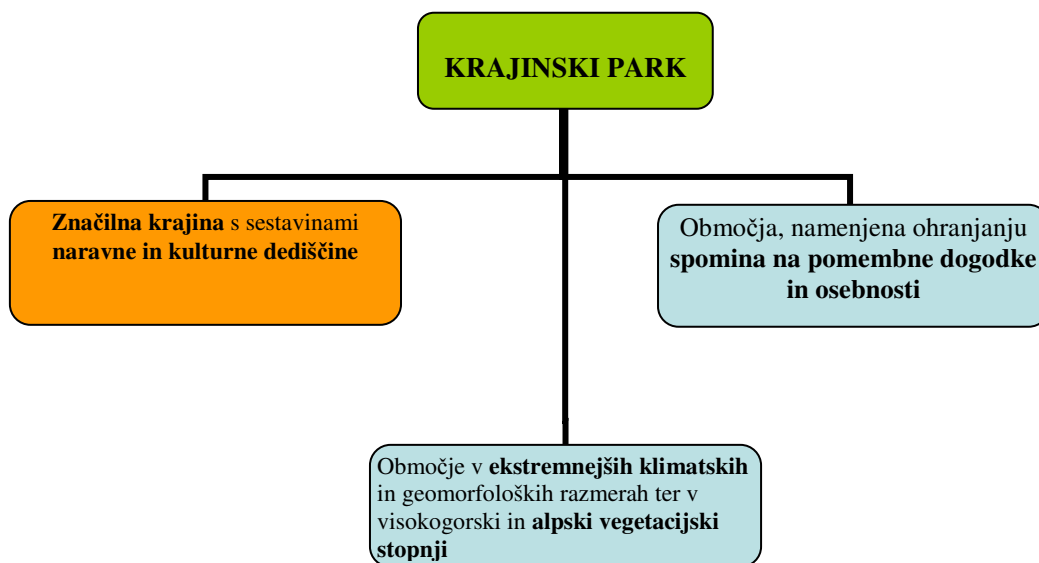
imajo za SR Slovenijo ali za njeno ožje območje kulturno, znanstveno, zgodovinsko ali estetsko vrednost«. V ZNKD tudi piše, da se deli naravne dediščine in kulturne dediščine, tisti, ki imajo posebno kulturno, znanstveno, zgodovinsko ali estetsko vrednost, razglasijo s posebnim aktom za *naravno znamenitost* ali za *kulturni ali zgodovinski spomenik*.

Slika 3: Relacija »naravna in kulturna dediščina«, »naravna znamenitost« in »krajinski park« po ZNKD (1981).

Naravna znamenitost pomeni v ZNKD (1981) zbirni pojem za različna zavarovana oziroma razglašena območja naravne dediščine. V nasprotju z definicijo iz ZVN (1970) je v ZNKD (1981) termin »naravne znamenitosti« nadrejen terminu »krajinski park«.

Z drugimi besedami bi lahko tudi rekli, da sta si izraz »naravna znamenitost« iz leta 1970 in izraz »naravna dediščina« iz leta 1981 pomensko sorodna. Tudi sicer je definicija krajinskega parka iz leta 1981 po razlagi Staneta Peterlina (2006) nastala kot lepljenka iz treh delov, kjer prvi del povzema bistvo iz zakona iz leta 1970. Drugi del je nov in povzema takratne habitatne tipe v ekstremnejših klimatskih razmerah. Zadnji del pa je najbolj izstopajoč, saj govori o »ohranjanju spomina na pomembne dogodke in osebnosti« in je bil dodan zaradi takratnega Spominskega parka Trebče (danes Kozjanskega parka), kateremu so skušali priskrbeti pravno podlago. Danes vemo, da ta zadnji del ni dajal osnove naravnim parkom. Definicija je bila postavljena heterogeno in nesistemske (Peterlin, 2006).

Slika 4: Prikaz definicije »krajinski park« po ZNKD (1981).

ZON-UPB2 (71. člen) definira krajinski park kot »*območje s poudarjenim kakovostnim in dolgotrajnim prepletom človeka z naravo, ki ima veliko ekološko, biotsko ali krajinsko vrednost*«. Ukrepi ohranjanja biotske raznovrstnosti in sistem varstva naravnih vrednot z namenom prispevati k ohranjanju narave se tako izvajajo tudi znotraj območij krajinskih parkov, ki so s tem namenom tudi ustanovljeni. Definicija krajinskega parka po ZON-UPB2 pa je vendarle precej široka, saj iz same definicije ne izvemo ničesar, čemu je tak park namenjen. Da je ustanovljen zato, da se ohrani biotska raznovrstnost in vzpostavi sistem varstva naravnih vrednot, je vendarle preširoko definirano področje, ki naj bi ga krajinski park pokrival. Po drugi strani pa tak namen velja tudi za vsa druga zavarovana območja in druge ukrepe varstva, ki so podani v ZON-UPB2. Medtem pa nam definiciji krajinskega parka po ZVO (1970) in ZNKD (1981) vsaj v grobem nakažeta, kaj je namen takega zavarovanega območja. ZVO (1970, 8. člen) omenja *rekreacijski pomen*, medtem ko ZNKD (1981: 17. člen) poleg *rekreacijskega pomena* omenja še *ohranitev značilne pokrajine, vzdrževanje in krepitev naravnega ravnotežja in ohranjanje spomina na pomembne dogodke in osebnosti*. Ohranjanje spomina na pomembne dogodke in osebnosti je namen, ki ni povezan z naravovarstveno vsebino in ga ne moremo upoštevati kot takega, zato pa nam ostali trije argumenti dajejo vsaj približno sliko, kaj se naj bi v takem zavarovanem območju dogajalo.

V preglednici 1 so prikazane tri definicije krajinskega parka, ki so jih postavili trije zakoni, ki so urejali (ZVN, ZNKD) oziroma še urejajo (ZON-UPB2) varstvo narave v Sloveniji. Zanimivo je to, da nobena definicija krajinskega parka ne omenja estetskega vidika, ki je pogosto bil vzrok za zavarovanje in razglasitev krajinskih parkov.

Preglednica 1: Termin »krajinski park« glede na tri zakone, ki so urejali (ZVN, ZNKD) oziroma še vedno urejajo varstvo narave (ZON-UPB2).

	ZVN (1970)	ZNKD (1981)	ZON-UPB2 (2004)
Definicije "krajinskega parka"	Večje naravno zaključeno pokrajinsko območje s prvobitno naravo ali kultivirano naravo, ki jo odlikujejo naravne znamenitosti ali krajinske lepote, kulturni spomeniki oziroma spomeniki človekovega dela in ji dajejo poseben značaj ter rekreacijski pomen (8. člen).	Območje kultivirane narave, ki združuje značilno krajino s sestavinami naravne in kulturne dediščine in je namenjeno predvsem rekreaciji in ohranitvi značilne pokrajine, kakor tudi območje v ekstremnejših klimatskih in geomorfoloških razmerah ter v visokogorski ali alpski vegetacijski stopnji. Namenjeno je vzdrževanju in krepitevi naravnega ravnotežja in ohranjanju spomina na pomembne dogodke in osebnosti (17. člen).	Območje s poudarjenim kakovostnim in dolgotrajnim prepletom človeka z naravo, ki ima veliko ekološko, biotsko ali krajinsko vrednost (71. člen).

Z ZON-UPB2 se pojavi tudi nova definicija termina, ki je tudi za krajinske parke zelo pomembna. V zakonodajo se vpelje termin »*naravna vrednota*«. S tem se pojavi še tretji izraz, ki na nek način opisuje tisto, kar sta opisovala tudi že termina »naravna znamenitost« iz leta 1970 in »naravna dediščina« iz leta 1981. Za krajinski park pa je termin »naravna vrednota« pomemben, saj je za ukrep varstva naravnih vrednot med drugim ukrepi predviden tudi ukrep varstva omenjenih naravnih vrednot s pomočjo zavarovanja (ZON-UPB2, 2004: 45. člen) ter z ustanovitvijo zavarovanega območja (ZON-UPB2, 2004: 49. člen), kamor spada tudi krajinski park (ZON-UPB2, 2004: 53. člen).

Preglednica 2: Trije različni termini, definirani z različnimi zakoni s področja varstva narave, ki so si pomensko, vsebinsko precej blizu.

Naravna znamenitost po ZVN (1970)	Naravna dediščina po ZNKD (1981)	Naravna vrednota po ZON-UPB2 (2004)
To so: • premični in nepremični predmeti ali skupine predmetov posebnega - zoološkega, - botaničnega, - geološkega, - paleontološkega, - mineraloškega, - petrografskega, - ter zemljepisnega pomena in • podobne znamenitosti ali redkosti, • posamezna zemljišča ali pokrajinski predeli posebne naravne lepote. (2. člen).	To so: • geološke tvorbe, • nahajališča mineralov in fosilov, • geomorfološke oblike, • površinski in podzemski kraški pojavi, • soteske in tesni, ledeniki in oblike ledeniškega delovanja, • izviri, slapovi, brzice, • jezera, močvirja in barja, • potoki in reke z obrežji, • morska obala, • redki in značilni ekosistemi, • življenjski prostori rastlinskih in živalskih vrst, • reliktni, endemični, redke in značilne rastlinske in živalske vrste, • drevesa, • krajinska območja, razgledišča in izletišča, - gorski vrhovi, • objekti vrstne arhitekture in oblikovane narave (2. člen).	Naravne vrednote obsegajo vso naravno dediščino na območju Republike Slovenije. To so: • geološki pojavi, • minerali in fosili ter njihova nahajališča, • površinski in podzemski kraški pojavi, • podzemske jame, soteske in tesni ter drugi geomorfološki pojavi, • ledeniki in oblike ledeniškega delovanja, • izviri, slapovi, brzice, • jezera, barja, • potoki in reke z obrežji, • morska obala, • rastlinske in živalske vrste, njihovi izjemni osebki ter njihovi življenjski prostori, • ekosistemi, krajina in oblikovana narava. (4. člen).

Iz vsega prikazanega v tem poglavju je moč povzeti, da so se pojmi, termini in tudi definicije za omenjene izraze, ki so urejali področje varstva oz. so bili z njim v kakršni koli drugi povezavi, ves čas spreminjali. Z vsakim zakonom so se na novo definirali stari termini ali pa se vpeljali čisto novi termini, ki so vsebinsko vsaj delno povzemali stare pojme.

Tako se je zgodilo tudi s terminom *naravna znamenitost*. Pojem se je kot zakonski termin uveljavil že, ko je bil sprejet prvi zakon v takratni povojni Jugoslaviji, ki je urejal varstvo narave. Tako je Angela Piskernik v Varstvu narave, glasilu službe za varstvo narave, v začetku 60. let prejšnjega stoletja pisala: »... Nekateri so bili mnenja, da naj pridejo pod zaščito samo 'naravne redkosti', drugi so glasovali za 'naravne zanimivosti', tretji za 'naravne lepote' in četrti, ki so končno zmagali, za 'naravne znamenitosti'. Tako moremo v Sloveniji zavarovati samo tiste naravne objekte, ki so znameniti zaradi kake svoje posebnosti« (Piskernik, 1965, str. 66). Termin je tako začel pravno veljati že leta 1946 in bil prisoten v zakonodaji, ki je urejala varstvo narave vse do uveljavitve ZON (1999). Toda kljub dejstvu, da je bil prisoten v vseh zakonih, ki so urejali varstvo narave, pa njegov pomen ni ostajal nespremenjen. Kot že omenjeno, je bil tudi v povezavi s terminom krajinski park glede na dva zakona (ZVN (1970) in ZNDK (1981)), ki sta ga obravnavala, v različnih povezavah. Enkrat v vsebinsko podrejeni, drugič v nadrejeni vlogi. Na preglednici 3 lahko vidimo, kako se je spreminjala njegova definicija preko ZVKsPz (1948), ZVKsNz (1958), ZVN (1970) in ZNKD (1981).

Preglednica 3: Različni pomeni termina »naravna znamenitost« skozi štiri zakone, ki so urejali varstvo narave v Sloveniji: ZVKsPz (1948), ZVKsNz (1958), ZVN (1970) in ZNKD (1981).

	ZVKsPz (1948)	ZVKsNz (1958)	ZVN (1970)	ZNDK (1981)
naravne znamenitosti	Prirodne znamenitosti so: • <u>premični ali nepremični predmeti</u> - o zoološke, - o botanične, - o geološko-paleontološke, - o mineraloško-petrografske, - o zemljepisne in • <u>podobne znamenitosti ali redkosti</u> - in • <u>predmeti ali pokrajinski predeli posebne prirodne lepote</u> (1. člen).	To so: • <u>premični in nepremični predmeti ali skupine predmetov posebnega</u> - o zoološkega, - o botaničnega, - o geološkega, - o paleontološkega, - o mineraloškega, - o petrografskega, - o ter zemljepisnega pomena in • <u>podobne znamenitosti ali redkosti</u> - ter • <u>posamezna zemljišča ali pokrajinski predeli posebne</u> - naravne lepote (2. člen).	To so <u>posamezni deli žive ali nežive narave</u>: • ki imajo zaradi značilnih oblik ali redkosti poseben kulturni, znanstveni ali vzgojni pomen (naravni spomeniki), • kulturno pomembni objekti na področju vrtnega in parkovnega oblikovanja (hortikulturni spomeniki), • redke ali ogrožene rastlinske in živalske vrste ter njihove razvojne oblike, ki imajo znanstveno, gospodarsko, estetsko ali vzgojno vrednost (9. člen).	To so lahko po svoji namembnosti ter pomenu: • narodni parki, • regijski parki, • krajinski parki, • naravni rezervati, • naravni spomeniki, • Spomeniki oblikovane narave ter • ogrožene rastlinske in živalske vrste (17. člen).

Z območji, ki so bila razglašena v aktih o zavarovanju kot *naravna znamenitost*, je Uprava RS za varstvo narave, današnji ARSO (po reorganizaciji po letu 1994), imela težave, ko je odločala ali tako območje po vsebini spada med krajinske parke ali ne. Dilema se je pojavljala predvsem pri aktih o zavarovanju, ki so imeli za osnovo ZVKsPz (1948), ZVKsNz (1958) in tudi pri ZNKD (1981). Pri prvih dveh je bil vzrok za dilemo ta, ker ta dva zakona še nista poznala termina »*krajinski park*«. Zato pa so se morali, glede na vsebino odločati, katera skupina zavarovanih območij, ki jo je ponujal ZNKD, je najbližja in najbolj primerna. Glede na to, da je takrat še veljal ZNKD, jim je ta zakon s takratnimi definicijami o zavarovanih območjih služil kot osnova za odločanje. Toda tudi akti o

zavarovanju, ki so imeli za osnovo ZNKD (1981), so bili v mnogih primerih površni. Namesto, da bi se iz njih jasno videlo, kot katera naravna znamenitost je bilo območje zavarovano (ali narodni park, krajinski park, regijski park itd.), je bilo večkrat le površno razglašeno samo z zbirnim pojmom »*naravna znamenitost*«. Tako so morali tudi v teh primerih glede na vsebino območja presojati, ali gre za krajinski park ali pa za katero drugo zavarovano območje. Ta del je v poglavju »4.6.3 Evidenca o krajinskih parkih« podrobno prikazan.

2.4 SISTEM KATEGORIZACIJE ZAVAROVANIH OBMOČIJ PO IUCN

Na IV. kongresu Svetovne komisije za zavarovana območja (WCPA) leta 1992 v Venezueli so opozorili na dejstvo, da obstaja samo za različne tipe zavarovanih območij po svetu prek 140 imen (Guidelines for Protected ..., 1994). Vsaka država uporablja svoj sistem kategorij zavarovanih območij. Da bi jih poenotili, ni mogoče in tudi za to ni potrebe. Da pa bi zavarovana območja lahko med seboj primerjali, pa je bil nujen poenoten sistem kategorij zavarovanih območij.

Že Angela Piskernik, je pisala: *»medtem ko naš zakon o varstvu spomenikov pozna le »naravne znamenitosti in redkosti«, so v drugih deželah, kjer ima prirodno varstvo že dolgo tradicijo, dali takim znamenitostim in redkostim po njihovi vsebini, nastanku, razsežnosti, vrsti varovanja in namenu zavarovanja zaradi enostavnosti in razlike od drugih, posebna imena, ki pa so bila v mnogih primerih za enak objekt v različnih deželah različna. Zelo meglene so bile tudi definicije posameznih znamenitosti. Tako se je zgodilo, do so imenovali »narodni park« ozemlje, ki ni bilo dostopno ljudem, in »narodne spomenike« so imenovali zemeljske površine, ki so imele vse pogoje za »geološke rezervate«.* Že v tistem času, leta 1958, so v Sloveniji razmišljali o zahtevah uskladitve zavarovanih objektov z zahtevami mednarodne nomenklature, kjer so upoštevali za izhodišče Bourdellov poskus enotne klasifikacije in nomenklature. Bourdellova klasifikacija je bila sprejeta tudi s strani IUCN leta 1949 na svetovnem zasedanju IUCN v Lake Successu. (Piskernik, 1960). Kasneje, leta 1970, je prav ta klasifikacija vplivala na oblikovanje termina »krajinski park«, ki ga je definiral ZVN (Peterlin, 2006).

Prva kategorizacija je bila sprejeta leta 1978 (kategorije I – X). Leta 1992 pa je bila v Caracasu na IV. svetovnem kongresu o parkih predstavljena spremenjena in dopolnjena kategorizacija z doslednejšimi cilji in kategorijami (kategorije I – VI). Smernice za upravljanje kategorij zavarovanih območij (Guidelines for Protected ..., 1994) imajo naslednje značilnosti:

- Prvenstveni upravljavski cilj zavarovanja je temelj kategorizacije.
- Dodelitev kategorije ne pove ničesar o učinkovitosti zavarovanja.
- Sistem kategorij je mednarodni in je namenjen primerjavi na svetovni ravni.
- Imena kategorij na državni ravni se lahko spreminjajo/variirajo.
- Vpeljana je nova kategorija: kategorija VI – zavarovana območja naravnih virov.
- Vse kategorije so enako pomembne, vendar pa opredeljujejo različne stopnje človeškega posega.

Preglednica 4: Šest kategorij zavarovanih območij IUCN (Guidelines for Protected ..., 1994).

Kategorija I	Strogi naravni rezervati / Območje divjine (Wilderness Area) – zavarovano območje, upravljano predvsem za varstvo divjine.
Kategorija Ia	Strogi naravni rezervat: zavarovano območje, upravljano predvsem za znanstvene namene.
Kategorija Ib	Območje divjine (Wilderness Area) – zavarovano območje, ki se upravlja za zavarovanje divjine.
Kategorija II	Narodni park – zavarovano območje, ki se upravlja predvsem za zaščito ekosistemov in rekreacijo.
Kategorija III	Naravni spomenik – zavarovano območje, upravljano predvsem za varstvo posebnih naravnih oblik / pojavov.
Kategorija IV	Zavarovani habitati rastlinskih in živalskih vrst – zavarovano območje, varovano predvsem z interventnim upravljanjem.
Kategorija V	Zavarovana krajina/marina – zavarovano območje, ki se upravlja pretežno zaradi varstva krajine/marine in rekreacije.
Kategorija VI	Zavarovano območje naravnih virov – zavarovano območje, upravljano z namenom smotrne izrabe naravnih virov.

V nadaljevanju podrobneje opisujemo kategorijo V, saj v to kategorijo sodijo tudi naši krajinski parki.

2.4.1 Kategorija V – zavarovana krajina/marina (Protected Landscape/Seascape)

Zavarovana krajina/marina je zavarovano območje, ki se upravlja pretežno zaradi varstva krajine/obale in rekreacije. To je območje površja (zemlje, zemljišča) s pripadajočo obalo in morjem, kjer je medsebojni vpliv človeka in narave ustvaril območje z jasno izraženim značajem in z estetsko, ekološko in/ali kulturno vrednostjo in pogosto z veliko biotsko raznovrstnostjo. Zagotavljanje celovitosti te tradicionalne povezave je življenjskega pomena za zavarovanje, vzdrževanje in razvoj takšnega območja (Guidelines for Protected ..., 1994).

Smernice za izbiro zavarovane krajine/marine

- Območje mora vsebovati krajino in/ali morsko ali otoško obalo visoke pokrajinske vrednosti z različnimi povezanimi habitati, floro in favno, z manifestacijo (predstavitvijo) edinstvenih ali tradicionalnih vzorcev rabe tal ali socialne organizacije, kot je pristojna v človekovih naseljih in lokalnih navadah, preživetju, prehrani in verovanjih.
- Območje mora zagotavljati možnosti za javno uživanje z rekreacijo, turizmom znotraj normalnega življenjskega stila in gospodarskih dejavnosti. (Guidelines for Protected ..., 1994).

Organizacijska odgovornost

Območje je lahko v lasti javnih oblasti, toda boljši je mozaik zasebnih in javnih lastnikov, ki delujejo z različnimi upravljavskimi režimi. Ti režimi morajo biti predmet stopnje planiranja ali ostalih nadzorov in podprti, kjer je potrebno, z javnimi skladi in ostalimi

iniciativami, da se zagotovi, da se kvaliteta krajine/obale in pomembni lokalni običaji in verovanja dolgoročno vzdržujejo. (Guidelines for Protected ..., 1994).

Cilji upravljanja zavarovane krajine/marine:

- vzdrževati harmonično povezavo narave in kulture z zavarovanjem krajine in/ali obale in kontinuiteto tradicionalne rabe tal, gradbenih tehnik in socialnih in kulturnih manifestacij;
- podpirati življenjski stil in gospodarske dejavnosti, ki so v sozvočju z naravo, ter ohranitev socialnih in kulturnih struktur (izdelkov) prizadetih skupnosti;
- vzdrževati raznolikost krajine in habitatov in z njimi povezanih vrst in ekosistemov;
- odpraviti rabo tal in dejavnosti, ki so neprimerne v merilu in/ali značilnostih, kjer je to potrebno, in potem delovati preventivno;
- zagotoviti oziroma omogočiti možnost za javno uživanje v rekreaciji in turizmu, v primerni obliki in merilu za najpomembnejše kvalitete območja;
- Spodbujati znanstvene in izobraževalne dejavnosti, ki bodo prispevale k dolgoročnemu blagostanju prebivalcev, in razvijati javno podporo za varstvo okolja v teh območjih;
- prinašati prednosti in prispevati k blaginji lokalne skupnosti preko preskrbe z naravnimi proizvodi, kot so gozdovi in ribolovni proizvodi, in službe, kot čista voda ali prihodek, ki prihaja od trajnostnih oblik turizma. (Guidelines for Protected..., 1994).

Glavne značilnosti zavarovane krajine:

- je del ljudi in njihovega okolja;
- je del številnih naravnih in kulturnih vrednot;
- osredotoča se na območja, kjer je povezava ljudi in narave ustvarila krajino z visoko estetsko, ekološko, biodiverzitetno in/ali kulturno vrednostjo in ki ohranja svojo integriteto;
- je tip zavarovanega območja s kombinacijo posebnih kvalitiet in tudi proces upravljanja, ki uvaja spremembe;
- odraža vizionarski in proaktivni pristop s ciljem poudariti, povečati vrednost in ne le vzdrževati ali varovati obstoječe bogastvo;
- gleda na lokalne skupnosti, na njihovo tradicijo kot na bistvo uspeha, zato so deležniki in partnerski pristop obvezna sestavina;
- priznava vrednost in potrebo po podpori vloge oskrbnika, nadzornika lastniku zemljišča ali upravniku;
- ponavlja vsebuje ukrepe upravljanja, ki jih določajo lokalne okoliščine in potrebe in se rešujejo preko postopkov odločanja lokalnih oblasti ali na ravni tam živeče skupnosti;
- daje poseben poudarek načrtovanju učinkovite rabe zemlje;
- odvisna je od obstoja pregledne in demokratične ureditve, ki podpira aktivno udeležbo ljudi pri oblikovanju njihovega lastnega okolja;
- lokalnim skupnostim nudi socialne, gospodarske in kulturne koristi;
- širši javnosti nudi okoljske, kulturne, izobraževalne in druge koristi;
- zahteva, da vse dejavnosti upravljanja spodbujajo trajnostni razvoj;
- lahko pomagajo pri razreševanju konfliktov glede upravljanja z naravnimi viri;
- nudijo lahko medel trajnosti, ki se lahko uporablja tudi drugod na podeželju;

- kot vsa zavarovana območja zahteva učinkovite sisteme upravljanja, določanje ciljev, načrtovanje, razporeditev naravnih virov, izvajanje, spremljanje, ponoven pregled in pridobitev povratnih informacij (Phillips, 2002: str. 12).

Pomen zavarovanih krajin (Protected landscapes) (Lucas, 1992:)

- ohranjanje narave in biotske raznovrstnosti;
- varovalni pas strožje varovanim zavarovanim območjem;
- ohranjanje človekove zgodovine v objektih in v splošni rabi zemlje;
- ohranjanje tradicionalnega načina življenja;
- nudenje rekreacije in inspiracije;
- zagotavljanje izobraževanja in razumevanja, spoznavanja;
- demonstracija dolgotrajnega sistema rabe zemlje v harmoniji z naravo.

Pomembno delo WCPA je poleg že omenjenega sistema kategorizacije zavarovanih območij tudi program »Parki za življenje« (IUCN Commission on ..., 1994). To je enovita strategija za zavarovana območja v Evropi (1994), ki upošteva naravne, zgodovinske, politične in gospodarske značilnosti Evrope in njenih regij. Cilj programa temelji na zagotavljanju primerne, učinkovitega in ustreznega upravljanega omrežja zavarovanih območij v Evropi. Izvajanje tega načrta oziroma programa je potekalo na državni, subregionalni in regionalni (evropski) ravni (Skoberne, 2004).

Z ustanovitvijo Foruma za vodenje zavarovanih območij na svetu leta 1999, katerega glavna naloga je spremljanje in vplivanje na politiko zavarovanih območij na svetovni ravni, se je začelo odpirati novo obdobje. Predvsem po svetovni konferenci zavarovanih območij v Durbanu leta 2003 so bile podane pobude za izvajanje takrat oblikovanih sklepov v povezavi z izvajanjem Konvencije o biološki raznovrstnosti. To je bilo zapisano v t.i. Durbanskem akcijskem načrtu (Benefits Beyond Boundaries ..., 2005), o katerem več spregovorimo v poglavju »4.5.2 - Seznanitev javnosti in proces ustanavljanja krajinskega parka«.

2.5 ZAKONODAJA, STRATEGIJE, SMERNICE IN DRUGI DOKUMENTI, POMEMBNI ZA DOSEGANJE CILJEV OHRANJANJA BIOTSKE RAZNOVRSTNOSTI IN VARSTVA VREDNIH DELOV NARAVE

V splošnem obstaja zakonodaja in smernice, tako na ravni Evropske unije (EU) kot tudi na državni ravni, ki upoštevajo cilje in ukrepe, ki so potrebni za ohranjanje biotske raznovrstnosti in varstvo naravnih vrednot. Temeljna izhodišča pravne ureditve varstva okolja in ohranjanja narave vsebuje že Ustava Republike Slovenije. Tako v splošnih določbah nalaga državi skrb za ohranjanje naravnega bogastva in naravne in kulturne dediščine. Določa tudi, da morajo biti zakoni in drugi predpisi v skladu s splošno veljavnimi načeli mednarodnega prava in mednarodnih pogodb, ki obvezujejo našo državo. To določilo je pomembno, saj so konvencije s področja ohranjanja narave, h katerim je država pristopila, sestavni del našega pravnega reda. (Hlad in Skoberne, 2002). Najpomembnejše mednarodne konvencije s tega področja, ki jih je ratificirala Slovenija so naslednje:

- Konvencija o močvirjih, ki imajo mednarodni pomen, zlasti kot prebivališča močvirskih ptic - Ramsarska konvencija (Ramsar, 1971),
- Konvencija o varstvu Sredozemskega morja in obalnega območja – Barcelonska konvencija (Barcelona, 1976),
- Konvencija o varstvu svetovne kulturne in naravne dediščine - Konvencija o svetovni dediščini (Pariz, 1972),
- Konvencija o biološki raznovrstnosti (Rio de Janero, 1992),
- Konvencija o varstvu Alp – Alpska konvencija (Salzburg, 1991),
- Konvencija o mednarodni trgovini z ogroženimi prostoživečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami – CITES ali Washingtonska konvencija (Washington, 1973),
- Konvencija o varstvu selitvenih prostoživečih živali – Bonska konvencija (Bonn/1979),
- Konvencija o ohranjanju prostoživečega evropskega rastlinstva in živalstva ter njunih naravnih življenjskih prostorov – Bernska konvencija (Bern, 1979),
- Konvencija o dostopu do okoljskih informacij, udeležbi javnosti pri okoljskem odločanju in dostopu do pravice pri okoljskih zadevah – Aarhuška konvencija (Aarhus, 1998),
- Evropska konvencija o krajini (Firence, 2000).

K spoštovanju predpisov na področju varstva narave nas zavezujejo tudi predpisi EU. Med najbolj znanimi so Direktiva o prostoživečih pticah (Direktiva Sveta o ..., 1979), Direktiva o habitatih (Direktiva Sveta o ..., 1992) in Uredba Sveta (ES) št. 338/97 o varstvu prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst.

Slovenska zakonodaja s področja varstva narave, ki neposredno skrbi za varstvo in ohranjanje biotske raznovrstnosti in krajinske pestrosti, ki nudi pravni okvir za trajnostno rabo sestavin biotske in krajinske pestrosti, je naslednja (Hlad in Skoberne, 2002):

- Zakon o varstvu okolja (Ur. l. RS, št. 39/2006),
- Zakon o ohranjanju narave (Ur. l. RS, št. 96/2004),
- Zakon o varstvu podzemnih jam (Ur. l. RS, št. 02/2004),

- Zakon o zaščiti živali (Ur. l. RS, št. 20/2004),
- Zakon o gozdovih (Ur. l. RS, št. 30/1993, in št. 67/2002),
- Zakon o kmetijstvu (Ur. l. RS, št. 51/2006),
- Zakon o kmetijskih zemljiščih (Ur. l. RS, št. 55/2003),
- Zakon o skladu kmetijskih zemljišč in gozdov RS (Ur. l. RS, št. 10/93, št. 01/96, št. 23/96),
- Zakon o sladkovodnem ribištvu (Ur. l. RS, št. 61/2006),
- Zakon o divjadi in lovstvu (Ur. l. RS, št. 16/2004),
- Zakon o vodah (Ur. l. RS, št. 67/2002),
- Zakon o urejanju prostora (Ur. l. RS, št. 110/2002, 8/2003) in drugi zakoni.

Za ohranjanje biotske raznovrstnosti in varstvo naravnih vrednot so pomembni tudi naslednji dokumenti, programi, strategije ter smernice ali priporočila:

- Communication of the European Commission to the Council and to the Parliament on a European Community Biodiversity Strategy,
- Zaustavitev izgube biotske raznovrstnosti do leta 2010 in pozneje, Ohranjanje storitev ekosistemov za blaginjo ljudi,
- Management Guidelines for IUCN Category V. Protected Areas: Protected Landscapes/Seascapes,
- Parks for Life: Action for Protected Areas in Europe,
- The Pan-European Biological and Landscape Diversity Strategy,
- Benefits Beyond Boundaries. Proceedings of the Vth IUCN World Parks Congress,
- Državni razvojni program,
- Nacionalni program varstva okolja in znotraj njega Nacionalni program varstva narave,
- Strategija ohranjanja biotske raznovrstnosti v Sloveniji (Strategija ohranjanja..., 2002),
- Slovenski kmetijsko okoljski program – SKOP in drugo.

Državni razvojni program 2007 – 2013, naj bi predstavljal načrtovanje celotne nacionalne razvojne politike države, hkrati pa naj bi z njim nastala solidna osnova za pripravo nacionalnega strateškega referenčnega okvira in operativnih programov za izvajanje kohezijske politike EU v Sloveniji v obdobju 2007-2013 (DRP ..., 2006).

Zakon o varstvu okolja v prvem odstavku 35. člena določa, da Državni zbor Republike Slovenije na predlog Vlade sprejme Nacionalni program varstva okolja (NPVO), ki vsebuje dolgoročne cilje, usmeritve in naloge na področju varstva okolja. 3. odstavek istega člena določa, da NPVO vsebuje tudi Nacionalni program varstva narave (NPVN) po predpisih o ohranjanju narave. 94. člen ZON-UPB2 pa določa, da NPVN zajema ohranjanje biotske raznovrstnosti in varstvo naravnih vrednot in se z njim opredeli obseg javnega interesa pri ohranjanju biotske raznovrstnosti in varstvu naravnih vrednot za najmanj deset let (Resolucija o nacionalnem ..., 2006).

V naslednjih poglavjih, ki zajemajo stanje in perspektive krajinskih parkov, nekatere omenjene konvencije smernice, strategije, zakone in direktive ponovno omenjamo ter jih vsebinsko podrobneje opredelimo.

3 METODE DELA

Magistrsko delo je vsebinsko razdeljeno na dva sklopa: na *stanje* in *perspektive* krajinskih parkov v Sloveniji.

Prvi sklop, »*Stanje krajinskih parkov v Sloveniji*«, je analitične narave. S problemsko usmerjeno analizo:

- aktov o zavarovanju območij za naravne znamenitosti, ki so osnova krajinskim parkom v Sloveniji,
- drugega arhivskega gradiva,
- veljavne in pretekle zakonodaje na področju varstva narave,
- javno dostopnih podatkov na uradnih spletnih straneh državnih institucij, ki pokrivajo varstvo narave,

smo izdelali podrobno matriko na podlagi vnaprej določenih postavk oz. parametrov. Pri izbiri postavk smo uporabili zahteve ZON-UPB2 o obvezni vsebini, ki naj bi bila zastopana v aktu o zavarovanju (ZON-UPB2, 2004: 49. in 53. člen). Tako smo na podlagi teh postavk iskali pripadajoče odgovore, ki smo jih nato primerjali med seboj glede na različne krajinske parke. Poleg vsebine, ki jo za akt o zavarovanju predpisuje ZON-UPB2 (2004: 49. in 53. člen), smo iskali tudi odgovore, ki jih je sicer moč razbrati iz akta o zavarovanju, vendar niso določeni kot obvezna vsebina samega akta (npr. leto zavarovanja, pripadajoči zakon, ki je v času razglasitve krajinskega parka predstavljal pravni temelj za zavarovanje, itd.). V matriko smo vključili tudi postavke, katerih odgovore iz samega akta o zavarovanju ni bilo vedno ali sploh ni bilo moč razbrati (velikost celotnega območja krajinskega parka, ime ustanovitelja krajinskega parka, ime občin(e), kjer se danes (leto 2006) razprostira območje krajinskega parka, itd.).

Pri oblikovanju zaključkov in prikaza obstoječega stanja smo si poleg omenjene metode primerjave pomagali tudi z metodo intervjujev. Tako smo sestavili pregled nekaterih strokovnjakov in ključnih ljudi s področja varstva narave. Z njimi smo nato opravili razgovore na podlagi vprašanj v povezavi z vsebino 6 hipotez, ki smo jih postavili na začetku našega raziskovalnega dela.

Za matriko smo uporabili naslednje postavke, katerim smo iskali odgovore:

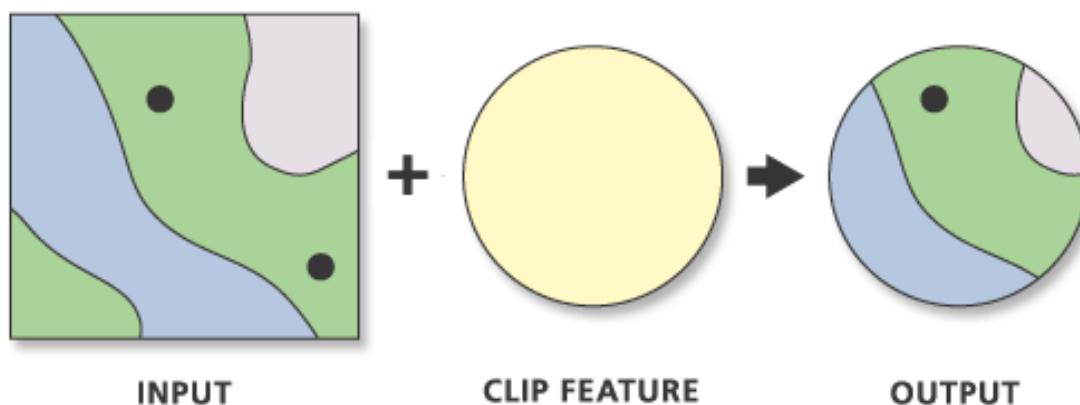
1. ime zavarovanega območja, kot ga vodi Agencija Republike Slovenije za okolje v svojih evidencah,
2. leto zavarovanja območja,
3. natančen naslov akta o zavarovanju,
4. pripadajoči zakon, ki je takrat pokrival varstvo narave in je predstavljal podlago za zavarovanje,
5. ime ustanovitelja krajinskega parka (država ali ime občine),
6. ime občin(e), kjer se nahaja zavarovano območje,
7. velikost zavarovanega območja v ha,
8. ali je iz akta o zavarovanju razvidno lastništvo,
9. ali je iz akta o zavarovanju razvidno, ali omenjene naravne vrednote, naravni spomeniki, naravni rezervati, naravne znamenitosti spadajo v območje krajinskega

- parka. Pri večini starejših aktov o zavarovanju ni razvidno, ali našete naravne znamenitosti, naravni spomeniki itd. spadajo v območje, ki je zavarovano.
10. s kakšnim terminom je bilo poimenovano območje v aktu o zavarovanju, ki ga v evidencah vodimo kot krajinski park; ali je bilo neko območje razglašeno kot: krajinski park, naravna znamenitost, kulturni in zgodovinski spomenik oz. spominski park, območje naravnih znamenitosti in kulturnih spomenikov, območje kulturnih in zgodovinskih spomenikov in naravnih znamenitosti itd.,
 11. namen zavarovanja: če je sploh napisan v aktu o zavarovanju in kakšen je za vsako območje zavarovanja posebej,
 12. meje območja (na kakšen način so podane),
 13. merilo kart, kjer so določeni naravni spomeniki, znamenitosti ali naravne vrednote ter celota krajinskega parka,
 14. ali je podan način izvajanja javne službe za upravljanje zavarovanega območja: ali gre za javni zavod, koncesijo ali morda sploh ni navedenega načina izvajanja upravljanja,
 15. načrt upravljanja,
 16. finančni viri za izvajanje zavarovanja in za razvoj lokalnega prebivalstva (ali so omenjeni v aktu o zavarovanju),
 17. vplivno območje, ki je zunaj zavarovanega območja,
 18. pravila ravnanja oz. varstveni režimi,
 19. razvojne usmeritve zavarovanega območja.

Večino informacij za omenjeno matriko smo pridobili iz aktov o zavarovanju. Za vseh 42 krajinskih parkov tako podajamo imena aktov o zavarovanju v poglavju 8. *Viri* ter jih hkrati prilagamo tudi na zgoščenki, ki je priloga magistrskemu delu.

Za pregled stanja krajinskih parkov smo naredili tudi prostorsko analizo omenjenih območij krajinskih parkov. To smo izvedli s pomočjo geografskega informacijskega sistema (GIS).

GIS je opredeljen kot informacijski sistem za zajemanje, vzdrževanje, obdelavo, analizo in predstavitev informacijskih podatkov. Prostorske analize kot eno izmed orodij GIS so definirane kot postopki, s pomočjo katerih obdelujemo prostorske podatke in ustvarjamo nove podatke oziroma posredno informacije. Zmožnost povezovanja podatkov iz raznih virov z uporabo tehnik prekrivanja tematik je verjetno najbolj pogosto uporabljen analitični pristop v orodjih GIS. S prekrivanjem dveh ali več različnih podatkovnih slojev, ki prikazujejo isto področje obravnave, je možno s pomočjo ustrezne obdelave ustvariti nov podatkovni sloj (Šumrada, 2005).

Slika 5: Shema prekrivanja in rezanja poligonov (ArcGIS Desktop ..., 2005).

Zanimala nas je predvsem pokritost območij krajinskih parkov z območji Natura 2000 in EPO. Da bi ugotovili, kolikšen del območja Natura 2000 in EPO se nahaja znotraj krajinskih parkov, smo uporabili programski paket ArcGis 9.1.. ArcGis je nadgradljiv sistem programskih orodij za izdelavo geografskih podatkov, za njihovo upravljanje, integracijo, širjenje ter izvajanje atributnih in prostorskih analiz (Gisdata Ljubljana, 2006). Za ta del naloge smo uporabili program Arcview, ki je sestavljen iz treh osnovnih aplikacij:

- ArcMap - omogoča prikaz, raziskovanje in analizo podatkov,
- ArcCatalog - omogoča izdelavo, organizacijo in upravljanje z geografskimi podatki v tabelah,
- ArcToolbox - omogoča osnovno pretvorbo podatkov.

Za analizo smo uporabili tri vektorske podatkovne sloje ki so dostopni na internetni strani ARSO (Interaktivni naravovarstveni atlas ..., 2006):

- Ekološko pomembna območja
- Zavarovana območja
- Območje Natura 2000

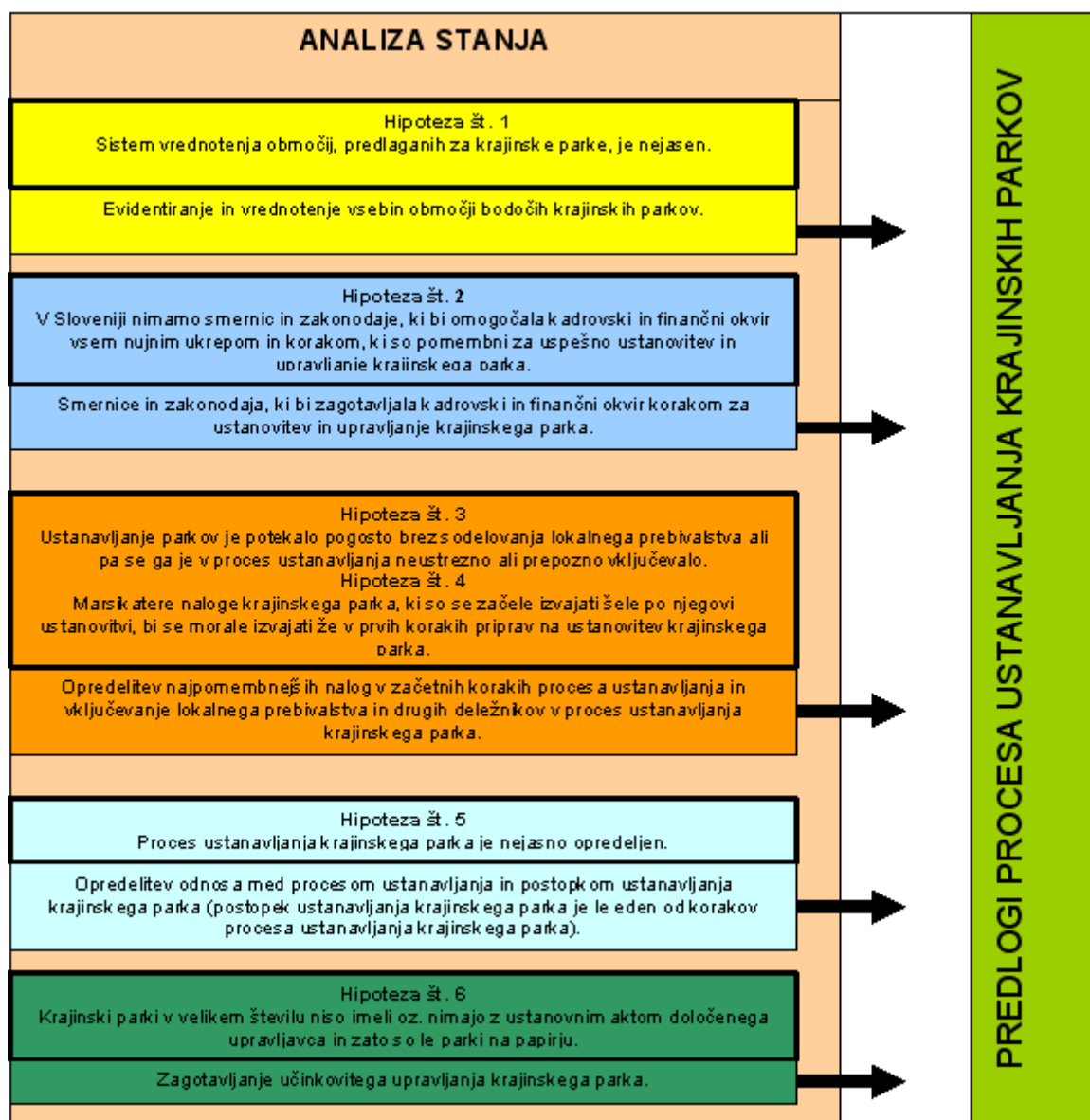
Z orodjem Arctoolbox (ArcGis 9.1) smo z orodjem izbire iz podatkovnega sloja Zavarovana območja dobili nov sloj t.i. sloj krajinskih parkov. Ta sloj smo najprej prekrili s slojem Natura 2000 in z orodjem za izrez dobili sloj območij krajinskih parkov, ki imajo na svojem območju opredeljeno območje Natura 2000. Iz atributne tabele novonastalega sloja smo površino krajinskih parkov v MS Excelu primerjali s celotno površino krajinskih parkov.

V drugem delu pa smo sloj krajinskih parkov prekrili s slojem ekološko pomembnih območij in z orodjem izreza dobili sloj območij krajinskih parkov, ki imajo na svojem območju opredeljeno ekološko pomembno območje (EPO). Iz atributne tabele novonastalega sloja smo površino krajinskih parkov v MS Excelu primerjali s celotno površino krajinskih parkov.

Dobljene rezultate smo prikazali na kartah z uporabo aplikacije ArcMap. Za večjo preglednost smo na prikazih prekrivanja krajinskih parkov in območij Natura 2000 ter območij EPO po posameznih območnih enotah ZRSVN uporabili kot kartografsko

Drugi sklop, »*Perspektive krajinskih parkov v Sloveniji*«, je vsebinska nadgradnja prvega sklopa. Gre za usmerjeno vrednotenje podatkov analiziranega stanja aktov o zavarovanju, drugega arhivskega gradiva, podatkov iz svetovnega medmrežja itd. Na podlagi odgovorov, ki smo jih pridobili z analizo stanja in primerjav, z intervjuji, prostorsko analizo območij krajinskih parkov smo prišli do različnih ugotovitev, kar nas je napeljalo, da smo razmišljali, kako na podlagi teh ugotovitev postaviti smernice, teoretske osnove in izhodišča za ustanavljanje in upravljanje krajinskih parkov v Sloveniji ter kako postaviti model procesa ustanavljanja krajinskih parkov. Pri tem smo upoštevali teorijo in prakso ter časovno komponento korakov, ki so potrebni za končni cilj, to je uspešno upravljanje zavarovanega območja in s tem ohranjanje oz. varovanje vrednega in biotsko raznovrstnega dela narave ter tudi narave kot celote.

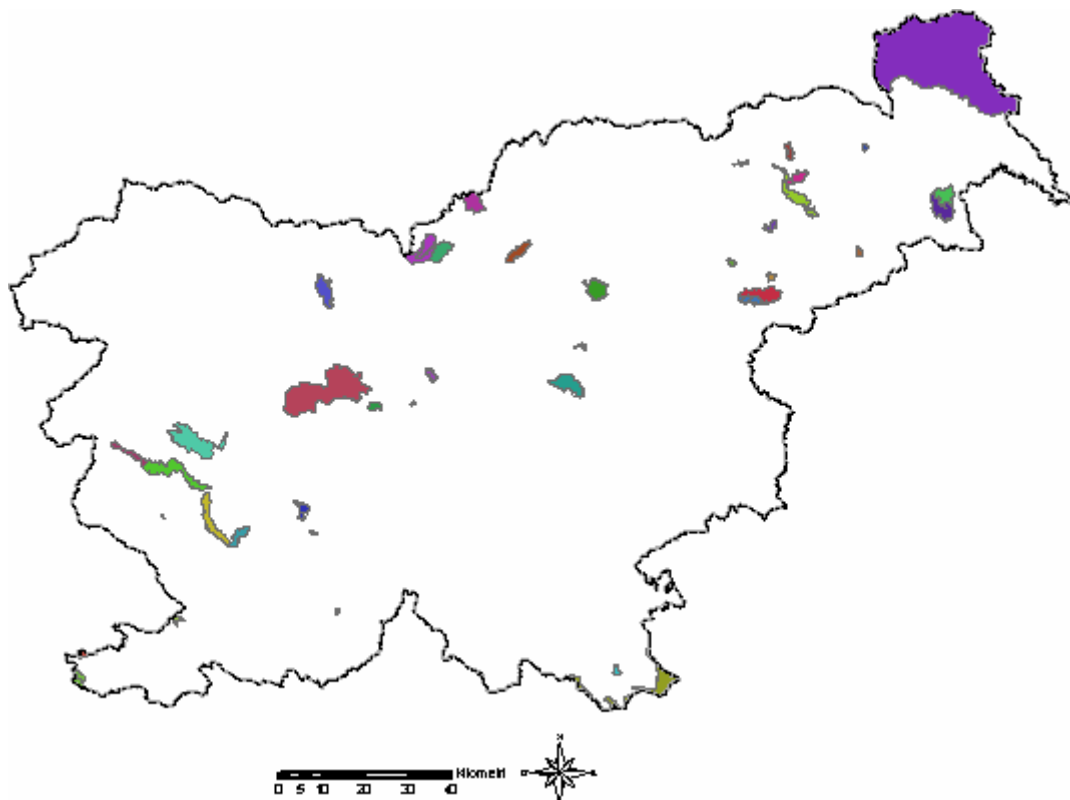
Za lažje sledenje zaporedju hipotez smo opredelili vsebinske sklope (glej sliko 6), s katerimi smo postavili predloge za proces ustanavljanja krajinskih parkov.

Slika 6: Prikaz hipotez in njim pripadajočih vsebinskih sklopov, obravnavanih v analizi stanja in pri postavljanju predlogov procesa ustanavljanja krajinskih parkov.

4 STANJE KRAJINSKIH PARKOV V SLOVENIJI

V letu 2006 je v Sloveniji vodenih 42 krajinskih parkov (Interaktivni naravovarstveni atlas ..., 2006). Na spodnji sliki 7 je prikazana njihova razporeditev, ki jo vodi ARSO v svojih evidencah o zavarovanih območjih (Interaktivni naravovarstveni atlas ..., 2006). Karta na A3-formatu je kot priloga A sestavni del magistrskega dela.

Slika 7: Prikaz 42 območij krajinskih parkov v Republiki Sloveniji v letu 2006 (Interaktivni naravovarstveni atlas..., 2006).

4.1 PROSTORSKA RAZPOREDITEV KRAJINSKIH PARKOV GLEDE NA POGLAVITNE POKRAJINSKO-EKOLOŠKE TIPE

Razporeditev krajinskih parkov na sliki 7 nas je napeljala na razmišljanje o razporeditvi krajinskih parkov z vidika ohranjanja pokrajinske pestrosti. Z omenjenega vidika je treba upoštevati dejstvo, da se v Sloveniji zaradi prepleta štirih velikih evropskih regij (Alpe, Panonska kotlina, Dinarsko gorstvo in Sredozemska kotlina) pojavljajo naslednji pokrajinsko-ekološki tipi:

- alpski (visokogorske Alpe),
- predalpski (v našem primeru vključno z Ljubljansko kotlino),
- dinarsko – kraški,
- submediteranski in
- subpanonski.

Glede na pokrajinsko pestrost sta z vidika geografske celovitosti dokaj zadovoljivi (Plut, 1996) gostota in prostorska razporeditev krajinskih parkov v višjem dinarsko–kraškem pokrajinskem tipu (npr. Nanos – južna in zahodna pobočja z vrhovi Pleše, Grmade in Ture, Planinsko polje, Štanjel, Južni obronki Trnovskega gozda, Mašun itd.), deloma tudi v litoralnem pasu (Krajinski park Strunjana in Krajinski park Sečoveljske soline) (Plut, 1996), ki spada v submediteranski pokrajinsko-ekološki tip, ter v subpanonskem svetu severovzhodne Slovenije (npr. Krajinski park Goričko, Krajinski park Drava, Krajinski park Jeruzalemsko–Ormoške gorice itd.) in alpskem pokrajinsko–ekološkem tipu (npr. Logarska dolina, Golte, Topla, Robanov kot). Pri slednjem je potrebno poudariti, da je razporeditev krajinskih parkov zelo neenakomerna. Medtem ko je osrednji del alpskega pokrajinskega tipa (severni do severovzhodni del tega pokrajinskega tipa) številčno dobro zastopan s krajinskimi parki, je severozahodni del alpskega pokrajinsko–ekološkega tipa brez krajinskega parka. Razlog je v tem, da obsega Triglavski narodni park pretežni del visokogorskega dela slovenskih Alp.

Zelo majhna sta tako število kot tudi obseg krajinskih parkov v svetu dinarskih depresij in v obsežnem predalpskem svetu. Največja prostorska praznina krajinskih parkov je pravzaprav v osrednji in v območju od osrednjega dela Slovenije proti jugozahodnemu delu Slovenije. V osrednji Sloveniji leži Tivoli, Rožnik in Šišenski hrib, Polhograjski dolomiti, Zajčja dobrava itd. medtem, ko proti jugovzhodu, razen Krajinskega parka Lahinja in Krajinskega parka Kolpa, ki spadata že v prehodno območje dinarsko subpanonskega območja, drugih krajinskih parkov ni razglašanih. Tudi v predalpskem območju sta razporeditev in tudi velikost krajinskih parkov precej slabo zastopani, saj v tem območju najdemo manjše število krajinskih parkov, kot npr. Kum, Mrzlica itd.

Zanimivo bi bilo območja krajinskih parkov primerjati z območji pokrajinsko ekoloških tipov. Vendar se v naši nalogi natančne analize, ki bi potrebovala uporabo tehnologije geografskih informacijskih sistemov prekrivanja slojev, nismo lotili. Zato tudi ne moremo podati natančnega števila krajinskih parkov v posameznem pokrajinsko ekološkem tipu.

Dejstvo je, da so nekatera pokrajinsko ekološka območja skoraj brez krajinskih parkov, ali pa so neenakomerno razporejena.

Strinjamo se s predlogom Pluta (1996), naj bi se naravovarstvenim izhodiščem za mrežo parkov pridružili kriteriji, ki bi temeljili na načelu geografske pokrajinsko ekološke raznolikosti in tako lahko tudi brez detajlne GIS tehnologije vidimo, da današnja mreža krajinskih parkov tega kriterija ne upošteva in jo bo potrebno, s tega vidika, v prihodnosti temeljito preoblikovati.

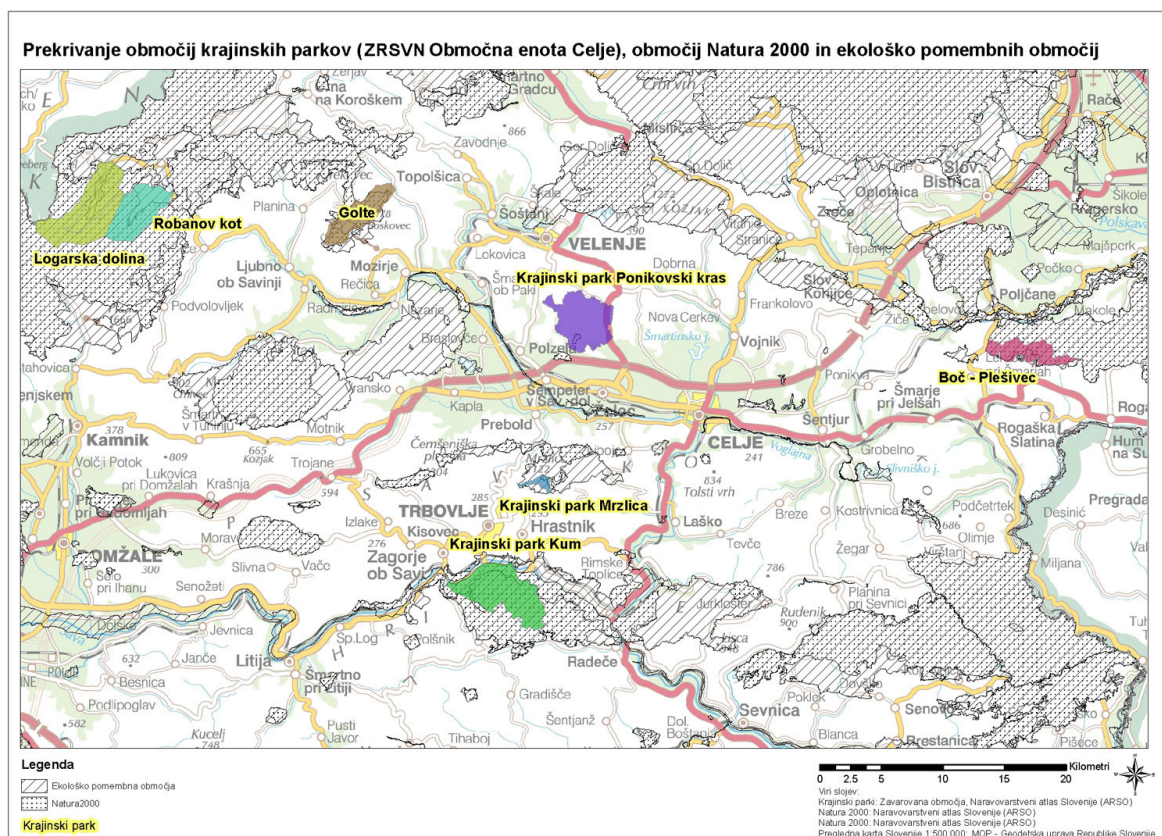
4.2 KRAJINSKI PARKI ZNOTRAJ SEDMIH OBMOČNIH ENOT ZAVODA REPUBLIKE SLOVENIJE ZA VARSTVO NARAVE

V nadaljevanju na kratko podajamo (za vsako OE ZRSVN posebej) nekaj osnovnih podatkov o OE ZRSVN s prikazom območij krajinskih parkov (označenih z različnimi barvami) (slike 8-14). Slike prikazujejo tudi območja Natura 2000 ter EPO na območjih krajinskih parkov. Poleg slik smo za vsako OE podali tudi preglednico njej pripadajočih krajinskih parkov s prikazom letnice ustanovitve krajinskega parka, površine in prikazanim deležem območja Natura 2000 in EPO znotraj krajinskih parkov. S tem smo želeli prikazati, kakšni so deleži teh območij po posameznih OE ZRSVN. Podrobnejša razlaga vsebine omenjenih slik in preglednic (območja Natura 2000, EPO in krajinski parki, njihova velikost, prekrivanje omenjenih območij med seboj in pomen financiranje) je v poglavjih »4.3.5.1 - Strokovne podlage s kartografskim gradivom, osnova aktom o zavarovanju« in »4.4.1. - Ekološko pomembna območja, območja Natura 2000 in financiranje območij krajinskih parkov«.

4.2.1 OE ZRSVN Celje

Celjska območna enota ZRSVN opravlja strokovne naloge na obsežnem območju od Solčave na skrajnem severozahodnem delu do Bistrice ob Sotli na jugovzhodu ter od Vitanja, Zreč na severu do Sevnice na jugu, skupno nekaj manj kot 2800 km², kar predstavlja slabih 14 % ozemlja Slovenije. Geografsko je ta območna enota omejena s Kamniško Savinjskimi Alpami in Kravankami na severozahodu, s Sotlo na jugovzhodu, s Pohorjem, Kozjakom in Konjiškim hribovjem na severu ter s Savo s Posavskim hribovjem in Krško ravnino na jugu. Pokriva 36 občin na krajinsko in biogeografsko zelo raznolikem delu Slovenije. Na območju njene strokovne pristojnosti je evidentiranih skoraj tisoč naravnih vrednot, regijski park, 7 krajinskih parkov, naravni rezervat in 161 naravnih spomenikov. Zaradi ohranjanja biotske raznovrstnosti je 30 območij predlaganih za EPO, znotraj katerih so evropsko pomembna območja Natura 2000 (Območne enote ZRSVN, 2006).

Omenjenih 7 krajinskih parkov je prikazanih na sliki 8. To so Logarska dolina, Robanov kot, Golte, Krajinski park Ponikovski Kras, Boč – Plešivec, Krajinski park Mrzlica in Krajinski park Kum, ki so prikazani tudi v preglednici 5.

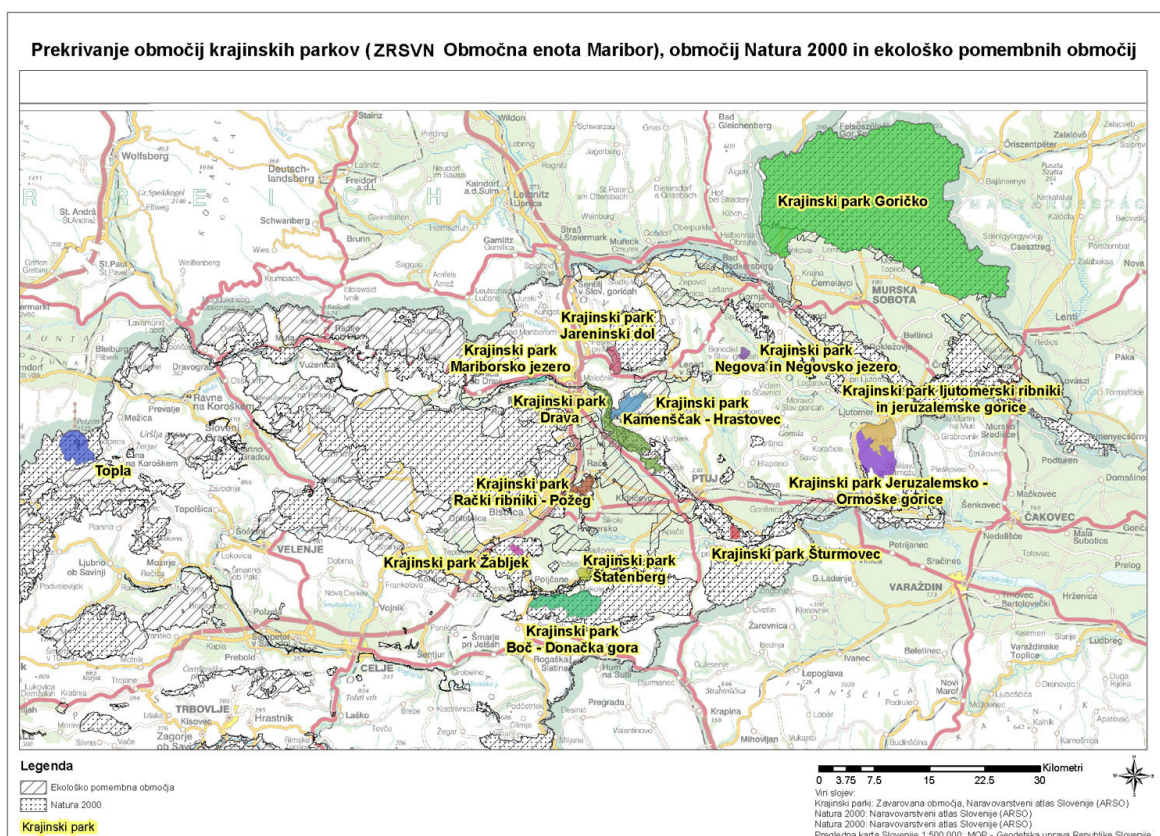
Slika 8: Prikaz krajinskih parkov, ki so v strokovni pristojnosti OE ZRSVN Celje ter prikaz njihovega prekrivanja z območji Natura 2000 in ekološko pomembnimi območji (Interaktivni naravovarstveni atlas ..., 2006, Državna pregledna karta ..., 1998).

Preglednica 5: Prikaz 7 krajinskih parkov, ki so v strokovni pristojnosti OE ZRSVN Celje, s pripadajočimi površinami, prikazanimi deleži EPO in območji Natura 2000 znotraj krajinskih parkov.

Zap. št.	OE ZRSVN	Leto razglasitve	Ime krajinskega parka	Površina krajinskega parka (ha) - vir ARSO (Interaktivni naravovarstveni atlas ..., 2006)	Površina EPO v kraj. parku (%)	Površina območja Natura 2000 v kraj. parku (%)
1	Celje	1950, 1987	Robanov kot	1447	100,0	68,3
2		1987	Golte	1132	84,7	67,9
3			Logarska dolina	3557	100,0	82,3
4		1990	Boč- Plešivec	886	87,4	86,6
5		1996	Krajinski park Kum	2232	100,0	98,2
6			Krajinski park Mrzlica	149	98,4	18,3
7		1998	Krajinski park Ponikovski kras	1769	1,6	0,0

4.2.2 OE ZRSVN Maribor

Koroška, Štajerska in Prekmurje s skupno 72 občinami sodijo pod okrilje območne enote ZRSVN Maribor. Naravne značilnosti tega območja, ki obsega dobrih 4500 km² ali 22 % ozemlja Slovenije, so izjemno bogate in pestre. Zahodni del sega globoko v Alpe do mogočne gore Pece. Proti vzhodu pokrajina postopoma prehaja preko položnih slemen Pohorja in valovitega gričevja Slovenskih Goric do širnih ravnin Panonske nižine ob spodnjem toku reke Drave in Mure. Na vzhodnih obronkih Pohorja se stikata alpski in panonski svet in zato ima to območje značaj izjemno pomembnega biogeografskega koridorja, ki poteka v smeri vzhod – zahod. Evidentiranih je preko 1700 naravnih vrednot (okrog štiristo je zavarovanih) in večje število krajinskih parkov. V pripravi je regijski park Pohorje (Območne enote ZRSVN, 2006).

Slika 9: Prikaz krajinskih parkov, ki so v strokovni pristojnosti OE ZRSVN Maribor, ter prikaz njihovega prekrivanja z območji Natura 2000 in ekološko pomembnimi območji (Interaktivni naravovarstveni atlas ..., 2006, Državna pregledna karta ..., 1998).

Strokovno je OE ZRSVN Maribor pristojna za 16 krajinskih parkov, ki so prikazani na sliki 9. To so Topla, Krajinski park Goričko, Krajinski park Negova in Negovsko jezero, Krajinski park Kopališče Banovci, Krajinski park Ljutomerski ribniki in Jeruzalemske gorice, Krajinski park Vrtine in kopališča v Moravcih, Krajinski park Šturmovec, Krajinski park Boč - Donačka gora, Krajinski park Drava, Krajinski park Jareninski dol, Krajinski

park Jeruzalemsko - Ormoške gorice, Krajinski park Kamenščak – Hrastovec, Krajinski park Mariborsko jezero, Krajinski park Rački ribniki – Požeg, Krajinski park Štatenberg ter Krajinski park Žabljek, prikazani tudi v preglednici 6.

Preglednica 6: Prikaz 16 krajinskih parkov, ki so v strokovni pristojnosti OE ZRSVN Maribor, s pripadajočimi površinami, prikazanimi deleži EPO in območji Natura 2000 znotraj krajinskih parkov.

Zap. št.	OE ZRSVN	Leto razglasitve	Ime krajinskega parka	Površina krajinskega parka (ha) - vir ARSO (Interaktivni naravovarstveni atlas ..., 2006)	Površina EPO v krajin. parku (%)	Površina območja Natura 2000 v krajin. parku (%)
1	Maribor	1966	Topla	1529	100,0	100,0
2		2003	Krajinski park Goričko	46268	100,0	96,9
3		1967	Krajinski park Negova in Negovsko jezero	177	0,0	0,0
4		1976	Krajinski park Kopališče Banovci	podatek ne obstaja		
5			Krajinski park Ljutomerski ribniki in Jeruzalemske gorice	1346	0,0	0,0
6			Krajinski park Vrtine in kopališča v Moravcih	podatek ne obstaja		
7		1979	Krajinski park Šturmovec	215	100,0	100,0
8		1992	Krajinski park Boč-Donačka gora	2151	99,3	98,2
9			Krajinski park Drava	2175	97,8	88,6
10			Krajinski park Jareninski dol	469	99,8	30,0
11			Krajinski park Jeruzalemsko - Ormoške gorice	1911	1,3	0,7
12			Krajinski park Kamenščak - Hrastovec	848	97,9	0,0
13			Krajinski park Mariborsko jezero	200	88,1	83,3
14			Krajinski park Rački ribniki - Požeg	459	100,0	88,0
15			Krajinski park Štatenberg	285	42,2	41,7
16			Krajinski park Žabljek	175	100,0	100,0

4.2.3 OE ZRSVN Nova Gorica

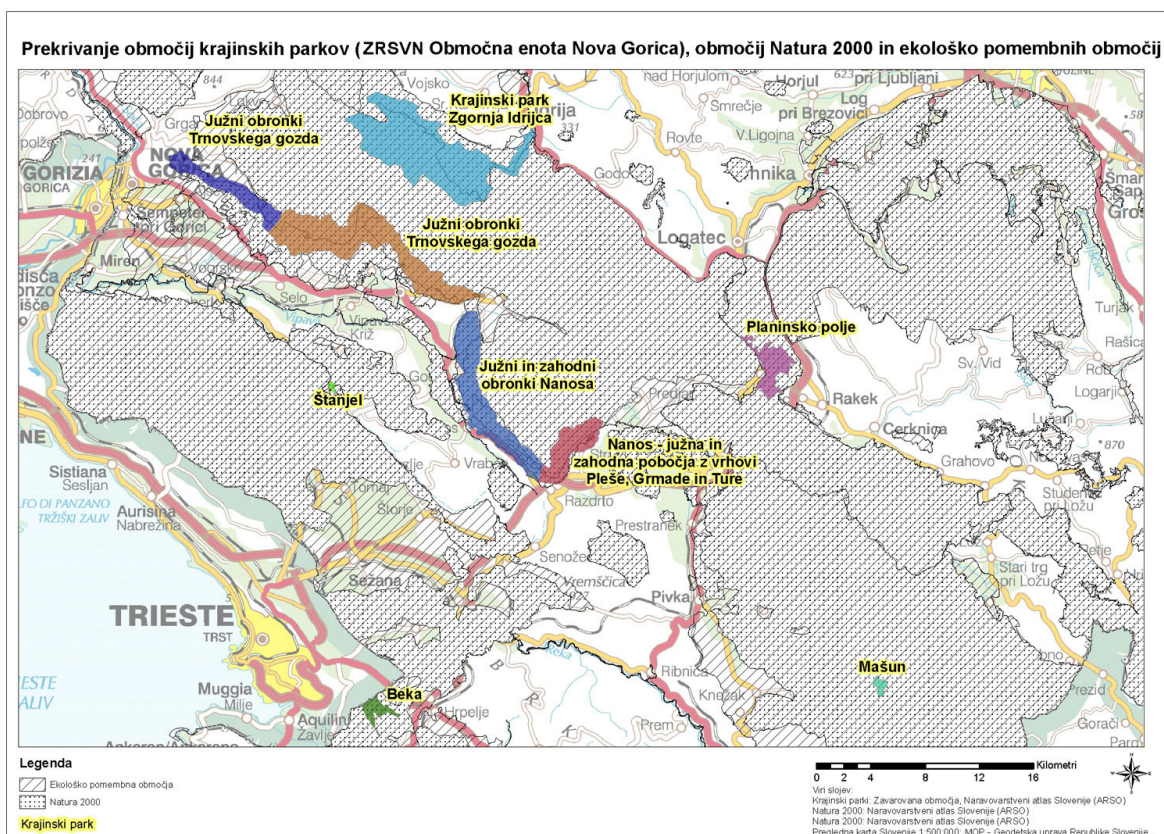
Novogoriška območna enota obsega slabih 4000 km² ali 20 % ozemlja Slovenije na njenem zahodnem delu, od visokogorja Julijskih Alp na severu, preko sredogorskega Idrijsko-Cerkljanskega hribovja, do visokih dinarskih kraških planot, matičnega Krasa, do Podgorskega Krasa in Slavniškega pogorja s Čičarijo na jugu ter Brkinov na jugovzhodu. Na tem območju, ki vključuje 19 občin, je prepoznanih skoraj 2000 naravnih vrednot. Opredeljenih je več kot 50 EPO, od katerih bo večji del zaradi prisotnosti evropsko ogroženih vrst vključen v evropsko ekološko omrežje Natura 2000. Na območju njene pristojnosti se nahaja regijski park Park Škocjanske jame, ki je vpisan v seznam naravne dediščine pri UNESCO, na območje enote pa sega tudi edini narodni park Triglavski narodni park (Območne enote ZRSVN, 2006).

OE ZRSVN Nova Gorica je strokovno pristojna za 9 krajinskih parkov, ki so prikazani v preglednici 7. To so Mašun, Nanos - južna in zahodna pobočja z vrhovi Pleše, Grmade in Ture, Planinsko polje, Južni obronki Trnovskega gozda (občin Nova Gorica), Južni

obronki Trnovskega gozda (občina Ajdovščina), Južni in zahodni obronki Nanosa, Beka, Štanjel in Krajinski park Zgornja Idrija. To je prikazano tudi na sliki 10.

Preglednica 7: Prikaz 9 krajinskih parkov, ki so v strokovni pristojnosti OE ZRSVN Nova Gorica, s pripadajočimi površinami, prikazanimi deleži EPO in območji Natura 2000 znotraj krajinskih parkov.

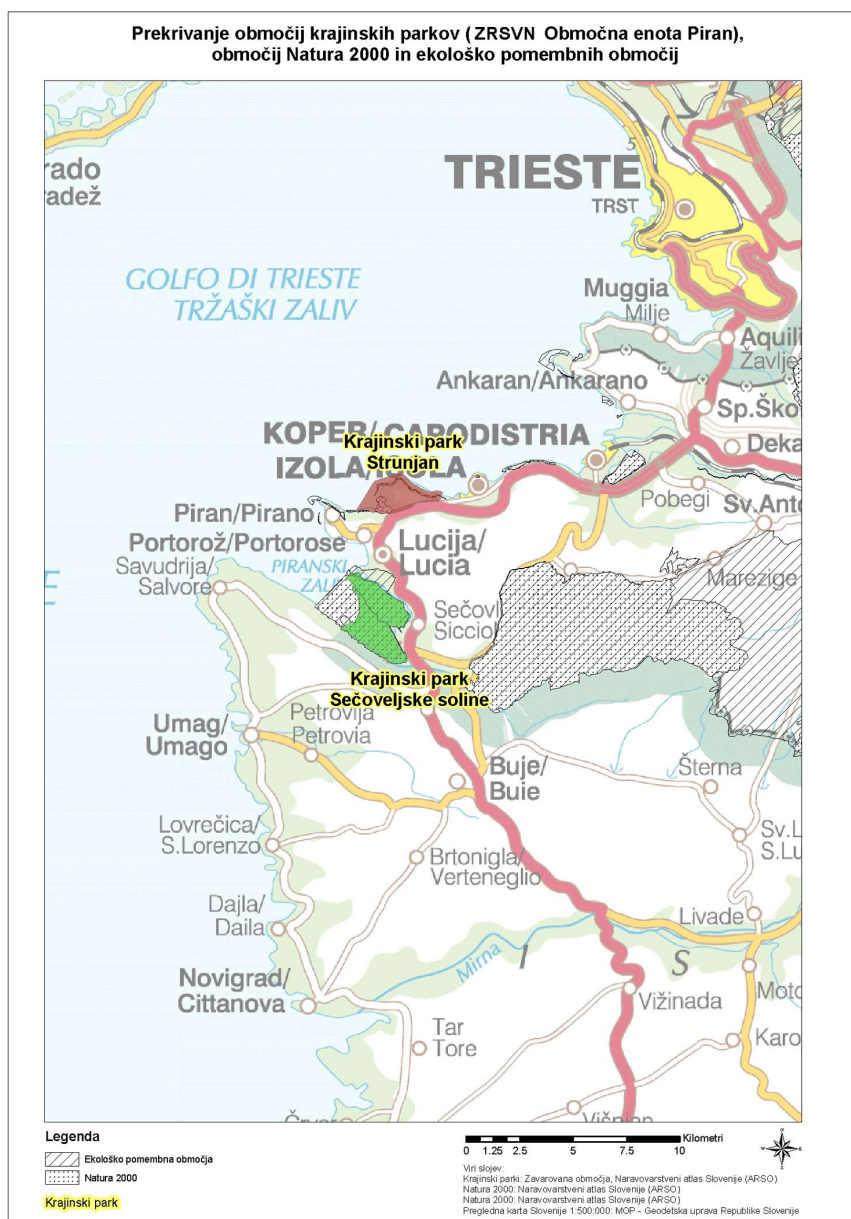
Zap. št.	OE ZRSVN	Leto razglasitve	Ime krajinskega parka	Površina krajinskega parka (ha) - vir ARSO (Interaktivni naravovarstveni atlas ..., 2006)	Površina EPO v kraj. parku (%)	Površina območja Natura 2000 v kraj. parku (%)
1	Nova Gorica	1969	Mašun	87	100,0	100,0
2		1984	Nanos - južna in zahodna pobočja z vrhovi Pleše, Grmade in Ture	1008	88,3	86,7
3			Planinsko polje	668	100,0	100,0
4			Južni obronki Trnovskega gozda (občina Nova Gorica)	989	93,0	66,4
5		1987	Južni in zahodni obronki Nanosa	2158	95,4	81,4
6			Južni obronki Trnovskega gozda (občina Ajdovščina)	3381	100,0	99,6
7			Beka	244	100,0	100,0
8		1992	Štanjel	29	76,1	68,5
9		1993	Krajinski park Zgornja Idrija	4474	100,0	99,8

Slika 10: Prikaz krajinskih parkov, ki so v strokovni pristojnosti OE ZRSVN Nova Gorica, ter prikaz njihovega prekrivanja z območji Natura 2000 in ekološko pomembnimi območji (Interaktivni naravovarstveni atlas ..., 2006, Državna pregledna karta ..., 1998).

4.2.4 OE ZRSVN Piran

Piranska območna enota ZRSVN deluje v jugozahodnem delu Slovenije, na območju obalnih občin Izole, Kopra in Pirana, ki obsegajo slovensko morje in morsko obrežje, obalne ravnice s solinami, Šavrinsko gričevje, porečje Dragonje ter Kraški rob - kopenski del obsega 385 km² ali 2 % slovenskega ozemlja. Formalno zavarovanih je 8 območij (Območne enote ZRSVN, 2006). Strokovno je območna enota pristojna za 2 krajinska parka, prikazana v preglednici 8. ter na sliki 11. To sta Krajski park Sečoveljske soline in Krajski park Strunjan,

Slika 11: Prikaz krajinskih parkov, ki sta v strokovni pristojnosti OE ZRSVN Piran, ter prikaz njunega prekrivanja z območjem Natura 2000 in ekološko pomembnim območjem (Interaktivni naravovarstveni atlas ..., 2006, Državna pregledna karta ..., 1998).

Preglednica 8: Prikaz 2 krajinskih parkov, ki sta v strokovni pristojnosti OE ZRSVN Piran, s pripadajočima površinama, prikazanima deležema EPO in območja Natura 2000 znotraj krajinskih parkov.

Zap. št.	OE ZRSVN	Leto razglasitve	Ime krajinskega parka	Površina krajinskega parka (ha) - vir ARSO (Interaktivni naravovarstveni atlas ..., 2006)	Površina EPO v krajin. parku (%)	Površina območja Natura 2000 v krajin. parku (%)
1	Piran	2001	Krajinski park Sečoveljske soline	721,4	100,0	99,3
2		2004	Krajinski park Strunjan	429	14,4	12,7

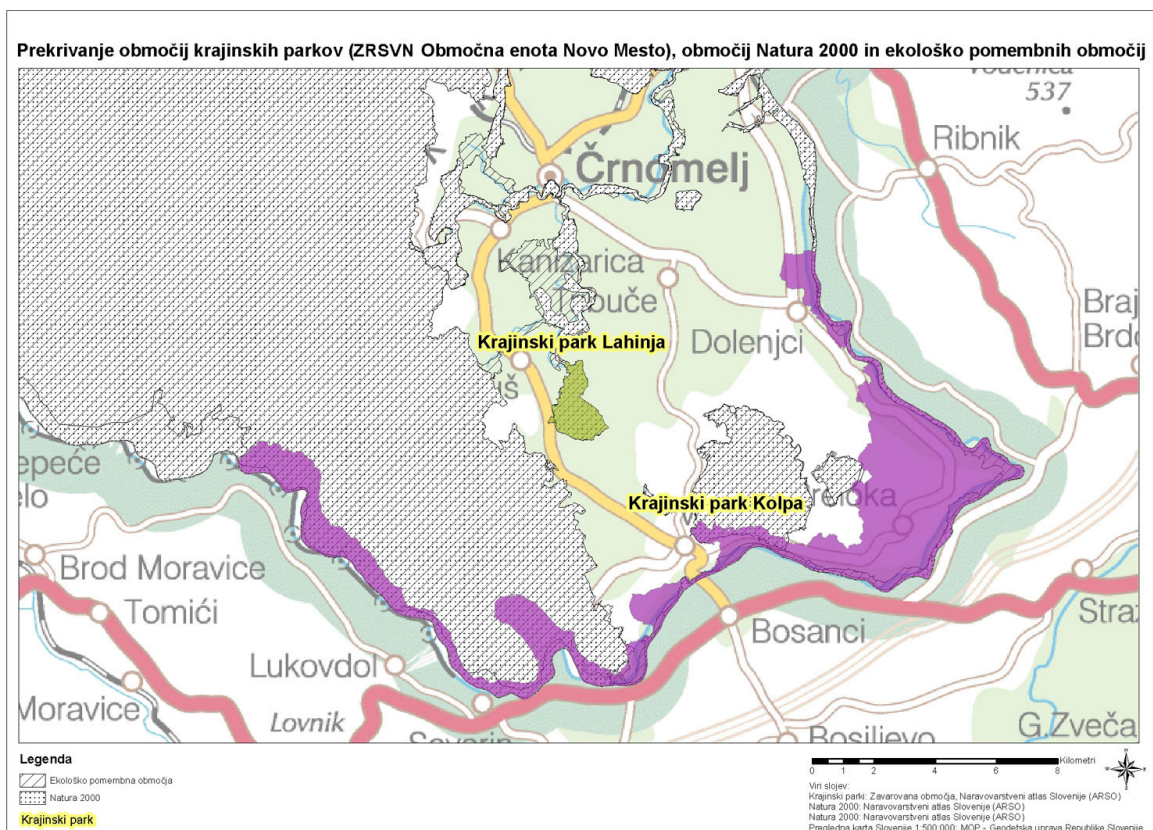
4.2.5 OE ZRSVN Novo mesto

Območna enota ZRSVN Novo mesto obsega Dolenjsko, Belo krajino in del Posavja v skupni površini slabih 2000 km², kar predstavlja 10 % ozemlja Slovenije, in pokriva 11 občin. Osnovne poteze zarisujejo gozdni grebeni Kočevskega roga, Gorjancev, Ajdovske planote in Krškega hribovja ter rečne doline Krke, Mirne, Save, Sotle, Kolpe in Lahinje. Na navedenem območju je 732 naravnih vrednot, od teh 81 zavarovanih, 32 EPO in 36 območij, ki sodijo v omrežje območij Natura 2000, ter dva krajinska parka (Območne enote ZRSVN, 2006).

Ta dva parka, Krajinski park Kolpa in Kajinski park Lahinja, sta prikazana na sliki 12 in tudi v preglednici 9.

Preglednica 9: Prikaz 2 krajinskih parkov, ki sta v strokovni pristojnosti OE ZRSVN Novo mesto, s pripadajočima površinama, prikazanima deležema EPO in območja Natura 2000 znotraj krajinskih parkov.

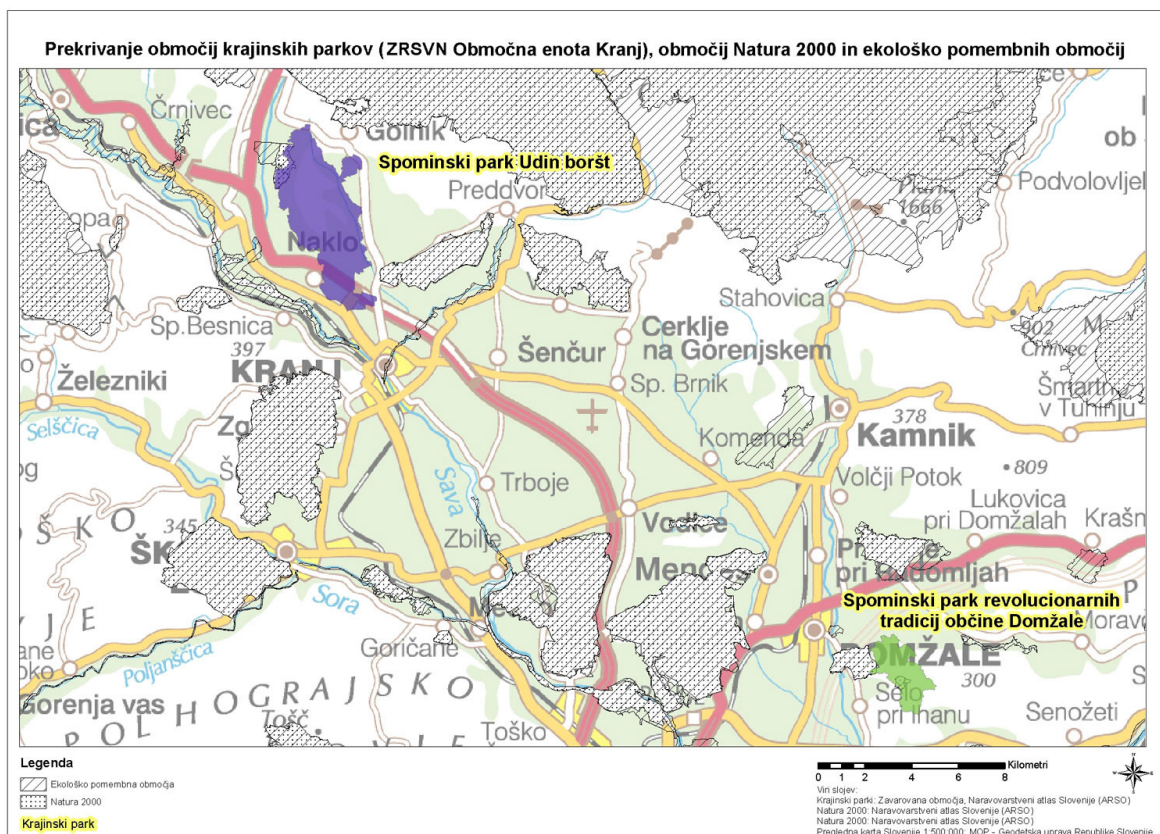
Zap. št.	OE ZRSVN	Leto razglasitve	Ime krajinskega parka	Površina krajinskega parka (ha) - vir ARSO (Interakt. NV atlas ..., 2006)	Površina EPO v krajin. parku (%)	Površina območja Natura 2000 v krajin. parku (%)
1	Novo mesto	2006	Krajinski park Kolpa	4290	46,0	38,2
2		1988	Krajinski park Lahinja	259	99,5	98,1

Slika 12: Prikaz krajinskih parkov, ki sta v strokovni pristojnosti OE ZRSVN Novo mesto, ter prikaz njunega prekrivanja z območjem Natura 2000 in ekološko pomembnim območjem (Interaktivni naravovarstveni atlas ..., 2006, Državna pregledna karta ..., 1998).

4.2.6 OE ZRSVN Kranj

Območna enota ZRSVN Kranj opravlja strokovne naloge v severozahodnem delu Slovenije na območju 20 občin. Pod njeno okrilje sodi dobrih 2100 km² ravninskega in hribovitega sveta ter visokogorje Julijskih Alp, Zahodnih Karavank in Kamniško Savinjskih Alp, ki predstavlja 11 % slovenskega ozemlja. Na območju OE Kranj je evidentiranih več kot 900 naravnih vrednot; tu je 45 zavarovanih naravnih spomenikov, dva naravna rezervata, dva krajinska parka (Spominski park Udin boršt in Spominski park revolucionarnih tradicij občine Domžale) ter naš narodni park Triglavski narodni park (Območne enote ZRSVN, 2006). Omenjena krajinska parka sta prikazana za sliki 13 in v preglednici 10.

Slika 13: Prikaz krajinskih parkov, ki sta v strokovni pristojnosti OE ZRSVN Kranj, ter prikaz njunega prekrivanja z območjem Natura 2000 in ekološko pomembnim območjem (Interaktivni naravovarstveni atlas ..., 2006, Državna pregledna karta ..., 1998).

Preglednica 10: Prikaz 2 krajinskih parkov, ki sta v strokovni pristojnosti OE ZRSVN Kranj, s pripadajočima površinama, prikazanima deležema EPO in območja Natura 2000 znotraj krajinskih parkov.

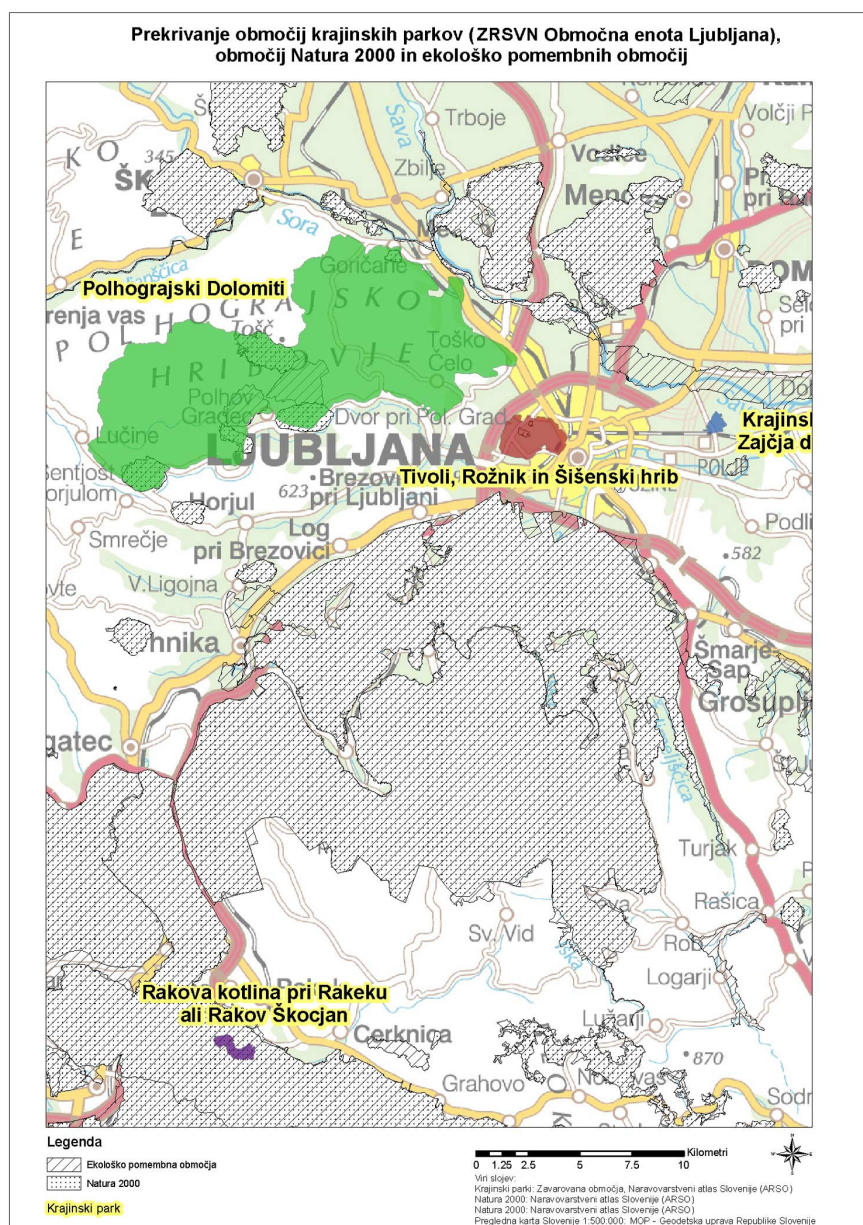
Zap. št.	OE ZRSVN	Leto razglasitve	Ime krajinskega parka	Površina krajinskega parka (ha) - vir ARSO (Interaktivni naravovarstveni atlas ..., 2006)	Površina EPO v kraj. parku (%)	Površina območja Natura 2000 v kraj. parku (%)
1	Kranj	1984	Spominski park revolucionarnih tradicij občine Domžale	446	6,1	4,5
2		1985	Spominski park Udin boršt	1754	3,8	3,6

4.2.7 OE ZRSVN Ljubljana

Območna enota ZRSVN Ljubljana opravlja strokovne naloge v osrednjem delu Slovenije, od Ratitovca na severu preko Škofjeloškega in Polhograjskega hribovja, Rovt, Planinskega in Cerkniškega polja do obronkov Snežnika na jugu, na vzhodu pa od Zagorja ob Savi preko dela Dolenjske in Kočevskega do Kolpe. Poleg tega pa obsega še občino Krško. To območje pokriva 33 občin in meri slabih 4500 km², kar predstavlja 22 % slovenskega ozemlja. Tu je evidentiranih več kot 1600 naravnih vrednot, 60 območij, ki so posebej

pomembna za ohranjanje biotske pestrosti, ki so del evropskega ekološkega omrežja, ter 18 zavarovanih območij. Za zavarovanje pa so predlagani tudi Kočevski regijski park, Ljubljansko barje kot krajinski park in Regijski park Snežnik (Območne enote ZRSVN, 2006).

Strokovno je območna enota pristojna za 4 krajinske parke, ki so prikazani v preglednici 11. To so Tivoli, Rožnik in Šišenski hrib, Polhograjski dolomiti, Zajčja dobrava in Rakova kotlina pri Rakeku ali Rakov Škocjan, prikazani tudi na sliki 14.

Slika 14: Prikaz krajinskih parkov, ki so v strokovni pristojnosti OE ZRSVN Ljubljana, ter prikaz njihovega prekrivanja z območjem Natura 2000 in ekološko pomembnim območjem (Interaktivni naravovarstveni atlas ..., 2006, Državna pregledna karta ..., 1998).

Preglednica 11: Prikaz 4 krajinskih parkov, ki so v strokovni pristojnosti OE ZRSVN Ljubljana, s pripadajočimi površinami, prikazanimi deleži EPO in območji Natura 2000 znotraj krajinskih parkov.

Zap. št.	OE ZRSVN	Leto razglasitve	Ime krajinskega parka	Površina krajinskega parka (ha) - vir ARSO (Interaktivni naravovarstveni atlas..., 2006)	Površina EPO v krajin. parku (%)	Površina območja Natura 2000 v krajin. parku (%)
1	Ljubljana	1949	Rakova kotlina pri Rakeku ali Rakov Škocjan	124	100,0	100,0
2		1972	Krajinski park Zajčja dobrava	66	0,0	0,0
3		1974	Polhograjski Dolomiti	11590	14,1	7,7
4		1985	Tivoli, Rožnik in Šišenski hrib	509	3,4	0,0

4.3 RAVNI VARSTVA NARAVE

Namen poglavja je predstaviti različne ravni varstva narave, pokazati sorodnosti in opozoriti na razlike med njimi ter opredeliti korake, s katerimi posebni del oziroma deli, območje oziroma območja narave, ali vrsta oziroma vrste, pridobijo pravni status in pravno varstvo s pripadajočim ukrepom.

Vsebinsko ravni varstva narave v grobem lahko razdelimo na tri dele:

1. Naravne znamenitosti
2. Rastlinske in živalske vrste
3. Ekološki sistemi (ekosistemi, habitatni tipi, krajina).

Prva raven varstva narave so naravne znamenitosti. Pri slednjem pojmu moramo opozoriti, da ne gre za pravni pojem, kot so ga poznale različne zakonodaje, ki so urejale varstvo narave v Sloveniji, pač pa ga predstavljamo kot strokovni termin, ki opisuje pojave ali območja v naravi, ki so izstopajoča, edinstvena. Pojem »naravna znamenitost« bi se lahko kot tak ponovno uveljavil v strokovni praksi, saj kot že omenjeno v pregledu literature, tega termina kot pravnega termina v ZON-UPB2 ni več.

Druga raven varstva v naravi se nanaša na živalske in rastlinske vrste, kjer na podlagi kategorij ogroženosti, ki jih predpisuje IUCN in Uredbe o zavarovanih prosto živečih živalskih vrstah (Uredba o zavarovanih...živalskih vrstah, 2004, Uredba o spremembi ..., 2005) in Uredbe o zavarovanih prosto živečih rastlinskih vrstah (Uredba o zavarovanih ... rastlinskih vrstah, 2004, Uredba o spremembi, 2004), opredelimo njihovo varstvo.

Tretja raven varstva narave so ekološki sistemi (ekosistemi, habitatni tipi ali krajine). Največkrat gre za območja, ki niso nujno edinstvena, je pa njihova prisotnost in razporejenost ključnega pomena za ohranjanje neke ogrožene živalske ali rastlinske vrste ali biotske raznovrstnosti.

Preglednica 12 prikazuje korake, kako nek ekološki sistem, rastlinska ali živalska vrsta, oz. neka naravna znamenitost postane prepoznana, ovrednotena, pridobi pravni status in je varovana z njej najustreznejšim ukrepom varstva. Prepoznavanje, evidentiranje in vrednotenje naravovarstvenih vsebin je naloga strokovne institucije (ZRSVN oziroma drugih strokovnih in drugih pooblaščenih institucij, npr. Centra za kartografijo flore in favne). Skoberne (2006c) poudarja, da morajo imeti le-te znanstveno podlago na treh različnih nivojih: znanje bazičnih strok (biologija, ekologija, krajinska arhitektura, agronomija, gozdarstvo itd.), znanje ohranitvene biologije in znanje čiste naravovarstvene aplikacije, da lahko uspešno izvedejo omenjene strokovne naloge. Pomemben je tudi vpis evidentiranih vsebin področja narave v evidenco. Pogoji, ki narekujejo vpis takih vsebin v evidenco so: utemeljitev vsaj enega merila vrednotenja, prostorska opredelitev in navedba vira (literatura, terenski ogled in druga dokumentacija).

Preglednica 12: Ravní varstva narave od prepoznavanja vrednih delov narave do ukrepov njihovega varstva (Skoberne, 2006c).

RAVNI VARSTVA NARAVE				
	PREPOZNAVANJE IN EVIDENTIRANJE	VREDNOTENJE	PRAVNI STATUS	PRAVNI UKREPI
Naravne znamenitosti	Evidentiranje	Kriteriji vrednotenja potencialnih naravnih vrednot so: ■ izjemnost, ■ tipičnost, ■ kompleksna povezanost, ■ ohranjenost, ■ redkost, ■ ekosistemska pomembnost, ■ znanstveno raziskovalna pomembnost, ■ pričevalna pomembnost (ZON-UPB2, 2004: 37. člen).	Naravne vrednote (državnega, lokalnega pomena) ■ Uredba o zvrsteh naravnih vrednot, ■ Pravilnik o določitvi in varstvu naravnih vrednot	• Pogodbeno varstvo • Skrbništvo • Zavarovanje (zavarovana Območja: NP, RP, KP, SNR, NR, NS) • Začasno zavarovanje • Obnovitev
Rastlinske in živalske vrste	Seznami vrst, podatki o pojavljanju (razširjenosti), zbiranje podatkov o razširjenosti,	Opredelitev ogroženosti (kategorije ogroženosti – Rdeči seznam IUCN (IUCN Red List ...2001): EX - izumrl takson (Extinct) EW – takson, izumrl v naravi (Extinct in the Wild) CR - skrajno ogrožen takson (Critically Endangered) EN - prizadet takson (Endangered) VU - ranljiv takson (Vulnerable) NT - potencialne ranljiv takson (Near Threatened) LC - najmanj ogrožen takson (Least Concern) DD - premalo podatkov (Data Deficient) NE - neovrednoten takson (Not Evaluated)	• Ogrožene vrste (Pravilnik o uvrstitvi ogroženih rastlinskih in živalskih vrst v rdeči seznam) • Zavarovane vrste (Uredba o zavarovanih prosto živečih živalskih vrstah in Uredba o zavarovanih prosto živečih rastlinskih vrstah) • Ekološko pomembna območja (Uredba o ekološko pomembnih območjih) • Posebna varstvena območja – območja Natura 2000 (Uredba o posebnih varstvenih območjih)	• Prepoved uničevanja • Omejitev trgovanja • Omejeno izkoriščanje lahko tudi • Pogodbeno varstvo • Skrbništvo • Zavarovanje (zavarovana območja: NP, RP, KP, SNR, NR, NS) • Začasno zavarovanje • Obnovitev
Ekološki sistemi (ekosistemi, habitatni tipi, krajina ...)	Kartiranje habitatnih tipov	Kriteriji vrednotenja za ta del ne obstajajo. Prednostno se ohranjajo habitatni tipi v okviru Bernske konvencije, tisti iz prve priloge habitatne direktive in isti, ki so na ozemlju Republike Slovenije redki, ranljivi, imajo majhno naravno območje razširjenosti ali predstavljajo za določeno biogeografsko regijo značilen habitatni tip (Uredba o habitatnih ... 2004, Skoberne, 2006a) .	• Habitatni tipi (Uredba o habitatnih tipih) • Ekološko pomembna območja (Uredba o ekološko pomembnih območjih) • Posebna varstvena območja – območja Natura 2000 (Uredba o posebnih varstvenih območjih)	• Pogodbeno varstvo • Skrbništvo • Zavarovanje (zavarovana območja) • Začasno zavarovanje • Obnovitev
		OSNOVNI CILJ VREDNOTENJA JE OPREDELITEV NAMENA OHRANJANJA		

V naravi vrednotimo njene posamezne dele. Osnovni cilj naravovarstvenega vrednotenja je v določitvi namena ohranjanja. Z vrednotenjem dobimo odgovor, ali je neko območje redko, ogroženo, izjemno ali je prioriteten življenjski tip prostora, ki je pomemben v mednarodnem smislu in ga moramo zato varovati itd. Če nimamo dobro opredeljenega cilja vrednotenja, ne bomo dobili dobrega odgovora o namenu ohranjanja. Brez konkretnih in trdnih dokazov, zakaj je nekaj vredno varovanja, brez jasno zastavljenega namena varovanja, ohranjanja, bomo težko računali na podporo deležnikov (lastnikov zemljišč, lokalnega prebivalstva itd.) tako pri ustanavljanju nekega zavarovanega območja kot tudi pri kasnejšem upravljanju. Varstvena namembnost ali namen varstva, ki naj bi bil rezultat vrednotenja, je po mnenju Anka (2003b) kriterij, ki je pomemben tudi za oblikovanje upravljaljskih režimov. Varstvena namembnost se lahko delno ali v celoti ujema z drugimi rabami prostora, lahko pa jih tudi izključuje. Sicer se lahko pojavlja več varstvenih namembnosti, če se med seboj ne izključujejo. Lahko pa se na območju površinsko obsežnejše naravne dediščine določijo površine (cone), ki so namenjene le eni od naštetih namembnosti, zlasti kadar ta ni skladna z drugimi.

Kriteriji, po katerih bi lahko glede na namen varstva delili naravno dediščino oziroma vrednote so:

1. spomeniška (pričevalna) namembnost
2. rezervatna namembnost,
3. znanstveno raziskovalna,
4. biotopska namembnost,
5. izobraževalna (vzgojno - izobraževalna) namembnost,
6. rekreacijska namembnost,
7. intrinzična namembnost,
8. biodiverzitetna namembnost.

Prvih šest je predlagal že Inventar, zadnja dva kriterija pa sta predlog Anka (2003b). Po njegovem mnenju bi lahko vse te kriterije razdelili na tri kategorije namembnosti:

1. interes narave (intrinzična, biodiverzitetna, biotopska namembnost, manjkajo pa še genska, ekosistemska ter krajinska raven namembnosti),
2. skupni interes (rezervatna, znanstveno raziskovalna, vzgojno – izobraževalna namembnost),
3. poudarjen človekov interes (spomeniška, rekreacijska, turistična namembnost).

Več o varstveni namembnosti je opisano v nadaljevanju, v podpoglavju »4.3.5.2 - Namen zavarovanja območij krajinskih parkov«, kjer smo na podlagi analize obstoječih strokovnih podlag in na podlagi analize aktov o zavarovanju iskali odgovore o namenu zavarovanja.

V podpoglavjih, ki sledijo, je preglednica 12 podrobneje razložena s horizontalnim opisom posamezne ravni varstva narave, od prepoznavanja v naravi do določanja pravnega statusa, ki je pogoj za dodelitev ustreznega ukrepa varstva, določenega v aktu o zavarovanju. Ukrep varstva smo opisali za vse tri omenjene ravni varstva narave (naravne znamenitosti, rastlinske in živalske vrste in ekološke sisteme) v skupnem podpoglavju »4.3.4 - Pravni ukrep varstva za naravovarstvene vsebine, ki so pridobile pravni status«.

Preglednica 12 nam bo služila tudi kot ogrodje pri razlagi korakov, ki so potrebni za uspešen proces ustanavljanja krajinskega parka.

4.3.1 »Naravne znamenitosti«, koraki od prepoznavanja do določanja pravnega statusa

4.3.1.1 Prepoznavanje in evidentiranje »naravne znamenitosti«

Izstopajoči deli narave, ki jih večina ljudi takoj prepozna kot take, so »naravne znamenitosti«. Pri teh je dovolj, da jih strokovnjaki v okviru strokovnih institucij (npr. ZRSVN) opišejo, jih evidentirajo in jim določijo natančne koordinate njihove lokacije ter pripadajoče katastrske občine in parcelne številke.

4.3.1.2 Vrednotenje potencialnih naravnih vrednot

Vrednotenje potencialnih naravnih vrednot nastopi, ko smo enkrat prepoznali in evidentirali »naravno znamenitost«. Kriteriji vrednotenja so se za ta del vsebine narave spreminjali in dopolnjevali. Leta 1976 je Zavod SRS za spomeniško varstvo izdal Inventar najpomembnejše naravne dediščine Slovenije - stanje leta 1975. Zavod SRS za varstvo naravne in kulturne dediščine pa je leta 1988 in 1991 izdal Inventar najpomembnejše naravne dediščine – I. del II. del. V Inventarju II so bili podani kriteriji vrednotenja naravne dediščine, po katerih je ta dobila pravni status naravne znamenitosti (ZNKD, 1981).

Kriteriji vrednotenja so osvetljevali naravne pojave iz več povsem različnih zornih kotov (npr. frekvenca pojavljanja, morfološke značilnosti, ekološki vidik, kompleksnost, dojemanje, odnos do okolice, pričevalnost ipd.) in zato med seboj niso bili primerljivi (Skoberne in Peterlin, 1991). Kriteriji, prikazani v preglednici 13, so služili kot pomemben strokovni pripomoček strokovnim institucijam, predvsem Zavodom za varstvo naravne in kulturne dediščine, ki so na podlagi teh kriterijev vrednotili posamezne dele narave, katerim so nato lahko predlagali ustrezní pravni status in ustrezno varstvo.

Preglednica 13: Kriteriji vrednotenja za evidentirano naravno dediščino iz Inventarja II (Skoberne in Peterlin, 1991).

Zap.št.	Kriteriji vrednotenja delov narave	Podrobnejše opredelitve kriterijev
1.	Izjemnost: Izjemnost se ocenjuje primerjalno znotraj tipološke skupine glede na frekvenco pojavljanja, razsežnosti ali druge značilnosti. Ponavadi se primerja znotraj Slovenije, v posebnih primerih pa navajajo, da tudi v takratni Jugoslaviji, Evropi in v svetu.	<i>1. Absolutna redkost pojavljanja. 2. Relativna redkost pojavljanja. 3. Izjemne razsežnosti. 4. Izredna ali enkratna oblika.</i>
2.	Tipičnost: To merilo se upošteva za tiste objekte/območja naravne dediščine, po katerih so v literaturi opisani določeni naravni pojavi, pojavne oblike, procesi, oziroma so zelo nazorno oblikovani predstavniki za določen tip pojava.	

Se nadaljuje

nadaljevanje

3.	Kompleksnost pojavov: Objekti/območja naravne dediščine mnogokrat nastopajo povezano in oblikujejo novo vrednoto. Lahko je nekaj posebnega kombinacija na enem območju (na primer Škocjanske jame: udorna dolina, ponor, slap, jama, mrazišče) ali pa se združujejo objekti/območja v večje, med seboj povezane enote. Vrednost takega kompleksnega območja je večja kot seštevek posameznih vrednot, kakor je tudi posamezen objekt zaradi pripadnosti večji enoti višje vrednoten. Glede na to ločimo:	1. <i>Kompleksni objekt naravne dediščine.</i> 2. <i>Kompleksno funkcionalno naravno območje</i> 3. <i>Kompleksna geografska naravna območja.</i> 4. <i>Deli kompleksnih naravnih območij.</i>
4.	Ekološki vidik: Pri vrednotenju z ekološkega vidika se mora upoštevati naslednje podrobnejše opredelitve kriterijev:	1. <i>Ekosisteme z visoko stopnjo ohranjenosti.</i> 2. <i>Ekosisteme z veliko pestrostjo habitatov oz. z veliko pestrostjo vrst.</i> 3. <i>Redke ekosisteme.</i> 4. <i>Ekosisteme, katerih sestavni del so rastlinske ali živalske vrste, ki:</i> a) <i>so ogrožene</i> (izumrla vrsta, domnevno izumrla vrsta, prizadeta vrsta, ranljiva vrsta, redka vrsta), b) <i>so relikti ali endemiti,</i> c) <i>imajo tu klasično nahajališče,</i> d) <i>živijo tu v disjunktmem, azonalnem ali ekstrapozonalnem arealu ali na meji svojega areala.</i> 5. <i>Območja z veliko pestrostjo ekosistemov.</i>
5.	Kulturni vidik: Med vsemi vidiki vrednotenja so kulturni vidiki najbolj subjektivni, saj opredeljujejo naš odnos do dediščine.	1. <i>Pričevalnost.</i> 2. <i>Simbolna vrednost. Slikovitost.</i> 3. <i>Krajinski vidik.</i> 4. <i>Znana krajevna znamenitost.</i>

V preglednici 14 so prikazani kriteriji vrednotenja potencialnih naravnih vrednot, kot jih določa ZON-UPB2 v 37. členu ter razmišljanja o povezavi teh kriterijev vrednotenja, s kriteriji, ki jih je podal Inventar II. Do takih zaključkov pri razmišljanju smo prišli na podlagi pojasnila Skoberneta (2006a), da Inventar II služi kot osnova kriterijem vrednotenja po ZON-UPB2.

Preglednica 14: Kriteriji vrednotenja dela narave, ki jih predpisuje ZON-UPB2 in razmišljanja o vsebinskem pomenu teh kriterijev v primerjavi s pomenom kriterijev iz Inventarja II.

Zap.št.	Kriteriji vrednotenja delov narave	Opombe k opredelitvi kriterijev
1.	Izjemnost	Isto kot v Inventarju II, le da je odvzeta »absolutna« in »relativna redkost pojavljanja«.
2.	Tipičnost	Isto kot v Inventarju II.
3.	Kompleksna povezanost	Izhaja iz Inventarjevega kriterija »kompleksnost pojavljanja«.
4.	Ohranjenost	Nov kriterij, ki verjetno povzema tudi del Inventarjevega ekološkega vidika, ki govori o ekosistemih z visoko stopnjo ohranjenosti.
5.	Redkost	Nov kriterij, ki je bil v Inventarju del kriterija »izjemnost«.
6.	Ekosistemska pomembnost	Verjetno povzema del Inventarjevega »ekološkega vidika«.
7.	Znanstveno raziskovalna pomembnost	Nov kriterij.
8.	Pričevalna pomembnost	Del Inventarjevega »kulturnega vidika«.

Uradnih podrobnejših pojasnil h kriterijem vrednotenja, navedenih v 37. členu ZON-UPB2, še ni objavljenih. Navkljub temu pa se ti kriteriji uporabljajo za naravovarstveno vrednotenje delov narave in se na njihovi podlagi pripravljajo strokovni predlogi za določitev naravnih vrednot s strani ZRSVN. Ta poleg predloga za dodelitev pravnega

statusa naravne vrednote poda tudi predlog za njihovo razvrstitev na naravne vrednote državnega ali lokalnega pomena. Oba omenjena predloga imata temelj v dveh zakonskih aktih: v Uredbi o zvrsteh naravnih vrednot (2002) in v Pravilniku o določitvi in varstvu naravnih vrednot (2004). Sicer pa sta oba akta povezana s določanjem pravnega statusa pomembnim delom narave.

4.3.1.3 Določanje pravnega statusa predlaganim naravnim vrednotam

Še preden predlaganim naravnim vrednotam minister, pristojen za ohranjanje narave, določi pravni status naravne vrednote in jih razvrsti na naravne vrednote državnega oziroma lokalnega pomena, mora o teh namerah seznanimi lokalno prebivalstvo. Le-to pa lahko poda mnenje k predlagani razvrstitvi (ZON-UPB2: 37. člen). Minister potem na podlagi že omenjene Uredbe o zvrsteh naravnih vrednot (2002, 2003), ki jo je pripravila vlada, podeli neki predlagani naravni vrednoti pravni status »naravne vrednote«. Poleg razdelitve na državno ali lokalno naravno vrednoto, minister določi tudi ime naravne vrednote, kratko oznako naravne vrednote, opredelitev zvrsti, geografsko opredelitev lokacije naravne vrednote, prikazano na kartografski prilogi varstvene in razvojne usmeritve (Pravilnik o določitvi ..., 2004). Zvrsti naravnih vrednot, način opredeljevanja naravnih vrednot po zvrsteh, podrobnejši kriteriji za razvrstitev naravnih vrednot na naravne vrednote državnega ali lokalnega pomena, varstvene in razvojne usmeritve ter druga pravila ravnanja za varstvo naravnih vrednot so določena v Uredbi o zvrsteh naravnih vrednot. Varstvene in razvojne usmeritve se upoštevajo pri urejanju prostora in rabi naravnih dobrin. Z določenim statusom pa postanejo naravne vrednote tudi sestavni del prostorskega državnega načrta in prostorskih načrtov lokalnih skupnosti. (Uredba o zvrsteh ..., 2002, 2003). S tipološko zvrstjo je bilo v Inventarju opredeljeno, v katero področje matičnih strok sodi objekt oz. območje naravne dediščine. Ta tipološka razdelitev naravne dediščine je bila osnova za Uredbo o zvrsteh naravnih vrednot (2002, 2003). Zvrsti se določajo na podlagi lastnosti naravnih vrednot, pri čemer se upoštevajo zlasti značilnosti naravnih pojavov in naravnih oblik. Naravne vrednote se lahko opredelijo z eno ali več zvrstmi glede na eno ali več lastnosti, ki opredeljujejo del narave za naravno vrednoto.

Uredba o zvrsteh naravnih vrednot določa 12 zvrsti naravnih vrednot:

1. površinska geomorfološka naravna vrednota,
2. podzemeljska geomorfološka naravna vrednota,
3. geološka naravna vrednota,
4. hidrološka naravna vrednota,
5. botanična naravna vrednota,
6. zoološka naravna vrednota,
7. ekosistemska naravna vrednota,
8. drevesna naravna vrednota,
9. oblikovana naravna vrednota in
10. krajinska vrednota.
11. mineral in
12. fosil.

Anko (2003b) opozarja, da Uredba o zvrsteh naravnih vrednot (2002, 2003) ne vključuje pedološke dediščine, »etnološke dediščine«, kamor bi lahko, po njegovih besedah, šteli tudi ekosisteme, ki so bili vezani na načine rabe tal. Sicer tovrstne sisteme lahko obravnavamo v okviru ekosistemske naravne vrednote (Skoberne, 2006a).

4.3.2 Varstvo narave na ravni rastlinske in živalske vrste; koraki od prepoznavanja do določanja pravnega statusa

4.3.2.1 Prepoznavanje in evidentiranje rastlinskih in živalskih vrst

Druga raven varstva narave, ki jo prepoznavamo in evidentiramo, so rastlinske in živalske vrste. Za prepoznavanje uporabljamo sezname vrst s podatki o razširjenosti, ki jih dopolnjujemo z novimi podatki.

Do sedaj je bilo evidentiranih okrog 22.000 vrst, ocenjeno število vrst na ozemlju Slovenije pa naj bi se gibalo med 50.000 in 120.000, kar kaže na visoko pestrost za tako majhno območje, kot je Slovenija (Hlad in Skoberne, 2001). Stanje poznavanja razširjenosti rastlinskih in živalskih vrst v Sloveniji je pomanjkljivo. Zato so pri vrstah ocene o ogroženosti posameznih skupin le grobi približki in je vrstno varstvo komajda smiselno. Bolj se priporoča koncept ohranjanja vrst z ohranjanjem ekoloških sistemov.

Pri prepoznavanju in evidentiranju je zelo pomembno tudi poznavanje in ohranjanje klasičnih ali tipskih najdišč, lokalitet, kjer je bila posamezna vrsta opisana. Za ohranjanje rastlinskih in živalskih vrst ter njihovih viabilnih populacij so, kot je omenjeno v Pregledu stanja biotske raznovrstnosti in krajinske pestrosti v Sloveniji (Hlad in Skoberne, 2001), pomembni naslednji podatki: katalogi taksonov po posameznih taksonih, podatki o razširjenosti vrst, osnovni biološki podatki, populacijske gostote in trendi, podatki o ogroženosti (krajevna, državna, evropska in svetovna raven), podatki o vzrokih ogroženosti.

4.3.2.2 Opredelitev ogroženosti rastlinskih in živalskih vrst

V naravi lahko vrednotimo tudi posamezne rastlinske in živalske vrste. To ne pomeni, da so ene vrste bolj pomembne kot druge, imajo pa nekatere vrste manj stabilne in bolj ogrožene življenjske prostore in so zato posledično bolj ogrožene. Na podlagi prej omenjenega pridobivanja podatkov o razširjenosti vrst si ustvarimo evidenco. Pri vrednotenju tega dela narave, se poslužujemo meril, ki nam pomagajo opredeliti ogroženost rastlinskih in živalskih osebkov. Stopnjo ogroženosti opredeljujemo s kategorijami IUCN. Prvi standardizirani sistem je IUCN predstavila leta 1972. Ta je bil v letih 1988 do 1992 uporabljen pri pripravi rdečih seznamov za ogrožene rastlinske in živalske vrste v Sloveniji. IUCN je leta 1994 sprejela dopolnjen sistem ogroženosti rastlinskih in živalskih vrst. Tako so postala merila bolj dodelana, dopuščajo manj možnosti za subjektivne ocene, upoštevajo celotno populacijo brez omejitev s političnimi mejami (Hlad in Skoberne, 2001). Tudi ta sistem se je še naprej spreminjal in tako je leta

2001 IUCN izdala novo verzijo sistema določanja rdečega seznama ogroženih vrst Tako so kriteriji za opredeljevanje IUCN kategorij ogroženosti naslednji (IUCN Red List ..., 2001):

- EX - izumrl takson (Extinct)
Takson je izumrl, če ni nobenega dvoma, da ni preživelih osebkov.
- EW - takson izumrl v naravi (Extinct in the Wild)
Takson štejemo v to kategorijo, če so predstavniki poznani samo v kulturah, ujetništvu ali so drugače udomačeni in torej ne živijo v prvotnem naravnem okolju ali zunaj naravnega areala.
- CR - skrajno ogrožen takson (Critically Endangered)
Takson je skrajno ogrožen, če mu v naravnem okolju grozi izumrtje že v neposredni prihodnosti.
- EN - prizadet takson (Endangered)
Ogroženost taksona ni skrajna. Izumrtje glede na opisane kriterije grozi v bližnji prihodnosti.
- VU - ranljiv takson (Vulnerable)
Ranljiv je tisti takson, ki jasno kaže tendenco izumiranja glede na opisane kriterije.
- NT - potencialno ranljiv takson (Near Threatened)
Ogroženost se približuje kategoriji VU.
- LC - najmanj ogrožen takson (Least Concern)
Takson, ki po znanih podatkih ne ustreza kategoriji (NT).
- DD - premalo podatkov (Data Deficient)
Takson sodi v to kategorijo, kadar imamo premalo ustreznih podatkov za neposredne ali posredne ocene verjetnosti izumrtja na podlagi razširjenosti ali stanja populacije.
- NE - neovrednoten takson (Not Evaluated)
Takson uvrstimo v to kategorijo, če nismo preverjali ogroženosti glede na dane kriterije.

Pri omembi »*rdečega seznama ogroženih vrst*« je treba poudariti, da gre za poimenovanje, ki se uporablja enkrat kot strokoven izraz, ki temelji na sistemu ogroženosti rastlinskih in živalskih vrst, ki jih podaja IUCN; v drugem primeru pa gre za uporabo rdečega seznama v povezavi z določanjem pravnega statusa ogroženim rastlinskim in živalskim vrstam, ki so na podlagi pravilnika (Pravilnik o uvrstitvi ..., 2002), ki ga je izdal minister, pristojen za ohranjanje narave, uvrščene v rdeči seznam ogroženih vrst Slovenije. To pomeni, da so pridobile pravni status ogrožene vrste in pravico do zavarovanja, ki je določena v Uredbi o zavarovanih prosto živečih živalskih vrstah (Uredba o zavarovanih ... živalskih vrstah, 2004, Uredba o spremembi ..., 2005) in v Uredbi o zavarovanih prosto živečih rastlinskih vrstah (Uredba o zavarovanih ... rastlinskih vrstah, 2004, Uredba o spremembi, 2004). Posledično so take vrste pridobile tudi pravico do pravnega varstva z najustreznejšimi ukrepi. Rdeči seznam ogroženih vrst se mora v obdobju do leta 2008 revidirati (Resolucija o nacionalnem ..., 2006).

4.3.3 Varstvo narave na ravni ekološkega sistema, koraki od prepoznavanja do določanja pravnega statusa

4.3.3.1 Prepoznavanje in evidentiranje na ravni ekološkega sistema

Ta pojem ekološkega sistema zajema ekosisteme, habitatne tipe, habitate, krajine itd. Ekološki sistem lahko evidentiramo kot habitatni tip – tip življenjskega prostora, pri čemer se poslužujemo kartiranja habitatnih tipov. Kartiranje je hitra in natančna metoda, ki na podlagi terenskega dela z uporabo kartografskih metod v razmeroma kratkem času omogoča pridobiti kar največ informacij o stanju in strukturi habitatnih tipov v prostoru. Karta habitatnih tipov je edini podatkovni niz s področja žive narave, ki v celoti pokriva obravnavano območje in je zato eden temeljnih podatkovnih nizov za področje varstva narave. Tipologija habitatnih tipov Slovenije je usklajena z evropsko tipologijo (A Classification of Palearctic Habitats, Natura and Environment, No. 78). Skupina strokovnjakov za posamezne tipe vegetacije je naredila izbor habitatnih tipov, prisotnih v Sloveniji, po palearktični klasifikaciji. Tipologija je zgrajena hierarhično. Habitatni tipi so uvrščeni v sedem osnovnih skupin, vsaka izmed njih pa se natančneje deli glede na ekološke značilnosti in značilne vrste (Leskovar in Dobravec, 2004). V preglednici 15 so prikazani habitatni tipi najvišjega habitatnega nivoja, najdeni v Sloveniji, in razlage za posamezni nivo.

Preglednica 15: Habitatni tipi najvišjega habitatnega nivoja, najdeni v Sloveniji, in razlage za posamezni nivo (Leskovar in Dobravec, 2004).

Zap. št.	Habitatni tipi najvišjega hierarhičnega nivoja	Razlaga habitatnega tipa
1.	Obalni in priobalni habitatni tipi	Priobalno in odprto morje s pripadajočo favno in floro, ki se združuje v plavajoče ali lebdeče združbe in združbe morskega dna; združbe obrežja, lagun, zalivov, rečnih izlivov; združbe obmorskih slanišč; obalni klifi; značilna obalna sekundarna vegetacija.
2.	Sladke celinske vode	Tekoče in stoječe sladke vode naravnega ali antropogenega nastanka.
3.	Grmišča in travišča	Združbe, v katerih prevladujejo grmi in trave. Vključena so listopadna in vednozeleni (tudi sklerofilni) grmišča, sestoji vresnic v borealnem, zmernem, mediteranskem, tropskem in visokogorskem klimatskem območju, stepe ter alpska in druga gorska travišča.
4.	Gozdovi	Naravni ali polnaravni sestoji, v katerih prevladujejo drevesa. Vključeni so sklenjeni ali presvetljeni naravni gozdovi, naravnim podobni ali gojeni gozdovi in gozdni otoki na suhih tleh, na stalno ali občasno vlažnih ter na stalno ali občasno z vodo poplavljenih tleh. Vključeni so tudi gozdovi z nizkimi drevesi ali grmi rečnih in močvirnih rastišč, kot tudi nasadi dreves v njihovem naravnem območju pojavljanja. V podrasti so avtohtone in/ali alohtone vrste.
5.	Barja in močvirja	Močvirja, barja, vključno s povirji in obvodnimi močvirji s helofiti. Vključujejo tudi rastlinske formacije v stoječih sladkih vodah, na mokrotnih ali vlažnih antropogenih traviščih ter logih in močvirnih gozdovih.
6.	Goličave (skalovja, melišča in peščine)	Azonalne združbe skalnih razpok, melišč, stalnih snežišč in ledu, celinskih peščin (z izjemo puščav), jam in vulkanskih tvorb.

Se nadaljuje

nadaljevanje

7.	Kmetijska in kulturna krajina	Obdelana ali pozidana območja z izrazitim človekovim vplivom. Naravno vegetacijo so popolnoma nadomestile kmetijska raba, urbanizacija in industrializacija. Naravna flora in favna se ohranja v območjih z ekstenzivno in tradicionalno obdelavo. Mnoge rastline in živali lahko preživijo le, če se stalnemu človekovemu vplivu prilagodijo (npr. pleveli, ruderalne vrste).
----	--------------------------------------	--

Kartiranje habitatnih tipov ni samo stvar znanstvenega in naravovarstvenega strokovnega kadra, pač pa izhaja tudi iz mednarodnih obveznosti Republike Slovenije, predvsem so tu ključne Bernska konvencija in direktivi Evropske skupnosti, ki poudarjata varovanje ekosistemov in vrst, ki so med sabo neločljivo povezani. To sta Direktiva o pticah (Direktiva Sveta o ohranjanju ..., 1979) in Direktiva o habitatih (Direktiva Sveta o ohranjanju ..., 1992).

4.3.3.2 Vrednotenje habitatnih tipov

Kriterijev vrednotenja za habitatne tipe ni. Tako se prednostno obravnavajo habitatni tipi v okviru Bernske konvencije (Konvencija o varstvu prosto živečega evropskega rastlinstva in živalstva ter njunih naravnih življenjskih prostorov) in tisti, iz prve priloge habitatne direktive, kjer je od 198 habitatnih tipov, 50 prednostnih (Skoberne, 2006a). V obdobju do leta 2008 se mora po NPVN zasnovati rdeči seznam ogroženih habitatnih tipov (Resolucija o nacionalnem ..., 2006). Do takrat pa že sami rezultati, ki se pridobijo s kartiranjem habitatnih tipov, služijo kot osnova za pripravo strokovnih podlag, za določitev območij pomembnih za varstvo narave, kot so EPO ali območja Natura 2000, katerim so določeni različni pravni ukrepi varstva, kamor spada tudi zavarovanje (krajinski park). Kriteriji za določitev območij Natura 2000 in potencialnih območij Natura 2000 so bili objavljeni v prilogi 1 Uredbe o posebnih varstvenih območjih (2004).

Sicer pa kartirani habitatni tipi služijo tudi za sprejemanje odločitev pri prostorskem načrtovanju (presoje vplivov na okolje, razvojni načrti, usklajevanje naravovarstvene in kmetijske rabe ...). Zaradi vsega naštetega je karta habitatnih tipov ena izmed osnovnih strokovnih podlag v sodobnem naravovarstvu (Leskovar in Dobravec, 2004).

4.3.3.3 Evidentiranje in vrednotenje krajine

Več ekosistemov skupaj lahko evidentiramo in vrednotimo tudi z vidika krajinske pestrosti, ki po Anku (2000) združuje ekosistemsko in kulturno pestrost. Tudi ZON-UBP2 (2004, 35. člen, 2 odstavek) za krajinsko pestrost poudarja enakovredno strukturo naravnih in antropogenih krajinskih elementov. Vendar omenjeni zakon že v naslednjem odstavku deloma osiromašči to trditev, saj pravi, da se ohranjajo, razvijajo in ponovno vzpostavljajo le krajinska pestrost in tiste značilne krajine, ki so pomembne za ohranjanje biotske raznovrstnosti. Z drugimi besedami: ohranjamo ekosistemsko pestrost kot le en vidik krajinske pestrosti. A, kot poudarja Anko (2000: 23), krajina ni samo naravna niti ne kulturna dediščina, ampak združuje naravne in kulturne prvine, tako da je zato v večini primerov antropogena kategorija tudi (trenutna) biotska pestrost krajine. Anko (2000) še nadaljuje, da je zadnji cilj ohranjanja pestrosti trajnost. To pa je mogoče uveljavljati z ekološkim vidikom trajnosti, ki je porok za uveljavljanje tudi socialnega in ekonomskega

vidika. To je lahko tudi argument za krajinskoekološko obravnavanje krajine v kontekstu ohranjanja njene pestrosti, tako strukturne kot funkcionalne, ter njene trajnosti. Krajinskoekološki pristop ne ponuja samo skupne točke biotske in krajinske pestrosti, pač pa ponuja med drugim tudi praktične vidike v kontekstu obravnavanja pestrosti krajine. Operira namreč s parametri, ki jih je po večini mogoče kvantificirati, kar omogoča relativno objektivne rezultate in medkrajinske primerjave pestrosti in njen krajinski monitoring (Anko, 2000).

Sicer pa še ni zakonsko določeno, katere so značilnosti krajine in krajinske pestrosti v Sloveniji, ki so pomembne za ohranjanje biotske raznovrstnosti, ter kakšne so smernice za ohranjanje biotske raznovrstnosti v krajini, ki bi se morale obvezno upoštevati pri urejanju prostora in rabi naravnih dobrin. Vlada je po ZON-UPB2 zavezana, da to določi, vendar tega še ni storila. Krajino sicer lahko varujemo tako, da ohranjamo ekosisteme in njihova razmerja. Krajino ohranjamo tudi preko varovanja habitatnih tipov, ki jih ureja Uredba o habitatnih tipih (2003), in sicer kot ekološko pomembno območje z Uredbo o ekološko pomembnih območjih (2004) ali kot posebno varstveno območje z Uredbo o posebnih varstvenih območjih (2004). Seveda to še zdaleč ni dovolj za zadostitev potreb po ohranjanju značilnih krajine in krajinske pestrosti, kjer mora biti upoštevana tako ekološka kot kulturna komponenta krajinske pestrosti.

Dober odgovor, zakaj je krajinska pestrost sploh pomembna, nam daje Anko (2000: 26-27). Zaradi vse večje homogenizacije (tehnološke, tržne, informacijske itd.) se zmanjšuje tako strukturna kot tudi funkcionalna pestrost znotraj samih krajine. In to pomeni siromašenje ekosistemske, vrstne in genske pestrosti. Zato s tega vidika postanejo pomembni parametri, krajinsko-ekološki kazalci biotske pestrosti v posameznih krajinah. To so:

- Delež in prostorski razpored ekosistemov, ki
 - so časovno stabilni,
 - imajo visoko in pestro strukturirano biomaso,
 - imajo zmerno nihanje biomase,
 - imajo počasne (umirjujoče) tokove snovi in energije,
 - so snovno in energetsko relativno zaprti,
 - predstavljajo habitate avtohtonih vrst,
 - predstavljajo manjšinske ekosisteme.
- Ohranjenost naravnih procesov.
- Ohranjena ekološka infrastruktura.

Delitev krajine je veliko, kar je odvisno od tega, kako na probleme gledajo različne stroke. Forman (Forman, 1990, cit. po Hlad in Skoberne, 2002) krajino deli na naravno, delno upravljano, upravljano in urbanizirano. Anko (1998) pa deli krajino na naravno in kulturno, znotraj slednje pa za Slovenijo predlaga naslednjo delitev:

1. gozdna,
2. gozdnata,
3. agrarna,
4. urbanoindustrijska kulturna krajina.

Gre za t.i. krajinsko ekološko delitev, ki naj bi temeljila na razkroju gozdne matice oz. na oddaljevanju kulturne krajine od naravnega prastanja. Gre torej za zmanjševanje deleža in pomena gozda kot sestavine krajine.

Omenili smo že, da Anko (2000) deli krajinsko pestrost na:

a) *ekosistemsko pestrost* z upoštevanjem:

- številčnosti ekosistemov (rabo tal, habitatov),
- strukture posameznih skupin ekosistemov glede na določene ekološke značilnosti (npr. biomasa, utrip biomase, snovna in energetska odprtost),
- stopnje njihove oddaljenosti od naravnega stanja oz. njihove prilagojenosti naravnim danostim,
- stopnje njihove prilagojenosti sociosferi,
- stopnje njihove ekonomske utemeljenosti;

b) *kulturno pestrost* z upoštevanjem:

- obstoječe funkcionalne pestrosti (katere prostorske potrebe dana krajina zadovoljuje in kako skladno z naravo),
- analize artefaktnih plasti, ki so jih posamezna obdobja zapustila v krajini (npr. prazgodovina, rimska doba, srednji vek, primerjava s franciscejskim katastrom, industrijska doba, spremembe po II. svetovni vojni, spremembe po osamosvojitvi).

Na podlagi zgoraj prikazane delitve krajinske pestrosti Anko (2000) predstavlja naslednje kazalce za vrednotenje krajinske zgradbe z vidika biotske pestrosti:

Preglednica 16: Kazalci vrednotenja krajinske zgradbe z vidika biotske pestrosti (Anko in sod., 2000).

	Kazalci vrednotenja krajinske zgradbe z vidika biotske pestrosti	Podrobnejša razčlenitev
1	Pestrost krajinskih gradnikov (ekosistemi, tipi rabe tal, habitatni tipi)	
2	Število različnih tipov krajinskih gradnikov in njihovi površinski deleži	
3	Prostorske strukturne značilnosti elementov	število zaplat ključnih elementov; velikost zaplat; globina notranjega okolja zaplat; oddaljenost od najbližje istovrstne zaplate; dolžina roba določenega tipa rabe tal; tipi robov med različnimi tipi rabe tal; horizontalna in vertikalna pestrost; prisotnost omejkov, posameznih dreves in skupine dreves; stabilnost določenih elementov v času.
4	Sekundarni kazalci	količina rastlinske biomase; utripanje rastlinske biomase.

Krajina, poleg genske, vrstne in ekosistemske pestrosti, predstavlja četrto raven biotske raznovrstnosti in je predvsem v skladu z Evropsko strategijo o biotski in krajinski raznovrstnosti (Council of Europe et al., 1996), sprejeto leta 1995 v Sofiji dobila večjo politično podporo. Veliko več pa je bilo pričakovati od Evropske konvencije o krajini

(Firenze, 2000) (Zakon o ratifikaciji ...2003), ki krajino obravnava preveč s kulturnega vidika. »Krajina« pomeni območje, kot ga zaznavajo ljudje in katerega značilnosti so plod delovanja in medsebojnega vplivanja naravnih in/ali človeških dejavnikov (Zakon o ratifikaciji ..., 2003).

4.3.3.4 Določanje pravnega statusa ekološkemu sistemu

Z uredbami o habitatnih tipih, o EPO in o območjih Natura 2000 pridobi nek ekološki sistem pravni status in s tem možnost, da se na takih območjih uvajajo pravni ukrepi varstva, ki omogočajo ohranjanje in zadostijo varstvenemu cilju, dela ekosistema, ekosistema, ali skupine ekosistemov ima. Eden od ukrepov varstva je lahko tudi ustanovitev krajinskega parka.

Uredba o habitatnih tipih

V Uredbi o habitatnih tipih (2003) so se določili habitatni tipi, ki se glede na druge prednostno ohranjajo v ugodnem stanju in so tudi prisotni na območju Slovenije. Iz priloge te uredbe lahko vidimo, da so ti prednostni habitatni tipi razdeljeni v 6 skupin:

1. morski, obalni in priobalni habitatni tipi,
2. habitatni tipi sladkih voda,
3. habitatni tipi grmišč in travnišč,
4. gozdni habitatni tipi,
5. habitatni tipi barij in močvirij,
6. habitatni tipi goličav,
- 6a. jame.

Habitatni tipi znotraj teh skupin so tisti, ki so na ozemlju RS redki, ranljivi, imajo majhno naravno območje razširjenosti ali predstavljajo za določeno biogeografsko regijo značilen habitatni tip; so tudi tisti, katerih ohranjanje v ugodnem stanju se izvaja na *podlagi ratificiranih mednarodnih pogodb* ali je v *interesu EU*. Ohranjanje habitatnih tipov v ugodnem stanju prispeva k ohranjanju ekosistemov. Habitatni tip je v ugodnem stanju,

- če je naravna razširjenost habitatnega tipa in območij, ki jih posamezen habitatni tip znotraj te razširjenosti pokriva, stabilna ali se veča;
- če obstajajo in bodo v predvidljivi prihodnosti verjetno še obstajali specifična struktura habitatnega tipa in naravni procesi ali ustrezna raba, ki zagotavljajo njegovo dolgoročno ohranitev;
- če je zagotovljeno ugodno stanje značilnih vrst habitatnega tipa (Uredba o habitatnih..., 2003: 3.člen).

Usmeritve za ohranjanje prednostnih habitatnih tipov se morajo upoštevati tudi pri urejanju prostora in rabi naravnih dobrin. Ohranitev teh prednostnih habitatnih tipov, ki so z uredbo o habitatnih tipih pridobili pravni status, se mora zagotavljati:

- tako, da se posegi in dejavnosti na območjih prednostnih habitatnih tipov, zlasti na tistih območjih, na katerih so ti habitatni tipi dobro ohranjeni, načrtujejo in izvajajo tako, da je njihov neugoden vpliv čim manjši (Uredba o habitatnih ..., 2003: 4. člen);

- v okviru varstva EPO ali v okviru območij Natura 2000, v katerih so ti habitatni tipi ustrezno vključeni glede na obseg in razporeditev. Varstvo EPO in območij Natura 2000 pa se lahko zagotavlja z ukrepi varstva naravnih vrednot po ZON-UPB2 ali z drugimi ukrepi po drugih predpisih, ki lahko prispevajo k njihovi ohranitvi (Uredba o habitatnih ..., 2003: 5. člen).

Uredba o ekološko pomembnih območjih

Ta uredba (2004) določa ekološko pomembna območja in varstvene usmeritve za ohranitev ali doseganje ugodnega stanja:

- habitatnih tipov ter
- prosto živečih rastlinskih in živalskih vrst in njihovih habitatov na teh območjih (Uredba o ekološko ..., 2004: 1. člen).

Tako se je v slovensko zakonodajo prenesel del Direktive Sveta z dne 21. maja 1992 o ohranjanju naravnih habitatov ter prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst (Direktiva Sveta o ..., 1992) s spremembami in del Direktive Sveta z dne 2. aprila 1979 o ohranjanju prosto živečih ptic (Direktiva Sveta o ..., 1979) s spremembami.

Ekološko pomembna območja se določijo tako, da vključujejo zlasti:

- habitate prosto živečih rastlinskih in živalskih vrst ter habitatne tipe, katerih ohranjanje se izvaja na podlagi ratificiranih mednarodnih pogodb oziroma je njihovo ohranjanje v interesu Evropske unije,
- habitatne tipe, ki so na ozemlju države redki, ranljivi, imajo majhno naravno območje razširjenosti ali predstavljajo za določeno biogeografsko regijo značilen habitatni tip, in
- habitate rastlinskih in živalskih vrst, ki so na ozemlju Republike Slovenije ogrožene zaradi izgube ali slabšanja kvalitet habitata (Uredba o ekološko ..., 2004: 3. člen).

Vsi ti omenjeni habitatni tipi ter rastlinske in živalske vrste, so določeni v predpisih o določitvi habitatnih tipov, ki se na območju Republike Slovenije prednostno ohranjajo v ugodnem stanju (Uredba o habitatnih tipih (2003)) in v predpisih o zavarovanju rastlinskih in živalskih vrst (Uredba o zavarovanih prosto živečih rastlinskih vrstah (2004) ter Uredba o zavarovanih prosto živečih živalskih vrstah (2004)) oziroma v predpisih o uvrstitvi ogroženih rastlinskih in živalskih vrst v rdeči seznam (Pravilnik o uvrstitvi ogroženih rastlinskih in živalskih vrstah v rdeči seznam (2002).

Uredba o posebnih varstvenih območjih (Območja Natura 2000)

Ta uredba (2004) določa *posebna varstvena območja* (območja Natura 2000) in varstvene cilje na teh območjih ter varstvene usmeritve za ohranitev ali doseganje ugodnega stanja:

- habitatnih tipov, katerih ohranjanje je v interesu EU, in
- prosto živečih rastlinskih in živalskih vrst in njihovih habitatov, katerih ohranjanje je v interesu EU (Uredba o posebnih ..., 2004: 1. člen).

Sicer pa ta uredba določa tudi *potencialna posebna ohranitvena območja* in način njihovega varstva. Z uredbo se, podobno kot pri uredbi o ekološko pomembnih območjih,

upošteva del habitatne (Direktiva Sveta o ..., 1992) in ptičje direktive (Direktiva Sveta ..., 1979).

Območje Natura se opredeli na podlagi strokovnih kriterijev za ocenjevanje območij za posamezni habitatni tip in posamezno vrsto, katerih ohranjanje je v interesu EU (Uredba o posebnih ..., 2004: 3. člen).

Strokovni kriteriji za opredelitev območij Natura se nanašajo na (Uredba o posebnih ..., 2004: 3. člen):

- habitatne tipe, ki so kot habitatni tipi, katerih ohranjanje je v interesu EU, navedeni v predpisu o določitvi habitatnih tipov (Uredba o habitatnih tipih, 2003), ki se na območju RS prednostno ohranjajo v ugodnem stanju;
- habitate rastlinskih vrst, ki so kot vrste, katerih ohranjanje je v interesu EU, navedene v predpisu o zavarovanju rastlinskih vrst (Uredba o zavarovanih prosto živečih rastlinskih vrstah, 2004);
- habitate vrst ptic in drugih živalskih vrst, ki so kot živalske vrste, katerih ohranjanje je v interesu EU in se na ozemlju Republike Slovenije redno pojavljajo, navedene v predpisu o zavarovanju živalskih vrst (Uredba o zavarovanih prosto živečih živalskih vrstah, 2004).

Preglednica 17: Kriteriji za določitev območij Natura 2000 in potencialnih območij Natura 2000 (Uredba o posebnih ..., 2004: priloga 1).

A.	Kriteriji za ocenjevanje območij za habitatni tip:
	a) Stopnja zastopanosti habitatnega tipa na območju. b) Površina habitatnega tipa na območju v razmerju do celotne površine tega habitatnega tipa na ozemlju države. c) Stopnja ohranjenosti strukture in funkcij habitatnega tipa in možnosti za obnovitev. d) Globalna ocena vrednosti območja za ohranitev habitatnega tipa.
B.	Kriteriji za ocenjevanje območij za posamezno vrsto:
	a) Velikost in gostota populacije vrste na območju v razmerju do populacij na ozemlju države ter za vrste ptic tudi v razmerju do populacij na ozemlju Evropske unije. b) Stopnja ohranjenosti značilnosti habitata, ki so pomembne za vrsto, in možnosti za obnovitev. c) Stopnja izoliranosti populacije vrste na območju v razmerju do naravnega območja razširjenosti vrste. d) Globalna ocena vrednosti območja za ohranitev vrste.

4.3.4 Pravni ukrep varstva za naravovarstvene vsebine, ki so pridobile pravni status

Pravni status po ZON-UPB2 v Sloveniji imajo:

1. naravne vrednote,
2. ekološko pomembna območja,
3. posebna varstvena območja oz. območja Natura 2000,
4. habitatni tipi,
5. ogrožene rastlinske in živalske vrste.

Za vse te omenjene skupine področja varstva narave obstajajo ukrepi, s katerimi poskušamo doseči varstvo posebnih delov narave, ohranitev naravnih procesov naravnih vrednot oziroma ohranjanje biotske pestrosti narave.

Za naravne vrednote predvideva ZON-UPB2 (2004: 45. člen) več ukrepov varstva. Tako lahko izbiramo med pogodbenim varstvom, začasnim zavarovanjem, skrbništvom in tudi zavarovanjem z ustanovitvijo ožjih ali širših zavarovanih območij.

Za drugo skupino področja varstva narave, za ekosisteme, pa obstajajo številčno še obsežnejši in vsebinsko raznovrstni pravni ukrepi, ki omogočajo njihovo ohranitev ali varstvo. Vsem področjem ekosistemskega varstva narave, od habitatnih tipov, EPO ali območij Natura 2000, so na voljo ukrepi, ki jih predpisuje ZON-UPB2 za naravne vrednote. Poleg teh pa se uporabljajo tudi drugi predpisi, ki zagotavljajo ukrepe varstva (npr. razni načrti trajnostnega gospodarjenja oziroma upravljanja naravnih dobrin, razni operativni programi itd.). Območja Natura 2000 imajo od vseh območij s pravnim statusom na voljo najštevilčnejše ukrepe, s katerimi se zadosti naravovarstvenim kriterijem takega območja (kot so prilagojena raba naravnih dobrin in upravljanja voda ter ukrepi varstva v skladu s predpisi s področja ohranjanja narave in z drugimi predpisi). Ti ukrepi in z njimi povezane naloge ter načrti se določijo v programu upravljanja območij Natura 2000, kjer se lahko opredelijo ukrepi za vsako območje Natura 2000. Pri tem se upoštevajo značilnosti teh območij, vključno s socio-demografskimi in ekonomskimi značilnostmi dejanskega stanja v ekosistemu ter obstoječimi in pričakovanimi dejavniki ogrožanja.

Ukrepi za doseganje varstvenih ciljev (Uredba o posebnih ..., 2004: 12. člen), pri čemer se nabor ukrepov določi glede na značaj območij Natura 2000, so:

- ukrepi varstva narave, z navedbo odgovornih nosilcev, rokov in finančnih virov (sem spadajo tudi krajinski parki);
- ukrepi prilagojene rabe naravnih dobrin, s katerimi se dosega varstvene cilje, z navedbo načrta rabe naravne dobrine, s katerim se ukrepi določijo podrobneje ter izvajalec tega načrta;
- ukrepi prilagojene kmetijske prakse, s katero se dosega varstvene cilje ter način zagotavljanja teh ukrepov;
- ukrepi upravljanja voda z navedbo načrta upravljanja voda, s katerim se ukrepi določijo podrobneje ter izvajalec tega načrta;
- drugi ukrepi, če so ti potrebni za zagotavljanje ugodnega stanja rastlinskih in živalskih vrst ter habitatnih tipov.

V predpisu o zavarovanju živalskih vrst je določeno, da minister, pristojen za ohranjanje narave, lahko začasno, vlada pa trajno, prepove ali omeji poseg ali dejavnost, ki neposredno ogroža življenjski prostor zavarovane vrste. Najpomembnejši ukrepi za varstvo habitatov teh vrst so obravnavani v predpisih o opredelitvi ekološko pomembnih območij, habitatnih tipov in varstvenih usmeritev za ohranjanje habitatnih tipov v ugodnem stanju ter v predpisih o ustanovitvi zavarovanih območij (Hlad, Skoberne, 2001). Tako je lahko eden od teh ukrepov tudi zavarovanje z ustanovitvijo krajinskega parka, kjer se znotraj njega poskrbi za neposredne ukrepe ali se razglasi ožje zavarovano območje, znotraj katerega se zadosti potrebi po ohranitvi ali obnovitvi vrste.

4.3.5 Obstoje strokovnih podlag in določanje namena zavarovanja krajinskih parkov v Sloveniji

Strokovni predlogi, ki se izdelajo po vrednotenju posameznih področij narave na nekem območju, so tisti strokovni dokument, ki poda namen zavarovanja nekega območja, predlaga opredelitev statusa posebnim območjem narave in tudi poda predlog o razvrstitvi naravnih vrednot na naravne vrednote državnega in naravne vrednote lokalnega pomena ter predlaga primeren ukrep varstva naravnih vrednot lokalnega in državnega pomena oz. varstva sestavin biotske raznovrstnosti. Z drugimi besedami: strokovne podlage so dokument, ki vsebuje natančen opis vrednega dela narave, opredeljen namen ohranjanja nekega območja, predlagan režim varstva, razvojne usmeritve, meje območja, navedbe lastnikov in tudi že ponavadi predlagano ime zavarovanega območja. Vsebovati pa mora tudi kartografsko gradivo podrobnejšega merila (najbolj uporabno je merilo 1:5000).

4.3.5.1 Strokovne podlage s kartografskim gradivom, osnova aktom o zavarovanju

ZNKD (1981) je v povezavi z drugimi zakonskimi in podzakonskimi akti (zakoni o sistemu družbenega planiranja, o urejanju prostora itd.) prvi uvedel področje varstva v družbeno načrtovanje. Pravzaprav je tudi njegov predhodnik, ZVN (1970), že nakazal, da je potrebno varovati »območja, ki niso zavarovana z aktom o zavarovanju, po splošnih načelih varstva narave, z regionalnimi prostorskimi plani, urbanističnimi načrti, zazidalnimi načrti in urbanističnimi redi, ki predpisujejo določene varstvene ukrepe« (ZVN, 1970: 14. člen). Vendar pa ta zakon ni podal pravne osnove s sestavinami, ki naj bi se upoštevale, kot je to storil ZNKD (ZNKD, 1981: 9. člen).

Toda kljub temu je bila vse do sprejetja ZON-UPB2 vsebina varstva narave v prostorskem načrtovanju slabo zastopana. Naravna dediščina se je namreč v kartografskih prilogah prikazovala skupaj s kulturno dediščino, kar je sicer ustrezalo takratnim pravnim potrebam, dejansko pa je bilo varstvo naravne dediščine slabo upoštevano pri načrtovanju. V preteklih desetletjih je bila vsebina naravne dediščine podana z osnovnimi atributi, kot so ime, sinonim, lega, kratek opis ter kot priloga kartografska dokumentacija v merilu 1:25000. Merilo prikazovanja je bilo primerno le za orientacijo v prostoru, medtem ko je prikazovanje natančnejše lokacije ali območja vsaj v merilu 1:5000 bilo redkejše. Baza naravne dediščine se v začetku ni vodila enotno. Papirnate karte, če so že bile dobre, so bile uporabne le za pregledovanje manjšega števila vsebin. Pri zavarovanih območjih, kjer

gre praviloma za obširna območja, pa so papirnate karte precej manj uporabne. Zato pa je danes vse bolj uporabljana novejša metoda t.i. GIS (geografski informacijski sistem), ki služi za zajemanje, vzdrževanje, obdelavo, analize in predstavitev prostorskih podatkov in postopno zmanjšuje klasično papirno kartografijo tudi v javni upravi in drugih javnih službah (Petkovšek in Tomažič, 2002).

Izdelava strokovnih podlag je naloga ZRSVN (ZON-UPB2). Glede na to, da bo potrebno v naslednjih letih izpeljati zelo zahteven proces novelacije vseh zastarelih aktov o zavarovanju, se bodo morali izdelati novi, oziroma prav tako novelirati obstoječi strokovni predlogi za vsebine omenjenih širših ali ožjih območij zavarovanja.

Na Ministrstvu za okolje in prostor smo pridobili podatke o strokovnih podlagah za območja krajinskih parkov, ki so mu jih posredovale OE ZRSVN, ki po zakonu hranijo to dokumentacijo. Podatke smo obdelali in dobili zanimive rezultate (preglednica 18).

Preglednica 18: Obstoj strokovnih podlag za krajinske parke glede na OE ZRSVN, ki hranijo ta gradiva (Zavod RS za varstvo ..., 2006a).

Zap. št.	Obstoj strokovnih podlag	OE ZRSVN	Karta v strokovnih podlagah	Leto razglasitve	Ime krajinskega parka
1	DA	Celje	1:10000 in 1:25000	1987	Golte
2					Logarska dolina
3			1:25000		Robanov kot
4				1990	Boč- Plešivec
5				1996	Krajinski park Kum
6			1:5000		Krajinski park Mrzlica
7				1998	Krajinski park Ponikovski kras
8		Maribor	1:25000	2003	Krajinski park Goričko
9			1:5000	1992	Krajinski park Boč-Donačka gora
10					Krajinski park Drava
11					Krajinski park Jareninski dol
12					Krajinski park Kamenščak - Hrastovec
13					Krajinski park Mariborsko jezero
14					Krajinski park Rački ribniki - Požeg
15					Krajinski park Štatenberg
16					Krajinski park Žabljek
17		Nova Gorica	karta obstaja, vendar podatka o merilu nismo uspeli pridobiti	1969	Mašun
18				1985	Južni obronki Trnovskega gozda
19				1987	Južni in zahodni obronki Nanosa
20					Južni obronki Trnovskega gozda
21				1992	Beka
22					Štanjel
23				1993	Krajinski park Zgornja Idrija
24			ni podatka	1984	Nanos - južna in zahodna pobočja z vrhovi Pleše, Grmade in Ture
25		Novo mesto	1:25000	2006	Planinsko polje
26					Krajinski park Kolpa
27		Piran	1:10000	2004	Krajinski park Strunjan
28			1:5000	2001	Krajinski park Sečoveljske soline
29	NE	Maribor	podatki ne obstajajo	1966	Topla
30				1967	Krajinski park Negova in Negovsko jezero
31				1976	Krajinski park Kopališče Banovci
32					Krajinski park Ljutomerski ribniki in Jeruzalemske gorice
33					Krajinski park Vrtine in kopališča v Moravcih
34				1979	Krajinski park Šturmovec
35				1992	Krajinski park Jeruzalemsko - Ormoške gorice
36		Novo mesto	podatki ne obstajajo	1988	Krajinski park Lahinja

Se nadaljuje

nadaljevanje

37	NI PODATKA	Celje	ni podatka	1950	Robanov kot
38		Kranj	ni podatka	1984	Spominski park revolucionarnih tradicij občine Domžale
39				1985	Spominski park Udin boršt
40				1949	Rakova kotlina pri Rakeku ali Rakov Škocjan
41		Ljubljana	ni podatka	1972	Krajinski park Zajčja dobrava
42				1974	Polhograjski Dolomiti
43				1985	Tivoli, Rožnik in Šišenski hrib

Glede na pridobljene informacije o obstoju strokovnih podlag za krajinske parke, ki naj bi služile kot osnova njihovim aktom o zavarovanju, smo ugotovili, da obstaja vsaj 28 strokovnih podlag za krajinske parke, ki so razdeljeni med 5 OE ZRSVN (Celje, Maribor, Nova Gorica, Novo mesto in Piran).

OE ZRSVN Celje hrani strokovne podlage za 7 krajinskih parkov, nima pa podatkov o obstoju strokovnih podlag za Robanov kot, ki ga je leta 1950 zavarovala LRS. Glede na to, da so bile kasneje strokovne podlage vendarle izdelane in potem uporabljene kot strokovna komponenta akta o zavarovanju Robanovega kota leta 1987, ki ga je zavarovala občina Mozirje, lahko zaključimo, da ta OE hrani vse strokovne podlage za vse svoje krajinske parke. Ne hrani le strokovne podlage, ampak ima izdelano tudi kartografsko dokumentacijo za vseh 7 krajinskih parkov, čeprav po merilu ustreza le kartografska podlaga za Krajinski park Ponikovski kras, ki je v merilu 1:5000.

OE ZRSVN Maribor hrani strokovne podlage za 9 krajinskih parkov, od skupno 16, ki se razprostirajo na območju njenega delovanja. Kar 8 od teh 9 krajinskih parkov ima kartografsko gradivo izdelano v merilu 1:5000. Kljub temu pa, kot že omenjeno, je 7 krajinskih parkov pod njenim nadzorom, ki teh strokovnih podlag sploh nima izdelanih. Torej tudi ni na voljo kartografskega gradiva. Pri omenjenih območjih gre za vse krajinske parke razen enega (Krajinski park Jeruzalemsko - Ormoške gorice), ki so bili zavarovani pred letom 1981.

OE ZRSVN Nova Gorica ima izdelanih vseh 9 strokovnih podlag, to je za vse krajinske parke, ki so bili ustanovljeni na območju njene pristojnosti. Tudi kartografsko gradivo obstaja, čeprav nismo uspeli dobiti podatka, v kakšnem merilu je bilo izdelano. Za dve območji krajinskih parkov (Nanos - južna in zahodna pobočja z vrhovi Pleše, Grmade in Ture in Planinsko polje), pa tudi nismo mogli razbrati iz poslanega gradiva ZRSVN, ali je bila karta izdelana ali ne.

Po podatkih OE ZRSVN Piran so bile izdelane strokovne podlage za oba krajinska parka na njenem območju, tako za Krajinski park Strunjan, kot tudi za Krajinski park Sečoveljske soline. Območji imata izdelano tudi kartografsko gradivo, ki je pri Krajinskem parku Sečoveljske soline tudi v primernem merilu 1:5000.

Za razliko od OE ZRSNV Piran so bile na območju OE ZRSVN Novo mesto, kjer sta tudi razglašena dva krajinska parka, izdelane strokovne podlage le za Krajinski park Kolpa, za Krajinski park Lahinja pa ne.

Podatkov o obstoju strokovnih podlag za krajinske parke na območju OE ZRSVN Kranj (Spominski park Udin boršt in Spominski park revolucionarnih tradicij občine Domžale) in

OE ZRSVN Ljubljana (Polhograjski Dolomiti, Krajinski park Zajčja dobrava, Rakova kotlina pri Rakeku ali Rakov Škocjan), nismo prejeli, zato tudi ne vemo, kako je z njihovimi kartografskimi gradivi.

Povzamemo lahko, da je izdelanih vsaj 28 strokovnih podlag in 26 kartografskih gradiv; da gre večinoma za merila kart, ki niso dovolj natančna, da bi bila lahko služila prikazovanju natančnih lokacij ali območja. Kljub temu, da za 6 območij krajinskih parkov nismo uspeli pridobiti podatkov o obstoju strokovnih podlag in kartografskega gradiva, pa lahko trdimo, da vsaj 8 območij krajinskih parkov, ki so bili v večini skoraj vsi (razen dveh) razglašeni pred letom 1981, torej pred veljavnostjo ZNKD, teh strokovnih podlag niso imeli nikoli izdelanih.

Tako se nam odpre novo vprašanje: na podlagi česa pa, če ne na podlagi izdelanih strokovnih podlag in znotraj njih postavljenega namena varstva, so se ti krajinski parki sploh ustanavljali. Kaj je bil namen njihovega zavarovanja?

4.3.5.2 Namen zavarovanja območij krajinskih parkov

Vsako območje, ki je razglašeno z aktom, mora imeti v tem dokumentu zapisan namen, zakaj je bilo razglašeno oziroma zavarovano. V nadaljevanju bomo podali nekaj izsledkov analize aktov o zavarovanju, zato da bomo lahko razložili naša razmišljanja o povezavi teh izsledkov s postavitvijo namena zakaj nekaj varovati, ki je eden ključnih vsebinskih delov strokovnih podlag.

Ugotovili smo že, da če ni jasno postavljenega cilja vrednotenja, potem ne bomo dobili dobro definiranega namena varovanja oz. posledično tudi namena zavarovanja (akt o zavarovanju). Ugotovljenih je bilo 8 območij krajinskih parkov, ki v strokovnih podlagah niso podali namena varovanja. Prek strokovnih podlag naj bi se ti nameni nadalje vključili tudi v akte o zavarovanju.

Pričakovali smo torej, da bomo odkrili, da imamo prav toliko, oziroma morda še več (če upoštevamo 6 krajinskih parkov, za katere njihovega položaja glede strokovni podlag ne poznamo), aktov o zavarovanju, ki v svojem vsebinskem delu nimajo zapisanega namena, zakaj se ustanavljajo. Vendar smo ugotovili, da so od teh 8 krajinskih parkov le 4 akti o zavarovanju taki, ki niso navedli namena, zakaj se krajinski park sploh razglašča. Zaradi dejstva, da za ta območja niso bile narejene strokovne podlage, to tudi ne preseneča. Do danes teh podlag, razen Krajinskega parka Šturmovec, za katerega so se leta 1994, izdelale strokovne podlage v sklopu Strokovnih osnov za zavarovanje naravnih znamenitosti na območju občine Ptuj (Zavod RS za varstvo ..., 2006a), ostali trije krajinski parki teh še vedno niso pridobili. Če bi želeli območje upravljati, brez strokovnih podlag tega ne bi mogli.

Preostali omenjeni krajinski parki pa imajo v aktu o zavarovanju naveden namen, kljub temu, da niso imeli strokovnih podlag, ki bi argumentirale ta namen.

Preglednica 19 prikazuje 6 odlokov o razglasitvi naravnih spomenikov in/ali naravnih znamenitosti (za 8 krajinskih parkov), ki niso imeli podanih strokovnih podlag in znotraj

strokovnih podlag podanega namena zavarovanja za vsebino, razglašeno v teh odlokih. Kljub temu je bil namen zavarovanja v odlokih o razglasitvi od skupno omenjenih 8 krajinskih parkov podan za 4 krajinske parke.

Preglednica 19: Predstavitev aktov o zavarovanju za krajinske parke, ki niso imeli izdelanih strokovnih podlag in znotraj strokovnih podlag podanega namena zavarovanja (Zavod RS za varstvo ..., 2006a).

Zap. št.	Obstoj strokovnih podlag	Namen zavarovanja	Ime krajinskega parka	Točno ime akta o zavarovanju
1	NE	Območje doline Tople v zgornjem delu Mežiške doline se zaradi posebne naravne lepote ter etnografskih in kulturnozgodovinskih vrednot razglasi za naravno znamenitost.	Topla	Odredba o razglasitvi doline Tople na Koroškem za naravno znamenitost
2	NE	Zaradi izredne krajinske lepote, geoloških tvorb, flore in faune, kulturno-zgodovinskih in etnografskih spomenikov ter naravoznanstvenih, turističnih in urbanističnih razlogov se razglasi za zavarovano zemljišče: Krajinski park Negova in Negovsko jezero. (1. člen).	Krajinski park Negova in Negovsko jezero	Odlok o zavarovanju krajinskega parka Negova in Negovskega jezera
3	NE	Krajinski park Lahinja je namenjen ohranjanju naravne in kulturne dediščine , poučevanju in razvijanju njene kulturne, rekreacijske, učno-vzgojne in znanstveno raziskovalne rabe . Prav tako naj omogoči in podpira vse tiste gospodarske rabe , ki so v skladu s cilji zavarovanja (12. člen).	Krajinski park Lahinja	Odlok o razglasitvi krajinskega parka Lahinja
4	NE	S tem odlokom se zaradi ohranitve in posebnega družbenega varstva proglašajo naravne znamenitosti v občini Ormož.	Krajinski park Jeruzalemsko – Ormoške gorice	Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti v občini Ormož
5	NE	Ni podan	Krajinski park Kopališče Banovci	Odlok o razglasitvi in zavarovanju naravnih območij in spomenikov narave na območju občine Ljutomer
6	NE		Krajinski park Ljutomerski ribniki in Jeruzalemske gorice	
7	NE		Krajinski park Vrtine in kopališča v Moravcih	
8	NE		Krajinski park Šturmovec	Odlok o razglasitvi in zavarovanju območij in spomenikov narave v občini Ptuj

Za Krajinski park Lahinja in Krajinski park Jeruzalemsko – Ormoške gorice, je zanimivo tudi to, da v njunih aktih o zavarovanju piše, da imajo izdelane strokovne podlage in znotraj njih podrobneje opredeljene nekatere druge parametre, vendar to ne velja (Zavod RS za varstvo ..., 2006a).

4.3.5.3 Kartografske priloge z vrisanimi območji krajinskih parkov

Dobra kartografska priloga je pomembna, da izvemo za podatke o površini območja. Zato je zelo pomembno tudi, da se tako na karti kot tudi opisno podrobno podajo meje z mejnimi parcelnimi številkami. Brez tega ne moremo upati, da bodo korektno upošteevane naravovarstvene vsebine pri katerem koli prostorskem načrtovanju nekega območja, sploh pa pri upravljanju krajinskega parka.

Meje krajinskih parkov

Zelo pomembno je, da v bodoči zavarovani krajini (pri nas krajinski park) določimo meje, ki bodo smiselne, logične in predvsem razpoznavne v smislu narave, ljudi in upravljanja. Meje so pomembne pri vzdrževanju integritete zavarovane krajine, saj zagotavljajo, da ne pride do intenzivnega razvoja na območjih, kjer bi le-ta škodljivo vplival na naravno, kulturno kvaliteto krajine in na njen videz. Prav tako pa so meje pomembne tudi, da se lahko ljudje, tako domačini, kot tudi obiskovalci, zavedajo le-teh zaradi različnih pravil, ki veljajo znotraj njih (Lucas, 1992).

Meje območij so najpomembnejši element kartografske podlage, kljub temu pa morajo biti opisane tudi z besedo. Če meje niso dobro določene, lahko to pomeni večne probleme pri upravljanju nekega območja. Zato je ključnega pomena, da so le-te dobro in natančno, predvsem pa smiselno označene in speljane. Pri analizi aktov o zavarovanju smo ugotovili, da precej aktov o razglasitvi nima opisanih mej območja zavarovanja. Tako lahko na preglednici 20 vidimo, kako je (če sploh je) podana meja v aktih o zavarovanju.

Preglednica 20: Obstoječi opis meje krajinskega parka v aktu o zavarovanju ali strokovnih osnovah (povzeto iz aktov o zavarovanju).

Zap. št.	Meja krajinskega parka, povzeto po aktu o zavarovanju	Leto razglasitve	Ime krajinskega parka
1	Opisa ni	1949	Rakova kotlina pri Rakeku ali Rakov Škocjan
2		1969	Mašun
3		1984	Nanos – južna in zahodna pobočja z vrhovi Pleše, Grmade in Ture
4			Planinsko polje
5		1985	Južni obronki Trnovskega gozda
6		1987	Južni in zahodni obronki Nanosa
7			Južni obronki Trnovskega gozda
8		1992	Beka
9			Štanjel
10	Zelo slabo opisana. Opisovana po grebenih, bližnjih vrhovih ali cestah, križiščih, drevesih, drugih objektih, torej le opisno brez k.o. in parc. števil.	1950	Robanov kot
11	Opisana je meja domnevno v elaboratu ali strokovnih osnovah	1966	Topla
12		1987	Golte
13			Logarska dolina
14			Robanov kot
15	Opisana s pomočjo k.o. in parc. št., strani neba, potokov, cest	1967	Krajinski park Negova in Negovsko jezero
16		1972	Krajinski park Zajčja dobrava
17		1984	Spominski park revolucionarnih tradicij občine Domžale
18		1985	Spominski park Udin boršt
19			Tivoli, Rožnik in Šišenski hrib
20		1990	Boč- Plešivec
21		1992	Krajinski park Drava
22			Krajinski park Jareninski dol
23			Krajinski park Kamenščak – Hrastovec
24			Krajinski park Mariborsko jezero
25			Krajinski park Rački ribniki – Požeg
26		1996	Krajinski park Kum
27			Krajinski park Mrzlica
28		1998	Krajinski park Ponikovski kras

Se nadaljuje

nadaljevanje

29	Meja je domnevno prikazana na karti, ki je priloga akta o razglasitvi	1988	Krajinski park Lahinja
30		1992	Krajinski park Boč-Donačka gora
31			Krajinski park Štatenberg
32			Krajinski park Žabljek
33		2001	Krajinski park Sečoveljske soline
34		2003	Krajinski park Goričko
35		2004, 2006	Krajinski park Strunjan
36	Opisno podana meja s pomočjo naselij, vasi, cest, vodotokov, ali kvečjemu še k.o.	2006	Krajinski park Kolpa
37		1974	Polhograjski Dolomiti
38		1992	Krajinski park Jeruzalemsko – Ormoške gorice
39	Ni podane meje, so pa podane k.o., vasi, ceste oziroma parc.št. ki opišejo območje	1976	Krajinski park Kopališče Banovci
40			Krajinski park Ljutomerski ribniki in Jeruzalemske gorice
41			Krajinski park Vrtine in kopališča v Moravcih
42		1979	Krajinski park Šturmovec
43	Opis meje, ki vsebuje k.o., mejne parcelne številke (mejni kamni), oddelki gozdno gospodarskih enot....	1993	Krajinski park Zgornja Idrija

Iz preglednice 20 lahko vidimo, da kar 9 krajinskih parkov meje območja nima opisane v aktu o zavarovanju.

Poleg teh še 4 krajinski parki meje nimajo podane v aktu o razglasitvi, vendar imajo vsaj našteje katastrske občine, imena vasi, cest, vodotokov oziroma še parcelne številke, s katerimi opišejo celotno območje zavarovanja, tako da se da v grobem sklepati, kje naj bi ta meja bila. Seveda, za resno in točno določevanje meja je to veliko premalo.

2 akta o zavarovanju sta takšna, pri katerih je meja opisana zelo površno oziroma po dokaj neoprijemljivih indikatorjih (po grebenih, bližnjih vrhovih ali cestah, križiščih, drevesih, drugih objektih), brez katastrskih občin in parcelnih števil, to sta odloka Robanovega kota iz leta 1950 ter Topla.

3 krajinski parki naj bi imeli mejo opisano v elaboratu oz. strokovnih osnovah, ki jih hrani OE ZRSVN Celje (Zavod RS za varstvo ..., 2006a). 14 krajinskih parkov ima mejo opisano s pomočjo katastrskih občin in parcelnih števil, strani neba, potokov, cest.

Za 8 krajinskih parkov je bilo v njihovih aktih o razglasitvi napisano, da je meja prikazana na karti, ki je priloga akta o razglasitvi. Eden od teh naj bi bil tudi Krajinski park Lahinja. Dejansko pa ta karta sploh ne obstaja in nikoli ni, kar nam je bilo sporočeno iz OE ZRSVN Novo Mesto. Tudi strokovnih podlag za akt o razglasitvi Krajinskega parka Lahinja iz leta 1988 po trditvi ZRSVN (Zavod RS za varstvo ..., 2006a) takrat ni bilo izdelanih.

2 krajinska parka imata mejo podano v aktih o razglasitvi s pomočjo naselij, vasi, cest oziroma kvečjemu še katastrskih občin. Samostojen primer, Krajinski park Zgornja Idrija, pa ima meje podane v aktu o razglasitvi s pomočjo katastrskih občin, mejnih parcelnih števil, (mejni kamni), ter imenovanih oddelkov gozdno-gospodarskih enot.

Ker pa administrativne meje vedno ne sledijo logičnim geografskim ali fizikalnim mejam, ni vedno možno doseči ideala. Ne glede na to Lucas (1992) navaja uporaben način pri določevanju meja:

- Meje naj bi obsegale celoto in ne le del krajinske enote in ekosistema.

- Meje naj bi bile prikladne, ugodne in praktične za lastnike in tam živeče ljudi, ki imajo zemljo ob meji ali znotraj zavarovane krajine; meja naj bi se določevala po predhodnem posvetovanju z njimi.
- Meje naj bi olajšale učinkovitejše planiranje in upravljanje z zavarovano krajino.
- Meje naj bi bile prikladne za javni dostop in skladne s potrebo po ohranjanju načina življenja tam živečih ljudi ter po ohranjanju kulturnih in naravnih vrednot.
- Meje naj bi bile brez težav razpoznavne in naj bi primerno sledile naravnim fizikalnim pojavom, saj se ti verjetno ne bodo spreminjali in so na terenu lažje prepoznavni kot ravne linije, potegnjene na zemljevidu. Razvodje ali razvodnice so bolj zaželeno kot pa meje, določene po rekah, ki pogosto razpolavljajo pomemben habitat ali sestavni del krajine.
- Meje naj bi bile začrtane tako, da bi se upoštevala tudi obstoječa ali potencialna raba zemlje na sosednjih zemljiščih, ki lahko odločno zaznamuje ali prevlada nad vrednimi vsebinami zavarovane krajine.
- Meje naj bi vključile kakršnokoli vodno telo znotraj zavarovane krajine.
- Če se zavarovana krajina razteza na marino, je zaželeno, da njene meje vsebujejo tudi območja obale, izliva reke, morskega grebena in območja predobale, ki so ekološko povezana z za zavarovanje pomembnim območjem.
- Meje morajo biti jasno označene v pisni obliki in na zemljevidu, tako na topografski karti, ki kaže fizikalne pojave/oblike, kot tudi na katastrski karti z imeni mejnih zemljišč. vsi zemljevidi morajo biti prosto dostopni lokalnim skupnostim.
- Meje morajo biti ustrezno označene na zemljišču, na primer z znamenji na ključnih lokacijah ob cestah in drugih ključnih točkah. Natančno oblikovana znamenja so lahko uporabna za prepoznavanje in so tudi prijetna za pogled, še posebej, če sledijo logotipu ali ciljnemu motivu, ki je primeren in sprejet za izbrano zavarovano krajino/ marino.

Meje vsebin (naravne vrednote) krajinskega parka

Po Pravilniku o določitvi in varstvu naravnih vrednot (2004) so meje naravnih vrednot iz priloge 1 (Seznam naravnih vrednot in njihova razvrstitev na vrednote državnega in lokalnega pomena) omenjenega pravilnika prikazane na pregledni karti v merilu 1:650.000. Sicer pa so določene tudi v digitalni obliki kot sloj GIS, poleg tega pa še prikazane na karti v merilu 1:25.000. Oba zapisa hrani organizacija, pristojna za ohranjanje narave, in ministrstvo, pristojno za ohranjanje narave. Za potrebe priprave prostorskih aktov se pridobijo podatki o mejah naravnih vrednot tako, da se sloj GIS v merilu 1:5000 položi na digitalni katastrski načrt.

To omenjamo zato, ker so zavarovana območja vendarle zavarovana zaradi tega, da služijo namenu varstva večjemu številu naravnih vrednot in so zato pomembne za načrtovalca in upravljavca tudi te meje. Ponavadi gre za meje ožjih zavarovanih območij znotraj krajinskega parka.

Velikost krajinskih parkov

Velikost krajinskega parka je zelo pomemben podatek, pa vendar podatka o velikosti zavarovanega območja ne omenja niti en akt o zavarovanju: Če obstajajo podatki, so ti le predmet strokovnih podlag. Posredno se lahko iz navedenih parcelnih števil (če so sploh

navedene) sklepa na velikost območja. Kljub temu pa bi morala biti ta površina nedvoumno znana in zapisana v strokovnih podlagah kot tudi v aktih o zavarovanju. V strokovnih osnovah se označi območje na kartografskem gradivu in opisno v besedi, ki ga nato strokovna organizacija, ponavadi je to ZRSVN, predlaga za zavarovanje.

Pri naši raziskavi smo ugotovili, da prihaja v zvezi s površinami krajinskih parkov do precejšnjih odstopanj glede na različne vire, od koder smo črpali informacije. Ti viri so naslednji: spletna stran Statističnega urada RS (Statistični urad RS, 2006), Interaktivni naravovarstveni atlas, ki ga je izdelala Agencija RS za okolje (Interaktivni naravovarstveni atlas ..., 2006) ter spletna stran Evropske okoljske agencije (EEA), kjer je baza podatkov (EIONET, 2006), ki jih mora Slovenija pošiljati kot del obveznosti do EEA, katere članica je od leta 2001 (Skoberne, 2004). Podatke o površinah krajinskih parkov (treh omenjenih virov) prikazujemo v preglednicah 21 in 22. Iz preglednice 21 lahko vidimo, da je le 21 krajinskih parkov takih, kjer tako Interaktivni naravovarstveni atlas Slovenije, Statistični urad RS in Evropska okoljska agencija podajajo isto vrednost površine za posamezen krajinski park. Pri vseh ostalih (preglednica 22) 19 krajinskih parkih pa se pojavljajo odstopanja v površini med tremi viri, ki podajajo površino za območja krajinskih parkov.

Preglednica 21: Prikaz krajinskih parkov, kjer je površina enaka glede na tri primerjane vire (Statistični urad RS, 2006, Interaktivni naravovarstveni atlas ..., 2006; EIONET, 2006).

Zap. št.	Ime krajinskega parka	Občina/e, kjer leži krajinski park	Površina krajinskega parka (ha) (Interaktivni naravovarstveni atlas..., 2006), (Stati.urad RS, 2006), (EIONET, 2006)
1	Krajinski park Zajčja dobrava	Ljubljana	66
2	Rakova kotlina pri Rakeku ali Rakov Škocjan	Cerknica	124
3	Krajinski park Mariborsko jezero	Maribor	200
4	Krajinski park Šturmovec	Markovci	215
5	Beka	Hrpelje-Kozina	244
6	Krajinski park Lahinja	Črnomelj	259
7	Krajinski park Strunjan	Izola, Piran	429
8	Krajinski park Rački ribniki – Požeg	Rače-Fram	459
9	Krajinski park Jareninski dol	Pesnica	469
10	Tivoli, Rožnik in Šišenski hrib	Ljubljana	509
11	Planinsko polje	Postojna	668
12	Nanos – južna in zahodna pobočja z vrhovi Pleše, Grmade in Ture	Postojna	1008
13	Krajinski park Ljutomerski ribniki in Jeruzalemske gorice	Ljutomer	1346
14	Topla	Črna na Koroškem	1529
15	Krajinski park Jeruzalemsko – Ormoške gorice	Ormož	1911
16	Krajinski park Boč-Donačka gora	Slovenska Bistrica	2151
17	Južni in zahodni obronki Nanosa	Vipava	2158
18	Krajinski park Drava	Duplek, Maribor, Starše, Miklavž na Dravskem polju	2175
19	Krajinski park Kum	Trbovlje	2232
20	Krajinski park Kolpa	Črnomelj	4290
21	Krajinski park Goričko	Cankova, Rogašovci, Kuzma, Grad, Puconci, Gornji Petrovci, Šalovci, Moravske toplice, Hodoš, Dobrovnik, Kobilje	46268

Preglednica 22: Primerjava površine (v ha) krajinskih parkov glede na tri različne vire (Statistični urad RS, 2006, Interaktivni naravovarstveni atlas ..., 2006, EIONET, 2006) ter prikaz razlike med maksimalno in minimalno vrednostjo podane površine za posamezno območje krajinskega parka.

Zap. št.	Ime krajinskega parka	Občina/e, kjer leži krajinski park	Površina krajinskega parka (ha) *	Površina krajinskega parka (ha) **	Površina krajinskega parka (ha) ***	Razlika med maks. in min. podano površino (ha)
1	Mašun	Ilirska Bistrica	88	87	88	1
2	Krajinski park Negova in Negovsko jezero	Gornja Radgona	175	177	177	2
3	Spominski park revolucionarnih tradicij občine Domžale	Domžale	444	446	446	2
4	Krajinski park Sečoveljske soline	Piran	724	722	722	2
5	Krajinski park Žabljek	Slovenska Bistrica	171	175	176	5
6	Krajinski park Kamenščak – Hrastovec	Duplek	854	848	848	6
7	Krajinski park Mrzlica	Trbovlje	141	149	140	9
8	Robanov kot	Solčava	1436	1447	1447	11
9	Krajinski park Štatenberg	Slovenska Bistrica	273	285	285	12
10	Boč- Plešivec	Rogaška Slatina	873	886	873	13
11	Štanjel	Komen	16	29	29	13
12	Spominski park Udin boršt	Kranj, Tržič	1736	1754	1754	18
13	Krajinski park Zgornja Idrija	Idrija	4427	4474	4474	47
14	Krajinski park Ponikovski kras	Polzela, Žalec	1717	1769	1770	53
15	Golte	Ljubno, Mozirje	1225	1132	1223	93
16	Južni obronki Trnovskega gozda	Nova Gorica	1123	989	989	134
17	Južni obronki Trnovskega gozda	Ajdovščina	3710	3381	3381	329
18	Logarska dolina	Solčava	2438	3557	2431	1126
19	Polhograjski Dolomiti	Ljubljana, Dobrova-Polhov Gradec, Medvode, Gorenja vas – Poljane	13938	11590	13938	2348
20	Krajinski park Kopališče Banovci	Ljutomer	podatek ne obstaja	podatek ne obstaja	podatek ne obstaja	
21	Krajinski park Vrtine in kopališča v Moravcih	Ljutomer	podatek ne obstaja	podatek ne obstaja	podatek ne obstaja	

* podatki o površini območij krajinskih parkov, dostopni na internetni strani Statističnega urada Republike Slovenije (Stati.urad RS, 2006).

** podatki o površini območij krajinskih parkov, dostopni na Interaktivnem naravovarstvenem atlasu Agencije Republike Slovenije za okolje (Interaktivni naravovarstveni atlas..., 2006).

*** podatki o površini območij krajinskih parkov, dostopni na internetni strani EEA (Evropske okoljske agencije) (EIONET, 2006).

Velikost zavarovanega območja je parameter, ki je pomemben in mora biti natančno določen. Zato je toliko bolj zaskrbljujoče dejstvo, da se podatki o velikosti zavarovanega območja, v našem primeru krajinskega parka, zelo spreminjajo glede na različne vire, ki so vsi javno dostopni. Le-ti nihajo tudi od nekaj ha do več kot 2000 ha.

Za 2 območji podatkov o površini sploh ni. To sta Krajinski park kopališče Banovci in Krajinski park vrtine in kopališča v Moravcih, oba v občini Ljutomer. Pri večini ostalih gre za površine, kjer so odstopanja do 100 ha, 4 območja pa so taka, kjer je to odstopanje večje

od 500 ha. Toje v primeru Polhograjskih dolomitov ali Logarske doline, ko gre za več kot 1000 ha razlike med različnimi viri, ki podajajo informacije o površinah zavarovanih območij na svetovnem spletu.

Tudi sicer so krajinski parki v Sloveniji po velikosti zelo različni. Najmanjši je Štanjel, ki meri med 16 in 29 ha. Prvi krajinski park, ki je večji od 100 ha, je Rakova kotlina pri Rakeku ali Rakov Škocjan; med velike krajinske parke nad 2000 ha pa spada kar 10 krajinskih parkov: Krajinski park Boč - Donačka gora, Južni in zahodni obronki Nanosa, Krajinski park Drava, Krajinski park Kum, Logarska dolina, Južni obronki Trnovskega gozda, ki ga je zavarovala Občina Ajdovščina, Krajinski park Kolpa, Krajinski park Zgornja Idrijca, Polhograjski Dolomiti in Krajinski park Goričko. Slednja dva po velikosti zelo izstopata, saj Polhograjski Dolomiti merijo od 11590 do 13938 ha, Krajinski park Goričko pa je sploh največji v Sloveniji, saj pokriva območje, veliko 46268 ha.

4.4 SMERNICE IN DOMAČA ZAKONODAJA S PODROČJA VARSTVA VREDNIH DELOV NARAVE IN OHRANJANJA BIOTSKE RAZNOVRSTNOSTI V POVEZAVI S FINANCIRANJEM OMENJENIH PODROČIJ NARAVE

Finančna sredstva, za uspešen proces ustanavljanja krajinskega parka, niso nikjer predvidena za zagonska sredstva in kadrovska pokritje »institucije v ustanavljanju«, katere naloga bi bila, da vodi celoten proces ustanavljanja nekega zavarovanega območja. Finančna sredstva in druge spodbude so namenjene za že razglašena zavarovana območja oziroma tista, ki so v pravnem postopku ustanavljanja takrat, ko je velik del procesa ustanavljanja že mimo. Finančni vzvodi so vezani na taka območja, ki imajo že opredeljen pravni status. Če pa želimo izpeljati novo zavarovanje, kjer takšnega pravnega statusa območje še nima postavljenega, zakonodaja ne daje pravnega temelja za pridobitev finančne pomoči. Rezultat tega je, da se zato korak, ki je sicer eden najpomembnejših, to je pridobivanje zaupanja in sodelovanja z lokalnim prebivalstvom, preprosto izpusti. Posledica tega je odklonilno mnenje lokalnega prebivalstva in deležnikov o na novo ustanovljenem zavarovanem območju. To lahko močno oteži delo upravljavca. Le-ta mora zaradi zamere tamkajšnjih ljudi, ki jo imajo do ustanovitelja (države, občine), zaradi načina izvedbe procesa ustanavljanja (brez njihove ustrezne udeležbe) popravljati to napako in izvajati korake, ki bi se morali izvajati v ranejših korakih procesa ustanavljanja, ne pa v njegovem zadnjem koraku. Če bi bila na voljo finančna sredstva na začetku procesa ustanavljanja, ki bi omogočala interdisciplinarni skupini strokovnjakov sodelovanje z lokalnimi deležniki in bi vizijo o upravljanju parka oblikovali v medsebojnih usklajevanjih, do takih problemov ne bi prihajalo ali pa bi bili veliko lažje rešljivi. Prvi primer dobre prakse kot nasploh prvi primer ustanavljanja zavarovanega območja, ki je dal velik poudarek korakom pred postopkom ustanavljanja, je Krajinski park Goričko. Leta 2002 je Ministrstvo za okolje, prostor in energijo, skupaj z še štirimi ministrstvi (Ministrstvo za gospodarstvo, Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, Ministrstvo za kulturo in Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano) prijavilo projekt, ki je bil sofinanciran z mednarodnimi sredstvi s strani PHARE CBC-programa. Cilj projekta je bil prekomejno povezovanje in sodelovanje, sicer pa je bil namenjen vsestranski podpori ustanavljanja krajinskega parka na Goričkem. Projekt je vključeval pripravo vseh dokumentov, potrebnih za ustanovitev parka (inventarizacijo in analizo prostora, pripravo osnutka predpisa z režimi), hkrati z močno komunikacijsko podporo (bilten, delavnice, delo z lokalno javnostjo itd.), promocijo bodočega parka in regije ter izobraževanjem lokalnega prebivalstva (Vičar in Kristanc, 2003).

NPVN zajema ohranjanje biotske raznovrstnosti in varstvo naravnih vrednot (Resolucija o nacionalnem ..., 2006). Med vsebinami, ki jih NPVN omenja, so tudi cilji in usmeritve za zagotavljanje finančnih virov za izvajanje varstva narave. Vendar ne govori o finančnih sredstvih, ki naj bi se zagotavljala za korake procesa ustanavljanja, ki se odvijajo pred pravnim postopkom ustanavljanja nekega zavarovanega območja. Tudi v Strategiji ohranjanja biotske raznovrstnosti v Sloveniji (2002) za obdobje 2002-2012, kjer je določen sklop specifičnih ciljev in usmeritev za usklajeno izvajanje ukrepov, ki prispevajo k doseganju treh glavnih ciljev Konvencije o biološki raznovrstnosti (ohranjanje biotske raznovrstnosti, trajnostna raba njenih sestavin in poštena in pravična delitev koristi genskih

virov), tega ni omenjenega. Strategija pravi, da je za zagotovitev varstvenih ukrepov in ustrezne količine finančnih sredstev zanje bistven stalen dialog s sektorjema kmetijstva in gozdarstva. To pomeni, da SKOP (Slovenski kmetijsko okoljski program) precej finančnih sredstev s strani kmetijskega ministrstva namenja za ohranjanje tradicionalnih oblik rabe in naravi bolj prijaznih oblik kmetovanja (ekološko, ekstenzivno kmetijstvo). Namen SKOP-a naj bi bila popularizacija kmetijske pridelave, ki ustreza potrebam potrošnikov ter varuje zdravje ljudi, zagotavlja trajnostno rabo naravnih virov in omogoča zmanjševanje negativnih vplivov kmetijstva na okolje. Z ukrepi SKOP naj bi se ohranjale naravne danosti, biotska raznovrstnost, rodovitnost tal in tradicionalna kulturna krajina ter se varovala zavarovana območja. Omenjeni kmetijsko okoljski ukrepi se izvajajo v treh skupinah, naštetih v preglednici 23.

Preglednica 23: Kmetijsko okoljski ukrepi za programsko obdobje do konca 2006, razdeljeni v tri skupine (Kmetijsko okoljski ukrepi ..., 2006).

Skupine kmetijsko okoljskih ukrepov	Kmetijsko okoljski ukrepi
1. Skupina	Zmanjševanje negativnih vplivov kmetijstva na okolje: Zmanjševanje erozije v sadjarstvu in vinogradništvu • Ohranjanje kolobarja • Ozelenitev njivskih površin • Integrirano sadjarstvo • Integrirano vinogradništvo • Integrirano vrtnarstvo • Integrirano poljedelstvo • Ekološko kmetovanje
2. Skupina:	Ohranjanje naravnih danosti, biotske pestrosti, rodovitnosti tal in tradicionalne kulturne krajine: • Planinska paša • Košnja strmih travnikov • Košnja grbinastih travnikov • Travniki sadovnjaki • Reja avtohtonih in tradicionalnih pasem domačih živali • Pridelava avtohtonih in tradicionalnih sort kmetijskih rastlin • Sonaravna reja domačih živali • Ohranjanje ekstenzivnega travinja
3. Skupina	varovanje zavarovanih območij: • Ohranjanje obdelane in poseljene krajine na zavarovanih območjih • Reja domačih živali v osrednjem območju pojavljanja velikih zveri • Ohranjanje posebnih travniških habitatov • Pokritost tal na vodovarstvenem območju • Zatravljanje in praha

V NPVN (Resolucija o nacionalnem ..., 2006) je zapisano, da bo visok delež sredstev proračuna Slovenije v obdobju do leta 2008 namenjen ohranjanju biotske raznovrstnosti in naravnih vrednot, saj naj bi proračunska sredstva v celoti financirala ukrepe za ohranitev visoke stopnje biotske raznovrstnosti. Glede na cilje evropske direktive o pticah in direktive o habitatih, bodo prioriteto financirani naslednji ukrepi in naloge:

- ukrepi za pripravo in izvedbo programov upravljanja posebnih varstvenih območij,
- vključevanje in usmeritev zahtev območij Natura 2000 v druge načrte, kot so gozdnogospodarski, lovsko-gojitveni in ribiško-gojitveni načrti, načrti upravljanja

povodij ter ustanovitev in upravljanje upravljavcev posebnih varstvenih območij oziroma nadgradnja obstoječih javnih zavodov in koncesionarjev za območje Natura 2000,

- izobraževanje ekip, komunikacija in ozaveščanje ter promocija za obiskovalce posebnih varstvenih območij,
- izvedba renaturacijskih projektov v smislu sanacij ter izboljšav habitatov, odkupa čim večjega dela zemljišč, pomembnih za ohranjanje biotske raznovrstnosti, in kompenzacije zaradi izgube razvojnih pravic ter izplačilo odškodnin za škodo, ki jo povzročajo živali zavarovanih vrst.

Dodatni kmetijsko okoljski ukrepi na območjih Natura 2000, usklajeni s kmetijsko politiko in upravljavskimi načrti na teh območjih, bodo financirani s pomočjo sredstev evropskih skladov (Program razvoja podeželja, EKUJS program – Evropski kmetijski, usmerjevalni in jamstveni sklad). Dodatno financiranje investicijskih in renaturacijskih ukrepov naj bi bilo spodbujano s programi strukturnih skladov, programi za promocijo uravnoveženega razvoja pa s sredstvi kohezijskega sklada (vključno z programi Leader, Interreg) in Life III – Narava.

Operativni program (akcijski načrt ohranjanja biotske raznovrstnosti s programom upravljanja območij Natura 2000) kot ključni operativni program (ki je po vsebini tudi akcijski načrt) naj bi prispeval k doseganju ciljev, postavljenih v slovenskem, evropskem in mednarodnem okviru. Med preostalimi cilji, ki jih vsebuje, je tudi postopna kadrovska krepitev vseh organizacijskih nosilcev sistema varstva narave s poudarkom na kadrovske krepitvi strokovnega dela Zavoda RS za varstvo narave (Resolucija o nacionalnem..., 2006).

Možnosti črpanja sredstev iz finančnih mehanizmov EU, finančne spodbude in programi kadrovske krepitve so namenjeni v največji meri doseganju ciljev, ki jih predlagajo mednarodne konvencije. Med drugimi ima zelo velik vpliv predvsem Konvencija o biološki raznovrstnosti. Tako je parlament Evropske unije že leta 1998 sprejel Strategijo Evropske unije o biotski raznovrstnosti (Communication of the ..., 1998) kot programski akt, ki določa smernice za zagotavljanje skladnosti pri doseganju ciljev in izpolnjevanju mednarodnih zahtev, ki izhajajo iz konvencij, katerih podpisnica je EU. Slovenija se je s pridružitvenim sporazumom obvezala, da bo izpolnjevala tudi obvezno zakonodajo in politike EU. To so predvsem sektorske politike kakor skupna kmetijska politika, skupna ribiška politika in politika razvoja podeželja ter politika EU na področju varstva narave, okolja in genskih virov, kakor jo določajo že omenjeni inštrumenti: Direktiva o ohranjanju prostoživečih vrst ptic, Direktiva o ohranjanju prostoživeče flore, favne in habitatov, Direktiva o skupni politiki do voda, Uredba sveta o ohranjanju, zbiranju in uporabi genskih virov v kmetijstvu ter akcijski načrti biotske raznovrstnosti za ohranjanje naravnih virov, za kmetijstvo, ribištvo, monitoring ter ekonomsko in razvojno sodelovanje, sprejeti leta 2001. Prioritetna naloga EU je zaustavitev upadanja biotske raznovrstnosti, ki naj bi bila dosežena z izvajanjem pobude *Odštevanja do 2010* (Countdown 2010) (Resolucija o nacionalnem ..., 2006).

Evropska Komisija je konec maja 2006 predstavila dokument »Zaustavitev izgube biotske raznovrstnosti do leta 2010 in pozneje – Ohranjanje storitev ekosistemov za blaginjo ljudi«

(2006). Opredelila je štiri ključna področja politik za ukrepanje ter v zvezi s tem deset prednostnih ciljev v akcijskem načrtu, imenovanem »Akcijski načrt EU do leta 2010 in pozneje«. Akcijski načrt predstavlja pomemben nov pristop k politiki EU o biotski raznovrstnosti, ker je namenjen EU in državam članicam ter določa njihove posamezne vloge v skladu s posameznimi ukrepi in zagotavlja celovit načrt prednostnih ukrepov za doseg določenih časovno omejenih ciljev. Ta akcijski načrt je nastal na podlagi priporočil Konvencije o biološki raznovrstnosti, da morajo imeti prednost ukrepi, določeni za leto 2010, in je zasnovan kot dopolnilo Strategiji o biotski raznovrstnosti ter akcijskim načrtom EU. Države članice naj bi ob upoštevanju tega akcijskega načrta prilagodile svoje lastne strategije in akcijske načrte. V preglednici 24 so prikazana 4 glavna področja politik in 10 prednostnih ciljev.

Preglednica 24: Štiri glavna področja politik in deset prednostnih ciljev, opredeljenih s strani Evropske Komisije, v t.i. Akcijskem načrtu EU do leta 2010 in pozneje (Zaustavitev izgube biotske ..., 2006).

Zap. št.	Področje politike	Prednostni cilj
1.	Biotska raznovrstnost v EU	1. Zaščita najpomembnejših habitatov in živalskih vrst v EU. 2. Ohranitev in obnova biotske raznovrstnosti in storitev ekosistemov na širšem podeželju EU. 3. Ohranitev in obnova biotske raznovrstnosti in storitev ekosistemov v širšem morskem okolju EU. 4. Okrepitev skladnosti regionalnega razvoja in razvoja okoljske infrastrukture z biotsko raznovrstnostjo v EU. 5. Občutno zmanjšanje vpliva invazivnih tujih vrst in tujih genotipov na biotsko raznovrstnost v EU.
2.	EU in svetovna biotska raznovrstnost	6. Močna okrepitev učinkovitosti mednarodnega upravljanja v zvezi z biotsko raznovrstnostjo in storitvami ekosistemov. 7. Močno povečanje podpore biotski raznovrstnosti in storitvam ekosistemov na področju zunanje pomoči EU. 8. Močna omejitev vpliva mednarodne trgovine na svetovno biotsko raznovrstnost in storitve ekosistemov.
3.	Biotska raznovrstnost in podnebne spremembe	9. Podpora prilagajanju biotske raznovrstnosti na podnebne spremembe.
4.	Baza znanja	10. Močna okrepitev baze znanja za ohranitev in trajnostno rabo biotske raznovrstnosti v EU in na svetovni ravni

Komisija EU je v dokumentu »Zaustavitev izgube biotske raznovrstnosti do leta 2010 in pozneje – Ohranjanje storitev ekosistemov za blaginjo ljudi« (2006) opredelila tudi 4 glavne podporne ukrepe, med katerimi je tudi »Ukrep zagotovitve ustreznega financiranja«. Če bi ta sredstva lahko črpale t.i. »institucije oz. parki v ustanavljanju«, pa v dokumentu ni omenjenega. Sicer pa je omenjeno ustrezno financiranje območij Natura 2000 in tudi biotske raznovrstnosti, ki se nahaja izven območij Natura 2000. Novi finančni načrti za leta 2007 – 2013 ponujajo priložnosti za sofinanciranje biotske raznovrstnosti in območij Natura 2000 v okviru Sklada za razvoj podeželja, kohezijskih in strukturnih skladov, Life+ in FP7 (7. okvirnega raziskovalnega programa). Komisija zato opozarja, da bi omejitev proračuna, ki jo je predvidel Evropski svet na decembrskem zasedanju leta 2005, vsekakor vplivala na možnosti financiranja biotske raznovrstnosti v okviru teh instrumentov, saj bi posledično ta omejitev vplivala na nacionalne izbire izvajanja ukrepa

financiranja. EU in države članice bi morale s sofinanciranjem EU in lastnimi viri držav članic zagotoviti ustrezno financiranje akcijskega načrta, zlasti v zvezi z območji Natura 2000, kmetijskimi zemljišči z visoko naravno vrednostjo in gozdovi, morsko biotsko raznovrstnostjo, svetovno biotsko raznovrstnostjo, raziskavami biotske raznovrstnosti, monitoringom in inventarizacijo. (Zaustavitev izgube biotske ..., 2006). Iz omenjenega lahko povzamemo, da naj bi se namenjala finančna sredstva tudi za območja biotske raznovrstnosti, ki niso območja Natura 2000, kar pomeni, da se na državnem nivoju lahko nadejamo pridobitve finančnih sredstev na EPO, ki so bila prvenstveno opredeljena kot območja za ohranjanje biotske raznovrstnosti. Tako se lahko nadejamo finančne pomoči tudi na zavarovanih območjih, torej tudi krajinskih parkih, ki sicer niso v celoti opredeljeni kot območje Natura 2000 ali so celo brez območja Natura 2000 (npr. Tivoli, Rožnik in Šišenski hrib) (Interaktivni naravovarstveni atlas ..., 2006), so pa v EPO. Omenjali smo že, da so obstajajoči finančni skladi namenjeni ohranjanju biotske raznovrstnosti znotraj območij Natura 2000 (npr. progami Life) vir sofinanciranja iz EU, ki je primeren tudi za zavarovana območja v Sloveniji, ki imajo znotraj svojega območja opredeljeno območje Natura 2000. Zdaj se lahko nadejamo pomoči tudi izven teh posebnih varstvenih območij.

4.4.1 Ekološko pomembna območja, območja Natura 2000 in financiranje območij krajinskih parkov

Kot smo že omenili v poglavju »Ravni varstva narave«, se za določanje pravnega statusa nekemu območju določijo kriteriji, ki so zapisani v omenjenih pripadajočih uredbah. S pomočjo predpisanih kriterijev uredb, ki urejajo posebna varstvena območja in EPO, se določijo omrežja območij Natura 2000 ali EPO. Tako določna območja narave dobijo tudi avtomatsko pravni status, čemur sledi pravica do pravnega ukrepa varstva. V našem primeru tudi do zavarovanja in posledično upravljanja v okviru krajinskega parka.

Namen tega poglavja je naprej predstaviti EPO in območja Natura 2000 v povezavi s prekrivanjem teh območij z območji krajinskih parkov, ki jih imamo v Sloveniji. Nato pa argumentirati možnosti pridobivanja finančnih sredstev upravljavcev krajinskih parkov na podlagi dejstva, da ležijo parki znotraj ekološko pomembnih območij, ki so pomembna tako v slovenskem merilu kot tudi v merilu EU in v merilu, ki ga postavljajo mednarodne ratificirane konvencije, ki se dotikajo varstva narave in biotske raznovrstnosti.

4.4.1.1 Ekološko pomembno območje (EPO)

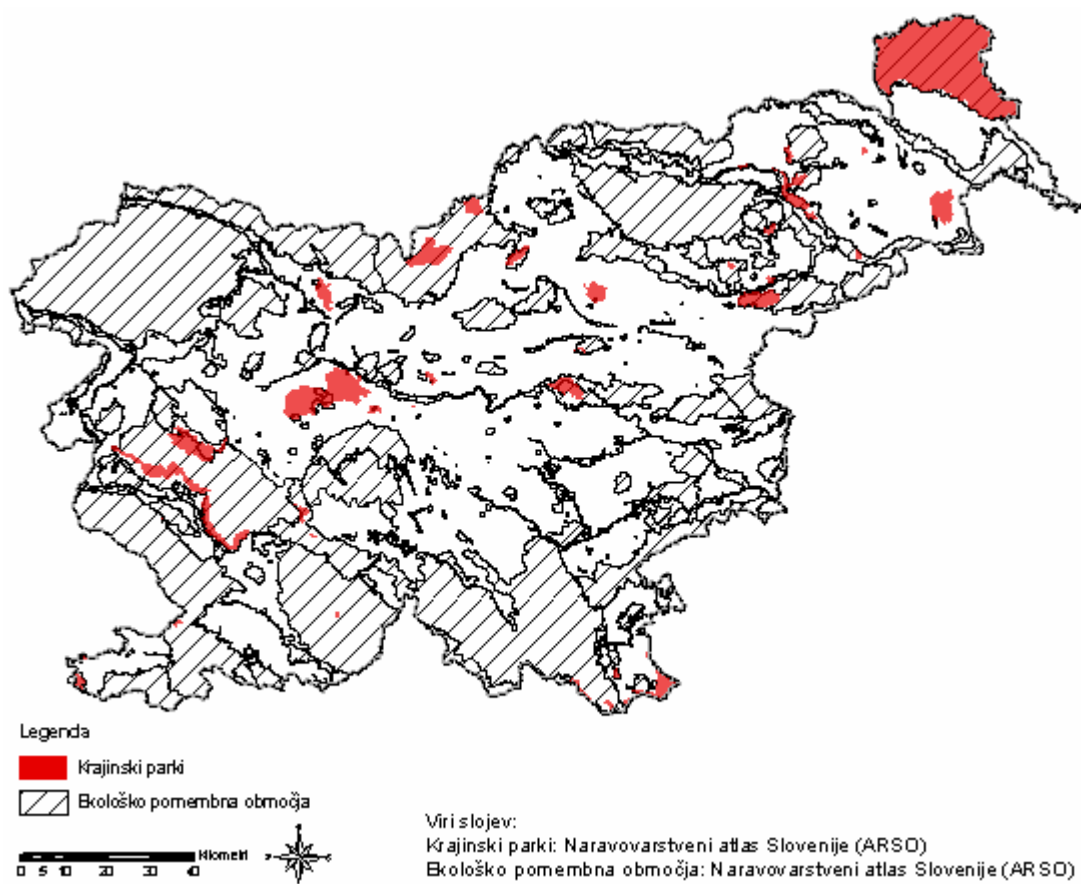
EPO je območje habitatnega tipa, dela habitatnega tipa ali večje ekosistemske enote, ki pomembno prispeva k ohranjanju biotske raznovrstnosti. V ZON-UPB2 (ZON-UPB2, 32. člen) je opredeljeno kot:

1. območje habitatnih tipov, ki so biotsko izjemno raznovrstni ali dobro ohranjeni, kjer so habitatni ogroženih ali endemičnih rastlinskih ali živalskih vrst in habitatni vrst, ki so mednarodno pomembni po merilih ratificiranih mednarodnih pogodb ali, ki drugače prispevajo k ohranjanju biotske raznovrstnosti;

2. območje habitatnega tipa ali večje ekosistemske enote, ki pomembno prispeva k ohranjanju naravnega ravnovesja s tem, da je glede na druga ekološko pomembna območja uravnoteženo biogeografsko razporejen in sestavlja ekološko omrežje;
3. habitat vrst, ki so varovane na podlagi ratificiranih mednarodnih pogodb;
4. območje, ki bistveno prispeva h genski povezanosti populacij rastlinskih ali živalskih vrst.

EPO določi vlada, predpiše jim tudi varstvene usmeritve za ohranitev ali doseganje ugodnega stanja habitatnih tipov, rastlinskih in živalskih vrst ter njihovih habitatov. S tem jim zagotovi pravni status. Varstvo EPO vlada zagotavlja z ukrepi varstva naravnih vrednot na podlagi ZON-UPB2, kamor, kot že rečeno, spada tudi zavarovanje in ustanovitev zavarovanega območja. Pravila ravnanja, varstveni režimi ali razvojne usmeritve se upoštevajo pri urejanju prostora in rabi naravnih dobrin.

Na sliki 15 imamo prikazano karto prekrivanja EPO in površine znotraj krajinskega parka. Omenjena karta na A3 formatu je v prilogi I. EPO so se določila šele leta 2004 z Uredbo o ekološko pomembnih območjih (2004). Predpostavljamo lahko, da bi verjetno kakšen krajinski park tudi ne obstajal v taki velikosti, če bi bila ta območja EPO že prej opredeljena. Namreč EPO so vsebinsko zelo raznolika v smislu biotske pestrosti in posebnih delov narave, da razen naravnih vrednot, ki jih je zelo malo takih, da ne bi predstavljale tudi nekega habitatnega tipa ali vsaj habitata neki vrsti, ki jo želimo varovati, zajemajo najširše področje varstva narave. Tako nas zelo čudi, da sploh lahko obstaja krajinski park, ki nima znotraj opredeljenega vsaj manjšega EPO. Pa vendar lahko vidimo iz slike 15, še bolj pa iz preglednice 25, da taka območja dejansko obstajajo. Taka območja so naslednji trije krajinski parki: Krajinski park Ljutomerski ribniki in Jeruzalemske gorice, Krajinski park Negova in Negovsko jezero in Krajinski park Zajčja dobrava. Po drugi strani pa od ostalih 37 krajinskih parkov, za katere imamo podatke, kar 27 območij presega več kot 80 % pokritost z EPO.

Slika 15: Karta prekrivanja območij krajinskih parkov in ekološko pomembnih območij

EPO so zelo pomembna z vidika ohranjanja habitatnih tipov vrst, ki pomembno prispevajo k biotski raznovrstnosti Slovenije ter takih vrst, ki so lahko hkrati opredeljene tudi kot območja Natura 2000 in tako pomembne tudi z vidika EU. Tako preglednica 25 predstavlja EPO, ki so pomembna tudi ali samo v slovenskem merilu, čeprav se večina teh območij v večjem delu prekriva z območji Natura 2000, kjer gre za pomen v evropskem merilu. Tam, kjer se območji ne prekrivata, lahko sklepamo, da gre za habitatne tipe vrst, ki morda po evropskem merilu niso ogroženi, pa kljub temu vredni pozornosti in si tako zaslužijo ukrep varstva. Omenili smo, da ima 27 krajinskih parkov več kot 80 % svojega območja opredeljenega kot EPO. Seveda so med njimi razlike v deležih opredeljenosti znotraj EPO. Ti deleži so pomembni z vidika pridobivanja namenskih finančnih sredstev, ki morajo biti porabljeni za izključno določene lokacije, ki so npr. pomembne za ohranjanje nekega habitata, ki je npr. pomemben z vidika ogroženosti. Če gre za manjša območja, to sicer ne pomeni, da so ta območja manj pomembna z vidika ohranjanja neke vrste. Tudi ne pomeni, da so višine sredstev vezane na velikost območja. Morajo pa biti v tesni vsebinski povezavi s to opredeljeno lokacijo.

Preglednica 25: Prikaz površine krajinskih parkov in površine ter deleža EPO v posameznih krajinskih parkih.

Zap. št.	Ime krajinskega parka	Površina krajinskega parka (ha) – (Interaktivni naravovarstveni atlas ..., 2006)	Površina EPO v krajinskem parku (ha) (Interaktivni naravovarstveni atlas ..., 2006)	Delež EPO v krajinskem parku (%)
1	Mašun	87	87	100
2	Krajinski park Šturmavec	215	215	100
3	Krajinski park Žabljek	175	175	100
4	Južni obronki Trnovskega gozda (zavarovala občina Ajdovščina)	3381	3381	100
5	Rakova kotlina pri Rakeku ali Rakov Škocjan	124	124	100
6	Krajinski park Kum	2232	2232	100
7	Beka	244	244	100
8	Robanov kot	1447	1447	100
9	Planinsko polje	668	668	100
10	Logarska dolina	3557	3557	100
11	Krajinski park Zgornja Idrija	4474	4474	100
12	Krajinski park Goričko	46268	46267	100
13	Krajinski park Rački ribniki – Požeg	459	459	100
14	Topla	1529	1529	100
15	Krajinski park Sečoveljske soline	721,4	721	100
16	Krajinski park Jareninski dol	469	468	100
17	Krajinski park Lahinja	259	258	100
18	Krajinski park Boč-Donačka gora	2151	2135	99
19	Krajinski park Mrzlica	149	146	98
20	Krajinski park Kamenščak – Hrastovec	848	830	98
21	Krajinski park Drava	2175	2127	98
22	Južni in zahodni obronki Nanosa	2158	2058	95
23	Južni obronki Trnovskega gozda (zavarovala občina Ajdovščina)	989	919	93
24	Nanos – južna in zahodna pobočja z vrhovi Pleše, Grmade in Ture	1008	890	88
25	Krajinski park Mariborsko jezero	200	176	88
26	Boč- Plešivec	886	774	87
27	Golte	1132	960	85
28	Štanjel	29	22	76
29	Krajinski park Kolpa	4290	1975	46
30	Krajinski park Štatenberg	285	120	42
31	Krajinski park Strunjan	429	62	14
32	Polhograjski Dolomiti	11590	1630	14
33	Spominski park revolucionarnih tradicij občine Domžale	446	27	6
34	Spominski park Udin boršt	1754	66	4
35	Tivoli, Rožnik in Šišenski hrib	509	17	3
36	Krajinski park Ponikovski kras	1769	29	2
37	Krajinski park Jeruzalemsko – Ormoške gorice	1911	24	1
38	Krajinski park Ljutomerski ribniki in Jeruzalemske gorice	1346	0	0

Se nadaljuje

nadaljevanje

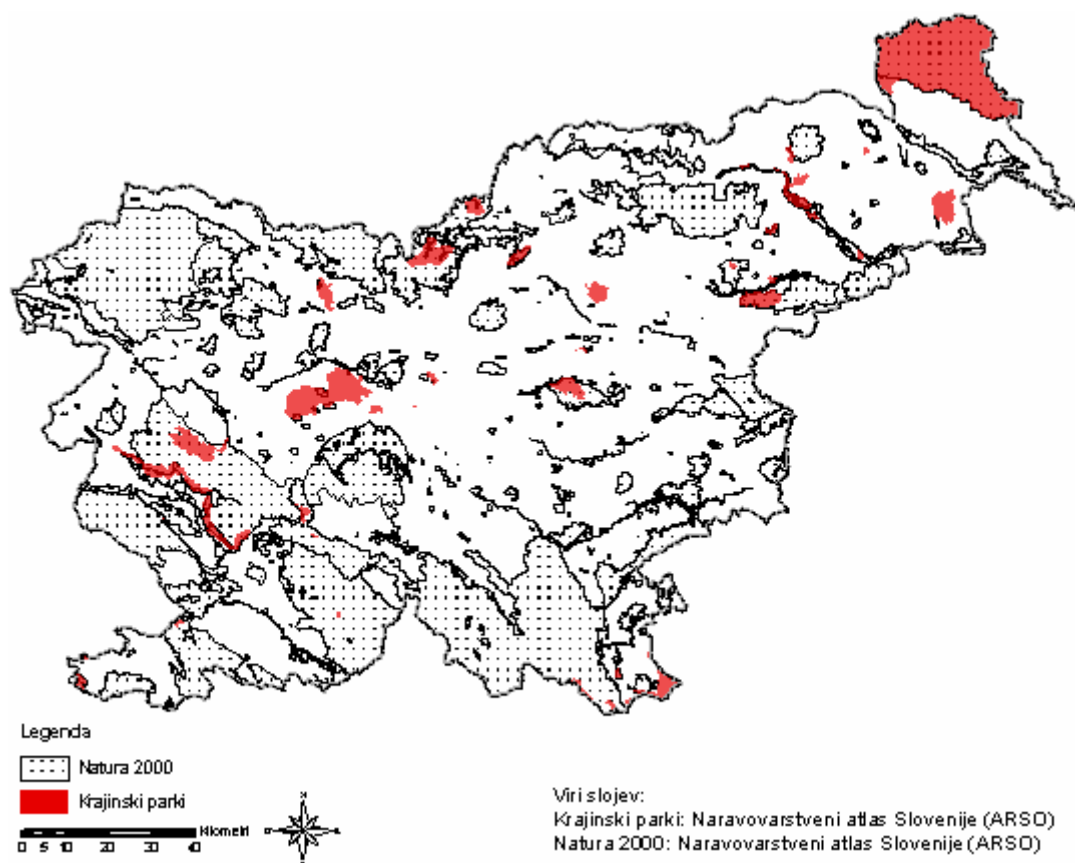
39	Krajinski park Negova in Negovsko jezero	177	0	0
40	Krajinski park Zajčja dobrava	66	0	0
41	Krajinski park Kopališče Banovci	podatek ne obstaja	podatek ne obstaja	podatek ne obstaja
42	Krajinski park Vrtine in kopališča v Moravcih	podatek ne obstaja	podatek ne obstaja	podatek ne obstaja

4.4.1.2 Območje Natura 2000 – posebno varstveno območje

Območje Natura 2000 je ekološko pomembno območje, ki je na ozemlju EU pomembno za *ohranitev ali doseganje ugodnega stanja ptic* (posebno območje varstva) in *drugih živalskih ter rastlinskih vrst, njihovih habitatov in habitatnih tipov* (posebno ohranitveno območje). Posebna varstvena območja (območja Natura 2000) tvorijo evropsko ekološko omrežje, imenovano Natura 2000. Varstveni cilji tega omrežja so ohranitev ali doseganje ugodnega stanja vrst, njihovih habitatov in habitatnih tipov iz omenjenih dveh direktiv. Varstvo je tako prvenstveno zagotovljeno z *ukrepi varstva naravnih vrednot* na podlagi ZON-UPB2. Zagotavlja pa se tudi z ukrepi po drugih predpisih, ki lahko prispevajo k njihovi ohranitvi, kamor se uvrščajo tudi *načrti trajnostnega gospodarjenja oziroma upravljanja naravnih dobrin* (ZON-UPB2: 33. člen).

Leta 2004 je vlada z Uredbo o posebnih varstvenih območjih določila 286 območij Natura 2000, od tega je 260 določenih na podlagi direktive o habitatih in 26 na podlagi direktive o pticah (461.819 ha ali 23 odstotkov površine Slovenije). Območja zajemajo 36 odstotkov površine Slovenije. Večji del območij porašča gozd, velik je delež brez vegetacije (pretežno stene), pomemben je tudi delež travšč. V zavarovanih območjih (Triglavskem narodnem parku, regijskih in krajinskih parkih ter rezervatih in naravnih spomenikih) je 25 odstotkov skupne površine območij Natura 2000. Območja se pretežno prekrivajo, saj je 60 odstotkov površin, predlaganih na podlagi direktive o habitatih, znotraj predlaganih posebnih varstvenih območij po direktivi o pticah.

V Sloveniji so kot območja Natura 2000 opredeljena naslednja območja: Banjšica, Breginjski Stol in Planja, Cerknjsko jezero, Drava, Dravinjska dolina, Goričko, Jelovica, Julijske Alpe, Kamniško-Savinjske Alpe in vzhodne Karavanke, Kočevsko – Kolpa, Kozjansko – Dobrava – Jovsi, Krakovski gozd – Šentjernejsko polje, Kras, Ljubljansko barje, Mura, Nanoštica – porečje, Planinsko polje, Pohorje, Posavsko hribovje – ostenje, Reka – dolina, Sečoveljske soline, Slovenske Gorice – doli, Snežnik – Pivka, Škocjanski zatok, Trnovski gozd, Trnovski gozd – južni rob in Nanos. Vsa območja so vidna tudi na sliki 16, ki sicer prikazuje karto prekrivanja teh območij z območji krajinskih parkov. Omenjeno karto na A3 formatu prilagamo tudi kot priložnost J.

Slika 16: Karta prekrivanja območij krajinskih parkov in območij Natura 2000.

Preglednica 26 nam pove, da je z vidika ohranjanja tistih vrst in habitatnih tipov, ki so pomembni za spoštovanje habitante in ptičje direktive, v sklopu omrežja območij Natura 2000 pomembni tisti krajinski parki, ki imajo znotraj svojih meja opredeljeno tudi območje Natura 2000. Takih je 34 krajinskih parkov. Od teh je kar 21 krajinskih parkov takih, ki ima več kot 80 % območja opredeljenega kot območje Natura 2000. Teh deležev ne smemo gledati preveč dobesedno, saj je lahko neko opredeljeno območje, sicer majhno po površini, pa vendar neprecenljive vrednosti z vidika ohranjanja ali varovanja narave in njenih delov. Bolj je pomembno, da znotraj območij krajinskih parkov sploh obstajajo območja Natura 2000 ali EPO.

Preglednica 26: Prikaz površine krajinskih parkov in površine ter deleža območja Natura 2000 v posameznih krajinskih parkih.

Zap. št.	Ime krajinskega parka	Površina krajinskega parka (ha) – (Interaktivni naravovarstveni atlas..., 2006)	Površina območja Natura 2000 (ha) v krajinskem parku, (Interaktivni naravovarstveni atlas..., 2006)	Delež območja Natura 2000 v krajinskem parku (%)
1	Beka	244	244	100
2	Mašun	87	87	100
3	Rakova kotlina pri Rakeku ali Rakov Škocjan	124	124	100
4	Krajinski park Žabljek	175	175	100
5	Topla	1529	1529	100

Se nadaljuje

nadaljevanje

6	Krajinski park Šturmovec	215	215	100
7	Planinsko polje	668	668	100
8	Krajinski park Zgornja Idrija	4474	4465	100
9	Južni obronki Trnovskega gozda (zavarovala občina Ajdovščina)	3381	3369	100
10	Krajinski park Sečoveljske soline	721,4	716	99
11	Krajinski park Kum	2232	2192	98
12	Krajinski park Boč-Donačka gora	2151	2111	98
13	Krajinski park Lahinja	259	254	98
14	Krajinski park Goričko	46268	44825	97
15	Krajinski park Drava	2175	1926	89
16	Krajinski park Rački ribniki – Požeg	459	404	88
17	Nanos – južna in zahodna pobočja z vrhovi Pleše, Grmade in Ture	1008	874	87
18	Boč- Plešivec	886	767	87
19	Krajinski park Mariborsko jezero	200	167	83
20	Logarska dolina	3557	2929	82
21	Južni in zahodni obronki Nanosa	2158	1756	81
22	Štanjel	29	20	68
23	Robanov kot	1447	989	68
24	Golte	1132	769	68
25	Južni obronki Trnovskega gozda (zavarovala občina Nova Gorica)	989	657	66
26	Krajinski park Štatenberg	285	119	42
27	Krajinski park Kolpa	4290	1639	38
28	Krajinski park Jareninski dol	469	141	30
29	Krajinski park Mrzlica	149	27	18
30	Krajinski park Strunjan	429	54	13
31	Polhograjski Dolomiti	11590	891	8
32	Spominski park revolucionarnih tradicij občine Domžale	446	20	4
33	Spominski park Udin boršt	1754	64	4
34	Krajinski park Jeruzalemsko – Ormoške gorice	1911	13	1
35	Krajinski park Kamenščak – Hrastovec	848	0	0
36	Krajinski park Ljutomerski ribniki in Jeruzalemske gorice	1346	0	0
37	Krajinski park Negova in Negovsko jezero	177	0	0
38	Krajinski park Ponikovski kras	1769	0	0
39	Krajinski park Zajčja dobava	66	0	0
40	Tivoli, Rožnik in Šišenski hrib	509	0	0
41	Krajinski park Kopališče Banovci	podatek ne obstaja	podatek ne obstaja	podatek ne obstaja
42	Krajinski park Vrtine in kopališča v Moravcih	podatek ne obstaja	podatek ne obstaja	podatek ne obstaja

Že iz slikovnega prikaza (slika 15 in slika 16) je mogoče videti, kako se večina krajinskih parkov prekriva z območji Natura 2000, še v večji meri pa z območji EPO. V preglednici 27 imamo prikazane deleže površine območij Natura 2000 in EPO, ki pokrivajo območja krajinskih parkov za vsak park posebej. Vidimo lahko, da od 40 krajinskih parkov, za katere vemo podatek o površini območja, jih večina, vsaj z majhnim delom, spada v EPO, takih krajinskih parkov je 37. 34 krajinskih parkov pa takih, ki spadajo v območje Natura

2000. Deleži EPO opredeljenih znotraj 37 krajinskih parkov se gibljejo od 1,3 – 100 %, deleži območja Natura 2000 znotraj 34 krajinskih parkov pa se gibljejo od 0.7 - 100 %.

Zanimivo je, da Krajinski park Kamenščak – Hrastovec spada v celoti v EPO, po drugi strani pa nima opredeljenega območja Natura 2000. Iz tega bi lahko sklepali, da na njegovem območju ni habitatnih tipov vrst, in vrst, ki jih opredeljujeta ptičja in habitatna direktiva. Po drugi strani pa so lahko na območju pomembni habitatni ogroženih vrst Slovenije.

Poudariti je potrebno, da sicer prihaja tudi do manjših odstopanj pri prekrivanju slojev območij krajinskih parkov in EPO ali slojev območij krajinskih parkov in območij Natura 2000, saj se podatki o velikosti krajinskih parkov precej razlikujejo glede na različne vire (Statistični urad RS, ARSO, EEA), ki razpolagajo s temi podatki. Pri prekrivanju slojev omenjenih podatkov o površini (EPO, območij Natura 2000 in krajinskih parkov) smo upoštevali podatke ARSO (Interaktivni naravovarstveni atlas ..., 2006).

Preglednica 27: Deleži območja Natura 2000 in deleži EPO, opredeljeni glede na površino krajinskih parkov.

zap. št.	Ime krajinskega parka	Površina krajinskega parka (ha) (Interaktivni naravovarstveni atlas ..., 2006)	Površina območja Natura 2000 (%) v krajinskem parku (Interaktivni naravovarstveni atlas ..., 2006)	Površina EPO (%) v krajinskem parku (Interaktivni naravovarstveni atlas ..., 2006)
1	Krajinski park Kopališče Banovci	podatek ne obstaja	podatek ne obstaja	podatek ne obstaja
2	Krajinski park Vrtine in kopališča v Moravcih	podatek ne obstaja	podatek ne obstaja	podatek ne obstaja
3	Mašun	87	100,0	100,0
4	Krajinski park Šturmavec	215	100,0	100,0
5	Krajinski park Žabljek	175	100,0	100,0
6	Južni obronki Trnovskega gozda	3381	99,6	100,0
7	Rakova kotlina pri Rakeku ali Rakov Škocjan	124	100,0	100,0
8	Krajinski park Kum	2232	98,2	100,0
9	Beka	244	100,0	100,0
10	Robanov kot	1447	68,3	100,0
11	Planinsko polje	668	100,0	100,0
12	Logarska dolina	3557	82,3	100,0
13	Krajinski park Zgornja Idrija	4474	99,8	100,0
14	Krajinski park Goričko	46268	96,9	100,0
15	Krajinski park Rački ribniki – Požeg	459	88,0	100,0
16	Topla	1529	100,0	100,0
17	Krajinski park Sečoveljske soline	721	99,3	100,0
18	Krajinski park Jareninski dol	469	30,0	99,8
19	Krajinski park Lahinja	259	98,1	99,5
20	Krajinski park Boč-Donačka gora	2151	98,2	99,3

Se nadaljuje

nadaljevanje

21	Krajinski park Mrzlica	149	18,3	98,4
22	Krajinski park Kamenščak – Hrastovec	848	0,0	97,9
23	Krajinski park Drava	2175	88,6	97,8
24	Južni in zahodni obronki Nanosa	2158	81,4	95,4
25	Južni obronki Trnovskega gozda	989	66,4	93,0
26	Nanos – južna in zahodna pobočja z vrhovi Pleše, Grmade in Ture	1008	86,7	88,3
27	Krajinski park Mariborsko jezero	200	83,3	88,1
28	Boč- Plešivec	886	86,6	87,4
29	Golte	1132	67,9	84,7
30	Štanjel	29	68,5	76,1
31	Krajinski park Kolpa	4290	38,2	46,0
32	Krajinski park Štatenberg	285	41,7	42,2
33	Krajinski park Strunjan	429	12,7	14,4
34	Polhograjski Dolomiti	11590	7,7	14,1
35	Spominski park revolucionarnih tradicij občine Domžale	446	4,5	6,1
36	Spominski park Udin boršt	1754	3,6	3,8
37	Tivoli, Rožnik in Šišenski hrib	509	0,0	3,4
38	Krajinski park Ponikovski kras	1769	0,0	1,6
39	Krajinski park Jeruzalemsko – Ormoške gorice	1911	0,7	1,3
40	Krajinski park Ljutomerski ribniki in Jeruzalemske gorice	1346	0,0	0,0
41	Krajinski park Negova in Negovsko jezero	177	0,0	0,0
42	Krajinski park Zajčja dobrava	66	0,0	0,0

Preglednica 28 prikazuje, da je kar 5 območij krajinskih parkov, ki nima znotraj svojih meja opredeljenega območja Natura 2000 in da od teh kar 3 ostajajo brez opredelitve EPO znotraj svojih meja, čeprav le-ta zajema veliko večji delež površine Slovenije od območja Natura 2000. To bi lahko pomenilo ob manjših ugibanjih, da v Krajinskem parku Negova in Negovsko jezero, Krajinskem parku Ljutomerski ribniki in Jeruzalemske gorice ter v Zajčji dobri ni habitatov prosto živečih rastlinskih in živalskih vrst ter habitatnih tipov, katerih ohranjanje se izvaja na podlagi ratificiranih mednarodnih pogodb, oziroma je njihovo ohranjanje v interesu EU; ni habitatnih tipov, ki so na ozemlju države redki, ranljivi oziroma habitatov ogroženih rastlinskih in živalskih vrst, ki so na ozemlju države ogrožene zaradi ogrožanja njihovega habitata. Drugi razlog je lahko ta, da tam kartiranja še ni bilo v celoti izvedenega in je samo stvar časa, da se to opravi. Sicer pa obstajajo na teh območjih naravne vrednote, kar lahko vidimo iz Interaktivnega naravovarstvenega atlasa (2006)

Preglednica 28: Prikaz vsebinske povezave krajinskih parkov brez opredeljenih ekološko pomembnih območij ali območij Natura 2000 s podatkom o obstoju strokovnih podlag krajinskih parkov.

Zap. št.	Območja krajinskih parkov, ki niso opredeljena kot ekološko pomembna območja	Obstoj strokovnih podlag
1	Krajinski park Negova in Negovsko jezero	NE
2	Krajinski park Ljutomerski ribniki in Jeruzalemske gorice	NE
3	Zajčja dobrava	NI PODATKA
Območja krajinskih parkov, ki niso opredeljeni kot območja Natura 2000		
1	Krajinski park Negova in Negovsko jezero	NE
2	Krajinski park Ljutomerski ribniki in Jeruzalemske gorice	NE
3	Krajinski park Ponikovski kras	DA
4	Zajčja dobrava	NI PODATKA
5	Tivoli, Rožnik in Šišenski hrib	NI PODATKA

4.4.2 Financiranje ukrepov varstva narave

Pokazali smo že, da je možno pridobiti finančna sredstva za naloge, ki jih zahteva ustanovitev nekega zavarovanega območja, tudi prek finančnih instrumentov, ki so prvenstveno namenjeni za zavarovana območja v okviru omrežja območij Natura 2000. Ker pa smo pokazali, da se večina naših krajinskih parkov dobro prekriva s temi območji, so možnosti, ki se postavljajo upravljavcem teh območij, tudi v teh finančnih skladih EU.

Najpomembnejši so naslednji programi:

- LIFE – narava v sklopu LIFE III

Ta v primerjavi z drugimi finančnimi programi in instrumenti EU omogoča največjo prožnost za sofinanciranje projektov s področja ohranjanja narave in se lahko uporablja za financiranje številnih različnih projektov. Primeri vključujejo osnovne ekološke posege za določanje območij, pomembnih za EU, pri nadaljnjem razvoju omrežja območij Natura 2000, uporabo vzorcev upravljanja območij ter varstvo in reševanje območij in vrst. Ukrepe, ki jih lahko financira LIFE, je mogoče razdeliti v šest skupin:

1. Pripravljalni ukrepi

Mednje štejejo ukrepi, potrebni za pripravo ohranitvenih del, kakor so administrativna priprava (dovoljenja, sestanki), pogajanja z interesenti, priprava načrtov upravljanja in pregledi območij.

2. Pridobivanje zemljišča

Vključuje nakup in zakup zemljišča. Za pridobitev sredstev iz LIFE mora biti nakup zemljišča primerno utemeljen.

3. Enkratni ukrepi

To so izjemni ukrepi, na primer odstranjevanje grmičevja ali poglobljanje močvirja, ki jih je treba izvesti pred pripravo območja za ohranjanje narave.

4. Ponavljajoči se ukrepi

Te ukrepe je treba izvajati redno in so namenjeni ohranjanju habitatnih pogojev. LIFE pogosto zagotovi začetno naložbo (oprema, manjši pilotni projekti in dolgoročni sporazumi z drugimi uporabniki zemljišč, nadzor).

5. Ozaveščanje javnosti

Med te ukrepe sodijo dejavnosti, ki vplivajo na javno rabo območja (npr. steze, opazovalnice za ptice), in ukrepi za informiranje o projektu (npr. brošure, konference).

6. Upravljanje projekta

Vsi ukrepi, potrebni za izvajanje projekta, skupaj z administrativnim osebjem in opremo (Sunyer in Végh, 2002).

LIFE financira do 50 odstotkov stroškov projekta. V izjemnih primerih se ta delež lahko poveča na 75 odstotkov, če projekti obravnavajo habitate ali vrste, ki so opredeljeni kot prednostne naloge (kakor je navedeno v direktivi o habitatih).

• Interreg III in Leader+

Evropska komisija meni, da nacionalni programi ne pokrivajo dovolj dobro nekaterih ključnih vidikov ekonomske in socialne kohezije EU. Da bi premostili te pomanjkljivosti, je določen odstotek proračuna strukturnih skladov rezerviran za pripravo programov, katerih pobudnik je Komisija EU in se imenujejo pobude EU. Komisija EU opredeli vrsto prednostnih vprašanj in jih predlaga ministrskemu Svetu. Z vidika varstva narave so pomembne predvsem naslednje pobude Interreg III (čezmejni in medregionalni razvoj in sodelovanje) in Leader+ (razvoj podeželja).

Realne možnosti za uporabo teh instrumentov za ohranjanje narave so bolj odvisne od iznajdljivosti avtorjev projektov kot pa od samih predpisov (Sunyer in Végh, 2002).

Interreg-III

Nova pobuda Interreg III, ki jo financira Evropski sklad za regionalni razvoj (ESRR), ima tri sestavne dele. Z vidika ohranjanja narave je najpomembnejši predvsem Interreg III B, ki se osredotoča na nadnacionalno sodelovanje, ki prispeva k povezanemu in usklajenemu ozemlju celotne EU;

Pomoč je na razpolago za:

- izdelavo operativnih strategij prostorskega razvoja, ki spodbujajo policentričen in trajnostni razvoj;
- spodbujanje učinkovitih in trajnostnih prometnih sistemov in izboljšanje dostopa do informacijske družbe;
- spodbujanje ohranjanja okolja in dobro upravljanje s kulturno dediščino in naravnimi viri. To vključuje:
 - prispevek k razvoju omrežja Natura 2000 s povezovanjem zaščitene območij;
 - obnavljanje kulturnih krajin, skupaj z območji, ki jih ogroža ali uničuje zaraščanje kmetijskih površin;
 - inovativno spodbujanje naravnih in kulturnih virov v kmetijskih regijah kot potencial za razvoj – trajnostnega turizma;
 - skupno upravljanje obalnih voda;

- spodbujanje povezovanja morskih in otoških regij;
- spodbujanje povezanega sodelovanja najbolj obrobni regij.

Zaradi zgodovinske osamitve so bila obmejna območja ponavadi deležna manjšega vpliva razvojne politike. Zaradi tega so na njih pogosto zanimiva naravna dediščina in naravna bogastva, ki jih je treba ohraniti, zaščitena območja pa se pogosto raztezajo tudi čez mejo s sosednjo državo. Takšen položaj daje dobro možnost za razvoj projektov Interreg za ustvarjanje čezmejnih zavarovanih območij, razvoj omrežja območij Natura 2000 ali skupnih programov na področju trajnostnega razvoja. Interreg je zelo uporaben, ker kot posebni ukrep vsebuje povezovanje zavarovanih območij v omrežje območij Natura 2000 (Sunyer in Végh, 2002).

Leader+

Cilj te pobude EU je spodbujati razvoj podeželja z izvirnimi in inovativnimi strategijami za trajnostni razvoj. Posebna značilnost pobude Leader+ je pristop od spodaj navzgor, ki spodbuja ljudi na podeželju k oblikovanju svojih strategij. Podpira razvojne strategije, ki jih predlagajo lokalne akcijske skupine. Ena prednostnih nalog Komisije EU je tudi v okviru omrežja območij Natura 2000 povečati vrednost območij, pomembnih za EU. Načeloma izpolnjujejo pogoje vsa podeželska območja v EU. Ker Leader temelji na lokalnih pobudah na danem območju, morajo biti vsi cilji glede ohranjanja narave zelo jasni, če želimo doseči splošen pozitiven vpliv na ohranjanje narave. To je ponavadi povezano z izkoriščanjem blaga in storitev na zavarovanih območjih, kakor so na primer pobude za turizem v naravi, zadrage za upravljanje z obiskovalci na zavarovanih območjih, spodbujanje lokalnih izdelkov, vodniki in brošure (Sunyer in Végh, 2002).

Preglednica 29: Nekateri evropski finančni viri v podporo upravljanju območij Natura 2000 v letu 2004 (Idle, 2002, cit. po Hlad in Erker, 2004).

	Finančni mehanizem	Glavni cilj	Primeri financiranja na območjih Natura 2000
1.	LIFE III	Promocija in naravovarstvena podpora vzpostavljanju območij Natura 2000	Pilotni projekti Ukrepi ekološkega gozdarstva Obnova habitatov Neposredni varstveni ukrepi Odkup zemljišč Razvoj upravljaljskih načrtov Informacijske kampanje Vključevanje deležnikov Inventar in monitoring območij Natura 2000
2.	Sklad za podporo razvoju podeželja (regulativa 1257/99)	Izboljšanje ekonomskih, socialnih in ekoloških struktur na podeželju, zlasti na področju kmetijstva in gozdarstva	Usposabljanje kmetov in gozdarjev Ekoturizem Pogozdovanje Ukrepi trajnostnega gozdarstva Znanstvene študije Inovativni projekti za razvoj podeželja – npr. regionalni koncepti turizma
3.	Leader +	Razvoj podeželja z visokokakovostnimi in ambicioznimi celovitimi strategijami za lokalni razvoj podeželja	Strateški, inovativni koncepti razvoja podeželja, zlasti medsektorski in multideležniški koncepti Informacijski in drugi centri za obiskovalce
4.	INTERREG III	Podpora čezmejnemu, transnacionalnemu in interregionalnemu sodelovanju v okviru uravnoteženega razvoja podeželja, zlasti na območjih pristopnih držav	Čezmejni projekti, npr. na področju narave in turizma Čezmejno upravljanje ZO

Se nadaljuje

nadaljevanje

	Strukturni skladi		
5.	Evropski sklad za regionalni razvoj (ERDF)	Ustvarjanje zaposlitev s pospeševanjem konkurence in trajnostnega razvoja	Diverzifikacija kmetijskega prihodka Usposabljanje in nadaljnje izobraževanje Inovativne iniciative razvoja podeželja Izmenjava izkušenj med regijami in državami Pogozdovanje
6.	Evropski socialni sklad (ESF)	Ustvarjanje zaposlitev v okviru nadaljnjega izobraževanja	Usposabljanje in nadaljnje izobraževanje gozdarjev in naravovarstvenega kadra
7.	Kohezijski sklad	Okrepitev ekonomske in socialne kohezije v Uniji v okviru projektov na področju okolja in transevropskih prometnih omrežij	Podatkovne baze območja Natura 2000 Pogozdovanje Razvoj upravljaljskih načrtov Obnova habitatov Strateško prostorsko planiranje

4.4.2.1 Odprta vprašanja pri financiranju območij krajinskih parkov

Kljub omenjenim finančnim vzvodom ostajajo tudi nekatera vprašanja z manj jasnim odgovorom. Kako do zagonskih finančnih sredstev v krajinskih parkih, ki nimajo upravljavca, znotraj njih pa so opredeljena območja Natura 2000 ali EPO? Kakšna usoda pa po drugi strani čaka tiste krajinske parke, ki niso niti območje Natura 2000 niti EPO? Kje bodo ta območja, tudi če dobijo upravljavca, lahko pridobivala finančna sredstva za svoje delovanje?

Kmetom je v okviru programa SKOP do konca leta 2006 še na voljo finančni vzvod, ki poveča odstotek subvencij območjem, ki so znotraj zavarovanih območij. Krajinski parki za ukrep »ohranjanje obdelane in poseljene krajine na zavarovanih območjih« dobijo 10-odstotni dodatek na skupni znesek plačil za ostale ukrepe prve in druge skupine kmetijsko okoljskih ukrepov (Program razvoja podeželja ..., 2006 in Priloge k programu razvoja ..., 2006). V istem dokumentu pa je že ugotovljeno, da je problem pri izvajanju ukrepov SKOP, pomanjkanje proračunskih sredstev, posledično pa prenizka višina plačil na ha. Napovedi, ki jih predstavlja dopolnjeni predlog Nacionalnega strateškega načrta razvoja podeželja 2007–2013 (2006), pa kažejo še slabšo sliko. V programskem obdobju 2007 - 2013 bo zaradi celovitega zagotavljanja strateških ciljev razvoja podeželja in posledično zagotavljanja finančnih sredstev skupen obseg sredstev, namenjenih aktivnostim druge osi (izboljšanje okolja in podeželja), nižji od obsega sredstev, ki so v obdobju 2004 - 2006 namenjena tem vsebinam (Nacionalni strateški načrt ..., 2006).

Težave v prihodnosti s financiranjem ohranjanja biotske raznovrstnosti s strani državnega proračuna in proračuna EU so torej neizbežne. Tudi če ima neko zavarovano območje znotraj svojih meja opredeljeno območje Natura 2000, ki pomeni zeleno luč za razna finančna sredstva EU, in prioriteto na državnem nivoju ter, če ima upravljavca, ki je dober gospodar in pridobiva finančna sredstva poleg programa LIFE tudi na drugih razpisih (Interreg IIIA, IIIB), prihodnost za taka območja ni rožnata. Če pa na nekem območju nimamo evidentiranih območij, ki jih štejemo v EPO ali v območje Natura 2000, so možnosti pridobivanja finančnih sredstev toliko bolj vprašljive.

V vseh primerih financiranja, ki smo jih navajali, je šlo bodisi za direktna izplačila lastnikom na območjih Natura 2000 ali EPO (kmetijsko okoljske subvencije) bodisi za

finančna sredstva, ki so jih pridobili upravljavci zavarovanih območij oziroma lahko tudi drugi subjekti (občine, regionalne razvojne agencije, okoljske nevladne organizacije itd.), katerih skupen cilj je bil ukrep za ohranjanje biotske raznovrstnosti, ali še bolj ozko, za izvajanje varstva območij Natura 2000.

Kako pri tako omejenem in ciljno naravnem načinu financiranja (iz državnega ali proračuna EU) pridobiti finančno pomoč za t.i. »krajinski park v ustanavljanju«? Kako pridobiti finančna sredstva, ki ne bi bila neposredno namenjena ukrepom ohranjanja biotske raznovrstnosti, pač pa postavitvi t.i. »inštitucije parka v ustanavljanju«, ki bi z uspešno izvedbo nalog v vseh fazah procesa ustanavljanja zagotovila boljšo prihodnost varstvu narave (torej posledično tudi biotski raznovrstnosti) z novoustanovljenim krajinskim parkom, ki bi upravljal območje s tesnim sodelovanjem z lokalnimi deležniki.

Odgovor, kako za financiranje ohranjanja narave lahko uporabimo večino finančnih instrumentov EU, je morda v tem, da je za izkoriščanje le-teh potrebno naslednje:

- boljše poznavanje teh finančnih instrumentov znotraj države, skupaj z njihovim delovanjem in procesom priprave programa;
- močnejše povezovanje ciljev ohranjanja narave z razvojem podeželja in regij;
- jasnejša povezava med cilji ohranjanja narave in ustvarjanjem novih delovnih mest (turizem, kmetovanje itd.) in infrastrukturo (odpiranje informacijskih centrov itd.);
- prožnost pri pripravi programa, ki naj zajema čim večji obseg ukrepov (Sunyer in Végh, 2002)

4.4.2.2 Zavarovana območja in tržno odvisni mehanizmi financiranja

Na IUCN-konferenci z naslovom »Trajnostni viri financiranja za zavarovana območja v Sredozemlju« januarja 2006 v Sevilli je bil predstavljen zanimiv zaključek, t.i. »Plan B« za financiranje zavarovanih območij. Poudarjeno je bilo, da kljub državnim in mednarodnim virom financiranja zavarovanih območij, le to ne zadostuje potrebam uspešnega upravljanja zavarovanih območij. Tradicionalno gledanje, da so zavarovana območja predvsem stvar države, njene pobude in financiranja, se počasi umika in postaja zastarela. Vzrok tega pa ni samo pomanjkanje sredstev za financiranje, pač pa tudi dejstvo, da so zavarovana območja postala zanimiva za mnoge druge družbene in gospodarske partnerje v sodobni družbi. Tako bodo morali ustanovitelji in upravljavci zavarovanih območij začeti razmišljati o večjem spektru finančnih mehanizmov. Potrebno bo pregledati in preučiti določila o subvencijah, okoljskih nadomestilih za škodo na objektih in o specialnih davkih. Razviti bo potrebno tržno odvisne mehanizme, kot so vstopnine, koncesije in plačila za rabo naravnih virov in za plačilo »ekositemske storitve/ usluge«. Upravljavci naj bi razvijali partnerstva z gospodarskimi in družbenimi sektorji in zbirali prispevke od zasebnih podjetij. Seveda pa morajo biti že na začetku postavljene meje, do kam lahko sega sodelovanje zasebnega sektorja z upravljavci zavarovanih območij, ki morajo predvsem še vedno na prvo mesto postavljati cilje varstva. Za vse našete korake bodo morali upravljavci zavarovanih območij pridobiti tudi nova znanja pri pripravi poslovnih načrtov, pri zbiranju denarja in pri vzpostavljanju stikov in partnerstev za vzajemno upravljanje z zainteresiranimi deležniki (Lopez in Jimenez, 2006). Iz tega lahko

povzamemo, da se v praksi kažejo težave, ki jih imajo zavarovana območja. Problemi, povezani z financiranjem ukrepov v zavarovanih območjih, so prisotni pri večini zavarovanih območij. To nam da tudi odgovor, da kljub finančnim sredstvom, ki so namenjena s strani EU za financiranje ohranjanja biotske raznovrstnosti, le-ta niso dovolj velika in se ne bi smeli zanašati nanje, ampak poiskati druge mehanizme za financiranje dejavnosti upravljanja in ukrepe za zagotavljanje varstva in ohranjanja narave, njene pestrosti in njenih posebnosti.

4.5 VKLJUČEVANJE LOKALNEGA PREBIVALSTVA IN DRUGIH DELEŽNIKOV V PROCES USTANAVLJANJA KRAJINSKEGA PARKA

Krajinski park kot kategorija V – Zavarovana krajina/marina, je območje, kjer ima dimenzija človeka pri načrtovanju ustanovitve parka veliko večjo težo, kot pri kateri drugi kategoriji zavarovanih območij. Obstajala naj bi vsestranska javna angažiranost in dialog o predlogih za ustanovitev takega območja, o njegovih kvalitetah, o mejah itd. Posebno pomembno je, da se že prav na začetku načrtovanja procesa ustanavljanja vključi lokalni interes kot del procesa ugotavljanja primernih območij za ustanovitev zavarovane krajine/marine. Pomembne interesne lokalne skupine ljudi so naslednje:

- predstavniki občin,
- predsedniki krajevnih skupnosti, duhovniki,
- skupina ljudi, ki živi od rabe naravnih virov: kmetje, gozdarji, ribiči, rudarji,
- ekonomsko interesna skupina: lastniki hotelov, trgovin, prevozniki,
- druge pomembne interesne skupine: npr. naravovarstvena društva, pobude, društva podeželskih žena itd.,
- posamezniki, ki imajo znanje in izkušnje obravnavanega območja (npr., zgodovinarji, umetniki, znanstveniki...) (Phillips, 2002).

Deležniki pa niso samo interesne skupine iz vrst lokalnega prebivalstva, pač pa tudi širše z regijskega in državnega nivoja. Tako so pomembne predvsem regionalne razvojne agencije, Zavod RS za varstvo narave, Zavod za gozdove Slovenije, Kmetijsko gozdarski zavod, predstavniki različnih resorjev, ki pokrivajo vsebinske teme, ki zadevajo območja planiranega zavarovanja (varstvo narave, kmetijstvo in gozdarstvo, transport, turizem, kulturna dediščina, vodarstvo, rudarstvo, razvoj podeželja, lokalno skupnost in regionalni razvoj, prostorski razvoj, itd.), fakultete, raziskovalni inštituti, nevladne organizacije, ki delujejo na nacionalnem nivoju itd. Zelo pomembno je, da se poskuša v dialog vključiti različne interesne skupine, predvsem pa je pomembno, da se vključi tudi mladino in otroke.

Splošna ugotovitev V. Svetovnega kongresa o parkih v Durbanu leta 2003 je bila, da je lokalno prebivalstvo in znotraj njega predvsem mladina vse premalo vključeno tako pri postopkih ustanavljanja kot kasnejšega upravljanja zavarovanih območij (Benefits Beyond Boundaries ..., 2005). Tudi večina krajinskih parkov v Sloveniji je bila ustanovljena brez kakršnegakoli sodelovanja lokalnega prebivalstva ali zainteresiranih deležnikov. Ker imamo precej teh parkov tudi brez dejanskega upravljanja, številni domačini največkrat sploh ne vedo, da živijo na zavarovanih območjih.

Toda vprašanje, ki se nam postavlja, je, zakaj bi si lokalno prebivalstvo, deležniki sploh želeli ustanovitev parka. Katere so tiste pozitivne posledice parka, ki bi prepričale lokalno skupnost? To vprašanje bi si morala postaviti vsaka ekspertna skupina, ki bi vodila proces ustanavljanja nekega zavarovanega območja. Ljudem, lastnikom zemljišč, je potrebno nuditi določene ugodnosti, usluge, da lahko pridobiš njihovo zaupanje in predvsem močnega in trdnega partnerja pri nadaljnjem upravljanju nekega zavarovanega območja. Lucas (1992) ugotavlja, da se takšne ugodnosti lahko odražajo od zagotovila, da bo

ohranjeno vabljivo, privlačno življenjsko in delovno okolje, do zagotovila, da se bo ohranjal umirjen in trajnostno naravnan način življenja (kar priznavajo kot vrednoto tudi že na podeželju); ter zelo pomembno: da se bodo ohranile storitve (trgovine, zdravniška oskrba), ki jim je grozilo, da se bodo ukinile zaradi izseljevanja ljudi iz podeželja. Koristi pa imajo domačini tudi od turizma in rekreacije, ki za seboj potegne razne gospodarske priložnosti. V nekaterih primerih pa so na voljo za kmete tudi neposredne in zaradi lokacije znotraj parka tudi višje finančne spodbude za specifično rabo (program SKOP). Ne le da zavarovanje samo po sebi lahko prinese koristi domačinom, kot je bilo zgoraj naštet, pač pa lahko tudi uprava parka s svojim lastnim znanjem pripomore k razvojnim spodbudam, ki lahko olajšajo življenje tamkajšnjih ljudi (svetovanje pri izpolnjevanju obrazcev za pridobivanje subvencij, pomoč pri pripravi dokumentacije za kandidiranje na razne razpise itd.).

4.5.1 Komunikacija in posvetovanje z domačini

Pomemben čas za učinkovito komunikacijo in dialog je čas do ustanovitve zavarovanega območja. Zaključni se, ko je objavljen akt o zavarovanju. Ta faza in koraki znotraj nje so ključni in potrebujejo posebno pozornost. Zakonodaja večji del teh korakov, ki bi se morali izvajati pred sprejetjem akta o zavarovanju, prelaga na obdobje po njegovem sprejetju. Lucas (1992) opozarja, da moramo vzeti v zakup, da so zakonska določila, ki obravnavajo sodelovanje z lokalno skupnostjo (javne predstavitve), predvsem le minimalni del sodelovanja, ki pa ga moramo nujno nadgraditi z vrsto drugih aktivnosti. Med njimi so srečanja z lokalno skupnostjo, s predsedniki lokalnih skupnosti, z raznimi drugimi že prej omenjenimi interesnimi skupinami, kjer zbiramo informacije, znanje, vedenje in si pomagamo z dolgoletnimi izkušnjami tamkajšnjih ljudi, ki so neprecenljive vrednosti. Kot že omenjeno, je bil prvi park v Sloveniji, kjer je bil velik poudarek na fazah pred sprejemom akta o ustanovitvi - torej, kjer se je tudi zelo veliko sodelovalo z lokalnimi prebivalstvom - Krajinski park Goričko, ki je bil ustanovljen leta 2003 (Vičar n Kristanc, 2003). Kot prvi novoustanovljeni park po ZON velja za zgleden primer obširnih dejavnosti dvigovanja stopnje ozaveščenosti in komuniciranja z lokalnim prebivalstvom. Tako so potekale številne delavnice in seminarji na temo ohranjanja narave, delavnice, namenjene izobraževanju lokalnega prebivalstva (tečaji tujih jezikov, računalniški tečaji, tečaji tradicionalnih znanj – obrti, stavbarstva, običajev, priprave hrane), ogled sosednjih parkov iz Avstrije in Madžarske, tematske delavnice, mladinski tabori, novinarske konference, priprava promocijskega gradiva itd.

Na žalost je bila ta komunikacija tudi kasneje ob končanju projekta, ki je vse to financiral, prekinjena in so jo morali na novo vzpostaviti upravljavci parka. To je, kot tudi že omenjeno, slaba stran takih projektnih nalog, ki se prej ali slej končajo; ekspertna skupina ljudi se porazgubi in dolgo grajeni odnosi med lokalnimi prebivalci in snovalci procesa ustanavljanja se porušijo.

Lucas (1992) zato poudarja, da mora zaradi spoznanja pomembne vloge posvetovanja kot bistvenega dela pridobivanja javne podpore in splošnega sprejemanja ideje o zavarovanju, proces ustanavljanja potekati počasi in ves čas zraven spodbujati lokalno pobudo. Če ta

postane sama po sebi dovolj močna, potem se lahko premostijo tudi zapleti ali težave v procesu ustanavljanja nekega zavarovanega območja.

4.5.2 Seznaiter javnosti in proces ustanavljanja krajinskega parka

V ZON-UPB2 (2004) v 58. členu piše, da mora ustanovitelj (to je država ali občina) seznaiti javnost z osnutkom akta o zavarovanju, s katerim se ustanavlja širše zavarovano območje, na javni predstavitvi. Ta se opravi z javno obravnavo in z javno predstavitvijo *razlogov* za zavarovanje, *osnutka akta o zavarovanju* in *kartografske dokumentacije* v lokalnih skupnostih, v katerih so predvidena zavarovana območja. Javna predstavitev mora trajati najmanj 60 dni.

Iz gradiva, na podlagi katerega se ustanovitelj odloči za sprejem akta o zavarovanju, morajo biti tako razvidni:

- potek javne obravnave,
- dane pripombe na javni obravnavi in med javno predstavitvijo ter
- strokovna stališča do danih pripomb.

Po zakonu (ZON-UPB2, 2004: 58a. člen) mora ustanovitelj seznaiti javnost tudi v primeru spremembe akta o ustanovitvi zavarovanega območja, vendar samo, če gre za spremembe, ki se nanašajo *na meje* zavarovanega območja ter *predpisane varstvene režime*, s katerimi se posega v lastninska upravičenja pravnih ali fizičnih oseb na zavarovanem območju. Naše mnenje je, da bi se ob vsaki spremembi vsebine, ki je sestavina akta o ustanovitvi, moralo obvestiti deležnike in zainteresirano javnost na javni predstavitvi. V nasprotnem primeru se po nepotrebnem ustvarjajo konflikti, ki potem otežujejo upravljanje takega območja. Sploh imamo pomislek, zakaj zakon predvideva vključevanje javnosti šele v izvedbenem koraku faze procesa ustanavljanja, v t.i. postopku ustanovitve, zlasti še ob dejstvu, da mednarodne smernice, priporočila, trendi že vrsto let poudarjajo pomen čim večjega in zgodnejšega vključevanja lokalnega prebivalstva in deležnikov v proces ustanavljanja zavarovanega območja. Tako o tem govori tudi že akcijski načrt z naslovom »Parks for life« (IUCN Commission on ..., 1994) kot odgovor na IV. Svetovni kongres o parkih (Caracas, leta 1992) in tudi t.i. »Durban Action Plan« (Benefits Beyond Boundaries ..., 2005), ki je nastal kot posledica V. Svetovnega kongresa o parkih, ki je potekal v Durbanu leta 2003. V slednjem je poudarjenih kar 5 zaključkov od skupaj 10, ki neposredno ali posredno pozivajo k sodelovanju z lokalno javnostjo in drugimi deležniki. Gre za zapisano zahtevo, da:

1. je v procesu varovanja biodiverzitete treba spoštovati pravice avtohtonih ljudstev in skupnosti;
2. morajo v procesu upravljanja zavarovanih območij sodelovati mlajše generacije (tako pri upravljanju zavarovanih območij kot tudi posredno z izobraževalnimi programi in delavnicami za šole, vrtce, vključevanje mladih v programe prostovoljcev v zavarovanih območjih itd.);
3. je potrebno izboljšati komunikacijo, ozaveščanje in izobraževanje o pomenu zavarovanja (kjer se misli tudi na lokalno prebivalstvo);

4. se mora zagotoviti podpora parkom s strani drugih zainteresiranih skupnosti in deležnikov (zavarovano območje nima samo pomena za ohranjanje biotske raznovrstnosti in za območja, ker se spoštuje trajnostni razvoj, pač pa tudi kjer se zagotavljajo ugodni pogoji za življenje lokalnega prebivalstva.);
5. je potrebno podpirati različne oblike upravljanja zavarovanih območij (npr. zasebno varstvo, upravljanje s strani lokalnih skupnosti - slednji je pri nas primer Krajinskega parka Logarska dolina) (Benefits Beyond Boundaries ..., 2005).

O seznanjanju in udeležbi javnosti pri odločanju o okoljskih zadevah upravljavce zavezuje tudi Aarhuška konvencija – Konvencija o dostopu do informacij, udeležba javnosti pri odločanju in dostopu do pravnega varstva o okoljskih zadevah (Konvencija o dostopu ..., 2004) in na njej sloneč Zakon o ratifikaciji konvencije o dostopu do informacij, udeležbi javnosti pri odločanju in dostopu do pravnega varstva v okoljskih zadevah (MKDIOZ) (Zakon o ratifikaciji ..., 2004). Omenjena konvencija, ki je bila sprejeta leta 1998 na četrti ministrski konferenci Okolje za Evropo v Aarhusu, je prvi pravno obvezujoči mednarodni dokument, ki je v celoti namenjen spodbujanju razvoja participativne demokracije. Tako udeleževanje lokalnega prebivalstva ni samo koristno za uspešno vodenje in upravljanje nekega zavarovanega območja, ampak je to tudi pravna obveza, ki upravljavce in ustanovitelje bodočega parka zavezuje, da posredujejo informacije v zvezi s stanjem elementov okolja, kamor med drugim spadajo tudi zemljišča, naravne pokrajine in naravni spomeniki, biotska raznovrstnost in njene komponente, in informacijo o dejavnostih in ukrepih, vključno z administrativnimi ukrepi, sporazumi, politikami, zakonodajo, načrti in programi, ki vplivajo ali lahko imajo vpliv na omenjene elemente (Marega in Kos, 2002).

Erhatic Širnik (2003) ugotavlja, da ima ne vključevanje lokalnega prebivalstva v fazo procesa ustanavljanja parka lahko negativne posledice tako za domačine kot tudi za snovalce zavarovanih območij oziroma na uspešen proces ustanavljanja nekega zavarovanega območja. Pri tem je potrebno izpostaviti predvsem večanje nezadovoljstva in nezaupanja domačinov, ki je posledica neformalnega komuniciranja in ugibanj v zvezi s projektom ustanavljanja. Tu je možnost širjenja napačnih informacij tistih, ki s projektom ne soglašajo, precej večja. Pri tem izgubljajo tako načrtovalci zavarovanih območij kot tudi domačini. Lokalno prebivalstvo se ne more identificirati s projektom, kar pomeni da bo vsako kasnejše vključevanje pomenilo večjo porabo časa, denarja in energije za sicer še vedno negotov cilj pridobivanja njihovega zaupanja. Če ni komunikacije med skupino, ki vodi proces ustanavljanja, in domačini, to pomeni, da prvi niso seznanjeni s težavami, interesi, pričakovanji, ki jih imajo tam živeči ljudje. Zato je usklajevanje teh interesov v kasnejših fazah zelo oteženo in ponovno vodi do konfliktov, nezaupanja domačinov in njihovo nezadovoljstvo, kar še poveča nasprotovanje in ima za posledico neidentifikacijo z zavarovanim območjem. Iz izkušenj pa vemo, da je prav na primeru krajinskih parkov, kjer je ohranjanje nekih procesov, biotske in krajinske pestrosti v največji meri odvisno predvsem od tamkajšnjih ljudi in od njihove rabe zemlje, identifikacija bistvenega pomena. Če ljudem predstavimo, da je v veliki meri od njih odvisna usoda ohranjanja nekega območja in jim hkrati tudi povemo, da se ceni vrednost njihovega dosedanjega načina rabe zemlje, njihovega dela, naredimo dve koristni stvari. Povemo jim namreč, da delajo dobro, da cenimo njihovo delo (kar se premalokrat poudarja) in, da naj to delo še naprej tako dobro opravljajo. To pa je druga koristna informacija za domačine in koristno dejanje za proces ustanavljanja in kasnejšega upravljanja zavarovanega območja. Če ne bo potrebno

preveč spreminjati navad dela, življenjskih navad, česar se ljudje najbolj bojijo, potem bodo lažje sprejeli idejo o zavarovanem območju.

Odklonilno mnenje o zavarovanih območjih izhaja verjetno iz vsebinskih določil prejšnje zakonodaje, pred ZON (1999), s področja varstva narave: ZNKD (1981), ZVN (1970), ZVKsNz (1958) ter ZVKsPz (1948). Pri analizi vsebine teh zakonov smo ugotovili, da se je lastnike zemljišč, ki so bila vključena v območje zavarovanja, o tem dejstvu obvestilo, ko je bilo območje že razglašeno za zavarovano. Tako so bili takrat prvič seznanjeni s tem dejstvom. Dobili so veliko novih odgovornosti in nalog, pri tem pa (kot je zapisano v ZNKD (1981), ironično pravico do brezplačnih informacij o ravnanju na takem zavarovanem območju, ki naj bi jim jih dajala organizacija za varstvo narave. ZNKD (1981), ki je veljal vse do leta 1999, je tako nalagal naslednje obveznosti lastnikom zemljišč, ki so bila zavarovana zaradi posebnih naravnih znamenitosti ali spomenikov:

- vzdrževati oziroma ohranjati substanco, podobo in položaj zavarovanega zemljišča v okolici (ZNKD, 1981: 31. člen);
- varovati spomenik ali znamenitost pred nevarnostjo delovanja naravnih sil ali človeškega ravnanja (ZNKD, 1981: 31. člen);
- dopuščati in omogočati strokovnim organizacijam ali osebam, ki jih le-te pooblastijo, preučevanje, popisovanje, snemanje v znanstvene ali kulturne namene (ZNKD, 1981: 31. člen);
- omogočati dostop občanom (ZNKD, 1981: 31. člen);
- sproti, najpozneje pa v 15 dneh, obveščati strokovno organizacijo o vseh spremembah stvarnih, pravnih dejstev, pomembnih za register (ZNKD, 1981: 31. člen);
- skrbeti za oznako znamenitosti ali spomenika (ZNKD, 1981: 31. člen);
- imetnik spomenika ali znamenitosti ne sme uporabljati spomenika ali znamenitosti za namene ali na način, ki nasprotuje njegovi naravi ali pomenu (ZNKD, 1981: 32. člen);
- če imetnik spomenika ali znamenitosti ne opravi pravočasno potrebnih del na spomeniku ali znamenitosti, ga strokovna organizacija opomni in mu da rok, v katerem mora dela opraviti. Če imetnik tudi v tem roku del ne opravi, pa stroški vzdrževanja ne presegajo gospodarskih koristi in običajnih stroškov vzdrževanja spomenika ali znamenitosti, lahko zagotovi izvedbo teh del na predlog strokovne organizacije in na stroške imetnika občinski organ, pristojen za kulturo (ZNKD, 1981: 37. člen);
- strokovne organizacije varstva naravne in kulturne dediščine lahko predlagajo, da občinska oblast prenese pravico upravljanja na premičnem spomeniku ali znamenitosti od imetnika pravice upravljanja na drugo družbeno pravno osebo, če je ta pripravljena in sposobna primerno skrbeti za spomenik ali znamenitosti (ZNKD, 1981: 48. člen);
- lastnik pa ima pravico do brezplačnih pojasnil strokovne organizacije v zvezi z lastnostmi in pomenom znamenitosti ali spomenika, do nasvetov in navodil glede vzdrževanja in do napotkov, kako naj opravlja svoje dolžnosti (ZNKD, 1981: 33. člen). To je naravnost absurdno, saj se lastniku brez kakršne koli njegove besede predpiše toliko obveznosti in odgovornosti.
- lastnik ima pravico do enkratnega nadomestila sredstev, če se mu zaradi omejitev in prepovedi poslabšajo obstoječi pogoji za pridobivanje dohodka oziroma za

življenje in delo in tega ni mogoče nadomestiti z dovoljeno dejavnostjo v okviru določenega režima varstva oziroma razvojnih usmeritev glede spomenika ali znamenitosti (ZNKD, 1981: 34. člen). Spet je vprašanje, kako veliko je tako enkratno nadomestilo in kdaj in na podlagi česa se je presojalo, da je imetnik zemljišča do tega zneska sploh upravičen.

Da je sodelovanje, osveščanje in tudi izobrazba ljudi prioriteta tudi za EU, kaže dejstvo, da je to eden od štirih glavnih podpornih ukrepov desetim prednostnim ciljem, ki jih je Komisija EU postavila v letu 2006 v »Akcijskem načrtu EU do leta 2010 in pozneje«. Podporni ukrep »Razvoj javnega izobraževanja, ozaveščanja in sodelovanja« vključuje razvoj in izvajanje komunikacijske strategije za podporo omenjenega akcijskega načrta ob tesnem sodelovanju s pobudo Countdown 2010 ter izvajanje že prej omenjene Aarhuške konvencije in s tem povezanih direktiv (Zaustavitev izgube biotske ..., 2006). V tem kontekstu si Komisija prizadeva za doseganje ciljev, ki so povezani z zmanjševanjem biotske raznovrstnosti in izgubljanjem vrst, kar skuša zaustaviti prioriteto z omrežjem območij Natura 2000. Vendar, kot smo že ugotovili, ima večina naših krajinskih parkov precejšen delež svojega območja v omrežju območja Natura 2000. Podobno je tudi s parki, ki so v procesu postopka ustanavljanja (npr. bodoči Krajinski park Ljubljansko barje).

4.6 POSTOPEK USTANAVLJANJA KRAJINSKEGA PARKA

Postopek ustanavljanja krajinskega parka je v primerjavi s procesom ustanavljanja krajinskega parka le eden od korakov slednjega. Torej gre za eno od faz procesa ustanavljanja. Postopek ustanavljanja krajinskega parka se omejuje le na zakonsko predpisani del korakov, ki so zapisani v ZON-UPB2 in se jih je potrebno držati, ko želimo zavarovati neko območje. Opozorili smo že, da so nekateri koraki zakonsko predpisanega postopka ustanavljanja lahko v neskladju s ciljem doseči uspešno ustanovitev, predvsem pa upravljanje nekega krajinskega parka (npr. prepozno in premalo intenzivna komunikacija z deležniki). Na podlagi »napak preteklosti«, povzetih iz analize aktov o razglasitvi območij krajinskih parkov, bomo argumentirali nekatere ponesrečene predpisane določbe, kjer bi za rešitev problema bila potrebna le časovna sprememba izvedbe nekega koraka, v nekaterih primerih pa tudi vsebinsko dopolnilo k uveljavljenim členom pravnih aktov.

4.6.1 Analiza vsebine aktov o zavarovanju krajinskih parkov

Med postopek ustanavljanja krajinskega parka sodijo tudi parametri, ki jih v 49. in 53. členu določa ZON-UPB2 in ki vsebinsko sestavljajo akt o zavarovanju takega območja. Z analizo vsebine aktov o zavarovanju območij krajinskih parkov smo dobili številne odgovore. Nekateri od teh smo v skladu s pripadajočo vsebino prikazali že v prejšnjih poglavjih (npr. namen zavarovanja, meje), nekatere pa bomo prikazali v nadaljevanju. Na tem mestu bomo vse omenjene parametre akta o zavarovanju le v grobem opisali in podali informacije, kje v naši magistrski nalogi so bili posamezni vsebinski sklopi teh parametrov bolj podrobno preučeni in analizirani. Akt o zavarovanju, s katerim se ustanovi zavarovano območje, mora vsebovati parametre (ZON-UPB2, 2004: 49. in 53. člen), predstavljene v naslednjih podpoglavjih.

4.6.1.1 Naravne vrednote s podanim obsegom in sestavinami

Pri analizi aktov o zavarovanju se nam je ravno tukaj pokazal problem, ker se iz njih v večini primerov ni dalo razbrati, ali je naravna dediščina (danes naravne vrednote) del območja, ki ga je akt razglasil kot krajinski park, ali le del t.i. »paketnega zavarovanja«, kakor je bil predvsem v času ZNKD (1981) ustaljeni način sprejemanja aktov o razglasitvi. Pomanjkljivost je bila predvsem ta, da ni bilo zapisano, da je razglašena naravna dediščina del območja krajinskega parka. Zapisane, če so bile, so bile samo parcelne številke in katastrske občine (oziroma morda tudi lastniki), kjer se je neka naravna dediščina, naravna znamenitost ali naravni spomenik nahajala.

V preglednici 30 so prikazana območja krajinskih parkov po letnicah njihovega zavarovanja, imena aktov o zavarovanju, iz katerih je moč razbrati tudi vsebino območja krajinskega parka.

Preglednica 30: Krajinski parki, ki so imeli v aktu o zavarovanju območja zapisano tudi vsebino, katero naj bi z ustanovljenim območjem tudi varovali.

Zap. št.	Leto razglasitve	Ime krajinskega parka	Natančno ime akta o zavarovanju
1	1949	Rakova kotlina pri Rakeku ali Rakov Škocjan	Odločba o zavarovanju okolice Rakove kotline pri Rakeku na Notranjskem
2	1984	Spominski park revolucionarnih tradicij občine Domžale	Odlok o spominskem parku revolucionarnih tradicij občine Domžale
3	1985	Spominski park Udin boršt	Odlok o razglasitvi Spominskega parka Udin boršt za zgodovinski in kulturni spomenik
4	1985	Tivoli, Rožnik in Šišenski hrib	Odlok o razglasitvi Tivolija, Rožnika in Šišenskega hriba za naravno znamenitost
5	1988	Krajinski park Lahinja	Odlok o razglasitvi krajinskega parka Lahinja
6	2001	Krajinski park Sečoveljske soline	Uredba o Krajinskem parku Sečoveljske soline
7	2003	Krajinski park Goričko	Uredba o Krajinskem parku Goričko
8	2004	Krajinski park Strunjan	Uredba o Krajinskem parku Strunjan
9	2006	Krajinski park Kolpa	Uredba o krajinskem parku Kolpa

4.6.1.2 Namen zavarovanja

O namenu smo spregovorili že v uvodnem delu poglavja »4.3. – Ravni varstva narave«, v podpoglavju »4.3.5. – Obstoj strokovnih podlag in določanje namena zavarovanja krajinskih parkov v Sloveniji« ter v vsebinskem sklopu »4.3.5.2 – Namen zavarovanja območij krajinskih parkov«.

Pomembno je, da je namen zapisan v aktu o zavarovanju območja. Pri analizi že omenjenih aktov smo odkrili, da kar nekaj aktov o zavarovanju tega namena nima zapisanega ali pa je zapisan kljub temu, da strokovne podlage niso bile izdelane. To je predvsem pri območjih, ki so bila zavarovana po ZVKsPz (1948) in ZVKsNz (1958). Takrat izdelava strokovnih podlag še ni bila obvezna in se je zavarovalo neko območju tudi ob močni pobudi npr. domačinov.

4.6.1.3 Pravila ravnanja oziroma varstveni režim in razvojne usmeritve

Pri analizi aktov o zavarovanju krajinskih parkov smo ugotovili, da so pravila ravnanja oziroma varstveni režimi na splošno še vedno premalo natančni, da bi se lahko zanašali nanje. Predvsem moti dejstvo, da je kar za 17 krajinskih parkov ali splošni ali pa varstveni režim za posamezne naravne znamenitosti oziroma naravne vrednote domnevno podan v elaboratu, ki naj bi bil osnova aktom o zavarovanju. Naše mnenje je, da bi moral biti ves varstveni režim podan v aktu o zavarovanju, poleg tega pa tudi že prej definiran v elaboratu oz. strokovnih osnovah za zavarovanje.

Z analizo aktov o zavarovanju smo ugotovili, da ima kar 7 krajinskih parkov v svojih aktih o zavarovanju slabo ali površno definirana pravila ravnanja oziroma varstveni režim na območju zavarovanja. Vsi ti akti o zavarovanju so bili starejšega datuma in so imeli za osnovo ali ZVKsPz (1948) ali ZVKsNz (1958) ali pa ZVN (1970). To so bili naslednji krajinski parki: Rakova kotlina pri Rakeku ali Rakov Škocjan, Robanov kot (ki ga je razglasila država), Topla, Krajinski park Kopališče Banovci, Krajinski park Ljutomerski ribniki in Jeruzalemske gorice, Krajinski park Vrtine in kopališča v Moravcih ter Krajinski park Šturmovce.

Mašun, ki je bil razglašen po ZVKsNz (1958), je imel v svojem aktu o zavarovanju naštete posege, kjer je nujno sodelovanje zavoda, pristojnega za varstvo narave; za park pa ni bilo napisano, da je kar koli prepovedano.

Za Krajinski park Negova in Negovsko jezero je podan splošen varstveni režim, ki je bil za tisti čas (leto 1967) razmeroma dobro definiran. Splošen varstveni režim je podan tudi za Tivoli, Rožnik in Šišenski hrib, Golte ter Krajinski park Goričko.

Za Krajinski park Zajčja dobrava je podan t.i. režim gospodarjenja, ki je precej manj obsežen v zahtevah kot siceršnji splošni varstveni režim, ki ga ima definiranega npr. Krajinski park Goričko.

Za Polhograjske Dolomite je podan splošni varstveni režim, nato pa še varstveni režim za posamezne naravne rezervate, za skupine (kulturnih) spomenikov, naravnih znamenitosti. Poleg tega parka ima tako podan varstveni režim še 12 krajinskih parkov, to so: Krajinski park Drava, Krajinski park Jareninski dol, Krajinski park Kamenščak – Hrastovec, Krajinski park Rački ribniki – Požeg, Krajinski park Mariborsko jezero, Krajinski park Lahinja, Krajinski park Ponikovski kras, Spominski park revolucionarnih tradicij občine Domžale, Spominski park Udin boršt ter Krajinski park Kolpa, Krajinski park Sečoveljske soline, Krajinski park Strunjan. Za zadnje tri naštete krajinske parke, ki so bili ponovno zavarovani po ZON (1999), ZON-B (2004) oz. ZON-UPB2 (2004), je podan namesto varstvenega režima za posamezne naravne rezervate, za skupine (kulturnih) spomenikov in naravnih znamenitosti varstveni režim za posamezne zvrsti naravnih vrednot.

Za 9 krajinskih parkov (Beka, Južni in zahodni obronki Nanosa, Južni obronki Trnovskega gozda (ustanovitelj Občina Ajdovščina), Južni obronki Trnovskega gozda (ustanovitelj Občina Nova Gorica), Krajinski park Zgornja Idrijca, Nanos - južna in zahodna pobočja z vrhovi Pleše, Grmade in Ture, Planinsko polje ter Štanjel) smo ugotovili, da imajo v aktu o zavarovanju podan samo varstveni režim za posamezne vrste spomenikov, splošni pa naj bi bil podan v elaboratu.

Ravno obratno pa je bil za Krajinski park Kum in Krajinski park Mrzlica podan splošni varstveni režim v aktu o zavarovanju, za posamezne vrste spomenikov, naravnih znamenitosti pa naj bi bil varstveni režim podan v elaboratu.

Razvojne usmeritve, podobno kot varstveni režimi, so v aktih o zavarovanju

- nenavedene za 14 krajinskih parkov: Krajinski park Jeruzalemsko - Ormoške gorice, Krajinski park Kopališče Banovci, Krajinski park Ljutomerski ribniki in Jeruzalemske gorice, Krajinski park Negova in Negovsko jezero, Krajinski park Sečoveljske soline, Krajinski park Šturmovec, Krajinski park Vrtine in kopališča v Moravcih, Krajinski park Zajčja dobrava, Krajinski park Zgornja Idrijca, Mašun, Polhograjski Dolomiti, Rakova kotlina pri Rakeku ali Rakov Škocjan, Robanov kot, Topla;
- domnevno navedene v elaboratu za 16 krajinskih parkov: Beka, Boč- Plešivec, Golte, Južni in zahodni obronki Nanosa, Južni obronki Trnovskega gozda (razglasila občina Nova Gorica), Južni obronki Trnovskega gozda (razglasila občina Ajdovščina), Krajinski park Boč - Donačka gora, Krajinski park Kum,

Krajinski park Mrzlica, Krajinski park Štatenberg, Krajinski park Žabljek, Logarska dolina, Nanos - južna in zahodna pobočja z vrhovi Pleše, Grmade in Ture, Planinsko polje, Robanov kot, Štanjel;

- naštete v obliki dejavnosti, ki naj bi bile bolj zaželjene na območju zavarovanja (Tivoli, Rožnik in Šišenski hrib);
- omenjene, da jih ureja zazidalni načrt (Spominski park revolucionarnih tradicij občine Domžale);
- omenjene, da bodo določene s programom razvoja (Spominski park Udin boršt);
- naštete v obliki dejavnosti, ki s svojimi posegi nimajo škodljivih vplivov na ohranjanje naravnih in z delom pridobljenih vrednot tega območja (Krajinski park Lahinja).

4.6.1.4 Določitev načina opravljanja nalog, potrebnih za zagotovitev namena zavarovanja
Naloge za zagotovitev namena zavarovanja naj bi bile pogodbeno varstvo in skrbništvo (Kremesec Jevšenak, 2006), vendar v analizi aktov o zavarovanju nismo nikjer zasledili, da bi bil podan tak način opravljanja nalog, potrebnih za zagotovitev namena zavarovanja.

4.6.1.5 Meje zavarovanega območja

Ta del obvezne vsebine akta o zavarovanju smo obdelali v vsebinskem sklopu »4.3.5.3 – Kartografske priloge z vrisanimi območji krajinskih parkov«, kjer smo tudi ugotovili, da čeprav je v ZON-UPB2 v 53. členu zapisano, da morajo biti meje podane na preglednem topografskem načrtu v merilu 1:25000 oziroma v drugem ustreznem merilu, ki omogoča določitev meje na parcelo natančno, pri veliki večini krajinskih parkov te meje ni mogoče določiti na mejo natančno. Za nazorno prikazovanje meja mora biti izdelana zelo dobra kartografska dokumentacija, pri kateri podatki o mejah predstavljajo ključni podatek, ki je bistvenega pomena tudi za kasnejše upravljanje zavarovanega območja in služi tudi kot sestavni del državnih prostorskih načrtov in prostorskih načrtov lokalnih skupnosti.

4.6.1.6 Vrsta zavarovanega območja

V našem primeru je to krajinski park. Ker v večini aktov o zavarovanju območja, sprejetih po ZNKD (1981), tega ni bilo zapisanega ali se je površno uporabljal le zbirni pojem »naravna znamenitost«, je prihajalo pri sestavljanju evidence o krajinskih parkih do precejšnjih težav in posledično do tega, da se je evidenca, tako v številu kot tudi v vsebini območij iz leta v leto sploh v prvih letih po oblikovanju nabora območij krajinskih parkov (po letu 1994) zelo spreminjala. O tem vsebinskem sklopu podrobneje spregovorimo v poglavju »4.6.5 – Naknadno določanje termina krajinski park.«

4.6.1.7 Določitev načina izvajanja javne službe za upravljanje zavarovanega območja

Za krajinski park kot širše zavarovano območje ZON-UPB2 (2004: 130. člen) daje na razpolago ustanovitev javnega zavoda ali podelitev koncesije za upravljanje območja. Za eno ali drugo mora poskrbeti ustanovitelj. Več o tem delu vsebine akta o zavarovanju je

zapisano v poglavju »4.7.1 –Način izvajanja javne službe za upravljanje zavarovanega območja.«

4.6.1.8 Morebitna obveznost sprejema načrta upravljanja

Problem vidimo predvsem v besedi »morebitna«, ker se nanaša tudi na območja krajinskih parkov. Za ostali dve vrsti širših zavarovanih območij je namreč sprejem načrta upravljanja obvezen (ZON-UPB2, 2004: 53. člen, 7. odstavek). V tem tudi vidimo enega od vzrokov neupravljanja območij. Vsak krajinski park, ki je zavarovan, bi moral imeti tudi načrt upravljanja, če želimo uspešno upravljati neko območje. Menimo, da bi morala tako pomembna stvar, kot je načrt upravljanja, biti zapisana v ZON-UPB2 kot obveza tudi za krajinski park. Več o načrtu upravljanja je zapisano v poglavju »4.7.2.1 – Načrt upravljanja.«

4.6.1.9 Finančni viri za izvajanje zavarovanja in razvoj lokalnega prebivalstva

Ta vsebinski sklop smo obdelali v poglavju »4.7.3 – Finančni viri za upravljanje nekega zavarovanega območja in razvoj lokalnega prebivalstva.«

4.6.1.10 Vplivno območje

V 8. odstavku 53. člena ZON-UPB2 (2004) je navedeno, da se lahko določi vplivno območje, ki je zunaj zavarovanega območja, in se predpišejo varstvene usmeritve za tako rabo območja, ki ne ogroža zavarovanega območja. Območje vpliva na naravno vrednoto se na podlagi izhodišč, določenih v predpisu ministra o določitvi naravnih vrednot, geografsko določi v naravovarstvenih smernicah k prostorskim izvedbenim aktom glede na nameravani poseg oziroma dejavnost (Uredba o zvrsteh ..., 2002, 2003). Pri naši analizi aktov o zavarovanju smo ugotovili, da vsebine, ki bi obravnavala vplivno območje krajinskega parka, nima podane noben akt o zavarovanju.

4.6.2 Razglašena območja krajinskih parkov v Sloveniji – pregled dejstev

Rajhenavski pragozd iz leta 1892 in leta 1924 z zakupno pogodbo ustanovljeni Alpski varstveni park v Dolini Triglavskih jezer sta po drugi svetovni vojni sprožila val razglasitev oziroma zavarovanj različnih območij, tudi takih, ki jih danes vodimo kot območja krajinskih parkov.

Ta območja so se razglašala od leta 1949 dalje, ko smo dobili prvo območje (Rakova kotlina pri Rakeku ali Rakov Škocjan), danes vodeno kot krajinski park, pa vse do leta 2003, ko smo dobili zadnji, 42. krajinski park (Krajinski park Goričko).

Kot je že iz preglednice 31 mogoče razbrati (zeleno označeno), pa so se pravno formalno nekatera območja krajinskih parkov tudi novelirala (po ZON oz. ZON-UPB2) v smislu spremembe subjekta, ki je razglasil zavarovano območje, s čimer je prišlo ob spremembi aktov o zavarovanju do prehoda odgovornosti z lokalnega na državni nivo. Stari akti so z

novimi akti o zavarovanju teh območij prenehali veljati. Takšno novelacijo (po ZON oz. ZON-UPB2) so doživeli naslednji krajinski parki: Krajinski park Sečoveljske soline (leta 2001), Krajinski park Strunjan (leta 2004 in avgust 2006) ter Krajinski park Kolpa (avgust 2006). Samo zadnja dva sta ažurno zavarovana po ZON-UPB2. Novelacija pa ne spremeni letnice zavarovanja nekega območja. Spremeni se le njegov status iz lokalno zavarovanega krajinskega parka v državno zavarovan ali državni krajinski park. Z modro barvo smo v omenjeni preglednici označili tudi območja krajinskih parkov, kjer obstajajo razne dileme oz. nerešena pravna vprašanja glede pristojnosti, letnic zavarovanja itd., ki jih bomo v posebnem poglavju v nadaljevanju podrobneje obravnavali.

Z vidika zgodovine varstva narave je pomembna letnica, ko je bilo neko območje ločeno od ostalega zaradi namena ohranitve njegove vsebine, četudi vemo, da se v večini teh območij niso izvajala določila, ki so bila zapisana v aktih o zavarovanju. Pravno formalno pa je seveda pomembna tista letnica, katere akt o zavarovanju (z vso pripadajočo vsebino) je veljaven.

Preglednica 31: Območja krajinskih parkov po letnicah zavarovanja z navedbo ustanoviteljev ter občin, kjer se razprostira park danes.

Zap. št.	Leto razglasitve oz. kasnejših novelacij aktov	Ime krajinskega parka	Ustanovitelj	Občina/e, kjer leži krajinski park
1	1949	Rakova kotlina pri Rakeku ali Rakov Škocjan	LRS	Cerknica
2	1950 1987	Robanov kot	Ministrstvo za gozdarstvo in lesno industrijo LRS in Ministrstvo za znanost in kulturo LRS Občina Mozirje	Solčava
3	1966	Topla	SRS	Črna na Koroškem
4	1967	Krajinski park Negova in Negovsko jezero	Občina Gornja Radgona	Gornja Radgona
5	1969	Mašun	Občina Ilirska Bistrica	Ilirska Bistrica
6	1972	Krajinski park Zajčja dobrava	Občina Ljubljana-Moste-Polje	Ljubljana
7	1974	Polhograjski Dolomiti	Občina Ljubljana Šiška in Ljubljana Vič- Rudnik	Ljubljana, Dobrova-Polhov Gradec, Medvode, Gorenja vas – Poljane
8	1976	Krajinski park Kopališče Banovci	Občina Ljutomer	Ljutomer
9		Krajinski park Ljutomerski ribniki in Jeruzalemske gorice	Občina Ljutomer	Ljutomer
10		Krajinski park Vrtine in kopališča v Moravcih	Občina Ljutomer	Ljutomer
11	1979	Krajinski park Šturmovec	Občina Ptuj	Markovci
12		Nanos – južna in zahodna pobočja z vrhovi Pleše, Grmade in Ture	Občina Postojna	Postojna
13	1984	Spominski park revolucionarnih tradicij občine Domžale	Občina Domžale	Domžale
14	(1971), 1984	Planinsko polje	Občina Postojna	Postojna
15		Južni obronki Trnovskega gozda	Občina Nova Gorica	Nova Gorica
17	1985	Tivoli, Rožnik in Šišenski hrib	Občina Ljubljana	Ljubljana
16	1985 (2002, za Naklo)	Spominski park Udin boršt	Občina Kranj, Tržič,	Kranj, Tržič, Naklo
18	1987	Golte	Občina Mozirje	Ljubno, Mozirje
19		Južni in zahodni obronki Nanosa	Občina Ajdovščina	Vipava
20		Južni obronki Trnovskega gozda	Občina Ajdovščina	Ajdovščina
21		Logarska dolina	Občina Mozirje	Solčava
22	1988, 1998	Krajinski park Lahinja	Občina Črnomelj	Črnomelj
23	1990	Boč- Plešivec	Občina Šmarje pri Jelšah	Rogaška Slatina

Se nadaljuje

nadaljevanje

24	1992	Beka	Občina Sežana	Hrpelje-Kozina
25		Krajinski park Boč-Donačka gora	Občina Slovenska Bistrica	Slovenska Bistrica
26		Krajinski park Drava	Občina Maribor	Duplek, Maribor, Starše, Miklavž na Dravskem polju
27		Krajinski park Jareninski dol	Občina Maribor	Pesnica
29		Krajinski park Rački ribniki – Požeg	Občina Maribor	Rače-Fram
29		Krajinski park Kamenščak – Hrastovec	Občina Maribor	Duplek
30		Krajinski park Mariborsko jezero	Občina Maribor	Maribor
28		Krajinski park Jeruzalemsko – Ormoške gorice	Občina Ormož	Ormož
32		Krajinski park Štatenberg	Občina Slovenska Bistrica	Slovenska Bistrica
33		Krajinski park Žabljek	Občina Slovenska Bistrica	Slovenska Bistrica
34		Štanjel	Občina Sežana	Komen
35	1993	Krajinski park Zgornja Idrija	Občina Idrija	Idrija
36	1996	Krajinski park Kum	Občina Trbovlje	Trbovlje
37		Krajinski park Mrzlica	Občina Trbovlje	Trbovlje
38	1998	Krajinski park Ponikovski kras	Občina Žalec	Polzela, Žalec
39	(1990) 2001	Krajinski park Sečoveljske soline	Občina Piran RS	Piran
40	2003	Krajinski park Goričko	RS	Cankova, Rogašovci, Kuzma, Grad, Puconci, Gornji Petrovci, Šalovci, Moravske toplice, Hodoš, Dobrovnik, Kobilje
41	(1990) 2004 in 2006	Krajinski park Strunjan	Občina Piran RS	Izola, Piran
42	(1998) 2006	Krajinski park Kolpa	Občina Črnomelj RS	Črnomelj

Na že omenjeni preglednici 31 so torej vsa območja krajinskih parkov z letnicami zavarovanja ali letnicami prehoda pristojnosti z lokalnega na državni nivo, s podatki o pripadajočih ustanoviteljih ter s stolpcem z občinami, kjer ležijo krajinski parki danes. Takšna razvrstitev (ločevanje na ustanovitelja in območje, kjer krajinski park dejansko leži) je nujna, saj se ne da sklepati samo iz navedbe ustanovitelja, kje tako območje dejansko leži. Eden od vzrokov je pravno dejstvo (veljavno še danes), da so se območja lahko zavarovala s strani države kot tudi s strani lokalne skupnosti – občin. Država kot taka lahko zavaruje katerokoli območje, medtem ko občina lahko zavaruje le območje, ki je pod njeno upravo. V nadaljevanju bomo ločili krajinske parke, ki jih je ustanovila država in tiste, ki so jih ustanovljale takratne občine.

4.6.2.1 Krajinski parki, ustanovljeni s strani države

Državni krajinski parki

Za zavarovana območja, ki jih ustanovi država, pomeni, da so vse naravne vrednote znotraj tega območja naravne vrednote državnega pomena (Uredba o zvrsteh ..., 2003: 3a. člen, 4 odstavek). Te državne naravne vrednote pa so, skupaj z zadevami ohranjanja biotske raznovrstnosti, v pristojnosti države (ZON-UPB2: 8. člen, 1. odstavek). To pomeni, da mora država takim območjem zagotoviti tudi upravljalca ter zahtevati od njega načrt upravljanja, če je to tako navedeno v aktu o zavarovanju. Tega pa največkrat v starejših

aktih o zavarovanju ni bilo navedenega. Ker ZON-UPB2 načrta upravljanja za krajinski park ne zahteva kot obvezo (kot pri narodnem in regijskem parku), prihaja do velikih dilem in predvsem do neizpolnjevanja obvez, ki jih ima država do območja, ki ga je zavarovala.

Območja, ki so bila zavarovana s strani države pred novelacijo aktov o zavarovanju, so bila območja treh krajinskih parkov: Rakova kotlina pri Rakeku (leta 1949), Robanov kot (1950) in Topla (1966). S preходом pristojnosti in odgovornosti Krajinskega parka Sečoveljske soline, Krajinskega parka Strunjan ter Krajinskega parka Kolpa z lokalnega na državni nivo se je število povečalo na 6 krajinskih parkov. Skupaj s Krajinskim parkom Goričko ima tako pravno formalno država pod svojim okriljem 7 krajinskih parkov. Na preglednici 32 so ta zavarovana območja prikazana skupaj s pripadajočimi akti o zavarovanju, ki dokazujejo pristojnost in odgovornost države. Država je odgovorna za upravljanje 54808 ha velikega območja, ki se razprostira v 7 krajinskih parkih, prikazanih v preglednici 32.

Preglednica 32: Območja krajinskih parkov, ki jih je zavarovala država, s prikazom letnic razglasitve aktov o zavarovanju, ki so temeljili na prikazanih zakonskih podlagah, z navedbo točnih imen aktov o zavarovanju, občinami, kjer se območja krajinskih parkov danes razprostirajo, ter s površino, ki jo ti krajinski parki zavzemajo.

Zap. št.	Leto razglasitve	Ime krajinskega parka	Takratna zakonska podlaga	Natančno ime akta o zavarovanju	Subjekt, ki je zavaroval območje	Občina/e, kjer leži krajinski park	Površina krajinskega parka (ha) – vir ARSO (Interaktivni naravovarstveni atlas ..., 2006)
1	1949	Rakova kotlina pri Rakeku ali Rakov Škocjan	ZVKsPz (1948)	Odločba o zavarovanju okolice Rakove kotline pri Rakeku na Notranjskem	LRS	Cerknica	124
2	1950	Robanov kot	ZVKsPz (1948)	Odločba o zavarovanju okolice Robanovega kota v Zgornji Savinjski dolini	Ministrstvo za gozdarstvo in lesno industrijo LRS in Ministrstvo za znanost in kulturo LRS	Solčava	1447
3	1966	Topla	ZVKsNz (1958)	Odredba o razglasitvi doline Tople na Koroškem za naravno znamenitost	SRS	Črna na Koroškem	1529
4	2001	Krajinski park Sečoveljske soline	ZON (1999)	Uredba o Krajinskem parku Sečoveljske soline	RS	Piran	721
5	2003	Krajinski park Goričko	ZON (1999)	Uredba o Krajinskem parku Goričko	RS	Cankova, Rogašovci, Kuzma, Grad, Puconci, Gornji Petrovci, Šalovci, Moravske toplice, Hodoš, Dobrovnik, Kobilje	46268
6	2004	Krajinski park Strunjan	ZON (2003)	Uredba o Krajinskem parku Strunjan	RS	Izola, Piran	429
7	2006	Krajinski park Kolpa	ZON-UPB2 (2004)	Uredba o krajinskem parku Kolpa	RS	Črnomelj	4290

Anomalije in nedoslednosti države v zvezi s krajinskimi parki državnega pomena

Od omenjenih 7 krajinskih parkov skrbi država le za 4 območja, s tem da jim je v aktih o zavarovanju predpisala upravljanje in načrt upravljanja. Za Rakovo kotlino pri Rakeku oz. Rakov Škocjan, Robanov kot in Toplo pa država tega ni storila. Od omenjenih se je šele pred kratkim, leta 2002, prvemu parku uspelo rešiti vzdevka »park na papirju«, ko ga je z lokalnim zavarovanjem zavarovala občina Cerknica.

Leta 1949 je takratna Ljudska Republika Slovenija z Odločbo o zavarovanju okolice Rakove kotline pri Rakeku na Notranjskem (1949) zavarovala Rakov Škocjan v skladu z ZVKsPz (1948). Ker ga je ustanovila država, pomeni, da so vse naravne vrednote znotraj tega območja naravne vrednote državnega pomena (Uredba o zvrsteh ..., 2003: 3a. člen, 4. odstavek) ter posledično odgovornost države. Vendar država te odgovornosti ne izpolnjuje. Zanj se je po dolgem času našla rešitev za upravljanje drugje. Območje spada od leta 2002 v območje Notranjskega regijskega parka, ki ga je ustanovila občina Cerknica in se znotraj njega tudi upravlja. Tukaj se postavlja zanimivo vprašanje: ali sme lokalna skupnost stroške, ki nastanejo pri izvajanju ukrepa varstva za ohranjanje ugodnega stanja naravnih vrednot državnega pomena, zaračunati državi, tako kot lahko po zakonu slednja (ZON-UPB2, 2004: 46. člen) naloži breme plačila stroškov izvedenega ukrepa varstva lokalni skupnosti. Dilema je v tem, da je to območje dvakratno zavarovano. Obe zavarovanji sta še vedno veljavni, saj lokalno zavarovanje ne more razveljaviti državnega.

Na dokaj podoben način tudi območje Robanovega kota varujeta kar dva akta: leta 1950 sprejeta Odločba o zavarovanju Robanovega kota v Zgornji Savinjski dolini (1950) in leta 1987 sprejet Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti ter kulturnih in zgodovinskih spomenikov na območju občine Mozirje (1987). Slaba stran v tem primeru je, da sedanja občina Solčava, ki je pravna naslednica tega krajinskega parka, tako kot že njena predhodnica, občina Mozirje, ni zagotovila sredstev in upravljavca za upravljanje omenjenega območja.

4.6.2.2 Krajinski parki, ustanovljeni s strani občin(e)

Občinski krajinski parki

Krajinskih parkov, ki so v pristojnosti občin, torej takih, ki so bili zavarovani samo s strani lokalnih skupnosti, je 35. 36. krajinski park je prej omenjeni dvakratno zavarovani krajinski park Robanov kot, ki kljub temu ostaja »park na papirju«. Isto velja tudi za vse preostale krajinske parke lokalnega zavarovanja razen za Logarsko dolino, ki ne le da ima dobrega upravljavca, ima tudi najstarejši staž (od leta 1992) upravljanja krajinskih parkov v Sloveniji. Logarska d.o.o. je namreč dobila koncesijo za upravljanje območja še od takratne občine Mozirje, ki jo je na tem območju nasledila občina Solčava. Skupno število območij krajinskih parkov lokalnega pomena je tako 47798 ha, pri tem pa je potrebno opozoriti na dejstvo, da za Krajinski park Vrtine in kopališča v Moravcih in Krajinski park Kopališče Banovci, ki ju je leta 1976 razglasila občina Ljutomer, podatka o površinah teh dveh območij ni.

Iz preglednice 33 lahko vidimo, da je kar 5 krajinskih parkov, ki so jih ustanovile občine, takšnih, ki ležijo v območju več občin. To so Polhograjski Dolomiti, Spominski park Udin boršt, Golte, Krajinski park Drava in Krajinski park Ponikovski kras. K temu je potrebno dodati, da ta območja, razen pri Spominskem parku Udin Boršt in pri Polhograjskih Dolomitih (kjer sta po dve občini skupaj zavarovali posamezni območji), niso bila z aktom o razglasitvi zavarovana v okviru večjega števila občin. Večje število manjših občin je nastalo z delitvijo po velikosti večjih občin, ki so zapuščale pravno dediščino novonastalim občinam, kot je bilo to na primeru že prej omenjene stare občine Mozirje. To je lahko tudi odgovor na to, zakaj še vedno ni vzpostavljeno upravljanje za večino krajinskih parkov, ki so jih ustanovljale občine. Pripadajoča dokumentacija je morda ostala v arhivih prejšnjih občin.

Odkrili smo (preglednica 33), da pri nekaterih krajinskih parkih občine, ki so zavarovale območje, niti niso več občine, kamor bi segal krajinski park, ki so ga razglasile. Tako je občina Mozirje dolžna skrbeti le za del krajinskega parka Golte (skupaj z Občino Ljubno), medtem ko sta Logarska dolina in Robanov kot sedaj v Občini Solčava. Podobno se dogaja tudi še z območji, kot so Krajinski park Šturmovec, Boč - Plešivec, Beka, Krajinski park Jareninski dol, Krajinski park Kamenščak – Hrastovec, Krajinski park Rački ribniki – Požeg in Štanjel.

Preglednica 33: Območja krajinskih parkov, ki so jih zavarovale občine, s prikazom letnic razglasitve aktov o zavarovanju, ki so temeljili na prikazanih zakonskih podlagah, z navedbo točnih imen aktov o zavarovanju, z občinami, kjer se območja krajinskih parkov danes razprostirajo, in s površinami, ki jih ti parki zavzemajo.

Zap. št.	Leto razglasitve	Ime krajinskega parka	Takratna zakonska podlaga	Natančno ime akta o zavarovanju	Ustanovitelj	Občina/e, kjer leži krajinski park	Površina krajinskega parka (ha) – vir ARSO (Interaktivni naravovarstveni atlas..., 2006)
1	1967	Krajinski park Negova in Negovsko jezero	ZVKsNz (1958)	Odlok o zavarovanju krajinskega parka Negova in Negovskega jezera	Gornja Radgona	Gornja Radgona	177
2	1969	Mašun		Odlok o naravovarstvenem spomeniškem redu v občini Ilirska Bistrica	Ilirska Bistrica	Ilirska Bistrica	87
3	1972	Krajinski park Zajčja dobrava	ZVN (1970)	Odlok o zavarovanju krajinskega parka Zajčja dobrava	Ljubljana-Moste-Polje	Ljubljana-Moste-Polje	66
4	1974	Polhograjski Dolomiti		Odlok o sprejetju urbanističnega načrta za območje krajinskega parka »Polhograjski Dolomiti« za območji občin Ljubljana Šiška in Ljubljana Vič- Rudnik	Ljubljana Šiška in Ljubljana Vič- Rudnik	Ljubljana, Dobrova-Polhov Gradec, Medvode, Gorenja vas – Poljane	11590
5	1976	Krajinski park Kopališče Banovci		Odlok o razglasitvi in zavarovanju naravnih območij in spomenikov narave na območju občine Ljutomer	Ljutomer	Ljutomer	podatek ne obstaja
6		Krajinski park Ljutomerski ribniki in Jeruzalemske gorice		Odlok o razglasitvi in zavarovanju naravnih območij in spomenikov narave na območju občine Ljutomer	Ljutomer	Ljutomer	1346
7		Krajinski park Vrtine in kopališča v Moravcih		Odlok o razglasitvi in zavarovanju naravnih območij in spomenikov narave na območju občine Ljutomer	Ljutomer	Ljutomer	podatek ne obstaja
8	1979	Krajinski park Šturmovec		Odlok o razglasitvi in zavarovanju območij in spomenikov narave v občini Ptuj	Ptuj	Markovci	215

Se nadaljuje

nadaljevanje

9	1984	Nanos – južna in zahodna pobočja z vrhovi Pleše, Grmade in Ture	ZNKD (1981)	Odlok o razglasitvi kulturnih in zgodovinskih spomenikov ter naravnih znamenitosti na območju občine Postojna	Postojna	Postojna	1008
10		Planinsko polje		Odlok o razglasitvi kulturnih in zgodovinskih spomenikov ter naravnih znamenitosti na območju občine Postojna	Postojna	Postojna	668
11		Spominski park revolucionarnih tradicij občine Domžale		Odlok o Spominskem parku revolucionarnih tradicij občine Domžale	Domžale	Domžale	446
12	1985	Južni obronki Trnovskega gozda		Odlok o razglasitvi kulturnih in zgodovinskih spomenikov ter naravnih znamenitosti na območju občine Nova Gorica	Nova Gorica	Nova Gorica	989
13		Spominski park Udin boršt		Odlok o razglasitvi Spominskega parka Udin boršt za zgodovinski in kulturni spomenik	Kranj, Trzič	Kranj, Trzič, Naklo	1754
14		Tivoli, Rožnik in Šišenski hrib		Odlok o razglasitvi Tivolija, Rožnika in Šišenskega hriba za naravno znamenitost	Ljubljana	Ljubljana	509
15	1987	Golte		Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti ter kulturnih in zgodovinskih spomenikov na območju občine Mozirje	Mozirje	Ljubno, Mozirje	1132
16		Južni in zahodni obronki Nanosa		Odlok o razglasitvi kulturnih in zgodovinskih spomenikov ter naravnih znamenitosti na območju občine Ajdovščina	Ajdovščina	Vipava	2158
17		Južni obronki Trnovskega gozda		Odlok o razglasitvi kulturnih in zgodovinskih spomenikov ter naravnih znamenitosti na območju občine Ajdovščina	Ajdovščina	Ajdovščina	3381
18		Logarska dolina		Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti ter kulturnih in zgodovinskih spomenikov na območju občine Mozirje	Mozirje	Solčava	3557
19		Robanov kot		Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti ter kulturnih in zgodovinskih spomenikov na območju občine Mozirje	Mozirje	Solčava	1447
20	1988	Krajinski park Lahinja		Odlok o razglasitvi krajinskega parka Lahinja	Črnomelj	Črnomelj	259
21	1990	Boč- Plešivec		Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti ter kulturnih in zgodovinskih spomenikov na območju občine Šmarje pri Jelšah	Šmarje pri Jelšah	Rogaška Slatina	886
22		Beka		Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti in kulturnih spomenikov na območju občine Sežana	Sežana	Hrpelje-Kozina	244
23		Krajinski park Boč-Donačka gora		Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti in nepremičnih kulturnih in zgodovinskih spomenikov na območju občine Slovenska Bistrica	Slovenska Bistrica	Slovenska Bistrica	2151
24		Krajinski park Drava		Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti na območju občine Maribor	Maribor	Duplek, Maribor, Starše, Miklavž na Dravskem polju	2175
25		Krajinski park Jareninski dol		Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti na območju občine Maribor	Maribor	Pesnica	469
26		Krajinski park Jeruzalemsko – Ormoške gorice		Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti v občini Ormož	Ormož	Ormož	1911
27		Krajinski park Kamenskičak – Hrastovec		Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti na območju občine Maribor	Maribor	Duplek	848
28		Krajinski park Mariborsko jezero		Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti na območju občine Maribor	Maribor	Maribor	200

Se nadaljuje

nadaljevanje

29		Krajinski park Rački ribniki – Požeg	Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti na območju občine Maribor	Maribor	Rače-Fram	459
30		Krajinski park Štatenberg	Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti in nepremičnih kulturnih in zgodovinskih spomenikov na območju občine Slovenska Bistrica	Slovenska Bistrica	Slovenska Bistrica	285
31		Krajinski park Žabljek	Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti in nepremičnih kulturnih in zgodovinskih spomenikov na območju občine Slovenska Bistrica	Slovenska Bistrica	Slovenska Bistrica	175
32		Štanjel	Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti in kulturnih spomenikov na območju občine Sežana	Sežana	Komen	29
33	1993	Krajinski park Zgornja Idrija	Odlok o razglasitvi krajinskega parka Zgornja Idrija	Idrija	Idrija	4474
34	1996	Krajinski park Kum	Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti, arheoloških območij ter kulturnih in zgodovinskih spomenikov na območju občine Trbovlje	Trbovlje	Trbovlje	2232
35		Krajinski park Mrzlica	Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti, arheoloških območij ter kulturnih in zgodovinskih spomenikov na območju občine Trbovlje	Trbovlje	Trbovlje	149
36	1998	Krajinski park Ponikovski kras	Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti v Občini Žalec	Žalec	Polzela, Žalec	1769

Anomalije in nedoslednosti lokalnih skupnosti v zvezi z razglašenimi krajinskimi parki

Pri dveh občinsko ustanovljenih krajinskih parkih so se nam ob analizi aktov o zavarovanju pojavila nekatera vprašanja. Tako nas je za območje krajinskega parka Planinsko polje zanimalo, zakaj se v evidencah o zavarovanih območjih ne vodi letnica 1971 za letnico zavarovanja tega območja kot krajinskega parka, podobno kot je to pri npr. Krajinskem parku Sečoveljske soline ali Krajinskem parku Strunjan. Podobno namreč kot omenjena parka je bilo tudi Planinsko polje prvič zavarovano že leta 1971 z Odlokom o naravovarstvenem spomeniškem redu na območju občine Postojna (1971). Ta odlok je bil razveljavljen z Odlokom o razglasitvi kulturnih in zgodovinskih spomenikov ter naravnih znamenitosti na območju občine Postojna (1984). Podobno sta bila razveljavljena tudi Odlok o razglasitvi krajinskega parka Sečoveljske soline (1990) in Odlok o razglasitvi Krajinskega parka Strunjan (1990), ki pa se še vedno navajata kot letnici prvega zavarovanja teh dveh območij krajinskih parkov.

Druga anomalija, s katero smo se srečali, pa se pojavlja na območju krajinskega parka Spominski park Udin boršt, ki sta ga leta 1985 takratni občini Kranj in Tržič zavarovali z Odlokom o razglasitvi Spominskega parka Udin boršt za zgodovinski in kulturni spomenik (1985). Iz omenjenih evidenc za območje tega krajinskega parka se ne vidi, da je le del tega območja leta 2002 doživel spremembo na osnovi ZON (1999) (Odlok o razglasitvi..., 2002). In sicer le tisti del, ki spada v občino Naklo. Za ostali del krajinskega parka, ki spada v občini Kranj in Tržič, pa še vedno velja stari akt o zavarovanju iz leta 1985. Pomislek, ki ga imamo v zvezi s tem, je, kako bi upravljavec (če bi seveda bil), lahko opravljal svojo nalogo varstva naravnih vrednot na takem območju, ki je delno zavarovano po enem odloku in delno po drugem, novejšem aktu o zavarovanju.

Kot zanimivost pa omenjamo tudi primer Odloka o razglasitvi naravnih znamenitosti ter kulturnih in zgodovinskih spomenikov na območju občine Mozirje (1987). Odkrili smo namreč, da je v tem primeru od trenutka podpisa tega odloka (26. junij 1986) s strani predsednika takratne skupščine občine Mozirje, do trenutka objave v Uradnem listu SRS (10. julij. 1987), preteklo več kot leto dni.

4.6.3 Evidenca o krajinskih parkih

V naši nalogi smo že večkrat omenjali evidenco o zavarovanih območjih. Dejstvo pa je, da je ZON-UPB2 ne omenja. Posredno govori o zavarovanih območjih, ko govori o zbirki, registru naravnih vrednot (ZON-UPB2: 39. člen). Tja naj bi se vpisovali poleg podatkov o naravnih vrednotah tudi podatki o zavarovanju naravnih vrednot in podatki o lastnikih zemljišč na zavarovanem območju. Zakon poleg omenjenega registra zahteva tudi evidenco območij, ki so pomembna za ohranjanje biotske raznovrstnosti in jo vodimo na podlagi aktov, ki se nanašajo na ohranjanje ekosistemov in so povezani z EPO in z območji Natura 2000. Obe evidenci naj bi vzpostavilo in vodilo ministrstvo, pristojno za ohranjanje narave.

V prejšnjih zakonih, ki so urejali varstvo narave, so bili predpisani registri. ZNKD (1981: 23. člen) je zahteval vodenje registra nepremičnih spomenikov in znamenitosti, ki naj bi obsegal opis spomenika ali znamenitosti, njegovega dejanskega in pravnega stanja, popis nastanka spomenika ali znamenitosti in pomembnejših dejanskih in pravnih sprememb z njim itd. Torej tudi ta zakon ne zahteva registra zavarovanih območij. Zato pa v nasprotju z njim ZVN (1970: 6. člen) piše, da »republiški sekretariat za urbanizem vodi kataster zavarovanih območij pokrajinskih območij in zavarovanih naravnih znamenitosti ter evidenco za zavarovanje predvidenih pokrajinskih območij in naravnih znamenitosti ...«

Povzamemo lahko, da je morda prav zaradi tega, ker ni bilo predpisanega registra zavarovanih območij v prejšnjih letih prihajalo do številnih različic, ko se je oblikoval seznam krajinskih parkov, prihajalo pa je do več različic seznamov. Tako je Uprava RS za varstvo narave, današnji ARSO, vodila seznam krajinskih parkov od srede devetdesetih let prejšnjega stoletja. Ta seznam se je zlasti v začetku tako številčno kot tudi vsebinsko zelo spreminjal. Tako je leta 1996 evidenca vsebovala 28 območij krajinskih parkov. Leta 1999 se je vodil seznam s 33 krajinskimi parki, leta 2001 pa celo s 45 območij, ki so bila vodena kot krajinski parki. Pri tem se niso spreminjala samo imena krajinskih parkov, pač pa tudi območja, ki so bila zavarovana (Skoberne, 2006a). Tako je evidenca iz leta 1996 vsebovala v seznamu krajinskih parkov Vremščico in območje Porezen – Davča; slednje območje se je še obdržalo v seznamih iz leta 1999 in 2001, medtem ko ga v seznamu iz leta 2003 ne najdemo več, čeprav akt o razglasitvi ni bil preklican.

V seznamu iz leta 2001, ko je ta imel največje število krajinskih parkov, je bilo vključenih precej območij, ki po vsebini niso spadala pod krajinske parke, vsaj ne pod takšne krajinske parke, kot jih opredeljuje ZON-UPB2. Takrat je tudi že veljal ZON (1999), ko je bil termin *krajinski park* že postavljen in se ni več spreminjal z dopolnitvami tega zakona. Zato sta iz tega seznama izstopala predvsem dva parka: Graščinski kompleks Snežnik,

Vrtni park v Štanjelu, zraven pa je bilo vodeno tudi že prej omenjeno območje Porezen – Davča. Robanov kot pa se je vodil dvojno: z imenom Krajinski park Robanov kot in samo z imenom Robanov kot.

Čeprav ZON-UPB2 tega ne predpisuje, pa se vodi seznam zavarovanih območij, ki je dostopen tudi prek različnih spletnih naslovov. Tako lahko dobimo seznam omenjenih zavarovanih območij na spletnih straneh ARSO, Statističnega urada RS, Ministrstva za okolje in prostor ter Evropske agencije za okolje – EEA itd. V seznamih so imena zavarovanih območij, letnice njihove ustanovitve, velikost območij ter imena občin, kjer območja ležijo.

4.6.3.1 Območja, ki jih v evidencah ne vodimo več kot krajinske parke

Veljavnih aktov o zavarovanju območij, ki jih danes vodimo kot *krajinske parke*, je 45, vendar je teh območij manj.

Eden od razlogov je v tem, da so se za neko območje sprejemali akti o zavarovanju, ki niso preklicali prejšnjega akta, zato sta še sedaj veljavna po dva akta o zavarovanju. Tak primer je npr. *Robanov kot*, ki ga je takratna Ljudska Republika Slovenija zavarovala že leta 1950 (Odločba o zavarovanju Robanovega ..., 1950). Leta 1987 pa je to območje razglasila kot krajinski park občina Mozirje in ni, ker ni imela pristojnosti, preklicala akta o zavarovanju iz leta 1950 (Odlok o razglasitvi ... Mozirje, 1987).

Gorska skupina Martuljek, ki jo je leta 1949 zavarovala Ljudska Republika Slovenija na podlagi Zakona o varstvu kulturnih spomenikov in prirodnih znamenitosti iz leta 1948, država ne vodi v svojih evidencah kot krajinski park, čeprav akt o zavarovanju ni bil nikoli razveljavljen. Verjeten razlog za to je v tem, da je večji del tega območja pod okriljem sedanjega Triglavskega narodnega parka, čeprav pravno formalno park obstaja in je državnega pomena, saj ga je zavarovala država in ne lokalna skupnost (Odločba o zavarovanju ... Martuljek, 1949).

Štiri območja kot krajinske parke *Okolja spomenikov* je s skupnim imenom zavarovala Občina Ljutomer leta 1976, skupaj še s tremi krajinskimi parki: s Krajinskim parkom Ljutomerski ribniki in Jeruzalemske gorice, s Krajinskim parkom Kopališče Banovci ter s Krajinskim parkom Vrtine in kopališča v Moravcih.

Krajinske parke Okolja spomenikov Ministrstvo za okolje in prostor (Narava ..., 2006) in Statistični urad Republike Slovenije (Statistični urad RS, 2006) ne vodita v seznamu širših zavarovanih območij, čeprav jih lahko najdemo na spletni strani Interaktivnega naravovarstvenega atlasa, Agencije RS za okolje (Interaktivni naravovarstveni atlas ..., 2006), kjer gre za štiri območja, poimenovana z enim imenom *Okolja spomenikov narodno osvobodilne vojske (NOV)*. Iz akta o zavarovanju je razvidno, da gre za kulturne spomenike: dva mlina, grob talcev in rudniški rov. Torej ne gre za krajinski park, kot ga razumemo danes (Odlok o razglasitvi...občine Ljutomer, 1976). Tudi Občina Ptuj je v Odloku o razglasitvi in zavarovanju naravnih območij in spomenikov narave v Občini Ptuj leta 1979 poleg Krajinskega parka Kicar, Krajinskega parka Šturmovec in Krajinskega parka Krčevina s terminom »*krajinski parki*« poimenovala Okolja spomenikov NOV.

Vendar pa teh glede na vsebino ni moč zaslediti v nobenih seznamih ali evidencah, ki urejajo krajinske parke. Pravno korektno pa bi bilo, da bi jih ustanovitelj z aktom uradno preklical (Odlok o razglasitvi ... Ptuj, 1979).

Občina Ptuj je leta 1979 z omenjenim odlokom zavarovala poleg Okolja spomenikov NOV še tri območja kot krajinske parke: Krajinski park Kicar, Krajinski park Krčevina in Krajinski park Šturmovec. Od teh treh sta bila *Krajinski park Kicar* in *Krajinski park Krčevina* črtana z Odlokom o spremembah in dopolnitvah odloka o razglasitvi in zavarovanju naravnih vrednot in spomenikov narave v občini Ptuj leta 1989. Zapisano je bilo, da se »črtajo 7. in 9. točka 1. člena«, kar pomeni krajinski park Kicar in Krajinski park Krčevina (Odlok o spremembah... Ptuj, 1989). Tako v evidencah država vodi kot krajinski park le še Krajinski park Šturmovec.

Poseben primer je območje krajinskega parka *Rifnik*, ki je bil zavarovan z odločbo Občine Šentjur leta 1991 za dobo 12 mesecev. Torej območje ni več zavarovano, pa vendar ga Interaktivni naravovarstveni atlas (2006) še vedno vodi kot krajinski park in arheološki spomenik. Druga zanimivost pa je v tem, da je bil že v prvi vrsti zavarovan zaradi »izjemnega arheološkega, umetniškega in krajinskega pomena ter zaradi ogroženosti arheoloških najdišč in krajinskih kvalitiet vsled nekontroliranih ter nedovoljenih gradenj in izkopov, ki po lokaciji in oblikovanju niso primerni za ta prostor« (Odločba: Območje Rifnika ..., 1991).

Krajinski park *Lipica*, ki so ga leta 1992 razglasili za zavarovano območje skupaj še s krajinskim parkom Beka in Štanjel, je bil leta 1996 z Zakonom o kobilarni Lipica (Ur. l. št. 29/96) izbrisan iz evidence o krajinskih parkih in se ga vodi le še kot kulturni spomenik izjemnega pomena. Ta krajinski park je tudi edini, kateremu je bil uradno spremenjen status in je edini od prej naštetih, ki pravno formalno več ne obstaja. Pri vseh ostalih pa bi bil zato potreben akt, s katerim bi prenehal njihov sedanjí status krajinskih parkov.

Preglednica 34: Zavarovana območja (s subjekti, ki so jih razglasili, letnicami razglasitve ter pripadajočimi zakoni, po katerih je bila razglasitev izpeljana), ki se ne vodijo več kot krajinski parki.

Zap. št.	Ime krajinskega parka	Leto razglasitve	Takrat veljavni zakon	Subjekt, ki je območje zavaroval
1	Gorska skupina Martuljek	1949	1948	Ljudska republika Slovenija
2	Okolja spomenikov (tudi v aktu o razglasitvi poimenovana s skupnim imenom)	1976	1970	Občina Ptuj
3	Krajinski park Krčevina	1979	1970	Občina Ptuj
4	Krajinski park Kicar (in ribniki v Podvincih)	1979	1970	Občina Ptuj
5	Rifnik	1991	1981	Občina Šentjur
6	Lipica	1992	1981	Občina Sežana

4.6.4 Območja današnjih krajinskih parkov so se razglašala po različnih zakonih, ki so urejali varstvo narave

Krajinski parki v Sloveniji so se razglašali po petih različnih zakonih, ki so urejali varstvo narave od leta 1948 do danes (leto 2006).

Po ZVKsPz (1948) sta bili zavarovani dve območji: Rakov Škocjan in Robanov kot. Obe območji je zavarovala takratna Ljudska Republika Slovenija.

Po ZVKsNz (1958) so bila zavarovana 3 območja krajinskih parkov: Topla, Krajinski park Negova in Negovsko jezero ter Mašun, pri čemer je prvo zavarovala država, drugi dve pa občini.

Po ZVN (1970) se je ustanovilo 7 območij krajinskih parkov. Pri tem je za območje Krajinskega parka Planinsko polje, prvič zavarovano leta 1971, potrebno povedati, da v evidenci o zavarovanih območjih ta letnice ni upoštevana kot letnica prvega zavarovanja tega območja, pač pa se vedno navaja letnica 1984.

Največ, kar 29 krajinskih parkov, se je ustanovilo po ZNKD (1981), ki je bil pravna osnova za številne razglasitve naravnih znamenitosti, kamor so kot ena od kategorij spadali tudi krajinski parki.

Po ZON (1999) se je ustanovil Krajinski park Goričko.

Preglednica 35 in slika 17 prikazujeta časovni, zgodovinski pregled ustanavljanja krajinskih parkov v Sloveniji; podrobnosti vzrokov za to in kaj se je dogajalo v teh obdobjih v nalogi nismo obravnavali.

Preglednica 35 prikazuje prve letnice zavarovanja območij, ki jih danes vodimo kot krajinski park. Nekatere te letnice niso več veljavne letnice pripadajočih aktov o zavarovanju, saj so le-te zamenjali novi akti o razglasitvi. Pravno formalno je zato veljavna letnica zadnjega zavarovanja. Kot že prej povedano, pa je kot zgodovinska komponenta pomembna tudi prva letnica (preglednica 35 v krepkem tisku) zavarovanja nekega območja.

Dejansko število krajinskih parkov, razvrščenih glede na zakonsko podlago, ki služi kot osnova za njihovo razglasitev, je zato naslednje:

- 2 krajinska parka imata zakonsko podlago v ZVKsPz (1948),
- 3 krajinski parki imajo zakonsko podlago v ZVKsNz (1958),
- 6 krajinskih parkov ima zakonsko podlago v ZVN (1970), saj je akt o zavarovanju Planinskega polja iz leta 1971 prenehal veljati, ko je bil nadomeščen z novejšim aktom o zavarovanju iz leta 1984 (glej preglednico 35),
- 27 krajinskih parkov ima zakonsko podlago v ZNKD (1981),
- 1 krajinski park (Krajinski park Sečoveljske soline) ima zakonsko podlago v ZON (1999) in v Popravku zakona o ohranjanju narave (2000),
- 1 krajinski park (Krajinski park Goričko) ima zakonsko podlago v Zakonu o ohranjanju narave (2003),

- 1 krajinski park (Krajinski park Strunjan) ima zakonsko podlago v Zakonu o spremembah in dopolnitvah zakona o ohranjanju narave (2004) in v Zakonu o ohranjanju narave (2003),
- 1 krajinski park (Krajinski park Kolpa) ima zakonsko podlago v ZON-UPB2 (2004)

Preglednica 35: Prikaz števila krajinskih parkov, razvrščenih glede na zakonsko podlago, ki jim je služila kot pravna osnova za njihovo prvo razglasitev.

Zap. št.	Takratna zakonska podlaga	Leto razglasitve	Ime krajinskega parka	Ustanovitelj
1	ZVKsPz (1948)	1949	Rakova kotlina pri Rakeku ali Rakov Škocjan	LRS
2		1950 (1987)	Robanov kot	Ministrstvo za gozdarstvo in lesno industrijo LRS in Ministrstvo za znanost in kulturo LRS (Mozirje)
3	ZVKsNz (1958)	1966	Topla	SRS
4		1967	Krajinski park Negova in Negovsko jezero	Gornja Radgona
5		1969	Mašun	Ilirska Bistrica
6	ZVN (1970)	1971 (1984)	Planinsko polje	Postojna
7		1972	Krajinski park Zajčja dobrava	Ljubljana-Moste-Polje
8		1974	Polhograjski Dolomiti	Ljubljana Šiška in Ljubljana Vič- Rudnik
9		1976	Krajinski park Kopališče Banovci	Ljutomer
10		1976	Krajinski park Ljutomerski ribniki in Jeruzalemske gorice	Ljutomer
11		1976	Krajinski park Vrtine in kopališča v Moravcih	Ljutomer
12		1979	Krajinski park Šturmovec	Ptuj
13	ZNKD (1981)	1984	Nanos – južna in zahodna pobočja z vrhovi Pleše, Grmade in Ture	Postojna
14		1984	Spominski park revolucionarnih tradicij občine Domžale	Domžale
15		1985	Južni obronki Trnovskega gozda	Nova Gorica
16		1985	Spominski park Udin boršt	Kranj, Tržič
17		1985	Tivoli, Rožnik in Šišenski hrib	Ljubljana
18		1987	Golte	Mozirje
19		1987	Južni in zahodni obronki Nanosa	Ajdovščina
20		1987	Južni obronki Trnovskega gozda	Ajdovščina
21		1987	Logarska dolina	Mozirje
22		1988 (1998)	Krajinski park Lahinja	Črnomelj
23		1990	Boč- Plešivec	Šmarje pri Jelšah
24		1990 (2001)	Krajinski park Sečoveljske soline	Piran (RS)
25		1990 (2004 in 2006)	Krajinski park Strunjan	Piran (RS)
26		1992	Beka	Sežana
27		1992	Krajinski park Boč-Donačka gora	Slovenska Bistrica
28		1992	Krajinski park Drava	Maribor
29		1992	Krajinski park Jareninski dol	Maribor
30		1992	Krajinski park Jeruzalemsko – Ormoške gorice	Ormož
31		1992	Krajinski park Kamenščak – Hrastovec	Maribor
32		1992	Krajinski park Mariborsko jezero	Maribor
33		1992	Krajinski park Rački ribniki – Požeg	Maribor
34		1992	Krajinski park Štatenberg	Slovenska Bistrica
35		1992	Krajinski park Žabljek	Slovenska Bistrica
36		1992	Štanjel	Sežana
37		1993	Krajinski park Zgornja Idrija	Idrija
38		1996	Krajinski park Kum	Trbovlje
39		1996	Krajinski park Mrzlica	Trbovlje
40		1998	Krajinski park Ponikovski kras	Žalec
41		1998 (2006)	Krajinski park Kolpa	Črnomelj (RS)
42	ZON (1999)	2003	Krajinski park Goričko	RS

Iz grafičnega prikaza slike št. 17, ki smo ga dobili z analizo aktov o razglasitvi, lahko vidimo območja, ki jih vodimo kot krajinske parke, razdeljene po letnicah zakonov, ki so urejali varstvo narave, po katerih so bila ta območja prvič zavarovana.

Slika 17: Čas in številčnost razglašanja krajinskih parkov glede na različne zakone, ki so urejali varstvo narave v Sloveniji.

V letu 2008 je predvidena ustanovitev novega krajinskega parka Krajinski park Ljubljansko barje. Že konec leta 2005 so se začele priprave na njegovo ustanovitev, ko se je določil terminski načrt postopkov, potrebnih do ustanovitve krajinskega parka. V juniju 2006 je bil med ministrstvom, pristojnim za naravo, ter župani občin Ljubljanskega barja (Ljubljana, Vrhnika, Ig, Škofljica, Borovnica) podpisan nov Sporazum o sodelovanju pri ustanovitvi Krajinskega parka Ljubljansko barje. Edina občina, ki tudi spada v predvideni krajinski park Krajinski park Ljubljansko barje in še ni podpisala omenjenega sporazuma, je Občina Brezovica (Vičar, 2006).

Pri pregledu letnic zavarovanja območij krajinskih parkov smo naleteli na zanimivost pri Odloku o razglasitvi naravnih znamenitosti ter kulturnih in zgodovinskih spomenikov na območju občine Mozirje. Ta odlok je bil sprejet že 25. maja 1986, vendar je trajalo kar dobro leto dni, da je bil 10. julija 1987 objavljen v Uradnem listu takratne SRS in je uradno začel veljati (Odlok ... občine Mozirje, 1987).

4.6.5 Naknadno določevanje termina »krajinski park«

Veliko število danes vodenih območij kot »krajinski parki« je bilo šele kasneje, z oblikovanjem pregleda aktov o zavarovanju, poimenovano tako. Tako ima od 42. uradnih krajinskih parkov le 33 parkov ime »krajinski park« že v aktu o zavarovanju, ostala območja pa so bila razglašena bodisi kot:

- naravna/prirodna znamenitost (6 krajinskih parkov),
- kulturni in zgodovinski spomenik oz. spominski park (2 krajinska parka),
- območje naravnih znamenitosti in kulturnih spomenikov (1 krajinski park),
- območje kulturnih in zgodovinskih spomenikov ter naravnih znamenitosti (1 krajinski park).

Vsota znesi 43. To je zaradi posebnega položaja, ki ga ima Robanov kot, ki je enkrat zavarovan kot prirodna znamenitost, drugič kot krajinski park; oba akta o zavarovanju pa sta veljavna.

Po letu 1994 je takratna Uprava Republike Slovenije za varstvo narave, današnji ARSO, na podlagi vsebine aktov o razglasitvi naredila seznam zavarovanih območij v Sloveniji, pri čemer je nastal tudi prvi seznam krajinskih parkov za Slovenijo.

Kriterijev za razvrščanje in odločitev za krajinski park ni bilo določenih. Tako so iz aktov o razglasitvi, ki so upoštevali ZNKD (1981), kot krajinske parke evidentirali vsa območja, ki so bila v takratnih t.i. paketnih razglasitvah poimenovana z besedno zvezo »krajinski park«. Zaplet je nastal pri tistih območjih, ki tega imena niso imela in so bila preprosto razglašena kot naravne znamenitosti, saj je bil po takratnem zakonu ta termin zbirni pojem za različne oblike zavarovanih območij od narodnega, regijskega, krajinskega parka, naravnega spomenika, naravnega rezervata do spomenika oblikovane narave, ali pa je preprosto pomenil ogrožene rastlinske in živalske vrste. Poleg »naravnih znamenitosti« pa so dilemo povzročala tudi območja, ki so bila razglašena kot »kulturni in zgodovinski park oz. spominski park«, ali kjer je šlo za preplet naravnih znamenitosti in kulturnih spomenikov ali še dodatno zgodovinskih spomenikov (Skoberne, 2006a). V preglednici 36 so prikazana takšna območja, ki so bila v aktih o razglasitvi poimenovana drugače kot »krajinski park«.

Preglednica 36: Območja iz današnje evidence krajinskih parkov, ki so se po treh različnih zakonih (ZNKD, ZVKsNz in ZVKsPz) razglašala z drugim terminom kot »krajinski park«.

Zap. št.	Takratna zakonska podlaga	Leto razglasitve	Ime krajinskega parka	Vrsta zavarovanega območja (upoštevajoč merila mednarodnih organizacij za ohranjanje) (53. člen)
1	ZNKD (1981)	1984	Nanos – južna in zahodna pobočja z vrhovi Pleše, Grmade in Ture	naravna/prirodna znamenitost
2			Planinsko polje	območje naravnih znamenitosti in kulturnih spomenikov
3			Spominski park revolucionarnih tradicij občine Domžale	kulturni in zgodovinski spomenik oz. spominski park
4		1985	Južni obronki Trnovskega gozda	območje kulturnih in zgodovinskih spomenikov ter naravnih znamenitosti
5			Spominski park Udin boršt	kulturni in zgodovinski spomenik oz. spominski park
6		1987	Južni in zahodni obronki Nanosa	naravna/prirodna znamenitost
7			Južni obronki Trnovskega gozda	naravna/prirodna znamenitost
8	ZVKsNz (1958)	1966	Topla	naravna/prirodna znamenitost
9	ZVKsPz (1948)	1949	Rakova kotlina pri Rakeku ali Rakov Škocjan	naravna/prirodna znamenitost
10		1950	Robanov kot	naravna/prirodna znamenitost

Območja krajinskih parkov, ki so bila zavarovana po ZVN (1970), se vsa še danes vodijo kot krajinski parki. Torej se je upoštevalo ime »krajinski park« iz akta o zavarovanju. Vprašanje pa se postavlja, na podlagi česa danes vodimo kot krajinske parke Rakovo kotlino pri Rakeku ali Rakov Škocjan (Odločba o zavarovanju okolice ..., 1949), Robanov kot (Odločba o zavarovanju ..., 1950) in Toplo (Odredba o razglasitvi doline Tople ..., 1966). Vsi trije parki so sicer bili zavarovani kot »naravna znamenitost«, vendar ne, kot je to opredeljeno z ZNKD (1981). Torej ne gre za zbirni pojem, kjer bi se znotraj skrival »krajinski park«. Pri Robanovem kotu obstaja v zvezi z že omenjeno dilemo dvakratnega zavarovanja tudi v tem primeru vprašanje, ali območje jemljemo kot »naravno znamenitost« ali povzamemo poimenovanje iz novejšega, občinskega zavarovanja, ki območje razglasi kot »krajinski park«.

Zanimiv primer sta naslednji dve območji, ki jih postavljamo pod velik vprašaj glede zakonske veljavnosti njunih aktov o ustanovitvi in posledično tudi glede zavarovanja njunega celotnega območja. To sta Krajinski park Negova in Negovsko jezero in Mašun. Obe omenjeni območji sta bili v aktu o zavarovanju (Krajinski park Negova in Negovsko jezero, celo v naslovu akta v zavarovanju), zavarovani kot »krajinski park«. Tako kljub dejstvu, da se je uradno šele z ZVN (1970) prvič pojavil termin »krajinski park«, le-tega v aktu o zavarovanju srečamo kar tri leta prej. Občina Gornja Radgona je leta 1967 z Odlokom o zavarovanju Krajinskega parka Negova in Negovskega jezera (1967), katerega temeljni zakon je bil ZVKsNz iz leta 1958, ustanovila prvo zavarovano območje v Sloveniji, ki se je imenovalo »krajinski park«. Glede na dejstvo, da tega termina omenjeni zakon ni poznal, to območje pravno formalno pod tem imenom ne bi smelo obstajati. Še bolj zanimiv je Mašun, ki ga Odlok o naravovarstvenem spomeniškem redu v občini Ilirska Bistrica (1969) tudi omenja kot »krajinski park«. Govori o krajinskem parku II. reda, zraven pa še dodaja definicijo krajinskega parka: »Krajinski parki so najmilejša oblika krajinskega varstva, ki v ničemer ne ovira gospodarskega razvoja, skuša ga le uskladiti z

načeli krajinskega varstva in oblikovanja» (Odlok o naravovarstvenem ..., 1969). Tudi ta akt je imel za osnovo zakon, ki je urejal področje narave iz leta 1958. V tem zakonu ni definicije krajinskega parka, zato le-ta posledično ne daje razlage, kaj pomeni krajinski park II. razreda.

Prvi krajinski park, ki je bil ustanovljen ob upoštevanju ZVN (1970) in je imel v svojem aktu o zavarovanju napisano ime krajinski park, je Planinsko polje. Ta akt, Odlok o naravovarstvenem spomeniškem redu na območju Občine Postojna (1971), kot že omenjeno, je nadomestil Odlok o razglasitvi kulturnih in zgodovinskih spomenikov ter naravnih znamenitosti na območju Občine Postojna (1984), ki pa v tem dokumentu izpusti termin »krajinski park«, ki ga je dal območju njegov predhodni dokument iz leta 1971.

Uprava RS za varstvo narave je, kot že omenjeno, oblikovala seznam zavarovanih območij v Sloveniji, pri čemer sprememba pravno ni bila nikoli izpeljana in v 163. členu ZON-UPB2 (2004) je zapisano, da ostanejo vsi akti o razglasitvi naravne znamenitosti oz. redkosti oz. prirodne znamenitosti izdani od ZVKsPz (1948) preko vseh ostalih zakonov, ki so urejali varstvo narave in so bili veljavni do uveljavitve aktov o zavarovanju naravnih vrednot po ZON-UPB2 (2004). Torej pravno formalno nimamo toliko krajinskih parkov v Sloveniji, kot jih vodi sedanja evidenca.

Takrat, ko se bo zgodila novelacija, ki časovno v ZON-UPB2 ni določena, bo šele razvidno, kot navaja A. Vičar (2006), kateri akti o zavarovanju sploh še imajo strokovno osnovo, da so neka območja še naprej zavarovana oz. ali je za tisto območje morda bolj primeren drug ukrep varstva kot je zavarovanje v okviru krajinskega parka. Iz tega lahko predvidevamo, da se bo seznam v prihodnjih letih še spreminjal.

4.6.5.1 Območja, razglašena kot »krajinski park«

Kot že omenjeno, je v aktih o razglasitvi razglašeni kot »*krajinski park*« kar 33 območij (preglednica 37). Pri tem je potrebno ponovno poudariti zelo pomembno dejstvo, da termin »*krajinski park*«, ki ga je uvedel ZVN (1970), ni enak istoimenskemu terminu, ki ga je uvedel ZNKD (1981) ali ZON-UPB2 (2004).

Preglednica 37: Območja, ki so bila v aktu o razglasitvi zavarovana kot »krajinski park«.

Zap. št.	Leto razglasitve	Ime krajinskega parka	Ustanovitelj
1	1967	Krajinski park Negova in Negovsko jezero	Gornja Radgona
2	1969	Mašun	Ilirska Bistrica
3	1972	Krajinski park Zajčja dobrava	Ljubljana-Moste-Polje
4	1974	Polhograjski Dolomiti	Ljubljana Šiška in Ljubljana Vič- Rudnik
5	1976	Krajinski park Kopališče Banovci	Ljutomer
6	1976	Krajinski park Ljutomerski ribniki in Jeruzalemske gorice	Ljutomer
7	1976	Krajinski park Vrtine in kopališča v Moravcih	Ljutomer
8	1979	Krajinski park Šturmovec	Ptuj
9	1985	Tivoli, Rožnik in Šišenski hrib	Ljubljana
10	1987	Golte	Mozirje
11	1987	Logarska dolina	Mozirje
12	1987	Robanov kot	Mozirje
13	1988	Krajinski park Lahinja	Črnomelj
14	1990	Boč- Plešivec	Šmarje pri Jelšah
15	1992	Beka	Sežana

Se nadaljuje

nadaljevanje

16	1992	Krajinski park Boč-Donačka gora	Slovenska Bistrica
17	1992	Krajinski park Drava	Maribor
18	1992	Krajinski park Jareninski dol	Maribor
19	1992	Krajinski park Jeruzalemsko – Ormoške gorice	Ormož
20	1992	Krajinski park Kamenščak – Hrastovec	Maribor
21	1992	Krajinski park Mariborsko jezero	Maribor
22	1992	Krajinski park Rački ribniki – Požeg	Maribor
23	1992	Krajinski park Štatenberg	Slovenska Bistrica
24	1992	Krajinski park Žabljek	Slovenska Bistrica
25	1992	Štanjel	Sežana
26	1993	Krajinski park Zgornja Idrija	Idrija
27	1996	Krajinski park Kum	Trbovlje
28	1996	Krajinski park Mrzlica	Trbovlje
29	1998	Krajinski park Ponikovski kras	Žalec
30	2001	Krajinski park Sečoveljske soline	RS
31	2003	Krajinski park Goričko	RS
32	2004 in 2006	Krajinski park Strunjan	RS
33	2006	Krajinski park Kolpa	RS

4.6.5.2 Območja, razglašena kot »naravna/prirodna znamenitost«

ZVKsPz (1948) definira kot »*prirodne znamenitosti*« premične ali nepremične predmete zoološke, botanične, geološko-paleontološke, mineraloško-petrografske, zemljepisne in podobne znamenitosti ali redkosti in predmete ali pokrajinske predele posebne prirodne lepote.

Podobno tudi ZVKsNz (1958), a z manjšimi razlikami, definira naravne znamenitosti.

Večje razlike v terminu »*naravna znamenitost*« pa se pokažejo že v ZVN (1970), kjer ta termin zajema žive ali nežive dele narave, torej naravne spomenike s posebnim kulturnim, znanstvenim ali vzgojnim pomenom ter redkih ali značilnih oblik, hortikulture spomenike (kulturno pomembne objekte na področju vrtnega in parkovnega oblikovanja) ter redke ali ogrožene rastlinske in živalske vrste ter njihove razvojne oblike, ki imajo znanstveno, gospodarsko, estetsko ali vzgojno vrednost. Razlika je v tem, da so vključeni v to kategorijo tudi kulturno pomembni objekti.

V ZNKD (1981) pa se pokažejo še večje razlike v pomenu besede naravna/prirodna znamenitost. Tukaj »*naravne znamenitosti*« po svojem namenu in pomenu predstavljajo skupno ime za: narodne parke, regijske parke, krajinske parke, naravne rezervate, naravne spomenike, spomenike oblikovane narave ter ogrožene rastlinske in živalske vrste. Zato se lahko območja, zavarovana kot naravne znamenitosti po različnih zakonih, vsebinsko zelo razlikujejo.

Preglednica 38: Območja krajinskih parkov v Sloveniji, ki so bila v aktu o razglasitvi razglašena kot naravna/prirodna znamenitost.

Zap.št.	Ime krajinskega parka	Leto razglasitve	Takratni zakon	Občina, kjer sedaj leži krajinski park
1	Rakova kotlina pri Rakeku ali Rakov Škocjan	1949	ZVKsPz	Cerknica
2	Robanov kot	1950	ZVKsPz	Solčava
3	Topla	1966	ZVKsNz	Črna na Koroškem
4	Nanos – južna in zahodna pobočja z vrhovi Pleše, Grmade in Ture	1984	ZNKD	Postojna
5	Južni in zahodni obronki Nanosa	1987	ZNKD	Vipava
6	Južni obronki Trnovskega gozda	1987	ZNKD	Ajdovščina

Preglednica 38 prikazuje območja, ki so bila v svojem aktu o zavarovanju razglašena kot naravna znamenitost, danes pa jih vodimo kot krajinske parke. Tisto, kar moti v prikazani preglednici, je nehomogenost definicije termina »naravna znamenitost« glede na različne zakone, ki so urejali varstvo narave. Navkljub temu dejstvu, da se je pojem »naravna znamenitost« spreminjal od zakona do zakona, ki je služil kot osnova za zavarovanje, so ta območja ravno zaradi termina »naravna znamenitost« bila izbrana v evidenco krajinskih parkov, ki jih vodimo danes (2006) - čeprav so edina območja (razglašena kot naravna znamenitost), ki bi se pogojno lahko tako izbrala in vodila danes v evidenci krajinskih parkov, samo območja, ki so zavarovana po ZNKD (1981), kjer definicija naravne znamenitosti predstavlja zbirni pojem, ki je vključuje tudi krajinski park.

4.6.5.3 Območja, razglašena kot »kulturni in zgodovinski spomenik oz. spominski park«

Preglednica 39: Območji krajinskih parkov v Sloveniji, ki sta bili v aktu o razglasitvi razglašeni kot kulturni in zgodovinski spomenik oz. spominski park.

Zap.št.	Ime krajinskega parka	Leto razglasitve	Takratni zakon	Občina, kjer sedaj leži krajinski park
1	Spominski park revolucionarnih tradicij občine Domžale	1984	ZNKD	Domžale
2	Spominski park Udin boršt	1985	ZNKD	Kranj, Tržič

Zanimivo pri teh dveh območjih je to (preglednica 39), da niti nista bil razglašen kot naravna znamenitost iz leta 1981, znotraj katere bi lahko našli krajinski park, pač pa sta bili razglašeni kot kulturni in zgodovinski spomenik. To po ZNKD pomeni, da »so to lahko posamezni premični ali nepremični predmeti, naselja ali njihovi deli, območja in zbirke, ki so po svojih značilnih lastnostih: arheološki spomeniki, zgodovinski spomeniki, umetnostni in arhitektonski spomeniki, urbanistični spomeniki in tehniški spomeniki. Če upoštevamo samo ožjo definicijo »zgodovinskega spomenika« (ZNKD, 1981: 16. člen), ki pravi, da so to lahko »območja, naselja ali njihovi deli, predmeti ali zbirke predmetov, ki so posebnega pomena za zgodovino delavskega gibanja, narodnoosvobodilne vojne in socialistične graditve ali ki sicer značilno ponazarjajo in izpričujejo politično zgodovino, zgodovino vojn, socialno zgodovino, zgodovino prometa in trgovine, sodstva, prosvete in kulture, verstva, znanosti in tehnike ter gospodarske zgodovine na naših tleh«, še težje najdemo vsebinsko navezavo na krajinski park.

4.6.5.4 Območje, razglašeno kot »območje naravnih znamenitosti in kulturnih spomenikov«

Preglednica 40: Območje krajinskega parka v Sloveniji, ki je bilo v aktu o razglasitvi razglašeno za območje naravnih znamenitosti in kulturnih spomenikov.

Zap.št.	Ime krajinskega parka	Leto razglasitve	Takratni zakon	Občina, kjer sedaj leži krajinski park
1	Planinsko polje	1984	ZNKD	Postojna

Iz tega primera (preglednica 40) lahko sklepamo, da gre za preplet naravnih znamenitosti in kulturnih spomenikov. Zastavlja pa se vprašanje, zakaj ni bilo Planinsko polje razglašeno kot naravna znamenitost, kot je bilo to pri območju Nanosa – južna in zahodna pobočja z vrhovi Pleše, Grmade in Ture, ki je bilo razglašeno v istem odloku (Odlok o razglasitvi ...Postojne, 1984: 3. člen). Iz akta o razglasitvi ne izvemo, ali je šlo na območju Planinskega polja za kakšne posebnosti, ki so narekovale, da ni šlo za klasično območje naravne znamenitosti, znotraj katerega bi lahko poiskali ime »krajinski park«.

4.6.5.5 Območje, razglašeno kot »območje kulturnih in zgodovinskih spomenikov ter naravnih znamenitosti«

Preglednica 41: Območje krajinskega parka v Sloveniji, ki je bilo v aktu o razglasitvi razglašeno za območje kulturnih in zgodovinskih spomenikov ter naravnih znamenitosti.

Zap.št.	Ime krajinskega parka	Leto razglasitve	Takratni zakon	Občina kjer sedaj leži krajinski park
1	Južni obronki Trnovskega gozda	1985	ZNKD	Nova Gorica

Glede na to, da gre pri tem območju (preglednica 41) v tej zvezi za precejšnjo vsebinsko podobnost s Planinskim poljem, zavarovanim leta 1984, ga od slednjega ločuje le dejstvo, da pri njem nastopajo poleg kulturnih spomenikov še zgodovinski spomeniki v povezavi z naravno znamenitostjo. Omenjena naravna znamenitost, glede na to, da je bilo to območje razglašeno leta 1985, nosi v sebi pomen zbirnega pojma in dejansko poveča dilemo, na podlagi česa je bilo tako območje naknadno izbrano /določeno kot krajinski park.

4.6.6 Faze postopka ustanavljanja krajinskih parkov

Povzeto po vsebini, ki jo ZON –UPB2 (2004) navezuje na krajinske parke in na njihovo ustanavljanje, lahko kot ključne momente postopka ustanavljanja krajinskih parkov štejemo naslednje ožje oz. vsebinsko širše sklope zakona:

- Pridobivanje pravnega statusa naravovarstvenih vsebin. To je faza, na podlagi katere se zagotovi možnost izbire ukrepa varstva, kot je zavarovanje in znotraj tega izbira krajinskega parka.
- Javna predstavitev.
- Zavarovanje območja (pravni ukrep varstva) z aktom o zavarovanju (formalna ustanovitev krajinskega parka, ki jo izpelje lokalna ali državna oblast).
- Izpolnitev zakonske obveze ustanovitelja krajinskega parka z določitvijo upravljavca in njegove usposobitve za delovanje v okviru novonastalega krajinskega parka (ustanovitev javnega zavoda z aktom, s katerim se uredi tudi statusno pravna in organizacijska vprašanja v zvezi z njegovim delovanjem).

4.7 UPRAVLJANJE KRAJINSKIH PARKOV

Zgolj zavarovanje ne more zagotoviti učinkovitega varstva. Nujen je ustrezen sistem upravljanja, ki temelji na monitoringu, analizi naravnih danosti, problemov, deležnikov, razvojnih možnosti, vzpostavljanju partnerstev, ustreznega financiranja in spodbud za vključevanje poslovnega sektorja in civilne družbe v naravovarstvene dejavnosti itd. Za okrepitev upravljaljskega sistema predvideva zakonodaja poleg upravljaljskih zavodov tudi koncesije, pogodbeno varstvo in skrbništvo. Za učinkovitost upravljanja pa je nujna tudi institucionalna okrepitev varstva narave na regionalni in lokalni ravni ter razmejitev vlog varstva narave vsaj med kmetijsko, okoljsko, prostorsko in regionalno politiko ter temu ustrezno medsektorsko sodelovanje (Hlad in Erker, 2004).

Upravljanje zavarovanega območja je po ZON-UPB2 (2004) opravljanje nalog varstva naravnih vrednot in nalog, ki so potrebne za izpolnitev namena, zaradi katerega je bilo območje zavarovano. Te naloge morajo biti določene v aktu o zavarovanju. V skladu z aktom o zavarovanju se lahko krajinski park upravlja preko *javnega zavoda*, ki ga ustanovi ustanovitelj (država ali lokalna oblast), ali pa se podeli *koncesija za upravljanje*. Koncesija se lahko podeli fizični ali pravni osebi na podlagi določb o podeljevanju koncesij iz zakona, ki ureja gospodarske javne službe.

4.7.1 Način izvajanja javne službe za upravljanje zavarovanega območja

V 53. členu ZON-UPB2 je zapisano, da mora akt o zavarovanju določiti način izvajanja javne službe za upravljanje zavarovanega območja.

Krajinski parki v Sloveniji v veliki večini niso imeli ali še vedno nimajo z ustanovnim aktom določenega upravljavca in ustreznega varstva. Na tako imenovane »parke na papirju« so opozorili tudi na zadnjem V. svetovnem kongresu o parkih v Durbanu septembra 2003 (Benefits Beyond Boundaries ..., 2005).

Danes imamo v Sloveniji le peščico zavarovanih območij, ki so upravljana preko zavodov oz. koncesije. Kot zavod so upravljani: Triglavski narodni park kot edini narodni park v Sloveniji, sledijo trije regijski parki, dva od teh sta zavarovana na državnem nivoju (Park Škocjanske jame in Kozjanski park), Notranjski regijski park, ki ga je zavarovala občina Cerknica in leta 2002 tudi ustanovila Javni zavod Notranjski regijski park, ki to zavarovano območje upravlja. V sklopu tega regijskega parka se upravlja tudi območje krajinskega parka Rakov Škocjan, ki ga je ustanovila Ljudska Republika Slovenija leta 1949. Sledijo še trije krajinski parki: Krajinski park Goričko, Logarska dolina in Krajinski park Sečoveljske soline.

Krajinski park Sečoveljske soline in Logarska delujeta na podlagi koncesije in ju vodijo podjetja. V prvem primeru je to Logarska d.o.o. (lastniki zemljišč znotraj parka), v drugem pa Soline, Pridelava soli d.o.o., katere lastnik je od leta 2002 Mobitel d.d. Krajinski park

Goričko pa upravlja od januarja 2004 Javni zavod Krajinski park Goričko, ki ga je ustanovila država.

Iz analize aktov o zavarovanju, ki se vsebinsko dotika teme ustanavljanja javne službe za zagotavljanje namena zavarovanja, smo povzeli, da kar 35 krajinskih parkov v svojih 36. aktih o razglasitvi (dvojno zavarovanje Robanovega kota), nima določene zahteve po upravljavcu območja. Takšno zahtevo postavlja le 7 aktov o razglasitvi (preglednica 41). Znotraj teh 7 aktov je ustanovitev javnega zavoda izrecno zahtevana le pri dveh krajinskih parkih, in sicer v Uredbi o Krajinskem parku Goričko (2003) in v Uredbi o Krajinskem parku Kolpa (2006). Od julija 2006 stari in ne več neveljavni Odlok o razglasitvi Krajinskega parka Kolpa (1998) je imel sicer zahtevo po podelitvi koncesije za upravljanje parka, vendar se ta ni nikoli realizirala. Koncesija kot način izvajanja javne službe za upravljanje zavarovanega območja je določena v Uredbi o Krajinskem parku Strunjan (2004) in v Uredbi o Krajinskem parku Sečoveljske soline (2001). Pri prvem se ta še ni začela izvajati, pri drugem krajinskem parku pa je bila podeljena podjetju Soline, pridelava soli d.o.o., in se izvaja že od leta 2002 dalje. Kot zgolj možnost ustanovitve javnega zavoda ali javnega podjetja imata nakazano dva krajinska parka, razglašena po istem odloku (Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti in kulturnih spomenikov na območju občine Sežana, 1992). To sta Beka in Štanjel. Krajinski park Lahinja pa ima v Odloku o razglasitvi krajinskega parka Lahinja (1988) navedeno le možnost ustanovitve ali javnega zavoda ali koncesijskega podjetja.

Preglednica 42: Prikaz območij krajinskih parkov, ki imajo v svojih aktih o zavarovanju zahtevo ali vsaj nakazano možnost ustanovitve javnega zavoda ali podelitev koncesije za upravljanje krajinskega parka.

Zap. št.	Ime krajinskega parka	Leto razglasitve	Natančno ime akta o zavarovanju	Način izvajanja javne službe za upravljanje zavarovanih območij, zapisan v aktu o zavarovanju
1	Krajinski park Lahinja	1988	Odlok o razglasitvi krajinskega parka Lahinja	možna ustanovitev javnega zavoda ali koncesijskega podjetja
2	Beka	1992	Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti in kulturnih spomenikov na območju občine Sežana	možna ustanovitev javnega zavoda ali javnega podjetja
3	Štanjel	1992	Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti in kulturnih spomenikov na območju občine Sežana	možna ustanovitev javnega zavoda ali javnega podjetja
4	Krajinski park Sečoveljske soline	2001	Uredba o Krajinskem parku Sečoveljske soline	koncesija
5	Krajinski park Goričko	2003	Uredba o Krajinskem parku Goričko	javni zavod
6	Krajinski park Strunjan	2004	Uredba o Krajinskem parku Strunjan	koncesija
7	Krajinski park Kolpa	2006	Uredba o krajinskem parku Kolpa	javni zavod

Kljub temu, da imajo krajinski parki iz preglednice 41 v aktu o razglasitvi območja zapisan način izvajanja javne službe za upravljanje območja, pa se tega določila ne držijo. Iz preglednice 42 in 43 lahko razberemo, kateri krajinski parki so dejansko upravljani, hkrati pa tudi lahko vidimo, da krajinski park, ki ni imel določila upravljanja območja, določenega v svojem aktu, v nasprotju s tem to zavarovano območje uspešno upravlja.

V preglednici 42 so prikazani državni krajinski parki, ki imajo upravljavca in tisti, ki jih je ustanovila država pa upravljavca še vedno nimajo. V preglednici 43 pa je edini krajinski park na lokalnem nivoju, ki ima hkrati najdaljši staž kot krajinski park z upravljavcem, saj je Logarska d.o.o. upravljavec parka že leta 1992 in je pridobila koncesijo za upravljanje od zdaj že nekdanje občine Mozirje.

Preglednica 43: Državni krajinski parki, ki imajo in tisti, ki še nimajo upravljavca.

Zap. št.	Ime krajinskega parka	Leto razglasitve	Način izvajanja javne službe za upravljanje zavarovanih območij ter leto začetka delovanja upravljavca zavarovanega območja	Zavarovan na lokalnem/državnem nivoju
1	Krajinski park Sečoveljske soline	1990 in 2001	- Koncesijo za upravljanje ima Soline, Pridelava soli d.o.o., katere lastnik je Mobitel d.d. L. 2003	L. 1990 – občinsko zavarovanje (občina Piran) L. 2001 – državno zavarovanje
2	Krajinski park Goričko	2003	- Javni zavod Krajinski park Goričko L. 2004	državno zavarovanje
3	Krajinski park Strunjan	1990, 2004 in 2006	NIMA UPRAVLJAVCA, predvidena je koncesija	L. 1990 – občinsko zavarovanje (občina Piran) L. 2004 – državno zavarovanje L. 2006 - dopolnitve k uredbi
4.	Rakova kotlina pri Rakeku ali Rakov Škocjan	1949	Upravljan je v okviru Notranjskega regijskega parka, ki ga je ustanovila občina Cerknica leta 2002.	državno zavarovanje – Ljudska republika Slovenija od leta 2002, tudi lokalno zavarovala občina Cerknica
5	Robanov kot	1950	NIMA UPRAVLJAVCA	državno zavarovanje - Ljudska republika Slovenija
6	Topla	1966	NIMA UPRAVLJAVCA	državno zavarovanje – Socialistična republika Slovenija
7	Krajinski park Kolpa	1998 in avgust 2006	NIMA UPRAVLJAVCA, predviden javni zavod	L. 1998 – občinsko zavarovanje (Občina Črnomelj) L. 2006 – državno zavarovanje

Preglednica 44: Edini krajinski park, ustanovljen na lokalnem nivoju, ki ima upravljavca.

Zap. št.	Ime krajinskega parka	Leto razglasitve	Način izvajanja javne službe za upravljanje ZO ter leto začetka delovanja upravljavca ZO	Zavarovan na lokalnem/državnem nivoju
1	Logarska dolina	1987	- Koncesijo ima Logarska dolina d.o.o. L. 1992	Lokalno zavarovanje – občina Mozirje

4.7.2 Naloge upravljavca zavarovanega območja

ZON-UPB2 (2004) pravi, da mora upravljavec zavarovanega območja opravljati varstvene, strokovne, nadzorne in upravljske naloge na zavarovanih območjih. Naloge upravljanja zavarovanih območij, ki jih določa ZON v 133. členu, so naslednje (ZON-UPB2, 2004):

1. pripravlja predlog načrta upravljanja;
2. sprejema letni program dela na podlagi načrta upravljanja in opravlja oziroma skrbi za opravljanje v načrtu določenih nalog;
3. sodeluje z lokalnimi skupnostmi pri doseganju namena zavarovanja in zastavljenih ciljev varstva in razvoja zavarovanih območij;
4. stalno spremlja in analizira stanje narave in naravnih vrednot na zavarovanem območju;
5. upravlja nepremičnine, ki so v lasti ustanovitelja zavarovanega območja za potrebe upravljanja, če je v aktu o zavarovanju tako določeno;

6. sodeluje z zavodom pri pripravi naravovarstvenih smernic za del, ki se nanaša na zavarovano območje;
7. izvaja varstvene ukrepe na zavarovanem območju;
8. sklepa pogodbe za varstvo naravnih vrednot na zavarovanem območju;
9. sklepa pogodbe o skrbništvu nad naravnimi vrednotami na zavarovanem območju;
10. usklajuje in spremlja izvajanje raziskovalnih nalog v zvezi z zavarovanim območjem;
11. skrbi za vzdrževanje, obnavljanje in varovanje naravnih vrednot na zavarovanem območju;
12. skrbi za predstavljanje zavarovanega območja;
13. sodeluje z lastniki zemljišč na zavarovanem območju, jim strokovno pomaga in svetuje;
14. pripravlja in vzdržuje poti in označbe ter drugo infrastrukturo, ki je namenjena obisku zavarovanih območij;
15. vodi obiskovalce po zavarovanem območju;
16. zagotavlja dostop do informacij o zavarovanem območju.
17. na podlagi javnega naročila izvaja neposredni nadzor na zavarovanem območju in upravlja z bazami podatkov, ki se nanašajo na zavarovano območje.

Kar pri naštetem pogrešamo, je to, da ni nikjer bolj poudarjen pomen upravljavca tudi pri razvoju območja, ki ni neposredno vezan na naloge varovanja zavarovanega območja. Medtem ko v Sloveniji pojmujeemo zavarovana območja le kot naravovarstveno kategorijo, se zavarovane krajine/marine (kot kategorija V, ki je primerljiva z našim krajinskim parkom) po svetu obravnavajo bolj kot način trajnostnega upravljanja območja, ki je tako naravovarstveno kot kulturno krajinsko pester in s takim upravljanjem nudi drugačen, bolj umirjen način življenja. Upravljavec naših zavarovanih območij bi moral biti podkovan ne samo v naravovarstvenih vsebinah in ne samo osredotočen na vlaganje vse energije v ohranjanje naravnih vrednot in biotske pestrosti. Človek je namreč del narave in zato bi se moral upravljavec zavarovanega območja tudi potruditi za ohranitev pogojev, ki bodo zadržali človeka, ki je pomagal sooblikovati tako pestro krajino, da jo sedaj želimo varovati. To pa seveda ne pomeni, da ga bomo prisilili, da bo zaradi neke idealizirane podobe tradicionalnega življenja tak človek moral živeti le v napol civiliziranem svetu. Podobe oranja s pomočjo živali in ročnega obdelovanja njiv so utopične in krivične. Upravljavec zavarovanega območja lahko drugače pomaga razvoju območij znotraj krajinskih parkov. S svojim izobraženim kadrom lahko pomaga pri spodbujanju ljudi, da se odločajo za prostovoljne SKOP-programe, jim pomaga pri tehničnih zapletih pri izpolnjevanju obrazcev. Prijavlja se lahko na razpise za projekte, ki lahko prinesejo blaginjo v parku živečim ljudem, npr. sredstva za izgradnjo zdravstvenega doma, ki bi zadržal ljudi na takem območju itd.

4.7.2.1 Načrt upravljanja

V 3. odstavku 59. člena ZON-UPB2 je zapisano, da se upravljanje zavarovanega območja izvaja na podlagi načrta upravljanja zavarovanega območja, *če je v aktu o zavarovanju tako določeno*. In ravno za krajinski park kot edino širše zavarovano območje načrt upravljanja ni obvezno določen (ZON-UPB2, 2004: 53. člen). Seveda lahko podvomimo, zakaj sploh potem imeti upravljavca, če načrt upravljanja ni izrecno obvezen. Kakšen je potem sploh namen zavarovanja, saj se park ne bo varoval sam? Mnenja smo, da mora

imeti vsak krajinski park načrt upravljanja. Tudi po priporočilih IUCN (IUCN Commission on ..., 1994: 103) je ključnega pomena, da se, ne glede na razlike med državami, za vsako zavarovano območje, veliko ali majhno, izdelata načrt upravljanja. Pri tem ni potrebno, da vsebuje načrt upravljanja vse postavke, ki so sicer določene kot vsebina načrta upravljanja.

Načrt upravljanja ZON-UPB2 v 53. členu zahteva le za narodni in regijski park, za krajinski park pa tega pogoja ni. Razlog naj bi bil v tem, da za nekatere krajinske parke leta ne bi bil smisel (Kremesec Jevšenak, 2006). Tak primer je npr. Krajinski park Drava. Za krajinske parke, kjer je območje zavarovanja reka, tak dokument, kot je načrt upravljanja, ki je programski akt, s katerim se določijo usmeritve, način izvajanja varstva, rabe in upravljanja zavarovanega območja ter podrobnejše usmeritve za varstvo naravnih vrednot na zavarovanem območju ob upoštevanju potreb razvoja lokalnega prebivalstva, ni smislen. Presega namreč potrebe oziroma zahteve varstva, ki jih ima tako območje (Kremesec Jevšenak, 2006). Strinjamo se, da so zahteve varstva območij, ki so bila ali še bodo zavarovana kot krajinski park, največkrat neprimerljive med seboj in so tudi potrebe varstva drugačne tako po obsegu kot po vsebini del, ki so potrebna, za zagotavljanje ugodnega stanja. Vendar smo še vedno mnenja, da mora kljub temu vsak krajinski park imeti načrt upravljanja, ki pa je lahko prilagojen potrebam varstva, ki ga zahteva tako območje. Glede na to, da se precej območij krajinskih parkov v Sloveniji prekriva z območji Natura 2000, je tak načrt upravljanja že zaradi tega dejstva obvezen. Namreč, kot piše v 12. členu Uredbe o posebnih varstvenih območjih (2004), je potrebno zaradi uresničevanja varstvenih ciljev območij Natura 2000 izvajati tudi prilagojeno rabo in upravljanje voda ter ukrepe varstva, kot jih predpisuje ZON-UPB2. Menimo, da ukrepom za doseganje varstvenih ciljev, ki jih ima neko območje Natura 2000, lahko zadostimo z učinkovitim načrtom upravljanja znotraj zavarovanih območij, s čimer zadostimo pogoju, ki ga ima program upravljanja območij Natura 2000 (3. odstavek, 12. člena Uredbe o posebnih varstvenih območjih, 2004). V istem členu omenjene uredbe, piše, da so za območja Natura 2000 poleg drugih potrebni tudi ukrepi upravljanja voda z navedbo načrta upravljanja voda, s katerim se ukrepi določijo podrobneje, ter z navedbo izvajalca načrta. Torej bi ta izvajalec lahko bil tudi upravljevec zavarovanega območja, kateremu ta načrt upravljanja voda pomeni hkrati tudi načrt upravljanja zavarovanega območja. Še en razlog več, da tako območje kot Krajinski park Drava potrebuje načrt upravljanja, je ta, da se z njim preprečijo razni posegi (največkrat nezakonitega) odvzema materiala - torej naravne dobrine, za katero pa tudi že sam ZON-UPB2 piše, da načrt upravljanja služi kot podlaga takšni rabi naravnih dobrin (ZON-UPB2, 2004: 61. člen).

Ne samo, da smo mnenja, da mora vsak krajinski park imeti načrt upravljanja, ampak se je skozi analizo nakazala tudi smiselna težnja, da se načrt upravljanja začne pripravljati že v začetnih fazah procesa ustanavljanja krajinskega parka in ne šele v zadnji fazi z vzpostavitvijo službe za upravljanje zavarovanih območij. Smiselno bi bilo, da se začne izdelovati takoj po evidentiranju in vrednotenju, ko se na podlagi slednjega izoblikuje namen, zakaj sploh varovati. Z dobro postavljenim namenom varovanja lahko istočasno, ko ustanavljamo neko območje zavarovanja, razmišljamo, kako bomo vse informacije, ki jih pridobivamo predvsem s sodelovanjem in dialogom z deležniki, vključili in porabili za dober načrt upravljanja.

Načrt upravljanja zavarovanega območja je programski akt, s katerim se določijo (ZON-UPB2: 60. člen):

- razvojne usmeritve,
- način izvajanja varstva, rabe in upravljanja zavarovanega območja ter
- podrobnejše usmeritve za varstvo naravnih vrednot na zavarovanem območju ob upoštevanju potreb razvoja lokalnega prebivalstva.

Po ZON-UPB2 načrt upravljanja sprejme organ, ki je sprejel akt o zavarovanju. Načrt upravljanja ZO, ki ga je ustanovila država, sprejme vlada z uredbo. Lokalne skupnosti na zavarovanem območju sodelujejo v takem primeru v postopku sprejemanja načrta upravljanja z mnenjem. Predlog načrta upravljanja zavarovanega območja pripravi upravljavalec na podlagi akta o zavarovanju in ob strokovni pomoči organizacije, pristojne za ohranjanje narave (ZRSVN).

Po 61. členu ZON-UPB2 ima načrt upravljanja zavarovanega območja naslednje nujne vsebine:

- celovita ocena stanja narave, posegov in dejavnosti ter ekonomske in socialne strukture prebivalstva,
- ocena stanja naravnih vrednot na zavarovanem območju,
- ocena stanja na vplivnem območju,
- določitev načinov uresničevanja nalog varstva na zavarovanem območju in ukrepov za izboljšanje in preprečevanje škodljivih vplivov na vplivnem območju,
- določitev podrobnejših razvojnih usmeritev in načini njihovega uresničevanja s prednostnim upoštevanjem tradicionalnih načinov rabe in opravljanja dejavnosti,
- smernice za povezovanje sektorskih načrtov gospodarjenja z naravnimi dobrinami, določitev varstvenih usmeritev za trajnostni razvoj dejavnosti,
- določitev načinov financiranja za zagotavljanje namenov varstva in razvoja,
- umestitev in konkretizacija varstvenih režimov v prostor,
- program izvajanja načrta upravljanja.

Za upravljanje krajinskih parkov je ključnega pomena načrt upravljanja, ki je podlaga za izvajanje varstvenih in razvojnih ukrepov. Razen Krajinskega parka Sečoveljske soline, ki ima načrt upravljanja že v pripravi (Vičar, 2006), le-tega drugi krajinski parki (ki sploh imajo upravljavca) še nimajo, kar negativno vpliva na učinkovitost in celovitost njihovega upravljanja in zmanjšuje preglednost nad upravljanjem krajinskega parka.

Načrt upravljanja imajo v svojem aktu o zavarovanju omenjenega le krajinski parki v preglednici 45. Pri tem lahko ugotavljamo, da se ponovno kaže velika razlika med tistim, kar je napisano v aktih, in dejanskim stanjem na terenu. Od 5 območij krajinskih parkov, ki imajo zapisano v svojem aktu o zavarovanju zahtevo po sprejemu načrta upravljanja, sta le 2 taka parka, ki sploh imata upravljavca - torej subjekt, ki mora po zakonu pripraviti načrt upravljanja. Od teh dveh pa je samo načrt upravljanja Krajinskega parka Sečoveljske soline na poti, da ga sprejme vlada.

Preglednica 45: Prikaz krajinskih parkov, ki imajo v svojem aktu o zavarovanju zapisan sprejem načrta upravljanja, ter povezava med načinom izvajanja javne službe za upravljanje zavarovanih območij, določene v aktu o zavarovanju, obstojem upravljavca krajinskega parka ter sprejemom načrta upravljanja.

Zap. št.	Ime krajinskega parka	Način izvajanja javne službe za upravljanje zavarovanega območja (določen v aktu o zavarovanju)	Upravljavec krajinskega parka	Sprejem načrta upravljanja
1	Krajinski park Goričko	javni zavod	Javni zavod Krajinski park Goričko	V IZDELAVI
2	Krajinski park Sečoveljske soline	koncesija	Soline, Pridelava soli, d.o.o.	PRED SPREJETJEM NA VLADI
3	Krajinski park Lahinja	možna ustanovitev javnega zavoda ali koncesijskega podjetja	nima upravljavca	Ni aktivnosti priprave načrta upravljanja
4	Krajinski park Strunjan	koncesija	nima upravljavca	Ni aktivnosti priprave načrta upravljanja
5	Krajinski park Kolpa	javni zavod	nima upravljavca	Ni aktivnosti priprave načrta upravljanja

4.7.2.2 Naravovarstveni nadzor

Ena od nalog upravljavca zavarovanega območja je tudi neposredni naravovarstveni nadzor, ki ga lahko izvaja na podlagi javnega pooblastila (ZON-UPB2, 2004: 133 člen). Naloge, ki se izvajajo na podlagi tega so:

- nadzor nad izvajanjem varstvenih režimov;
- ugotavljanje dejanskega stanja pri kršitvah prepovedi iz tega zakona in na njegovi podlagi sprejetih predpisov ter obveščanje pristojnih inšpekcijskih organov;
- opozarjanje oseb na varstvene režime zaradi preprečevanja kaznivih ravnanj.

Na zavarovanih območjih, ki jih je ustanovila država in nimajo svojega upravljavca, neposredni nadzor izvaja ministrstvo, pristojno za ohranjanje narave, ki tudi upravlja naravne vrednote, nepremičnine na zavarovanih območjih in stvari, ki jim služijo in so v lasti države, če upravljanje z njimi ni urejeno z drugimi predpisi (ZON-UPB2, 2004: 111. člen). Tako določa zakon, toda vprašanje, ki se nam ob tem postavlja, je, kdo dejansko na terenu izvaja ta nadzor.

V 156. členu ZON-UPB2 piše, da mora minister, pristojen za ohranjanje narave predpisati načine in pogoje za organizacijsko, vsebinsko ter teritorialno usklajeno izvajanje naravovarstvenega nadzora. Ker takšne uredbe o naravovarstvenem nadzoru še ni, ostajajo upravljavci zavarovanih območij brez ustreznega vzvoda za izvajanje tega neposrednega nadzora. Zato je za uspešno upravljanje zavarovanih območij nujno, da se čim prej vzpostavi tudi ta določba, ki je zahtevana v ZON-UPB2, in se začnejo naloge neposrednega nadzora čim prej izvajati. Nacionalni programu varstva narave ima zapisano vzpostavitev celovitega sistema naravovarstvenega nadzora do leta 2008 (tudi prostovoljnega) kot osnovno nalogo naravovarstvene nadzorne službe, ki bo potrebovala poseben program. Ob vzpostavitvi celovitega sistema naravovarstvenega nadzora se pričakuje tudi povečanje površin, pokritih z naravovarstvenim nadzorom, za 40 % (Resolucija o nacionalnem ..., 2006).

ZNKD (1981) naravovarstvene nadzorne službe niti ne omenja. Jo pa precej dobro opredeli njegov predhodnik, ZVN (1970), ki že takrat predvideva izdajo pravilnika o delovanju naravovarstvene nadzorne službe (ZVN, 1970: 3. člen), ki pa ni bil izdelan. Kljub temu sta v skladu s tem zakonom izdana akta o zavarovanju območij krajinskih parkov (Odlok o razglasitvi in zavarovanju naravnih območij in spomenikov narave na območju občine Ljutomer, 1976; Odlok o razglasitvi in zavarovanju naravnih območij in spomenikov narave v občini Ptuj, 1979), v sklopu katerih so bili zavarovani Krajinski park Ljutomerski ribniki in Jeruzalemske gorice, Krajinski park kopališča Banovci in Krajinski park vrtine in kopališča v Moravcih ter Krajinski park Šturmovec. Pri tem je bilo zapisano, da za nadzor izvajanja določil aktov skrbijo poleg inšpekcijskih služb tudi naravovarstveni nadzorniki. Več ni zapisano, zato tudi ne vemo, kateri naravovarstveni nadzorniki naj bi to bili.

4.7.3 Finančni viri za upravljanje nekega zavarovanega območja in razvoj lokalnega prebivalstva

Finančni viri za izvajanje zavarovanja oziroma za upravljanje nekega zavarovanega območja so ena od pglavitnih vsebin, ki morajo biti opredeljene že v aktu o zavarovanju nekega območja.

Zagotavljanje finančnih virov za varstvo narave je kot pomembna vsebina zapisano tudi v zakonu, ki ureja varstvo naravnih vrednot in ohranjanje biotske raznovrstnosti (ZON-UPB2), pa tudi v Nacionalnem programu varstva narave (Resolucija o nacionalnem ..., 2006) ter tudi v dokumentih, kot je najnovejši Akcijski načrt EU do leta 2010 in pozneje. Komisija EU v tem dokumentu kot prvega od štirih podpornih ukrepov k temu akcijskemu načrtu omenja prav zagotovitev ustreznega financiranja (Zaustavitev izgube biotske ..., 2006). Take vsebine se naprej vgrajujejo v različna področja politike na ravni EU, katerim so hierarhično višje ter s tem zavezujoče tudi ratificirane mednarodne konvencije, kot je npr. Konvencija o biološki raznovrstnosti, katere podpisnica je EU kot celota, znotraj nje pa tudi vse države EU.

Če se vrnemo nazaj na nivo države in ZON-UPB2, zakon prav za opravljanje dejavnosti varstva zavarovanih območij upravljavcu zagotavlja sredstva iz državnega proračuna, zraven pa predvideva tudi pridobivanje sredstev, ki jih upravljavec pridobi s prodajo raznih storitev ter dotacijami, donacijami in iz drugih virov (ZON-UPB2, 2004: 135. člen).

Z analizo aktov o zavarovanju smo ugotovili, da imajo le 4 krajinski parki v ustanovitvenih aktih (Krajinski park Sečoveljske soline, Krajinski park Strunjan, Krajinski park Goričko in Krajinski park Kolpa) predvidene vire pridobivanja finančnih sredstev za upravljanje parka, in sicer:

- iz državnega proračuna,
- iz proračuna lokalnih skupnosti v skladu z njihovimi programi oziroma sprejetim načrtom upravljanja parka,
- od vstopnine, dotacij in donacij,
- sredstva, pridobljena z upravljanjem nepremičnin,
- prihodki od prodaje blaga in storitev, ki jih opravlja,

- iz različnih mednarodnih programov pomoči,
- na podlagi sofinanciranja programov in projektov, ki so v skladu z namenom ustanovitve parka, iz sredstev lokalnih, državnih in mednarodnih skladov, ustanov oziroma drugih organizacij,
- iz drugih virov.

Del teh sredstev se lahko nameni za izvajanje razvojnih usmeritev parka v skladu z načrtom upravljanja parka.

V nalogi smo že nekajkrat nakazali na navezavo financiranja zavarovanih območij v povezavi z območji Natura 2000 in finančnimi vzvodi, ki so namenjeni izvajanju vseh ukrepov varstva in ohranjanja znotraj tega omrežja. Mnenja smo namreč, da se lahko finančni instrumenti, ki so v prvi vrsti namenjeni za območja Natura 2000, le-ti uporabijo tudi na območjih Natura 2000, ki so še dodatno zavarovana v okviru zavarovanih območij, torej ukrepa varstva naravnih vrednot. Sicer pa obstaja precej finančnih skladov EU, preko katerih lahko posredno dobimo tudi denar, s katerim ohranjamo ali varujemo posebne dele narave in biotsko pestrost nekega območja.

Glede na to da, se EU vse bolj zaveda pomena ohranjanja biotske pestrosti, se v že omenjenem »Akcijskem načrtu EU do leta 2010 in pozneje« poudarja tudi cilj povečati dejavnosti za učinkovito upravljanje tudi drugih zavarovanih območij, ki niso območja Natura 2000 in imajo poseben narodni, regijski ali lokalni pomen z vidika ohranjanja biotske raznovrstnosti.

4.7.4 Predvideni ukrepi za ohranjanja biotske raznovrstnosti v povezavi z zavarovanimi območji

NPVN (Resolucija o nacionalnem..., 2006) podaja naslednje ukrepe, s katerimi bi se morali doseči cilji ohranjanja visoke stopnje biotske raznovrstnosti, ki se nanašajo na zavarovana območja oz. na upravljavce teh območij:

- Zagotovitev upravljanja obstoječih zavarovanih območij se bo izvajalo preko uskladitve aktov o zavarovanju. Do leta 2008 je načrtovana uskladitev 2 aktov o zavarovanju za širša zavarovana območja in 20 ustanovitvenih aktov za ožja zavarovana območja z ZON-UPB2. S tem bo doseženo povečanje deleža zavarovanih območij, ki imajo upravljavca. Število usklajenih aktov do leta 2014 je predvideno za skupaj 5 širših zavarovanih območij in 50 ožjih zavarovanih območij. V zvezi s tem se nam postavlja vprašanje, kdaj bodo z ZON-UPB2 usklajeni preostali akti o zavarovanju krajinskih parkov. Prepričani smo, da bi morala biti prioriteta, da se ti vzpostavijo še pred letom 2008. Ravno uskladitev - novelacija aktov o zavarovanju - je namreč predpogoj, da se lahko začnejo taka območja upravljati in se tako zadosti namenu zavarovanja krajinskega parka. Ker gre za številne krajinske parke, ki so jih razglasile občine, bi morala država poiskati pravne in finančne vzvode, s katerimi bo omogočila občinam manj zapleteno pot te novelacije. Pri tem je zelo pomembno, da ministrstvo, pristojno za varstvo narave, poda smernice in poenotena pravila predvidenega procesa novelacije aktov o zavarovanju.
- Povečanje vlaganja v parkovno in drugo podobno infrastrukturo.

- Programsko in operativno povezovanje upravljavcev zavarovanih območij v smislu racionalizacije in operativne učinkovitosti.
- Postopna kadrovska krepitev vseh organizacijskih nosilcev sistema varstva narave s poudarkom na kadrovski krepitvi strokovnega dela Zavoda RS za varstvo narave.
- Najkasneje do leta 2008 naj bi se vzpostavila tudi centralna enota za zavarovana območja, ki naj bi doprinesla k zagotovitvi enotnega sistema upravljanja zavarovanih območij.
- Zavarovala naj bi se tista območja, pomembna za ohranjanje biotske raznovrstnosti, na katerih je treba zagotavljati številne in raznolike ukrepe, usmerjati ravnanja in nekatere dejavnosti (zlasti turizem in rekreacijo) ter spodbujati povezovanje s kulturnimi programi in varstvom kulturne dediščine. Prednostno naj bi se aktivnosti za zavarovanje odvijale na naslednjih območjih: Kočevsko, Notranjska, Kras, Kolpa Ljubljansko barje, Pohorje (Resolucija o nacionalnem ..., 2006). Med temi se je krajinski park Kolpa v avgustu 2006 (Uredba o krajinskem ..., 2006); že noveliral, že od leta 2005 so v teku priprave na zavarovanje krajinskega parka Ljubljansko barje. Na območju Krasa te priprave za zavarovanje potekajo precej počasneje, pri čemer še ni odločeno, ali se bo območje zavarovalo kot krajinski park ali kot regijski park. Ostala območja so predvidena kot regijski parki.
- Povečal naj bi se delež zavarovanih območij različnih kategorij za 5 % površine Slovenije oziroma za 10 % površine Slovenije do leta 2014. Strinjamo se, da so območja v Sloveniji, ki bi zaslužila upravljanje v sklopu zavarovanih območij, vendar smo tudi mnenja, da se morajo, kot že omenjeno, istočasno novelirati tudi akti o zavarovanju krajinskih parkov.
- Dogradil in izpopolnil naj bi se sistem izplačevanja odškodnin zaradi omejitve lastninske pravice na nepremičninah na zavarovanih območjih, kar bi omogočalo sprotno izplačevanje odškodnin.

4.8 UGOTOVITVE IZ ANALIZE STANJA KRAJINSKIH PARKOV

Ugotovitve iz analize aktov o zavarovanju, arhivskega gradiva, veljavne in bivše zakonodaje na področju varstva narave, javno dostopnih podatkov na uradnih spletnih straneh državnih institucij itd.

4.8.1 Strokovne podlage in namen zavarovanja

Iz podatkov za 36 krajinskih parkov, ki smo jih dobili v OE ZRSVN (Celje, Maribor, Nova Gorica, Novo mesto, Piran), ima 28 krajinskih parkov izdelane strokovne podlage, od katerih jih ima še 26 kartografsko gradivo. Torej *vsaj* 8 območij krajinskih parkov, 2 razglašena po ZNKD (1981), 4 po ZVN (1970) in 2 po ZVKsNz (1958) teh strokovnih podlag ni imelo nikoli izdelanih. Številka je verjetno večja kot 8, toda zaradi dejstva, da vseh informacij o strokovnih podlagah nismo uspeli pridobiti, lahko o tem le ugibamo.

Če smo natančni, strokovnih podlag tudi Robanov kot, zavarovan leta 1950 po ZVKsPz (1948), ni imel izdelanih; vendar, ker je dvakrat zavarovan in so bile izdelale strokovne podlage kasneje in uporabljene kot strokovna komponenta akta o zavarovanju Robanovega kota leta 1987, ki ga je zavarovala občina Mozirje, lahko zaključimo, da za ta krajinski park strokovne podlage vendarle obstajajo.

Z evidentiranjem in vrednotenjem območij v naravni pridemo do tega, da ugotovimo, koliko je na nekem območju vrednih delov in na podlagi tega lahko podamo namen zavarovanja. Če evidentiranja in vrednotenja za neko območje ni bilo, potem tudi strokovne osnove niso mogle nastati, saj naj naj bi le-te temeljile na izsledkih, ki jih prinese evidentiranje in vrednotenje. Zato smo sklepali, da če *vsaj* 8 krajinskih parkov nima izdelanih strokovnih podlag, *vsaj* 8 krajinskih parkov tudi nima izvedenega vrednotenja in potemtakem tudi nima podanega strokovnega namena, zakaj nekaj zavarovati. Toda odkrili smo, da imajo od teh 8 krajinskih parkov kar 4 krajinski parki podan namen v aktu o razglasitvi kljub temu, da strokovnih podlag za njihovo območje ni izdelanih.

Ker so strokovne podlage vendarle zelo pomemben strokovni argument, zakaj je neko območje zavarovano, predlagamo, da se v najkrajšem času izvede ponovno evidentiranje, popis in vrednotenje vseh območij krajinskih parkov in ne le tistih krajinskih parkov, za katere vemo, da tega koraka ni bilo izvedenega. Tako bi lahko pridobili v prvi vrsti strokovne podlage in posledično strokovno argumentiran razlog (če sploh obstaja), zakaj varovati nek razglašen krajinski park, ki danes teh strokovnih argumentov morda še nima (npr. Krajinski park Negova in Negovsko jezero, kjer je večji del tudi brez opredeljenega območja Natura 2000 in tudi EPO, podobno kot Krajinski park Jeruzalemsko - Ormoške gorice in Krajinski park Ljutomerski ribniki in Jeruzalemske gorice). Vemo namreč, da se je veliko krajinskih parkov razglasilo tudi zato, ker se je hotelo preprečiti brezglavo

pozidavo črnih gradenj (npr. Krajinski park Jeruzalemsko - Ormoške gorice) in drugih grobih posegov v prostor (Skoberne, 2006a).

4.8.2 Meje krajinskih parkov

Dobra kartografska priloga je pomembna, da izvemo za podatke o površini območja. Zato je zelo pomembno tudi, da se tako na karti, kot tudi opisno, podrobno podajo meje, z mejnimi parcelnimi številkami. Brez dobro in natančno določenih in z lastniki zemljišč usklajenih meja ne moremo doseči, da se bo upravljanje območja lahko uspešno izvajalo v celoti. Meje bi morale biti dobro opisane v vsakem aktu o zavarovanju krajinskega parka. Pri analizi aktov o zavarovanju pa smo odkrili, da kar 9 krajinskih parkov meje nima opisane. Tudi sicer pa je le 14 takih krajinskih parkov, ki ima mejo opisano z dokaj zadovoljivimi kazalci, to so katastrske občine in parcelne številke ter strani neba, imena potokov, cest.

Posledično, ker niso urejene meje, nastanejo tudi problemi pri izračunu velikosti območja. Ugotovili smo zelo zanimivo stvar: ravno tam, kjer meje v aktih o zavarovanju ni bilo podane, so velikosti območja glede na različne vire (Statistični urad RS, 2006, Interaktivni naravovarstveni atlas ..., 2006, EIONET, 2006) najmanj variirale. V nasprotju s tem pa je površina 14 krajinskih parkov, ki so imeli mejo opisano s kazalci, kot so katastrske občine in parcelne številke, strani neba, imena potokov, cest, glede na različne vire (Statistični urad RS, 2006, Interaktivni naravovarstveni atlas ..., 2006, EIONET, 2006) rahlo variirala pri nekaterih krajinskih parkih. Do največjega odstopanja je prišlo pri krajinskem parku Polhograjski dolomiti, ki je imel mejo v aktu o zavarovanju podano opisno s pomočjo naselij, vasi, cest, vodotokov in k.o. Pri tem je bilo razlike med najmanjšo in največjo vrednostjo za več kot 2300 ha. Tudi za krajinski park Logarska dolina, ki naj bi imela mejo opisano v elaboratu, predstavlja razlika med najmanjšo in največjo vrednostjo podane površine glede na tri omenjene vire več kot 1100 ha.

4.8.3 Velikost krajinskih parkov

Pri pregledu velikosti smo ugotovili, da se krajinski parki v Sloveniji močno razlikujejo med drugim tudi po velikosti. Tako najmanjši Štanjel meri med 16 in 29 ha. Prvi krajinski park, ki je večji od 100 ha, je Rakova kotlina pri Rakeku ali Rakov Škocjan. Med velike krajinske parke nad 2000 ha pa spada kar 10 krajinskih parkov: Krajinski park Boč - Donačka gora, Južni in zahodni obronki Nanosa, Krajinski park Drava, Krajinski park Kum, Logarska dolina, Južni obronki Trnovskega gozda (ki ga je zavarovala Občina Ajdovščina), Krajinski park Kolpa, Krajinski park Zgornja Idrija, Polhograjski Dolomiti in Krajinski park Goričko. Slednja dva parka po velikosti zelo izstopata, saj Polhograjski Dolomiti merijo med 11590 do 13938 ha, Krajinski park Goričko pa je sploh največji v Sloveniji, saj pokriva območje 46268 ha. Za območje Krajinski park Kopališče Banovci in Krajinski park Vrtine in kopališča v Moravcih podatek o velikosti zavarovanega območja sploh ne obstaja.

Za predlog bi na tem mestu navedli nasvet Lucasa (1992), ki pravi, da je zelo pomembno, da v bodoči zavarovani krajini (pri nas krajinski park) določimo meje, ki bodo smiselne, logične in predvsem razpoznavne v smislu narave, ljudi in upravljanja. Meje so pomembne pri vzdrževanju integritete zavarovane krajine, saj zagotavljajo, da ne pride do intenzivnega razvoja na območjih, kjer bi tak razvoj škodljivo vplival na naravno, kulturno kvaliteto krajine in na njen videz. Prav tako so meje pomembne tudi, da se lahko ljudje, tako domačini kot tudi obiskovalci, zavedajo le-teh zaradi različnih pravil, ki veljajo znotraj njih (Lucas, 1992). Brez dobro in predvsem natančno zabeleženih meja, tako na karti kot tudi opisno, v primernem merilu je delo upravljavca takega območja nemogoče opravljati. Glede na to, da pri nas večina krajinskih parkov nima upravljavca, bo ustanovitelj teh krajinskih parkov, če bo hotel spremeniti to dejstvo, moral v času novelacij aktov o zavarovanju natančno poskrbeti tudi za dober pisni in kartografski opis območij zavarovanja.

4.8.4 Finančna sredstva za ustanavljanje in upravljanje krajinskih parkov

Pri pregledu in analizi (4.4 - Smernice in domapa zakonodaja s področja varstva vrednih delov narave in ohranjanja biotske raznovrstnosti, v povezavi s financiranjem omenjenih področij narave) zakonodaje (ZON-UPB2), Strategije ohranjanja biotske raznovrstnosti v Sloveniji (2002) za obdobje 2002-2012, DRP (2006), NPVN (Resolucija o nacionalnem..., 2006), Programa razvoja podeželja (2006) (Program razvoja podeželja ..., 2006, Priloge k programu razvoja ..., 2006), Nacionalnega strateškega načrta razvoja podeželja 2007–2013 (2006) ter drugih virov (npr. Strategija Evropske unije o biotski raznovrstnosti (Communication of the ..., 1998)), smo ugotovili, da niso nikjer predvidena finančna sredstva kot zagonska sredstva za kadrovske pokritje »institucije v ustanavljanju«, katere naloga bi bila, da vodi celoten proces ustanavljanja nekega zavarovanega območja. Finančna sredstva in druge spodbude, če so, so namenjene za že razglašena zavarovana območja oziroma tista, ki so v pravnem postopku ustanavljanja, takrat ko je velik del procesa ustanavljanja že mimo.

Tisti krajinski parki, ki jih je država v zadnjih nekaj letih novelirala in jih iz prejšnjega občinskega zavarovanega območja spremenila v državno zavarovan krajinski park (npr. Krajinski park Sečoveljske soline, Krajinski park Strunjan, Krajinski park Kolpa) oziroma jih je na novo ustanovila (Krajinski park Goričko) ter jim določila upravljavca, ravno zaradi tega dejstva lahko delujejo. Vsi ostali krajinski parki (razen Logarske doline), ki so jih ustanovile občine oziroma država (Rakov Škocjan, Robanov kot), nimajo upravljavca in se na njihovem območju ne dogaja nič.

Z analizo omenjenih smernic, zakonodaje, strategij, programov itd. smo prišli do zaključkov, da glede na to, da se bo visok delež proračuna Slovenije v obdobju do leta 2008 namenjal za ohranjanje biotske raznovrstnosti in naravnih vrednot ter da bodo prioriteto financirani ukrepi in naloge, ki so povezani s pripravo in izvedbo upravljanja območij Natura 2000 (saj je to tudi prioriteta EU), je potrebno poiskati vzporednice med omenjenimi območji Natura 2000, EPO in krajinskimi parki, če bi želeli našim t.i. »parkom na papirju« zagotoviti osnovne pogoje za njihovo pravo upravljanje.

Tako smo s prekrivanjem slojev območij Natura 2000 in območij krajinskih parkov ter EPO in območij krajinskih parkov dobili zanimive rezultate. Ugotovili smo, da imamo tri krajinske parke (Krajinski park Ljutomerski ribniki in Jeruzalemske gorice, Krajinski park Negova in Negovsko jezero in Krajinski park Zajčja dobrava), ki nimajo znotraj svojega območja opredeljenega niti območja EPO niti območja Natura 2000. To se seveda za krajinski park, ki je opredeljen kot naravovarstvena kategorija, ne bi smelo zgoditi. Vendar, kot smo že omenili, so se nekateri krajinski parki ustanavljali brez strokovnih podlag in tudi bolj z namenom preprečiti grobe posege kot pa za to, da bi dejansko imeli sami po sebi neko posebno naravovarstveno vrednost. Pri pregledu obstoja strokovnih podlag smo dejansko odkrili, da Krajinski park Ljutomerski ribniki in Jeruzalemske gorice, Krajinski park Negova in Negovsko jezero nista imela izdelanih teh podlag. Za Krajinski park Zajčja dobrava pa tega podatka nismo uspeli pridobiti.

Od 37 krajinskih parkov, za katere imamo podatke o velikosti območja, kar 27 območij presega več kot 80-odstotno pokritost z EPO. Z vidika ohranjanja tistih vrst in habitatnih tipov, ki so pomembni za spoštovanje habitante in ptičje direktive v sklopu omrežja območij Natura 2000, so pomembni tisti krajinski parki, ki imajo znotraj svojih meja opredeljeno tudi območje Natura 2000. Takih je 34 krajinskih parkov. Od teh je kar 21 krajinskih parkov takih, ki ima več kot 80 % območja opredeljenega kot območje Natura 2000. Teh deležev ne smemo gledati preveč dobesedno, saj je lahko neko opredeljeno območje majhno po površini, pa vendar neprecenljive vrednosti z vidika varovanja narave in njenih delov. Bolj je pomembno, da znotraj območij krajinskih parkov sploh obstajajo območja Natura 2000 ali EPO. Zanimivo je, da Krajinski park Kamenščak – Hrastovec spada v celoti v EPO, po drugi strani pa nima opredeljenega območja Natura 2000. Iz tega bi lahko sklepali, da na njegovem območju ni habitatnih tipov vrst in vrst, ki jih opredeljujeta ptičja in habitatna direktiva. Po drugi strani pa so lahko na tem območju pomembni habitati ogroženih vrst Slovenije.

Finančna sredstva so inštrument za zagotavljanje uspešnega procesa ustanavljanja kot tudi upravljanja krajinskega parka. Ugotovili smo, da država Slovenija ne predvideva takšnih finančnih sredstev za zavarovana območja, ki bi bila namenjena izključno za osnivanje in nato nekaj letno delovanje »krajinskega parka v ustanavljanju«, preden se taka institucija ne bi preobrazila v dejanskega upravljavca območja. Če razmislimo drugače, se finančna sredstva vse bolj vežejo z namenom ohranjanja biotske raznovrstnosti; pri tem pa ni več pomembno, ali gre za zavarovana območja ali ne. Tako bi lahko rekli, da bo sam pomen krajinskih parkov v primerjavi z ostalimi območji, ki so tudi naravovarstveno zanimiva, postal tem bolj enakovreden; če se bodo območja Natura 2000 dejansko začela upravljati, ne bo več tako stroge razlike med npr. krajinskim parkom in nekim območjem, ki je biotsko zelo raznovrstno. Seveda to ne pomeni, da bo financiranje večje. Menimo, da bo potrebno razmišljati o tem, da se upravljavci zavarovanih območij počasi prelevijo v menedžerje, ki bodo na raznih razpisih, ne le na naravovarstvenih, pridobivali finančna sredstva, ki bodo tudi posredno pomagala, da se tako območje uspešno upravlja. Krajinski park so tudi ljudje, ki tam živijo, čeprav se to pogosto premalo poudarja. Zato pa je potrebno, da upravljavci krajinskega parka vse bolj posegajo tudi v razvojno komponento takega območja, saj lahko s svojo prisotnosjo na območju krajinskega parka tak razvoj pametno in trajnostno usmerjajo. Če pomagajo pri projektih pridobivanja finančnih sredstev za npr. obnovo starega zapuščenega zdravstvenega doma, to pomeni, da bodo

morda zadržali več ljudi na takem območju; ti bodo še naprej trajnostno obdelovali zemljo in posredno bo imelo tudi naravovarstvo od tega velike koristi. Na IUCN-konferenci z naslovom »Trajnostni viri financiranja za zavarovana območja v Sredozemlju« januarja 2006 v Sevili so ugotovili, da postaja tradicionalna vizija, da so zavarovana območja predvsem stvar države, njene pobude in financiranja, se počasi umika in postaja zastarela. Tako bodo morali ustanovitelji in upravljalci zavarovanih območij začeti razmišljati o večjem spektru finančnih mehanizmov. Potrebno bo pregledati in preučiti določila o subvencijah, okoljskih nadomestilih za škodo na objektih in o posebnih davkih. Razviti bo potrebno tržno odvisne mehanizme, kot so vstopnine, koncesije in plačila za rabo naravnih virov in, zelo pomembno, za plačilo »ekositemske storitveusluge«. Za vse našete korake bodo morali upravljalci zavarovanih območij pridobiti tudi nova znanja pri pripravi poslovnih načrtov, pri zbiranju denarja in pri vzpostavljanju stikov, partnerstev za vzajemno upravljanje z zainteresiranimi deležniki (Lopez in Jimenez, 2006).

4.8.5 Anomalije, nepravilnosti, neskladnosti z zakonom, ugotovljene s pomočjo analize aktov o zavarovanju in drugega gradiva

V naši analizi aktov o zavarovanju in drugega gradiva (gradivo na spletnih straneh pristojnih institucij za varstvo narave), smo ugotovili vrsto neskladnosti tako z veljavno zakonodajo s področja varstva narave kot tudi neskladnosti pri podajanju iste vrste informacij glede na različne javno dostopne vire.

Omenili smo že neskladnosti pri podajanju informacij o velikosti krajinskih parkov glede na tri vire: Statistični urad RS (2006), Interaktivni naravovarstveni atlas, ki ga je izdelala Agencija RS za okolje (Interaktivni naravovarstveni atlas ..., 2006), ter spletna stran Evropske okoljske agencije (EEA), kjer je baza podatkov (EIONET, 2006). V nadaljevanju pa podajamo tudi druge anomalije, ki smo jih odkrili pri raziskavi. Večina teh še dodatno nakazuje veliko potrebo po ponovnem pregledu aktov o zavarovanju teh zavarovanih območij.

- **Rakov Škocjan in Robanov kot**

Primer Rakovega Škocjana in Robanovega kota smo v nalogi večkrat omenjali. Oba krajinska parka sta bila razglašena pod okriljem ZVKsPz (1948). Oba je zavarovala takrat Ljudska Republika Slovenija. Kasneje pa sta bili obe območji še enkrat zavarovani. Robanov kot je leta 1987 zavarovala Občina Mozirje, Območje Rakovega Škocjana pa je leta 2002 zavarovala občina Cerknica v okviru Notranjskega regijskega parka. Ker občina ne more razveljaviti državnega odloka, sta oba krajinska parka dvojno zavarovana.

- **Spominski park Udin boršt**

Ta krajinski park sta leta 1985 razglasili občini Kraj in Tržič. Po tem, ko je se je v prvi seriji nastajanja novih občin od Kranja odcepila občina Naklo, se je ta krajinski park razdelil na tri občine. Ko smo pregledovali evidence, kjer sta bili za to območje zabeleženi dve letnici, smo sklepali, da se je leta 2002 noveliral po ZON (1999) celotni akt o zavarovanju tega območja. Vendar smo ugotovili iz analize tega akta (Odlok o razglasitvi..., 2002), da se je noveliral le tisti del krajinskega parka, ki spada v občino

Naklo. Za ostali del krajinskega parka, ki spada v občini Kranj in Tržič, pa še vedno velja stari akt o zavarovanju iz leta 1985. Pomislek, ki ga imamo v zvezi s tem, je, kako bi upravljavec (če bi seveda bil), lahko opravljal svojo nalogo varstva naravnih vrednot na takem območju, ki je delno zavarovano po enem odloku in delno po drugem, novejšem aktu o zavarovanju.

- Planinsko polje

Za Planinsko polje vse evidence (ARSO, MOP, EEA) vodijo, da je bilo razglašeno leta 1984. Pri analizi smo odkrili, da to ni tako in da je bilo območje prvič zavarovano že leta 1971, takrat s terminom *krajinski park*. Zato menimo, da bi bilo prav, da tako kot se podajajo za ostale krajinske park tudi prve letnice zavarovanja, se ta navede tudi pri Planinskem polju v evidencah kot prva letnica zavarovanja območja, čeprav je akt, na podlagi katerega je bilo območje prvič zavarovano, zamenjal nov, leta 1984 objavljeni odlok o razglasitvi.

- Gorska skupina Martuljek

Krajinski park Gorska skupina Martuljek, ki ga je leta 1949 zavarovala Ljudska Republika Slovenija na podlagi Zakona o varstvu kulturnih spomenikov in prirodnih znamenitosti iz leta 1948, država ne vodi v svojih evidencah kot krajinski park, čeprav akt o zavarovanju ni bil nikoli razveljavljen. Verjeten razlog za to je v tem, da je večji del tega območja pod okriljem zdajšnjega Triglavskega narodnega parka. Vendar pa pravno formalno park obstaja in je državnega pomena, saj ga je zavarovala država (Odločba o zavarovanju ... Martuljek, 1949).

- Okolja Spomenikov NOB

Krajinske parke Okolja spomenikov Ministrstvo za okolje in prostor (Narava ..., 2006) in Statistični urad Republike Slovenije (Statistični urad RS, 2006) ne vodita v seznamu širših zavarovanih območij, čeprav jih lahko najdemo na spletni strani Interaktivnega naravovarstvenega atlasa, Agencije RS za okolje (Interaktivni naravovarstveni atlas ..., 2006), kjer gre za štiri območja, poimenovana z enim imenom *Okolja spomenikov narodno osvobodilne vojske (NOV)*. Iz akta o zavarovanju je razvidno, da gre za kulturne spomenike: dva mlina, grob talcev in rudniški rov. Torej ne gre za krajinski park, kot ga pojmuje danes (Odlok o razglasitvi ... občine Ljutomer, 1976).

- Krajinski park Lahinja in kartografsko gradivo

Za 8 krajinskih parkov je bilo v njihovih aktih o razglasitvi napisano, da je meja prikazana na karti, ki je priloga akta o razglasitvi. Eden od teh naj bi bil tudi Krajinski park Lahinja. Vendar pa nam je bilo sporočeno iz OE ZRSVN Novo Mesto, da ta karta sploh obstaja. Strokovnih podlag za akt o razglasitvi Krajinskega parka Lahinja iz leta 1988 po trditvi ZRSVN (Zavod RS za varstvo ..., 2006a) tudi ni.

- Mašun in strokovne podlage za njegovo zavarovanje

Zanimivo je, da smo pri pregledu obstoja strokovnih podlag za krajinske parke, ki so nam ga posredovale OE ZRSVN (Zavod RS za varstvo ..., 2006a), odkrili, da so bile za Mašun (razglašen leta 1969 na podlagi ZVKsNz (1958)), strokovne podlage izdelane kljub temu, da le-teh zakon, na podlagi katerega se je razglasitev krajinskega parka izvedla, ni zahteval.

- Krajinski park Negova in Negovsko jezero in Mašun ter njuni razglasitvi za krajinska parka

Krajinska parka Negova in Negovsko jezero ter Mašun postavljamo pod velik vprašaj glede zakonske veljavnosti njunih aktov o ustanovitvi in posledično tudi zavarovanja njunega celotnega območja. Obe omenjeni območji sta bili v aktu o zavarovanju zavarovani kot »krajinski park«. Tako kljub dejstvu, da se je uradno šele z ZVN (1970) prvič pojavil termin »krajinski park«, le tega v aktu o zavarovanju srečamo kar tri leta prej. Občina Gornja Radgona je leta 1967 z Odlokom o zavarovanju Krajinskega parka Negova in Negovskega jezera (1967), katerega temeljni zakon je bil ZVKsNz iz leta 1958, ustanovila prvo z imenom »*krajinski park*« poimenovano ZO v Sloveniji. Glede na dejstvo, da termina »krajinski park« omenjeni zakon ni poznal, to območje pravno formalno pod tem imenom ne bi smelo obstajati. Še bolj zanimiv je Mašun, ki ga Odlok o naravovarstvenem spomeniškem redu v občini Ilirska Bistrica (1969) tudi omenja kot »krajinski park«. Govori o krajinskem parku II. reda, zraven pa še dodaja definicijo krajinskega parka: »*Krajinski parki so najmilejša oblika krajinskega varstva, ki v ničemer ne ovira gospodarskega razvoja, skuša ga le uskladiti z načeli krajinskega varstva in oblikovanja*« (Odlok o naravovarstvenem ..., 1969). Tudi ta akt je imel za osnovo zakon, ki je urejal področje narave iz leta 1958. V tem zakonu ni definicije krajinskega parka, zato le-ta posledično ne daje razlage, kaj pomeni krajinski park II. razreda.

4.8.6 Ostale ugotovitve analize aktov o zavarovanju

- V Sloveniji vodimo v letu 2006 evidenco o zavarovanih območjih, v kateri je 42 krajinskih parkov.
- Zakonodaja, ki predstavlja temelj zavarovanja vseh 42 krajinskih parkov, je naslednja:
 - Zakon o varstvu kulturnih spomenikov in prirodnih znamenitosti ali ZVKsPz (1948),
 - Zakon o varstvu kulturnih spomenikov in naravnih znamenitosti ali ZVKsNz (1958),
 - Zakon o varstvu narave ali ZVN (1970),
 - Zakon o naravni in kulturni dediščini ali ZNKD (1981),
 - Zakon o ohranjanju narave ali ZON (1999)
 - Zakon o ohranjanju narave (2004) ali ZON-UPB2
- Od 42 krajinskih parkov sta 2 zavarovana dvojno (državno in lokalno):
 - Rakov Škocjan oz. Rakova kotlina pri Rakeku, ki jo je zavarovala Ljudska republika Slovenija leta 1949 in Občina Cerknica v okviru Notranjskega regijskega parka leta 2002.
 - Robanov kot, ki ga je zavarovalo Ministrstvo za gozdarstvo in lesno industrijo LRS in Ministrstvo za znanost in kulturo LRS leta 1950 ter Občina Mozirje leta 1987.
- Krajinske parke lahko razdelimo po skupinah glede na letnico njihove prve razglasitve:
 - po ZVKsPz (1948) prvič zavarovana 2 krajinska parka,

- po ZVKsNz (1958) prvič zavarovani 3 krajinski parki,
 - po ZVN (1970) prvič zavarovanih 7 krajinskih parkov,
 - po ZNKD (1981) prvič zavarovanih 29 krajinskih parkov,
 - po ZON (1999) prvič zavarovan 1 krajinski park,
 - po ZON-UPB2 prvič novih zavarovanih krajinskih parkov še ni.
- Za območje Slovenije je za varstvo narave strokovno pristojnih 7 območnih enot ZRSVN:
 - OE Maribor: 16 krajinskih parkov,
 - OE Nova Gorica: 9 krajinskih parkov,
 - OE Celje: 7 krajinskih parkov,
 - OE Ljubljana: 4 krajinski parki,
 - OE Piran: 2 krajinska parka,
 - OE Novo mesto: 2 krajinska parka,
 - OE Kranj: 2 krajinska parka.

Veliko število danes vodenih območij kot »*krajinski parki*« je bilo šele kasneje poimenovano tako, ko se je delal pregled aktov o zavarovanju. Tako ima od 42 uradnih krajinskih parkov le 33 parkov ime »*krajinski park*« že v aktu o zavarovanju, ostala območja pa so bila razglašena bodisi kot:

- naravna/prirodna znamenitost (6 krajinskih parkov),
- kulturni in zgodovinski spomenik oz. spominski park (2 krajinska parka),
- območje naravnih znamenitosti in kulturnih spomenikov (1 krajinski park),
- območje kulturnih in zgodovinskih spomenikov ter naravnih znamenitosti (1 krajinski park).

Državnih krajinskih parkov je 7 in pokrivajo površino 54808 ha; 35 je (Robanov kot štejemo kot državni krajinski park) lokalnih krajinskih parkov, ki pokrivajo površino 47798 ha. Za dve območji, Krajinski park Vrtine in kopališča v Moravcih in Krajinski park Kopališče Banovci, podatka o površinah teh območij ni. Zanimivo je to, da državni krajinski park Goričko zavzema 46268 ha, kar je skoraj toliko kot vseh 35 lokalno razglašeni krajinskih parkov.

5 PERSPEKTIVE KRAJINSKIH PARKOV V SLOVENIJI

5.1 PERSPEKTIVE IN PROCES USTANAVLJANJA IN UPRAVLJANJA KRAJINSKIH PARKOV

Odgovor na perspektive ustanavljanja in upravljanja krajinskih parkov dobimo, ko dobimo odgovor na vprašanje, zakaj ustanavljamo krajinski park. Za tak odgovor moramo imeti dobro oblikovano varstveno namembnost nekega območja, ki jo dobimo s poglobljenim in sistematičnim vrednotenjem naravovarstvenih vsebin nekega območja. Za to moramo imeti dobro oblikovane kriterije, ki nam dajo odgovore, kaj je tisto, kar je vredno in kako bomo to ohranjali ali varovali. Če nam pri izbiri režima varstva najbolj ustreza ukrep, ki ga ponuja zavarovanje z ustanovitvijo krajinskega parka, potem smo dobili željen odgovor.

5.1.1 Pogoji za uspešen proces ustanavljanja krajinskih parkov

S problemsko usmerjeno analizo aktov o razglasitvi območij, ki so osnova krajinskih parkov v Sloveniji, in z analizo arhivskega gradiva, veljavne in bivše zakonodaje na področju varstva narave, javno dostopnih podatkov na uradnih spletnih straneh državnih institucij, ki pokrivajo varstvo narave, smo lahko razmišljali o tem, katerim pogojem mora biti zadoščeno, da je proces ustanavljanja krajinskih parkov uspešen.

Ugotovili smo, da je uspešen proces ustanavljanja krajinskih parkov odvisen od velikega števila parametrov, ki si med seboj sledijo, se prepletajo in vplivajo eden na drugega ter so vsi enako pomembni in nujno potrebni, da lahko krajinski park zaživi in služi namenu svoje ustanovitve. Pogoji, katerim mora biti zadoščeno, da je lahko nek proces ustanavljanja krajinskega parka uspešno izveden in da se tudi tak krajinski park naprej dobro in uspešno upravlja, so naslednji:

- dobre strokovne podlage (bazične raziskave, kartiranje habitatnih tipov, socio-ekonomske, demografske, regionalne in druge aplikativne analize);
- usmerjena in sistematično postavljena državna strateška podpora ustanavljanju parkov, ki bi zagotavljala pridobivanje finančnih sredstev za nujne korake procesa ustanavljanja parka v njegovi ranjši fazi;
- dobro oblikovan zakonski okvir, ki narekuje možnosti ustanovitve institucije, t.i. »krajinskega parka v ustanavljanju«;
- usposobljen in zadosten strokovni kader različnih profilov, ki bi začel z delom, v t.i. »krajinskem parku v ustanavljanju« in kasneje nadaljeval svoje delo v novo ustanovljenem zavodu, ki bi upravljal krajinski park. S tem se ne bi izgubljale informacije in stik s terenom. Pri procesu ustanavljanja je namreč bistven odnos, ki ga bodoči upravljavci ustvarijo z različnimi deležniki. Pri takem delu, kjer je opravka z ljudmi, je pomembna neka kontinuiteta v odnosih. Zaradi pristnega in daljšega dobrega odnosa z lokalnim prebivalstvom je tudi upravljanje zavarovanega območja lažje in bolj učinkovito. Lokalno prebivalstvo namreč začne zaupati omenjenim

strokovnjakom, jih sprejme in tako se ustvari bolj pristen, manj formalen stik med njimi in sodelovanje je tako bolj plodno;

- močno vključevanje lokalnih skupnosti in ostalih deležnikov v začetne faze procesa ustanavljanja in njihovo spodbujanje pri podajanju predlogov v zvezi s krajinskim parkom, s čimer že deležniki sami odkrijejo razvojne možnosti in pozitivne strani takega zavarovanega območja. Poleg tega pa takšna dvosmerna komunikacija služi tudi bodočemu upravljavcu, da ugotovi, kje deležniki vidijo težave;
- vključevanje lokalne mladine v informiranje v zvezi z ustanavljanjem (v šolah in vrtcih) in v iskanje njim primernih zaposlitev v navezavi z ustanavljanjem zavarovanih območij (študentsko delo med počitnicami), ki mora v prvi vrsti poskrbeti za aktivno vključevanje prihodnjih generacij, od katerih bo odvisno ohranjanje zavarovanih območij (Benefits Beyond Boundaries ..., 2005);
- dobra medinstitucionalna in medsektorska povezanost predvsem ključnih akterjev, ki imajo velik vpliv na prostor v območjih načrtovanih krajinskih parkov in pokrivajo različne vsebinske teme (varstvo narave, kmetijstvo in gozdarstvo, transport, turizem, kulturna dediščina, vodarstvo, rudarstvo, razvoj podeželja, lokalno skupnost in regionalni razvoj, prostorski razvoj, itd.).

Za že ustanovljene krajinske parke v Sloveniji, kjer je bil proces ustanavljanja izpeljan večinoma pomanjkljivo, brez dobrih začetnih strokovnih podlag, brez sodelovanja lokalnih ljudi, brez oblikovane medinstitucionalne in medsektorske povezanosti, brez dobro določenih virov financiranja itd., je potrebno tudi zadostiti pogojem takih parkov, da bodo lahko živel. Ti pogoji so:

- uskladitev vseh aktov o zavarovanju z ZON-UPB2 v čim krajšem času in ne le 5 načrtovanih za širša zavarovana območja do leta 2014;
- novelacija strokovnih podlag za že obstoječe krajinske parke. To pomeni temeljito prepoznavanje, evidentiranje, ter vrednotenje naravovarstvene vsebine na območjih krajinskih parkov;
- izdelava strokovnih podlag za krajinske parke, ki teh podlag sploh niso imeli izdelanih;
- usmerjena in sistematično postavljena državna strateška podpora za ustanovitev in delovanje javnih zavodov, namenjenih za upravljanje krajinskih parkov, ki bi zagotavljala pridobivanje finančnih sredstev za naloge, ki jih mora upravljavec krajinskega parka opravljati;
- zagotavljanje finančnih in človeških virov za promocijo, izobraževalne programe, terensko opremo, infrastrukturo, nadomestila, spodbude, odkupe;
- povezanost prostorskega planiranja in načrtovanja ter drugih strateških razvojnih dokumentov s cilji zavarovanih območij;
- izdelava načrtov upravljanja za vse krajinske parke;
- poenoten sistem naravovarstvenega nadzorstva z dobrim zakonsko določenim temeljem, ki bo v celoti pokrival področje naravovarstvenega nadzorstva;
- učinkovit nadzor inšpekcijskih služb, ki so še vedno premalo učinkovite;
- ustrezna in zadostna komunikacija z lokalnimi skupnostmi in prebivalci v zavarovanem območju. Z ljudmi je potrebno komunicirati in pri njih iskati mnenja o reševanju težav, ki jih vidijo ali imajo v zavarovanem območju.

5.1.2 Proces ustanavljanja krajinskega parka in oblikovanje institucije v ustanavljanju

Ustanavljanje krajinskih parkov kot tudi kateregakoli drugega širšega ali ožjega zavarovanega območja mora vsebovati neke stalne vsebinske parametre, ki so bistveni za njegovo uspešno razglasitev in nadaljnje delovanje. Predvsem je pomembno, da se sam proces ustanavljanja normira in da se določijo koraki, ki jih bodo upoštevali ustanovitelji (država ali občine), ki imajo po ZON-UPB2 pravico, da izpeljejo postopek ustanavljanja zavarovanega območja. Le-ta naj bi, kot smo že večkrat nakazali v našem delu, predstavljal le eno od faz procesa ustanavljanja. Natančna določitev korakov procesa ustanavljanja zavarovanega območja, kot ga predlagamo v našem delu, je pomembna tudi za strokovnjake, ki bodo neposredno na terenu sledili predpisanim korakom in vzpostavljali stik z lokalnim prebivalstvom in ostalimi deležniki. Verjamemo namreč, da lahko le na tak način dosežemo namen varstva in zagotovimo učinkovito upravljanje takega območja narave.

5.1.3 Ravni varstva narave

Za vsako od teh treh ravni varstva narave lahko izpeljemo 4 korake, ki so potrebni, da zadostimo njihovim potrebam po varstvu. Eden za drugim si sledijo evidentiranje, vrednotenje, določanje pravnega statusa in izbira primernega ukrepa varstva (glej preglednico 12). Evidentiranju in vrednotenju smo namenili tudi prvi in skupen korak v predlaganem procesu ustanavljanja zavarovanih območij (korak 1: Evidentiranje in vrednotenje vsebin različnih ravni varstva narave bodočega krajinskega parka, slika 18).

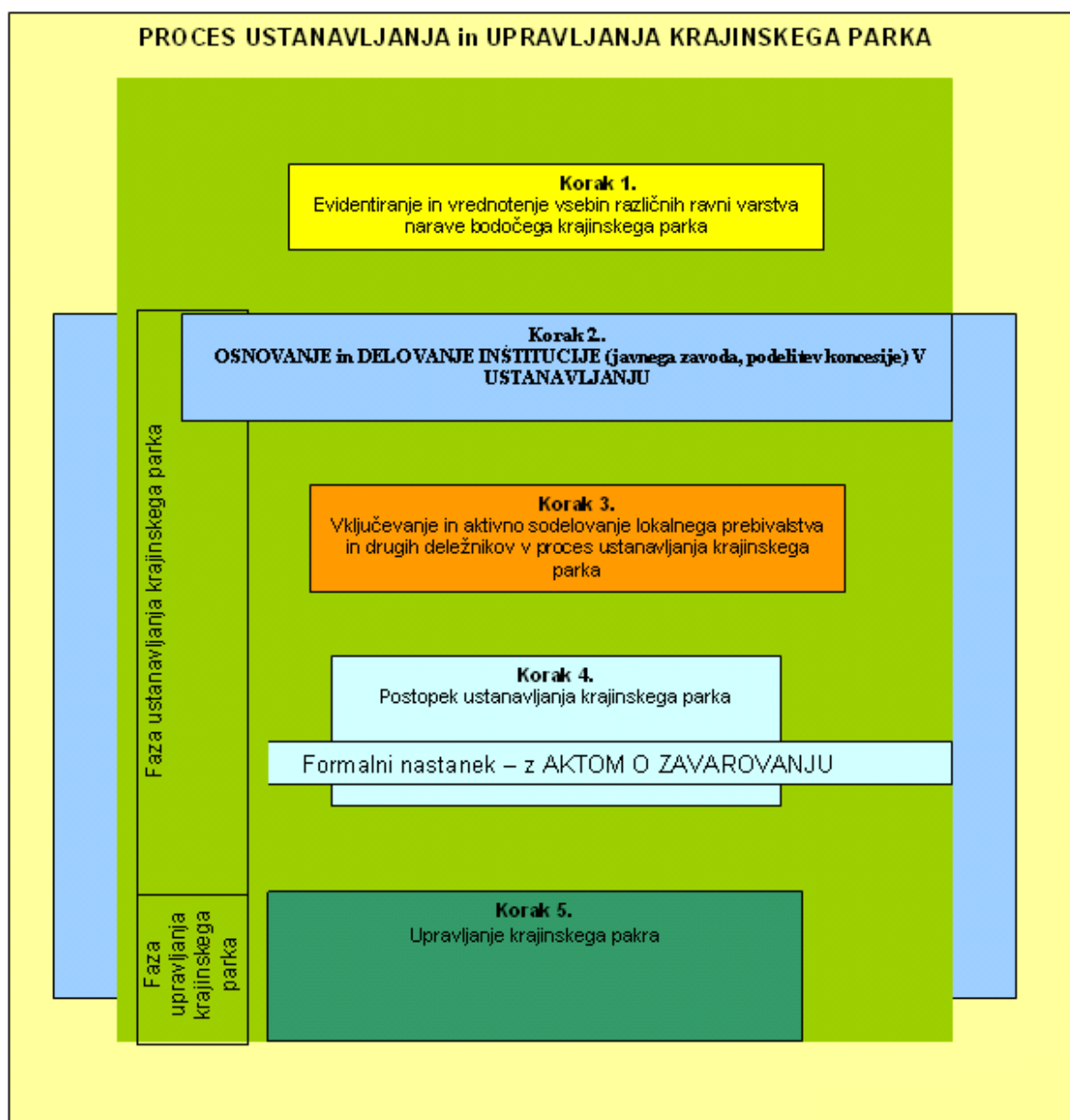
Cilj vrednotenja je, da postavi namen varstva oziroma t.i. varstveno namembnost (Skoberne in Peterlin, 1991). Če nimamo dobro opredeljenega cilja vrednotenja, ne bomo dobili dobro opredeljenega namena ohranjanja. Brez konkretnih in trdnih argumentov, zakaj je nekaj vredno varovanja, brez jasno zastavljenega namena varovanja oz. ohranjanja, so možnosti za podelitev pravnega statusa in zatem pravnega ukrepa varstva manjše, težje je tudi pridobiti podporo lokalnega prebivalstva in deležnikov tako pri ustanavljanju nekega zavarovanega območja kot tudi pri kasnejšem upravljanju. Težje delo ima tudi upravljavalec zavarovanega območja, saj se težje odloča za postavitev primarne/-ih varstven(e)/-ih namembnosti (za posamezno cono, znotraj zavarovanega območja), kateri/-m podreja vse ukrepe varstvenega režima znotraj posamezne cone.

5.1.4 Predlagani proces ustanavljanja krajinskih parkov

»Proces ustanavljanja« ves čas v nalogi strogo ločujemo od »postopka ustanavljanja«. Tako naj bi proces ustanavljanja pomenil širši pojem, ki bi poleg zakonske podlage in ureditve, ki jo povzema postopek ustanavljanja vključeval tudi neke nove korake, ki so prav tako bistvenega pomena in so časovno postavljeni pred ali za postopkom ustanavljanja.

Tako naj bi celoten proces ustanavljanja krajinskega parka vključeval naslednje bistvene korake:

1. evidentiranje in vrednotenje vsebin različnih ravni varstva narave bodočih krajinskih parkov;
2. osnovanje in delovanje institucije v ustanavljanju za zagotovitev uspešnega procesa ustanavljanja;
3. vključevanje lokalnega prebivalstva in drugih deležnikov v proces ustanavljanja krajinskega parka;
4. postopek ustanavljanja krajinskega parka;
5. upravljanje krajinskega parka.

Slika 18: Model predlaganih korakov procesa ustanavljanja in upravljanja krajinskih parkov.

Sliko 18, ki prikazuje omenjene korake procesa ustanavljanja, v nadaljevanju podrobno predstavljamo po posameznik korakih. Ti koraki povzemajo bistvene ugotovitve, do katerih smo prišli pri analizi aktov o zavarovanju in drugega arhivskega gradiva. Omenjeni koraki predstavljajo predlog procesa ustanavljanja in tudi kasnejšega upravljanja krajinskega parka.

5.1.5 KORAK 1: Evidentiranje in vrednotenje vsebin različnih ravni varstva narave bodočega krajinskega parka

Evidentiranje in vrednotenje sta prva dva koraka vsebine prikazanih ravni varstva narave, ki smo jo prikazali v preglednici 12. V predlaganem procesu ustanavljanja krajinskih parkov pa ju podajamo kot en korak. S pomočjo analize (ki smo jo izvedli za potrebe našega magistrskega dela), smo pokazali, da sta ta dva koraka pomembna za dobro izdelavo strokovnih podlag, ki so osnova za komunikacijo z deležniki (korak 3 iz slike 18) in za kasnejši zakonsko določen postopek ustanavljanja krajinskega parka (korak 4 iz slike 18) ter nenazadnje tudi za upravljanje krajinskega parka (korak 5 iz slike 18).

Strokovni predlogi, ki se izdelajo po vrednotenju posameznih ravni varstva narave na nekem območju, so tisti strokovni dokument, ki poda namen zavarovanja nekega območja, predlaga opredelitev statusa posebnim območjem narave in tudi poda predlog o razvrstitvi naravnih vrednot na naravne vrednote državnega in naravne vrednote lokalnega pomena ter predlaga primeren ukrep varstva naravnih vrednot lokalnega in državnega pomena oz. varstva sestavin biotske raznovrstnosti.

Strokovne podlage morajo torej vsebovati natančen opis vrednega dela narave, opredeljen namen ohranjanja nekega območja, predlagan režim varstva, razvojne usmeritve, meje in velikosti območja, navedbe lastnikov in tudi že ponavadi predlagano ime zavarovanega območja. Vsebovati pa mora tudi podrobno kartografsko gradivo.

Evidentiranje, vrednotenje, monitoring ter izdelava strokovnih podlag so ena izmed osnovnih nalog strokovne organizacije za varstvo narave, pri nas ZRSVN.

Ta korak procesa ustanavljanja smo namerno izpustili iz območja, ki naj bi ga pokrivala predlagana institucija v ustanavljanju, saj gre pri koraku 1 – Evidentiranje in vrednotenje – vendarle za osnovne naloge javne službe, ki jih ZRSVN opravlja kot del predpisanih nalog, zaradi katerih je bil ustanovljen. Zato tudi korak evidentiranja in vrednotenja ne bi smel finančno obremenjevati »krajinskega parka v ustanavljanju«.

5.1.6 KORAK 2: Osnovanje in delovanje institucije v ustanavljanju za zagotovitev uspešnega procesa ustanavljanja in kasnejšega upravljanja ustanovljenega krajinskega parka

Usmerjena in sistematično postavljena državna strateška podpora ustanavljanju parkov, ki bi zagotavljala pridobivanje finančnih sredstev za nujne korake procesa ustanavljanja v

njegovi ranjši fazi, naj bi dala temelje za dobro oblikovan zakonski okvir, znotraj katerega bi bila predpisana ustanovitev institucije, torej tudi »krajinskega parka v ustanavljanju«.

Osnovni namen take institucije v ustanavljanju naj bi bil, da zagotavlja finančna sredstva za nujne korake, ki so potrebni za uspešno upravljanje krajinskega parka in nudi kadrovske številčno in strokovno močno podporo vsem ukrepom, ki smo jih predlagali v korakih 3 - 5 na sliki 18: vključevanje in aktivno sodelovanje lokalnega prebivalstva in drugih deležnikov v proces ustanavljanja krajinskega parka (korak 3 na sliki 18), postopek ustanavljanja krajinskega parka (korak 4 na sliki 18) in upravljanje krajinskega parka (korak 5 na sliki 18).

Preko izvedene analize smo ugotovili tudi, da bi se izdelava načrta upravljanja, ki ga ZON-UPB2 predvideva kot nalogo upravljavca zavarovanih območij, morala izvajati hkrati s koraki procesa ustanavljanja zavarovanih območij, saj bi se na tak način izognili podvajanju nekaterih nujnih korakov, ki jih sicer tako proces ustanavljanja in načrt upravljanja potrebuje za uspešno izvedbo.

Glede na to, da korak 2 na sliki 18 – »*Osnovanje in delovanje institucije v ustanavljanju*«- vsebinsko pokriva tako »*Vključevanje lokalnega prebivalstva in drugih deležnikov v proces ustanavljanja krajinskega parka*« (korak 3 na sliki 18), »*Postopek ustanavljanja krajinskega parka*« (korak 4 na sliki 18) ter »*Upravljanje krajinskega parka*«, je temu primerna tudi dolžina njegove življenjske dobe. Iz izkušenj pri ustanavljanju Krajinskega parka Goričko, bi lahko rekli, da je minimalna doba vsaj 2 leti, in mora vsebinsko zavzemati še vse korake do trenutka, ko začne veljati zakonski akt o ustanovitvi javnega zavoda ali o podelitvi koncesije za upravljanje krajinskih parkov.

5.1.6.1 Financiranje procesa ustanavljanja za zagotavljanje učinkovitega upravljanja krajinskih parkov

Finančna sredstva, ki so inštrument za zagotavljanje uspešnega procesa ustanavljanja nekega krajinskega parka, niso nikjer predvidena za zagonska sredstva in kadrovske pokritje »institucije v ustanavljanju«, katere naloga bi bila, da vodi celoten proces ustanavljanja nekega zavarovanega območja. Finančna sredstva in druge spodbude so namenjena za že razglašena zavarovana območja oziroma tista, ki so v pravnem postopku ustanavljanja, takrat ko je velik del procesa ustanavljanja že mimo. Finančni vzvodi so vezani na taka območja, ki imajo že opredeljen pravni status. Če pa želimo izpeljati novo zavarovanje, kjer takšnega pravnega statusa območje še nima postavljenega, zakonodaja ne daje pravnega temelja za pridobitev finančne pomoči. Rezultat tega je, da se zato korak, ki je sicer eden najpomembnejših, to je pridobivanje zaupanja in sodelovanja z lokalnim prebivalstvom, preprosto izpusti. Posledica tega je odklonilno mnenje lokalnega prebivalstva in deležnikov o novoustanovljenem zavarovanem območju. To lahko močno oteži delo upravljavca. Le-ta mora zaradi nezaupanja tamkajšnjih ljudi do ustanovitelja (države, občine) zaradi načina izvedbe procesa ustanavljanja (brez ustrezne udeležbe lokalnega prebivalstva) popravljati to napako in izvajati korake, ki bi se morali izvajati v zgodnejšem delu procesa ustanavljanja in ne v njegovem zadnjem koraku. Če bi bila na voljo finančna sredstva na začetku procesa ustanavljanja, ki bi omogočala interdisciplinarni skupini strokovnjakov sodelovanje z lokalnimi deležniki in bi vizijo o

upravljanju parka oblikovali v medsebojnih usklajevanjih, do takih problemov ne bi prihajalo ali pa bi bili veliko lažje rešljivi.

Na primeru ustanavljanja Krajinskega parka Goričko smo ugotovili, da so bile zagotovljene možnosti, da so se lahko izvedle faze procesa ustanavljanja, ki jih niti ZON-UPB2 ne predpisuje, sodobni trendi in mednarodna priporočila IUCN pa jih že nekaj let močno priporočajo (Parks for Life (IUCN Commission on ..., 1994), Durban Acton Plan (Benefits Beyond Boundaries ..., 2005), itd.). Pri tem mislimo predvsem na sodelovanje javnosti na samem začetku procesa ustanavljanja krajinskega parka, komunikacijo z deležniki itd. Na primeru ustanavljanja Krajinskega parka Goričko je bilo to mogoče, ker so bila pridobljena finančna sredstva od EU s prijavo projekta ustanavljanja krajinskega parka in tudi v manjši meri iz državnega proračuna Republike Slovenije. Ta sredstva so bila zadostna vsaj za korake do ustanovitve krajinskega parka s sprejetjem akta o zavarovanju. Problem, ki se je pokazal in je značilen za vse projektne naloge, ki se financirajo na omenjeni način, je ta, da projektna skupina, ki je v daljšem času navezala stik z domačini, pridobila njihovo zaupanje, razpade takoj ob zaključku projekta. To se zgodi ponavadi, še preden pride do ustanovitve javnega zavoda. Ko se nato le-ta ustanovi, nastopijo drugi ljudje, ki jih lokalno prebivalstvo ne pozna in jim ne zaupa (Vičar, 2006). Zato lahko celoten proces ustanavljanja na koncu doživi neuspeh in koraki, četudi kot posamezno uspešni, so na koncu zaman. Upravljavec krajinskega parka ima brez sodelovanja lastnikov zemljišč in drugih deležnikov veliko težje pogoje pri doseganju namena ustanovitve.

5.1.7 KORAK 3: Vključevanje in aktivno sodelovanje lokalnega prebivalstva in drugih deležnikov v procesu ustanavljanja krajinskega parka

Korak 3 predlagamo kot prvega izmed treh korakov, ki spadajo v organizacijsko in vsebinsko okrilje institucije *krajinskega parka v ustanavljanju*.

Krajinski park lahko resnično zaživi le, če je sprejet s strani lokalnih deležnikov. Seveda pa je zelo pomembno tudi partnerstvo z deležniki na regionalnih in državnih nivojih. Predvsem sodelovanje med različnimi resorji, ki vsebinsko pokrivajo varstvo narave, kmetijstvo, gozdarstvo, promet, turizem, prostorski razvoj, razvoj podeželja, lokalno samoupravo, človeške vire, so ključni za doseganje namena zavarovanega območja.

Pomemben trenutek za učinkovito komunikacijo in dialog je čas do ustanovitve krajinskega parka, ko je objavljen akt o zavarovanju. Ta faza in koraki znotraj nje so ključni in potrebujejo posebno pozornost. Zakonodaja večji del teh korakov, ki bi se morali izvajati pred sprejetjem akta o zavarovanju prelaga na obdobje po njegovem sprejetju. Lucas (1992) opozarja, da moramo vzeti v zakup, da so zakonska določila, ki obravnavajo sodelovanje z lokalno skupnostjo (javne predstavitve), predvsem le minimalni del sodelovanja, ki pa ga moramo nujno nadgraditi z vrsto drugih aktivnosti. To so številne delavnice in seminarji na temo ohranjanja narave, delavnice, namenjene izobraževanju lokalnega prebivalstva (tečaji jezikov, računalniški tečaji, tečaji tradicionalnih znanj –

obrti, stavbarstva, običajev, priprave hrane), tematske delavnice, mladinski tabori, novinarske konference, priprava promocijskega materiala itd.

Lucas (1992) poudarja, da mora zaradi spoznanja pomembne vloge posvetovanja kot bistvenega dela pridobivanja javne podpore in splošnega sprejemanja ideje o zavarovanju proces ustanavljanja potekati počasi in ves čas zraven spodbujati lokalno pobudo. Če ta postane sama po sebi dovolj močna, potem se lahko premostijo tudi nesoglasja v procesu ustanavljanja nekega zavarovanega območja.

Krajinski park kot kategorija V – Zavarovana krajina/marina - je območje, kjer ima dimenzija človeka pri načrtovanju ustanovitve parka veliko večjo težo kot pri kateri drugi kategoriji zavarovanih območij. Obstajala naj bi vsestranska javna angažiranost in dialog o predlogih za ustanovitev takega območja, o njegovih kvalitetah, o mejah itd. Posebno pomembno je, da se že prav na začetku načrtovanja procesa ustanavljanja vključi lokalni interes kot del procesa ugotavljanja primernih območij za ustanovitev zavarovane krajine/obale. Tako je pomembna komunikacija s predstavniki občin, s predsedniki krajevnih skupnosti, z osebnostmi, ki jih lokalni ljudje cenijo in jim zaupajo (duhovniki, lokalni zdravniki itd.), s skupino ljudi, ki živi od rabe naravnih virov (kmetje, gozdarji, ribiči), z gospodarsko interesno skupino (lastniki hotelov, trgovin, prevozniki) in drugimi pomembnimi interesnimi skupinami (npr. naravovarstvena društva, pobude, društva žena in deklet podeželja itd.) ter s posamezniki, ki imajo znanje in izkušnje obravnavanega območja (npr. zgodovinarji, umetniki, znanstveniki) (Phillips, 2002).

Deležniki pa, kot smo omenili, niso samo iz vrst lokalnega prebivalstva, pač pa tudi širše z regijskega in državnega nivoja. Tudi te je potrebno upoštevati. Tako so pomembne predvsem regionalne razvojne agencije, Zavod RS za varstvo narave in njegove območje enote, Kmetijsko gozdarski zavod z območnimi enotami, predstavniki različnih resorjev, ki pokrivajo vsebinske teme, ki zadevajo območja planiranega zavarovanja itd. Zelo pomembno je, da se poskuša v dialog vključiti različne interesne skupine, predvsem pa je pomembno, da se vključi tudi mladino in otroke. Splošna ugotovitev V. Svetovnega kongresa o parkih v Durbanu leta 2003 je bila, da so lokalni prebivalci, mladina, vse premalo vključeni tako pri postopkih ustanavljanja kot kasnejšega upravljanja zavarovanega območja (*Benefits Beyond Boundaries ...*, 2005). Tudi večina krajinskih parkov v Sloveniji je bila ustanovljena brez kakršnegakoli sodelovanja lokalnega prebivalstva ali deležnikov. Ker imamo precej teh parkov tudi brez dejanskega upravljanja, lokalno prebivalstvo največkrat sploh ne ve, da živi na zavarovanem območju.

Vsaka ekspertna skupina, ki bi vodila proces ustanavljanja nekega zavarovanega območja, mora znati ljudem predstaviti, zakaj je neko območje vredno varovanja in kaj bodo ti pridobili z ustanovljenim krajinskim parkom. Ljudem, lastnikom zemljišč je potrebno nuditi določene ugodnosti in usluge, s katerimi se gradi zaupanje ter močnejši in trden partnerski odnos, ki je potreben za kasnejše upravljanje krajinskega parka. Lucas (1992) ugotavlja, da se takšne ugodnosti lahko odražajo od zagotovila, da bo ohranjeno vabljivo, privlačno življenjsko in delovno okolje, do zagotovila, da se bo ohranjal umirjen in trajnostno naravnan način življenja (kar priznavajo kot vrednoto tudi že na podeželju), ter zelo pomembno, da se bodo ohranile storitve (trgovine, zdravniška oskrba), ki jim je grozilo, da se bodo ukinile zaradi izseljevanja ljudi s podeželja. Koristi pa imajo domačini tudi od

turizma in rekreacije, ki za seboj potegne razne gospodarske priložnosti. V nekaterih primerih pa so na voljo za kmete tudi neposredne in zaradi lokacije znotraj parka tudi višje finančne spodbude za specifično rabo (program SKOP).

Ne le da zavarovanje samo po sebi lahko prinese koristi lokalnemu prebivalstvu, kot je bilo zgoraj naštet, lahko tudi uprava parka s svojim lastnim znanjem pripomore k razvojnim spodbudam, ki lahko olajšajo življenje tamkajšnjih ljudi.

5.1.8 KORAK 4: Postopek ustanavljanja krajinskega parka

Postopek ustanavljanja je zakonsko predpisan in ga izpelje bodoči ustanovitelj zavarovanega območja. Zato je na tem mestu pomembna funkcija »institucije v ustanavljanju« v komunikaciji in sodelovanju s sicer že predvideno javno strokovno institucijo za varstvo narave (ZRSVN) ter ustanoviteljem. Tako naj bi ustanovitelju omenjena *institucija v ustanavljanju* skupaj z organizacijo, ki je pristojna za varstvo narave (ZRSVN), pripravila vsa strokovna izhodišča in z deležniki čim bolj usklajeno strokovno podlago, ki bi pomenila, da se na javni razgrnitvi le še uradno in javno predstavi akt o zavarovanju, ki bi imel že prej usklajeno vsebino z željami in potrebami tam živečih ljudi in potrebami, ki jih narekuje varstvo narave.

ZON (1999) je prvi podal izhodišča in korake postopka razglašanja nekega zavarovanega območja. Ključni koraki postopka ustanavljanja krajinskega parka, ki jih ZON –UPB2 (2004) navezuje na krajinski park in na njegovo ustanavljanje, so naslednji:

1. javna predstavitev;
2. zavarovanje območja in zakonska določitev ukrepa varstva z aktom o zavarovanju (formalna ustanovitev krajinskega parka, ki jo izpelje lokalna ali državna oblast);
3. izpolnitev zakonske obveze ustanovitelja krajinskega parka z določitvijo upravljavca in njegove usposobitve za delovanje v okviru novonastalega krajinskega parka (ustanovitev javnega zavoda z aktom, s katerim se uredi tudi statusno pravna in organizacijska vprašanja v zvezi z njegovim delovanjem).

5.1.8.1 Javna predstavitev

V ZON-UPB2 v 58. členu piše, da mora ustanovitelj (to je država ali občina) seznaniti javnost z osnutkom akta o zavarovanju, s katerim se ustanavlja širše zavarovano območje, na javni predstavitvi. Ta se opravi z javno obravnavo in z javno predstavitvijo *razlogov* za zavarovanje, *osnutka akta o zavarovanju* in *kartografske dokumentacije* v lokalnih skupnostih, v katerih so predvidena zavarovana območja. Javna predstavitev mora trajati najmanj 60 dni.

Iz gradiva, na podlagi katerega se ustanovitelj odloči za sprejem akta o zavarovanju, morajo biti tako razvidni:

- potek javne obravnave,
- dane pripombe na javni obravnavi in med javno predstavitvijo ter
- strokovna stališča do danih pripomb.

Na tem mestu imamo upravičen pomislek, zakaj se ne bi ob vsaki spremembi vsebine, ki je sestavina akta o ustanovitvi, o tem, če že ne posvetovalo, vsaj obvestilo na javni predstavitvi. V nasprotnem primeru se po nepotrebnem ustvarjajo konflikti, ki potem otežujejo upravljanje takega območja. Sploh imamo pomislek, zakaj zakon predvideva vključevanje javnosti šele v izvedbenem koraku procesa ustanavljanja, v t.i. postopku ustanovitve. Ta pomislek je toliko bolj upravičen ob dejstvu, da mednarodne smernice, priporočila, trendi že vrsto let poudarjajo pomen čim večjega in zgodnejšega vključevanja lokalnega prebivalstva in deležnikov v proces ustanavljanja zavarovanega območja.

5.1.8.2 Zavarovanje območja in zakonska določitev pravnega ukrepa varstva z aktom o zavarovanju

V tem delu koraka 4 se moramo držati predpisanih določil ZON-UPB2. Pri tem se seveda smiselno nekatere naloge in vsebine, ki jih sicer ZON-UPB2 časovno zahteva v času upravljanja krajinskega parka, z našim predlaganim procesom ustanavljanja prenesejo v ranjše korake. To so predvsem določitev načrta upravljanja in javne službe za upravljanje krajinskega parka. Slednja je bila kadrovsko in vsebinsko oblikovana že kot institucija v ustanavljanju, ki se z aktom o zavarovanju le še preoblikuje v javno službo in se samo še formalno določi javni zavod oz. podeli koncesija. Slednje smo zaradi rahlega časovnega zamika predvideli kot zadnji korak zakonskega postopka ustanavljanja – usposobitev za delovanje.

5.1.9 KORAK 5: Upravljanje krajinskega parka

Upravljanje je nujen korak za zagotavljanje učinkovitega izpolnjevanja namena, zaradi katerega je bilo zavarovano območje sploh ustanovljeno. Naše mnenje je, da mora upravljanje potekati na podlagi načrta upravljanja, čeprav ZON-UPB2 tega ne zahteva v vseh primerih. Upravljanje temelji na analizi problemov, deležnikov, razvojnih možnosti, vzpostavljanju partnerstev, ustreznega financiranja in spodbud za vključevanje poslovnega sektorja in civilne družbe v naravovarstvene dejavnosti. Za učinkovitost upravljanja pa je nujna tudi institucionalna okrepitev varstva narave na regionalni in lokalni ravni ter razmejitev vlog varstva narave vsaj med kmetijsko, okoljsko, prostorsko in regionalno politiko ter temu ustrezno medsektorsko sodelovanje (Hlad in Erker, 2004).

Upravljanje zavarovanega območja je po ZON-UPB2 opravljanje nalog varstva naravnih vrednot in nalog, ki so potrebne za izpolnitev namena, zaradi katerega je bilo območje zavarovano. Te naloge morajo biti določene v aktu o zavarovanju. V skladu z aktom o zavarovanju se lahko krajinski park upravlja preko *javnega zavoda*, ki ga ustanovi ustanovitelj (država ali lokalna oblast), ali pa se podeli *koncesija za upravljanje*. Koncesija se lahko podeli fizični ali pravni osebi na podlagi določb o podeljevanju koncesij iz zakona, ki ureja gospodarske javne službe.

Če bi sledili korakom, ki jih predlagamo v procesu ustanavljanja krajinskega parka, bi usposobljeni in strokovni kader različnih profilov, ki bi začel z delom v t.i. »krajinskem parku v ustanavljanju«, nadaljeval z delom v novoustanovljenem javnem zavodu ali

podjetju, ki je dobilo koncesijo za upravljanje krajinskega parka. S tem se ne bi izgubljale informacije in stik s terenom. Strokovni kader bi ostal isti. Na tak način bi se ohranil odnos in komunikacija z različnimi deležniki. Upravljavalec bi bil seznanjen z vsemi težavami, ki jih vidijo deležniki, in bi lahko samo nadaljeval že prej začete naloge reševanja teh problemov.

6 RAZPRAVA IN SKLEPI

6.1 PREVERJANJE POSTAVLJENIH HIPOTEZ IN NJIHOVO POTRJEVAJE ALI ZAVRNITEV

V okviru dela smo postavili 6 hipotez, ki smo jim s pomočjo analize aktov o zavarovanju, arhivskega gradiva, pretekle in veljavne zakonodaje s področja varstva narave in drugih naravovarstvenih tujih in domačih virov iskali pripadajoče odgovore, s katerimi naj bi postavljene hipoteze sprejeli ali pa jih zavrnili. Vse hipoteze se ena z drugo tesno povezujejo in prepletajo in tako bi lahko v vsaki razpravi, ki bo sledila posamezni hipotezi, zajeli vsebino vseh ostalih. Zaradi boljše preglednosti bomo vendarle ločevali omenjene vsebine med seboj, čeprav se bodo kakšne trditve oziroma teme, predvsem pa predlagani koraki procesa ustanavljanja krajinskih parkov, ki smo jih postavili v tem magistrskem delu, pojavljali znotraj več razprav za posamezne hipoteze.

6.1.1 Hipoteza št. 1: Proces ustanavljanja krajinskega parka je nejasno opredeljen

Preden začnemo z razpravo vsebinskega dela, ki se navezuje na omenjeno hipotezo, želimo jasno pokazati vsebinsko razliko med besedo »proces« in besedo »postopek« ustanavljanja krajinskega parka. *Proces* zajema več korakov ustanavljanja nekega zavarovanega območja, med katerimi je eden izmed teh tudi postopek ustanavljanja. *Postopek* ustanavljanja tako določa le zakonsko predpisane naloge, ki smo jih podrobno opisali v poglavju »5.1.8 – KORAK 4: Postopek ustanavljanja krajinskega parka«, ter jih bomo ponovno predstavili v sklopu te hipoteze pod istoimenskim vsebinskim razdelkom »Korak 4: Postopek ustanavljanja krajinskega parka«.

Z analizo zakonodaje s področja varstva narave (ZVKsPz (1948), ZVKsNz (1958), ZVN (1970) in ZNKD (1981) in ZON (1999) ter ZON-UBP2) smo ugotovili, da le-ta ni imela predpisanih korakov procesa ustanavljanja. Prav tako smo ugotovili, da vseh korakov tudi ZON-UPB2 ne predpisuje in ne zagotavlja. Čeprav lahko nekaj korakov procesa ustanavljanja iz omenjenega veljavnega zakona vendarle razberemo in povežemo v celoto.

Posledica nepredpisanih korakov procesa ustanavljanja, še posebno pred ZON (1999), je bila, da je vsak ustanovitelj po svoje vodil ta proces, ki pa bi mu danes lahko rekli bolj osiromašen postopek ustanavljanja. Pri podajanju predloga procesa ustanavljanja krajinskih parkov, opredeljenega v naši nalogi, smo ga opredelili le za enega od korakov procesa ustanavljanja krajinskih parkov.

V poglavju »5.1.4 – Predlagani proces ustanavljanja krajinskih parkov« smo podali 5 korakov ustanavljanja in upravljanja krajinskih parkov, razdeljenih na fazo ustanavljanja in fazo upravljanja krajinskega parka (slika 18).

6.1.1.1 Korak 1: Evidentiranje in vrednotenje ter izdelava strokovnih podlag za naravovarstvene vsebine – osnova za pripravo akta o razglasitvi krajinskega parka

Glede na podani »*Korak 1: Evidentiranje in vrednotenje vsebin različnih ravni varstva narave bodočih krajinskih parkov*« smo pri analizi aktov o zavarovanju in drugega arhivskega gradiva ugotovili, da obstaja vsaj 28 strokovnih podlag in 26 kartografskih gradiv za 28 krajinskih parkov (5 OE ZRSVN Celje, Maribor, Nova Gorica, Novo mesto in Piran). Iz tega lahko povzamemo, da se je za 28 krajinskih parkov izvedlo tudi evidentiranje in vrednotenje, ki naj bi bilo osnova za nastanek strokovnih podlag. Za dve OE ZRSVN, Ljubljana in Kranj (skupaj za 6 krajinskih parkov), nismo pridobili potrebnih informacij za analizo podatkov o obstoju strokovnih podlag, kar pa ne pomeni, da ti podatki niso bilo izdelani.

Kljub navedenemu lahko trdimo, da vsaj 8 območij krajinskih parkov, ki so bili v večini skoraj vsi (razen dveh), razglašeni pred veljavnostjo ZNKD (1981), teh strokovnih podlag ni nikoli imelo izdelanih, torej pri njih ni bilo izvedenega koraka 1: *Evidentiranje in vrednotenje vsebin različnih ravni varstva narave*. Razen Krajinskega parka Lahinja (razglašenega leta 1988) in Krajinskega parka Jeruzalemsko – Ormoške gorice (razglašenega leta 1992), je bilo ostalih 6 krajinskih parkov razglašanih pred ZNKD (1981). Ta je namreč imel v 71. členu zapisano, da so naloge strokovne organizacije, *da ugotavljajo, popisujejo in raziskujejo ter dokumentirajo in vrednotijo naravno in kulturno dediščino, ugotavljajo in predlagajo, katere dele naravne in kulturne dediščine je treba razglasiti za spomenik ali znamenitost ter izdelujejo analitično osnovo, potrebno za razglasitev* (strokovno podlago). Tako bi lahko povzeli, da je ZNKD (1981), ki je bil osnova največjemu številu (kar 29) razglasitev krajinskih parkov v Sloveniji, že zahteval naloge, ki jih predpisuje omenjeni korak 1. Tudi ZVN (1970) je v 7. členu bolj površno, pa vendarle, tudi imel zapisano, da je izhodišče za izvajanje varstva narave naravovarstveno vrednotenje in da se to opravi po enotni metodologiji, ki naj bi jo določil takratni republiški sekretar za urbanizem. Iz tega bi lahko sklepali, da je tudi ZVN (1970) prav tako določal omenjeni korak 1 procesa ustanavljanja zavarovanega območja. Od prej omenjenih 6 krajinskih parkov, razglašanih pred letom 1981 brez izdelanih strokovnih podlag, so bili 4 krajinski parki razglašeni po ZVN (1970), kjer se omenjeni 7.člen ZVN (1970) ni upošteval. Leta 1976 ustanovljeni Krajinski park Kopališče Banovci, Krajinski park Ljutomerski ribniki in Jeruzalemske gorice in Krajinski park Vrtine in kopališča v Moravcih ter leta 1979 ustanovljeni Krajinski park Šturmovec, so bili omenjeni 4 krajinski parki, ki niso imeli izdelanih sicer zahtevanih strokovnih podlag.

Preostala 2 krajinska parka, Topla (razglašen leta 1966) in Krajinski park Negova in Negovsko jezero (razglašen leta 1967), sta bila razglašena po ZVKsNz (1958). Ta zakon člena, ki bi nalagal strokovni organizaciji kakršnokoli vrednotenje in izdelavo strokovnih podlag, v svoji vsebini ni imel zapisanega. Isto velja tudi za ZVKsPz (1948). Edini zakon, ki neizpodbitno določa evidentiranje in vrednotenje, ne sicer kot korak procesa ustanavljanja, pač pa le kot nalogo strokovne organizacije za varstvo narave, je ZON-UPB2 (ZON-UPB2: 117. člen).

Povzamemo lahko, da »*Koraka 1: Evidentiranje in vrednotenje vsebin različnih ravni varstva narave bodočih krajinskih parkov*« le ZVKsPz (1948) in ZVKsNz (1958) nista

imela zahtevanega v svoji vsebini. ZVN (1970), ZNKD (1981) ter ZON-UPB2 pa so ti dve nalogi bolj ali manj natančno opredelili znotraj svoje vsebine. Zato ta korak kot vsebina omenjenim zadnjim trem zakonom s področja varstva narave ni tuj. Čeprav ga nobeden od teh omenjenih zakonov ne omenja kot del procesa ustanavljanja, lahko potrdimo, da so imeli krajinski parki, ki so se razglasili po ZVN (1970), ZNKD (1981) ter ZON (1999) in ZON-UPB2 v večini (razen prej omenjenih 6 izjem) izveden korak 1.

6.1.1.2 Korak 2: Osnovanje in delovanje institucije v ustanavljanju za zagotovitev uspešnega procesa ustanavljanja

Tega koraka ne predpisuje in določa noben zakon s področja varstva narave v Sloveniji. Zato bi bila potrebna usmerjena in sistematično postavljena državna strateška podpora ustanavljanju parkov, ki bi zagotavljala pridobivanje finančnih sredstev za nujne korake procesa ustanavljanja v njegovi začetni fazi. Ta podpora naj bi dala temelje za dobro oblikovan zakonski okvir, znotraj katerega bi bila predpisana ustanovitev institucije, torej tudi »krajinskega parka v ustanavljanju«. Vsebinsko smo ta korak podrobno obravnavali v poglavju »5.1.6 – KORAK 2: Osnovanje in delovanje institucije v ustanavljanju za zagotovitev uspešnega procesa ustanavljanja in kasnejšega upravljanja ustanovljenega krajinskega parka.« Sicer pa smo še prej v poglavju »4.4 – Smernice in domača zakonodaja s področja varstva vrednih delov narave in ohranjanja biotske raznovrstnosti, v povezavi s financiranjem omenjenih področij narave« pokazali, da današnja zakonska osnova ter tudi strategija in programi, ki urejajo področje varstva narave, ne dajejo možnosti za osnovanje take institucije, ki bi finančno in kadrovsko zagotavljala uspešen proces ustanavljanja zavarovanega območja.

Osnovni namen take »institucije v ustanavljanju« naj bi bil izvedba nujnih korakov in znotraj njih opredeljenih nalog, ki so potrebni za uspešno ustanavljanje krajinskega parka, kar bi lahko izvedla s kadrovsko številčno in strokovno močno podporo. Takšna *institucija v ustanavljanju*, ki smo ji v naši nalogi dodelili drugi korak predlaganega procesa ustanavljanja krajinskih parkov, naj bi hkrati tudi vsebinsko vodila ali vsaj koordinirala in bila prisotna pri vseh treh nadaljnjih predlaganih korakih 3 - 5 na sliki 18 (»Vključevanje lokalnega prebivalstva in drugih deležnikov v proces ustanavljanja krajinskega parka« (korak 3, na sliki 18), »Postopek ustanavljanja krajinskega parka« (korak 4, na sliki 18) ter »Upravljanje krajinskega parka« (korak 5, na sliki 18)). Tako naj bi bila temu primerna tudi dolžina njegove »življenjske dobe«, ki naj bi trajala vsaj 2 leti (po zgledu Krajinskega parka Goričko) in bi morala vsebinsko zavzemati vse korake do trenutka, ko začne veljati zakonski akt o ustanovitvi javnega zavoda ali o podelitvi koncesije za upravljanje krajinskih parkov, s katerim se taka institucija preoblikuje v upravljavca krajinskega parka.

Iz zapisanega lahko povzamemo, da »Koraka 2: Osnovanje in delovanje institucije v ustanavljanju za zagotovitev uspešnega procesa ustanavljanja« slovenska zakonodaja ne predvideva in ne predpisuje. Zato niti ne nudi finančnih okvirjev, ki bi omogočali ta korak procesa ustanavljanja.

6.1.1.3 Korak 3: Vključevanje lokalnega prebivalstva in drugih deležnikov v proces ustanavljanja krajinskega parka

Ta vsebinski del je tako širok in večplasten, da ga poleg »Hipoteze št. 1 – Proces ustanavljanja krajinskih parkov je nejasno opredeljen« zajemajo ali se ga vsaj dotikajo še vse ostale postavljene hipoteze. Odločili smo se, da ga bomo bolj podrobno obravnavali v »Hipotezi št. 5: Ustanavljanje parkov je potekalo pogosto brez sodelovanja lokalnega prebivalstva ali pa se ga je v proces ustanavljanja neustrezno in prepozno vključevalo«.

Na tem mestu naj le omenimo, da nobena zakonodaja s področja varstva narave ni predvidevala vključevanja lokalnega prebivalstva ali drugih deležnikov v proces ustanavljanja zavarovanega območja. Tako lahko zapišemo trditev, da »Korak 3 : Vključevanje lokalnega prebivalstva in drugih deležnikov v proces ustanavljanja krajinskega parka« ni bil in ni vsebinsko določen v nobeni od verzij zakonodaje, ki je urejala (ZVKsPz (1948), ZVKsNz (1958), ZVN (1970), ZNKD (1981) in ZON (1999)) ali danes ureja področje varstva narave (ZON-UPB2 (2004)).

V prihodnosti bi zato morala zakonodaja s področja varstva narave v svoji vsebini opredeliti ta korak ter zanj predvideti tudi finančne mehanizme, saj je to po našem mnenju eden pomembnejših predpogojev, da se upravljanje nekega zavarovanega območja dejansko uspešno izvaja v sodelovanju in medsebojni komunikaciji deležnikov ter upravljavca območja.

6.1.1.4 Korak 4: Postopek ustanavljanja krajinskega parka

Ta korak smo že omenjali v uvodu, ko smo razlagali razliko med »procesom« in »postopkom« ustanavljanja zavarovanega območja. *Postopek*, kot že rečeno, določa le zakonsko predpisane postopkovne naloge:

- javna predstavitev (ZON-UPB2 2004: 58. in 58.a člen);
- zavarovanje območja in zakonska določitev pravnega ukrepa varstva z aktom o zavarovanju (formalna ustanovitev krajinskega parka, ki jo izpelje lokalna ali državna oblast);
- izpolnitev zakonske obveze ustanovitelja krajinskega parka z določitvijo upravljavca in njegove usposobitve za delovanje v okviru novonastalega krajinskega parka (ustanovitev javnega zavoda z aktom, s katerim se uredi tudi statusno pravna, organizacijska in finančna vprašanja v zvezi z njegovim delovanjem).

To je korak, ki ga ZON-UPB2 poleg koraka 1, ki zajema *evidentiranje in vrednotenje* ter koraka 5, ki zajema *upravljanje krajinskega parka*, vsebinsko obravnava v svojih posameznih členih. V primerjavi z zakoni, ki so pred ZON (1999) oz. ZON-UPB2 (2004) urejali varstvo narave, je vsebina tega koraka danes precej bogatejša oziroma je vsaj predpisana, kar pa ne bi mogli trditi za ostale zakone, ki so urejali varstvo narave v Sloveniji pred njo. Takrat je bil kot vsebina teh zakonov omenjen le *akt o razglasitvi* kot orodje za zavarovanje posebnih delov narave, v ZNKD (1981) pa tudi možnost ustanovitve t.i. *organizacije združenega dela*, ki bi upravljala tako območje. Sicer pa noben zakon pred ZON (1999) s področja varstva narave ni zahteval javne predstavitve. V 22. členu ZNKD (1981) je zapisano, da *lahko z aktom, s katerim se razglasi del naravne in kulturne dediščine za »naravno znamenitost ali spomenik«, ustanovitelj prenese ta razglašeni del v*

upravljanje usposobljenemu društvu ... in tudi ustanovi »organizacijo združenega dela« za varstvo tega spomenika ali znamenitosti in določi v skladu s tem zakonom njene naloge ter vsebino in način njenega sodelovanja z obstoječo strokovno organizacijo s področja varstva narave. Kar nas je presenetilo, je bilo dejstvo, da o upravljavcu krajinskega parka ZVN (1970) ne pove ničesar. To se nam zdi čudno, saj omenja tako za narodni park in naravni rezervat, da oba *upravlja organ, ki ga določi akt o zavarovanju* (16. člen); krajinski park pa, tako se zdi, namerno izpušča iz tega konteksta.

Tudi kar zadeva omembo akta o razglasitvi v zakonih, ki so urejali varstvo narave v Sloveniji, je potrebno poudariti, da obstajajo precejšnje razlike v zahtevah, kaj naj bi takšen akt sploh obsegal. Medtem ko najstarejša dva zakona s področja varstva narave (ZVKsPz (1948) in ZVKsNz (1958) o tem sploh ne pišeta, pa se pojavljajo tudi razlike v parametrih, ki naj bi jih akt o razglasitvi vseboval glede na ZVN (1970), ZNKD (1981) ter ZON-UPB2 (2004).

Preglednica 46: Prikaz razlik v parametrih, ki naj bi jih akt o razglasitvi oziroma akt o zavarovanju vseboval, glede na različne zakone varstva narave, ki ta akt definirajo v svoji vsebini.

	po ZVN (1970) ...	po ZNKD (1981) ...	po ZON-UPB2 (2004) ...
VSEBINA AKTA O ZAVAROVANJU NAJ BI VSEBOVALA ...	Z aktom o zavarovanju pokrajinskih območij ter naravnih in hortikulturnih spomenikov se določijo (ZVN, 1970: 11. člen) • ime zavarovanega območja, • meje zavarovanega območja, • organ upravljanja (se za krajinski park sploh ne omenja (ZVN, 1970: 16. člen), • način izkoriščanja in nadzorstva, • omejitve in prepovedi na območju, • viri sredstev za financiranje varstva (finančna sredstva večinoma sploh omenjena niso, kaj šele, da bi bil napisan vir črpanja).	Akt o razglasitvi (ZNKD 1981: 19. člen) obsega • natančno oznako spomenika ali znamenitosti, • navedbo imetnika naravne in kulturne dediščine oz. imetnika pravice upravljanja, • lastnosti, ki utemeljujejo razglasitev, • režime varstva, • posamezne omejitve in prepovedi • ter razvojne usmeritve glede spomenika ali znamenitosti in glede njegove neposredne okolice • z aktom lahko ustanovitelj ustanovi organizacijo (upravljavca) za varstvo tega spomenika ali znamenitosti (22. člen) in določi naloge, vsebino in način njenega sodelovanja s strokovno institucijo.	Akt o zavarovanju, (ZON-UPB2, 2004: 49. in 53. člen) mora vsebovati naslednje parametre: • naravno vrednoto z obsegom in sestavinami, • namen zavarovanja, • pravila ravnanja oziroma varstveni režim in razvojne usmeritve, • določitev načina upravljanja nalog, potrebnih za zagotovitev namena zavarovanja, • meje zavarovanega območja na preglednem topografskem načrtu v merilu 1: 25000 oziroma v drugem ustreznem merilu, ki omogoča določitev meje na parcelo natančno, • vrsto zavarovanega območja (npr. krajinski park, regijski park, narodni park, naravni rezervati, strogi naravni rezervat, naravni spomenik), • določitev načina izvajanja javne službe za upravljanje zavarovanega območja, • morebitno obveznost sprejema načrta upravljanja (ta je obvezen pri narodnem in regijskem parku), • finančne vire za izvajanje zavarovanja in razvoj lokalnega prebivalstva, • v 8 odstavku 53. člena ZON-UPB2, je navedeno tudi, da se lahko določi tudi vplivno območje, ki je zunaj zavarovanega območja in se predpišejo varstvene usmeritve za tako rabo območja, ki ne ogroža zavarovanega območja.

Iz prikazane preglednice 46 lahko vidimo, da se je od ZVN (1970) preko ZNKD (1981) do končno ZON-UPB2 (2004) postopoma gradil nabor obveznih parametrov, ki naj bi določali vsebino aktov o zavarovanju. Glede na to, da nekateri omenjeni parametri niso bili niti omenjeni v zakonu, ki je služil kot osnova aktom o zavarovanju krajinskih parkov, ne preseneča dejstvo, da so bili tudi sami odloki o zavarovanju in razglasitvi precej pomanjkljivi, mnogokrat pa tudi neskladni s samim zakonom, na podlagi katerega je bilo zavarovanje oziroma razglasitev izvedeno.

Povzamemo lahko, da je bil postopek razglasitve oziroma zavarovanja vsebinsko precej bolj skop pred ZON-UPB2. Javne predstavitve, kot jo ima predpisano ZON-UPB2, ni imel predpisane noben zakon pred njim. Tudi zavarovanje oziroma razglasitev z aktom o zavarovanju nekega območja je bila precej manj vsebinsko dodelana, kot je to v aktih o zavarovanju, ki imajo za osnovo ZON-UPB2. Parametri, prikazani na preglednici 46, ki naj bi bili osnova aktov o zavarovanju, niso bili dobro opisani ali jih sploh ni bilo. Zato je prihajalo do vrste nesporazumov in situacij, ki so vodili do tega, da parki niso nikdar dejansko zaživel.

6.1.1.5 Korak 5: Upravljanje krajinskega parka

To je zelo pomemben korak, zadnji korak procesa in upravljanja ustanavljanja krajinskega parka, ki omogoči, na podlagi prej dobro izpeljanih vseh opisanih korakov, uspešno in učinkovito upravljanje nekega območja. To lahko omogoči izpolnitev namena, zakaj je bilo neko območje sploh zavarovano. Ker je tudi vsebina tega koraka ista, kot jo zajema »Hipoteza št. 6: *Krajinski parki, v velikem številu, niso imeli / nimajo z ustanovnim aktom določenega upravljavca in so zato le parki na papirju*, bomo ta del obdelali v slednji hipotezi. Na tem mestu pa naj omenimo le, da se ta korak v praksi, razen v redkih izjemah, ni izvajal.

Analiza aktov o zavarovanju in drugega gradiva je pokazala, ne le da je proces ustanavljanja krajinskih parkov nejasno opredeljen, pač pa, da v prejšnjih zakonih, ki so urejali varstvo narave, sploh ni bil opredeljen.

SKLEP ŠT. 1: Analiza stanja krajinskih parkov je pokazala rezultate in odgovore, na podlagi katerih lahko »Hipotezo št. 1: *Proces ustanavljanja krajinskih parkov je nejasno definiran*« sprejmemo in potrdimo.

6.1.2 Hipoteza št. 2: Sistem vrednotenja območij za krajinske parke je nejasen

Ko smo postavljali hipotezo, da je sistem vrednotenja območij, predlaganih za krajinske parke, nejasen, smo izhajali iz predpostavke, da se vrednotijo območja predlaganih zavarovanih območij. Ker se nekateri krajinski parki vsebinsko med seboj precej razlikujejo (npr. Tivoli, Rožnik in Šišenski hrib in Logarska dolina), smo bili prepričani, da je tak sistem vrednotenja precej nejasno postavljen. Zanimalo nas je, kateri kriteriji so bili upoštevani pri vrednotenju takih območij. Z analizo smo ugotovili, da vrednotenja območij v takem pogledu, kot smo predpostavljali, sploh ni. Po našem mnenju pa bi kriteriji celostnega vrednotenja območij morali obstajati in biti tudi navedeni v ZON. Tako bi se izoblikoval s pomočjo kompleksnih povezav kriterijev vrednotenja posameznih območij varstva narave (ZON-UPB2, 2004: 37. člen) in kriterijev, na podlagi katerih bi se izvajalo celostno vrednotenje območja, bolj jasn in natančnejši sistem vrednotenja krajinskih parkov oz. drugih zavarovanih območij.

Ker celostnega vrednotenja zavarovanih območij ni opredeljenega, so bila zavarovana območja, ki so jih naknadno določili kot krajinske parke, v to skupino širših zavarovanih

območij izbrana brez vnaprej postavljenih kriterijev. Uprava RS za varstvo narave (današnji ARSO), je po tem, ko je vsebina varstva narave po letu 1994 prešla pod resor ministrstva, pristojnega za varstvo narave, začela graditi seznam krajinskih parkov na podlagi vsebine, ki jo je razbrala iz aktov o zavarovanju teh območij. Zaradi zelo različnih izhodišč in načina izbora območij za krajinske parke se je pokazalo, da je bil nejasen tudi sistem izbora območij za krajinske parke. Ker ni bilo opredeljenega celostnega sistema vrednotenja območij za krajinske parke, potem tudi ne more obstajati dobro opredeljen sistem izbora že razglašanih območij, saj sledi v tej zvezi najprej vrednotenje in nato izbor območij.

Ko se je delal omenjeni izbor območij za krajinske parke, je še veljal ZNKD (1981) in zato sklepamo, da se je kot »*krajinski park*« štelo območje, ki ga podaja definicija krajinskega parka iz tega zakona. Za krajinski park je veljalo, da je to *območje kultivirane narave, ki združuje značilno krajino s sestavinami naravne in kulturne dediščine in je namenjeno predvsem rekreaciji in ohranitvi značilne pokrajine, kakor tudi območje v ekstremnejših klimatskih in geomorfoloških razmerah ter v visokogorski ali alpski vegetacijski stopnji. Namenjen je vzdrževanju in krepitvi naravnega ravnotežja in ohranjanju spomina na pomembne dogodke in osebnosti* (ZNKD: 17. člen). Naravna znamenitost je v ZNKD (1981) pomenila zbirni pojem za različna zavarovana območja naravne dediščine, med katerimi je bil tudi krajinski park. V nasprotju z definicijo iz ZVN (1970) je v ZNKD (1981) termin »*naravne znamenitosti*« nadrejen terminu »*krajinski park*«. Tako se je v nekaterih aktih o razglasitvi območij dogajalo, da je bilo tako območje površno razglašeno kar za *naravno znamenitost* (zbirni pojem), kar bi lahko pomenilo vse od krajinskega parka, narodnega parka, regijskega parka, naravnega spomenika, naravnega rezervata do spomenik oblikovane narave ter ogrožene rastlinske in živalske vrste. Tako je za ta območja Uprava RS za varstvo narave poskušala na podlagi opisane vsebine poiskati primerno obliko zavarovanja. Taka območja, ki so bila po ZNKD (1981) razglašena z zbirnim pojmom »*naravna znamenitost*«, so bila 3: Nanos – južna in zahodna pobočja z vrhovi Pleše, Grmade in Ture (območje razglašeno leta 1984), Južni in zahodni obronki Nanosa (območje razglašeno leta 1987) ter Južni obronki Trnovskega gozda (območje razglašeno leta 1984). Poleg teh pa so bila v času veljavnosti ZNKD (1981) razglašena še 4 druga območja, ki niso bila razglašena kot *naravna znamenitost*, niti ne kot *krajinski park*, a jih danes kljub temu vodimo v evidenci območij krajinskih parkov. To so: Planinsko polje (razglašeno leta 1984 kot območje naravnih znamenitosti in kulturnih spomenikov), Spominski park revolucionarnih tradicij občine Domžale (razglašeno leta 1984) in Spominski park Udin boršt (razglašeno leta 1985). Obe slednji območji sta bili razglašeni kot območji kulturnega in zgodovinskega spomenika oziroma kot spominska parka; Južni obronki Trnovskega gozda je območje, razglašeno leta 1985 kot območje kulturnih in zgodovinskih spomenikov ter naravnih znamenitosti. Vprašanje, ki se kar samo postavlja, je, na podlagi česa so bila ta območja izbrana za *krajinski park*. Pri Planinskem polju domnevamo, da so upoštevali le omenjeno območje naravnih znamenitosti, prav tako so verjetno pri območju, imenovanem Južni obronki Trnovskega gozda (razglašenem leta 1985), na podlagi omenjenih naravnih znamenitosti, sklepali, da bi lahko tako območje predstavljalo krajinski park. Glede na takrat veljavno definicijo krajinskega parka, ki je vsebovala tudi poudarek na kulturni dediščini ter na *ohranjanju spomina na pomembne dogodke in osebnosti*, tudi uvrstitev preostalih dveh omenjenih spominskih parkov v evidenco krajinskih parkov v tistem času ni bila sporna. Kar se nam zdi sporno, je to, da so

taka območja še vedno obravnavana kot krajinski parki tudi danes, ko definicija krajinskega parka po ZON-UPB2 govori le še o kakovostnem in dolgotrajnem prepletu človeka z naravo, ki ima veliko ekološko, biotsko ali krajinsko vrednost (71. člen). Druga dilema, ki jo imamo v zvezi z načinom izbire območij za krajinske parke, pa je, na podlagi česa danes vodimo kot krajinske parke Rakovo kotlino pri Rakeku ali Rakov Škocjan (razglašen leta 1949), Robanov kot (razglašen 1950) in Toplo (razglašeno leta 1966). Vsa tri območja so sicer bila zavarovana kot »naravna znamenitost«, vendar ne kot jo razume ZNKD (1981) - torej ne gre za zbirni pojem, kjer bi se znotraj lahko skrival »krajinski park«. *Naravna znamenitost* je v njihovem primeru pomenila podobno kot *naravna vrednota* v ZON-UPB2.

Zanimiv primer sta naslednji dve območji: Krajinski park Negova in Negovsko jezero in Mašun. Postavljamo ju pod velik vprašaj glede zakonske veljavnosti njunih aktov o ustanovitvi in posledično tudi glede zavarovanja njunega celotnega območja. Obe omenjeni območji sta bili v aktu o zavarovanju (Krajinski park Negova in Negovsko jezero, celo v naslovu akta v zavarovanju), zavarovani kot »krajinski park«. Tako kljub dejstvu, da se je uradno šele z ZVN (1970) prvič pojavil termin »krajinski park«, le-tega v aktu o zavarovanju srečamo kar tri leta prej. Občina Gornja Radgona je leta 1967 z Odlokom o zavarovanju Krajinskega parka Negova in Negovskega jezera (1967), katerega temeljni zakon je bil ZVKsNz iz leta 1958, ustanovila prvo z imenom »krajinski park« poimenovano ZO v Sloveniji. Glede na dejstvo, da tega termina omenjeni zakon ni poznal, to območje pravno formalno pod tem imenom ne bi smelo obstajati. Še bolj zanimiv je Mašun, ki ga Odlok o naravovarstvenem spomeniškem redu v občini Ilirska Bistrica (1969) tudi omenja kot »krajinski park«. Govori o krajinskem parku II. reda, zraven pa še dodaja definicijo krajinskega parka: »Krajinski parki so najmilejša oblika krajinskega varstva, ki v ničemer ne ovira gospodarskega razvoja, skuša ga le uskladiti z načeli krajinskega varstva in oblikovanja«. (Odlok o naravovarstvenem..., 1969). Tudi ta akt je imel za osnovo zakon, ki je urejal področje narave iz leta 1958. V tem zakonu ni definicije krajinskega parka, zato le-ta posledično ne daje razlage, kaj pomeni krajinski park II. razreda.

Tudi za taka območja, ki so bila zavarovana s terminom »krajinski park«, pa niso imela za osnovo veljavnega ZON-UPB2, je vprašljivo, ali je vsebina takih območij skladna z vsebino, ki naj bi predstavljala bistvo krajinskega parka, ki ga definira ZON-UPB2. Naš predlog je, da se morajo vsa območja krajinskih parkov, ki niso bila zavarovana ali novelirana po ZON-UPB2 (takšna sta le Krajinski park Strunjan in Krajinski park Kolpa), novelirati v čim krajšem času. To pa pomeni, da bo potrebno tudi ponovno vrednotiti vsebino območij krajinskih parkov, vendar tokrat tako s kriteriji celostnega vrednotenja območja krajinskih parkov (ki jih bo potrebno še postaviti) kot tudi s kriteriji vrednotenja naravnih vrednot. Šele s takšnim načinom kompleksnega vrednotenja pa se bo lahko odločalo, ali je za tako območje primeren ukrep varstva, ki ga ponuja zavarovanje v okviru krajinskega parka, ali pa se bo z aktom razveljavilo njegovo zavarovanje.

Povzamemo lahko, da je bilo naknadno določenih za *krajinski park* kar 10 območij (preglednica 36), ki sicer niso bila razglašena kot krajinski park v aktih o zavarovanju. Ker kriteriji izbire teh območij niso bili nikoli poenoteni, se je Uprava RS za varstvo narave odločala za vsako posamezno območje posebej, in sicer na podlagi vsebine, ki jo je lahko

razbrala iz aktov o zavarovanju. Utemeljena dilema o naštetih primerih krajinskih parkov in njihovi vsebinski skladnosti z ZON-UPB2 ter posledično o njihovi veljavnosti (Krajinski park Negova in Negovsko jezero in Mašun) lahko samo še dodatno potrdi našo hipotezo o nejasnosti vrednotenja teh območij za krajinske parke.

SKLEP ŠT. 2: Analiza stanja krajinskih parkov je dala odgovore, na podlagi katerih lahko »Hipotezo št. 2: *Sistem vrednotenja območij za krajinske parke je nejasen*« sprejmemo in potrdimo.

6.1.3 Hipoteza št. 3: V Sloveniji nimamo smernic in zakonodaje, ki bi omogočala kadrovske in finančni okvir vsem nujnim ukrepom in korakom, ki so pomembni za uspešno ustanovitev (in kasnejše upravljanje) krajinskega parka

Pri postavljanju te hipoteze smo izhajali iz predpostavke, da se nekateri koraki pred ustanovitvijo zavarovanega območja z aktom o zavarovanju ne izvajajo, ker za to ni ne finančne in posledično tudi ne kadrovske podpore, da bi se izvedli koraki, kot na primer »Korak 2: *Osnovanje in delovanje institucije v ustanavljanju za zagotovitev uspešnega procesa ustanavljanja*« ali »Korak 3: *Vključevanje lokalnega prebivalstva in drugih deležnikov v proces ustanavljanja krajinskega parka*«.

V poglavju »4.4 – *Smernice in domača zakonodaja s področja varstva vrednih delov narave in ohranjanja biotske raznovrstnosti v povezavi s financiranjem omenjenih področij narave*«, smo ugotovili, da so finančna sredstva, če so že na voljo, namenjena za že razglašene krajinske parke oziroma tiste, ki so v pravnem postopku ustanavljanja, ko je večji del nujnih nalog in z njimi tudi oba zgoraj omenjena koraka 2 in 3 časovno že zamujenih. Dejstvo je, da nobena zakonodaja s področja varstva narave ni imela predvideno v svoji vsebini, da se zagotavljajo sredstva oziroma kadrovske okvir za proces ustanavljanja, ki smo ga predlagali v naši nalogi.

NPVN (Resolucija o nacionalnem ..., 2006) omenja v svoji vsebini tudi cilje in usmeritve za zagotavljanje finančnih virov za izvajanje varstva narave. Vendar ne govori o finančnih sredstvih, ki naj bi se zagotavljala za korake procesa ustanavljanja, ki se odvijajo pred pravnim postopkom ustanavljanja nekega zavarovanega območja. Tudi v Strategiji ohranjanja biotske raznovrstnosti v Sloveniji (2002) za obdobje 2002 - 2012, kjer je določen sklop specifičnih ciljev in usmeritev za usklajeno izvajanje ukrepov, ki prispevajo k doseganju treh glavnih ciljev Konvencije o biološki raznovrstnosti (ohranjanje biotske raznovrstnosti, trajnostna raba njenih sestavin in poštena in pravična delitev koristi genskih virov), tega ni omenjenega. Strategija pravi, da je za zagotovitev varstvenih ukrepov in ustrezne količine finančnih sredstev zanje bistven stalen dialog s sektorjema kmetijstva in gozdarstva. Tako SKOP precej finančnih sredstev namenja za ohranjanje tradicionalnih oblik rabe in naravi bolj prijaznih oblik kmetovanja (ekološko, ekstenzivno kmetijstvo) pri čemer naj bi se ohranjale tudi naravne danosti, biotska raznovrstnost, rodovitnost tal in tradicionalna kulturna krajina, varovala pa naj bi se tudi zavarovana območja. Ta finančna sredstva niso namenjena upravljavcem zavarovanih območij, razen, če bi bili ti tudi lastniki, ki so pridobili pravico upravljanja zavarovanega območja, kakršen je primer pri

krajinskem parku Logarska dolina. Še manj pa so SKOP sredstva na voljo procesu ustanavljanja krajinskih parkov.

Če povzamemo, lahko rečemo, da domača zakonodaja ne daje kadrovskega ali finančnega okvira za korake in ukrepe, ki so potrebni za uspešno ustanovitev krajinskega parka. Tudi NPVN kot krovni dokument varstva narave takih korakov in ukrepov za čas, ko tečejo priprave na ustanovitev krajinskega parka (proces ustanavljanja), ne omenja. Finančna sredstva, ki so namenjena, so vezana na pogoje, da zavarovano območje že obstaja.

SKLEP ŠT. 3: Analiza stanja krajinskih parkov je dala odgovore, na podlagi katerih lahko »Hipotezo št. 3: *V Sloveniji nimamo smernic in zakonodaje, ki bi omogočala kadrovske in finančni okvir vsem nujnim ukrepom in korakom, ki so pomembni za uspešno ustanovitev (in kasnejše upravljanje) krajinskega parka*» sprejmemo in potrdimo.

6.1.4 Hipoteza št 4: Marsikatero naloge krajinskega parka, ki so se začele izvajati šele po njegovi ustanovitvi, bi se morale izvajati že v prvih korakih priprav na ustanovitev krajinskega parka

Pri analizi arhivskega, zgodovinskega gradiva, aktov o zavarovanju, pretekle in sedanje zakonodaje s področja varstva narave itd., se nam je vedno znova potrjevalo, da je ravno zaradi zamujenih in celo izpuščenih nalog, ki smo jih povzeli in podali v predlogu procesov ustanavljanja, stanje krajinskih parkov tako v slabem organizacijskem stanju. Nekatere naloge, ki jih ZON-UPB2 predvideva v času, ko je že ustanovljen zavod ali podeljena koncesija, bi po našem mnenju spadale v mnogo zgodnejše korake predlaganega procesa ustanavljanja in upravljanja krajinskega parka. Takšne naloge so naslednje:

- Zgodnja zagotovitev kadrovskega okvira upravljavca krajinskega parka.

Mnenja smo, da je »*korak 2 : Osnovanje in delovanje institucije v ustanavljanju za zagotovitev uspešnega procesa ustanavljanja*« zelo pomemben, saj lahko zagotovi pravočasno zagotovitev strokovnega kadra, ki potem ob preimenovanju »krajinskega parka v ustanavljanju« v »krajinski park«, ob ustanovitvi javnega zavoda ali podeljevitvi koncesije normalo nastopi delo v istih prostorih in s podobnimi nalogami, ki jih je opravljal že pred ustanovitvijo.

- Dvosmerna komunikacija, posvetovanje z deležniki, predstavljanje ideje o zavarovanem območju ter sodelovanje z lokalnimi skupnostmi pri doseganju namena zavarovanja in zastavljenih ciljev varstva in razvoja zavarovanih območij.

Te naloge, ki smo jih mi združili v »*korak 3: Vključevanje lokalnega prebivalstva in drugih deležnikov v proces ustanavljanja krajinskega parka*« so ključne, če želimo kdaj v resnici upravljati območje, ki naj bi bilo zavarovano. Idejo o krajinskem parku morajo vzeti za svojo predvsem tam živeči ljudje, saj bo drugače upravljavec takega območja postavljen pred zelo težko nalogo, če bo želel tako območje dejansko dobro upravljati.

- Sodelovanje, strokovna pomoč in svetovanje strokovnega kadra t.i. »krajinskega parka v ustanavljanju« lastnikom zemljišč na predlaganem območju krajinskega parka.

Za pridobitev zaupanja lokalnega prebivalstva so nujne naloge, že v času ustanavljanja, seveda pa tudi v času upravljanja krajinskega parka, tudi take, ki niso v neposredni povezavi z načrtovanjem območja za zavarovanje.

- Priprava načrta upravljanja

To je naloga, ki se nam zdi ključna, da se začne priprava na izdelavo načrta upravljanja že v tej fazi. To je pomembno zato, ker se drugače naloge podvajajo in se, če ne drugega, izgublja pomemben čas in denar. Priprava načrta upravljanja bi morala potekati tako, da bi bil ta gotov tisti trenutek, ko bi se »krajinski park v ustanavljanju« preimenoval v javni zavod oz. podjetje s podeljeno koncesijo za upravljanje krajinskega parka.

SKLEP ŠT. 3: Analiza stanja krajinskih parkov je dala odgovore, na podlagi katerih lahko »Hipotezo št. 4: *Marsikateri naloge krajinskega parka, ki so se začele izvajati šele po njegovi ustanovitvi, bi se morale izvajati že v prvih korakih priprav na ustanovitev krajinskega parka*« sprejmemo in potrdimo.

6.1.5 Hipoteza št. 5: Ustanavljanje parkov je potekalo pogosto brez sodelovanja lokalnega prebivalstva ali pa se ga je v proces ustanavljanja neustrezno in prepozno vključevalo.

Pred uveljavitvijo ZON (1999) se lokalnega prebivalstva, lastnikov zemljišč nikoli ni vprašalo za mnenje, ali želijo biti del krajinskega parka ali ne.

Tudi ZON-UPB2 oziroma že njegova prva različica ZON (1999) omeni sodelovanje zainteresirane javnosti šele v postopku ustanavljanja, ko se z javno predstavitvijo objavi osnutek akta o zavarovanju na javni obravnavi. To je seveda veliko prepozno, da bi lahko zainteresirana javnost sprejela idejo o zavarovanju in se z njo poistovetila. Deležniki se s takim bolj kot ne enostranskim načinom komuniciranja nikoli ne morejo otresti občutka izigranosti, kjer je bilo odločeno o njihovi prihodnosti brez njihove prisotnosti. Po ZON-UPB2 (58. člen) imajo deležniki možnost, da formalno izvedo o nameri ustanovitve krajinskega parka, še preden je ta zavarovan z aktom, in tudi oddajo svoje pripombe na omenjeni predlog, ki je kljub temu več ali manj že dokončen. Druge razlike od prejšnjih zakonov pa niti ZON-UPB2 za korak, ki je po naše mnenju eden najpomembnejših in ki lahko odločilno vpliva na uspešnost upravljanja krajinskega parka, ne vsebuje.

Sodelovanja ustanoviteljev krajinskih parkov z lokalnim prebivalstvom po ZNKD (1981), ZVN (1970) ali še ostalih dveh ZVKsNz (1958) ter ZVKsPz (1948) praktično ni bilo. Pri vseh teh zakonih so bili lastniki zemljišč, niti ne ostala zainteresirana javnost, o tem dejstvu (zavarovanju) obveščeni, ko je bilo območje že razglašeno. Tako so bili lastniki v celoti izključni iz kakršnega koli odločanja, ne pa tudi od odgovornosti. V poglavju »4.5.2 – *Seznanitev javnosti in proces ustanavljanja krajinskega parka*« smo predstavili take določbe (po ZNKD (1981), ki so veljale še do nedavnega, do leta 1999, ko je začel veljati ZON. Podobno navedene so bile odgovornosti za lastnike takih zavarovanih zemljišč tudi v zakonih pred ZNKD (1981), ki so urejali varstvo narave. Zato seveda ni čudno, zakaj

danes še vedno prevladuje negativno mnenje in nezaupanje do ustanavljanja novih zavarovanih območij ali tudi do poskusa oživitve in upravljanja starih zavarovanj.

Po zakonu (ZON-UPB2, 58a. člen) mora ustanovitelj seznanjati javnost tudi v primeru spremembe akta o ustanovitvi zavarovanega območja. Vendar samo, če gre za spremembe, ki se nanašajo *na meje* zavarovanega območja ter *predpisane varstvene režime*, s katerimi se posega v lastninska upravičenja pravnih ali fizičnih oseb na zavarovanem območju.

Naše mnenje je, da bi se moralo *ob vsaki spremembi vsebine*, ki je sestavina akta o ustanovitvi, sodelovati z deležniki, saj se drugače ustvarjajo konflikti, ki otežujejo upravljanje zavarovanega območja. Zakon bi moral v svojih določilih določiti vključevanje javnosti mnogo prej kot šele v izvedbenem koraku faze procesa ustanavljanja, v t.i. postopku ustanovitve. To velja še posebej ob dejstvu, da mednarodne smernice, priporočila in trendi že vrsto let poudarjajo pomen čim večjega in zgodnejšega vključevanja lokalnega prebivalstva in deležnikov v proces ustanavljanja zavarovanega območja.

Analiza tega vsebinskega sklopa je pokazala, da se deležnikov, lastnikov zemljišč in ostale zainteresirane javnosti dejansko ni vključevalo v praktično nobene korake odločanja pri nastajanju večine krajinskih parkov v Sloveniji. Izjema je Krajinski park Goričko, ki je tudi prvi primer dobre prakse sodelovanja in komunikacije z lokalnim prebivalstvom pri nastajanju krajinskega parka. Edina pomanjkljivost v tem primeru je bila ta, da je ekipa strokovnjakov, ki je dve leti tesno sodelovala na različnih segmentih z lokalnim prebivalstvom, ob zaključku projekta razpadla in se ni naprej vključila v delovanje javnega zavoda, ki je bil ustanovljen z namenom upravljanja tega parka.

SKLEP ŠT. 5: Analiza stanja krajinskih parkov je dala odgovore, na podlagi katerih lahko »Hipotezo št. 5: *Ustanavljanje parkov je potekalo pogosto brez sodelovanja lokalnega prebivalstva ali pa se ga je v proces ustanavljanja neustrezno in prepozno vključevalo*« sprejmemo in potrdimo, razen primera ustanavljanja Krajinskega parka Goričko.

6.1.6 Hipoteza št. 6: Krajinski parki v velikem številu niso imeli/nimajo z ustanovnim aktom določenega upravljavca in so zato le parki na papirju

V Sloveniji imamo večino krajinskih parkov, ki nimajo določenega upravljavca. V poglavju »4.7 - *Upravljanje krajinskih parkov*« smo z analizo aktov o zavarovanju in drugega gradiva pridobili vrsto zanimivih odgovorov. Zgolj zavarovanje ne more zagotoviti učinkovitega varstva. Upravljanje zavarovanega območja je po ZON-UPB2 (2004) opravljanje nalog varstva naravnih vrednot in nalog, ki so potrebne za izpolnitev namena, zaradi katerega je bilo območje zavarovano. Te naloge morajo biti določene v aktu o zavarovanju. V skladu z aktom o zavarovanju se lahko krajinski park upravlja preko *javnega zavoda*, ki ga ustanovi ustanovitelj (država ali lokalna oblast), ali pa se podeli *koncesija za upravljanje*. Koncesija se lahko podeli fizični ali pravni osebi na podlagi določb o podeljevanju koncesij iz zakona, ki ureja gospodarske javne službe.

V 53. členu ZON-UPB2 (2004) je zapisano, da mora akt o zavarovanju določiti način izvajanja javne službe za upravljanje zavarovanega območja. V ZNKD (1981: 22. člen) je zapisano, da lahko z aktom ustanovitelj ustanovi organizacijo (upravljavca) za varstvo spomenika ali znamenitosti in določi naloge, vsebino in način njenega sodelovanja s strokovno institucijo. ZVN (1970) pa ima v 11. členu sicer zapisano, da se mora podati v aktu o zavarovanju tudi organ upravljanja, vendar smo potem v 16. členu ugotovili, da je ta zahtevan za narodni park ter naravni rezervat, za krajinski park pa ni nič določenega.

Pri analizi aktov o zavarovanju smo ugotovili, da od 42 kar 35 krajinskih parkov v svojih 36 aktih o razglasitvi (dvojno zavarovanje Robanovega kota) nima določene zahteve po upravljavcu območja. Takšno zahtevo postavlja le 7 aktov o razglasitvi (preglednica 41). Znotraj teh 7 aktov je *ustanovitev javnega zavoda* izrecno zahtevana le pri dveh krajinskih parkih: v Uredbi o Krajinskem parku Goričko (2003) in v Uredbi o Krajinskem parku Kolpa (2006). Stari in od julija 2006 ne več veljavni Odlok o razglasitvi Krajinskega parka Kolpa (1998) je imel sicer zahtevo po podelitvi koncesije za upravljanje parka, vendar se ta ni nikoli realizirala. Koncesija kot način izvajanja javne službe za upravljanje zavarovanega območja je določena v Uredbi o Krajinskem parku Strunjan (2004) in v Uredbi o krajinskem parku Sečoveljske soline (2001). Pri prvem se ta še ni začela izvajati, pri drugem krajinskem parku, pa je bila ta podeljena podjetju Soline, pridelava soli d.o.o., in se izvaja že od leta 2002 dalje. Kot zgolj *možnost ustanovitve javnega zavoda* ali javnega podjetja imata nakazano dva krajinska parka, razglašena po istem odloku (Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti in kulturnih spomenikov na območju občine Sežana, 1992). To sta Beka in Štanjel. Krajinski park Lahinja pa ima v Odloku o razglasitvi krajinskega parka Lahinja (1988) navedeno le *možnost ustanovitve ali javnega zavoda ali koncesijskega podjetja*. Tako naletimo na prvo nedoslednost oziroma neizpolnjevanje določil zakonov, ki so služili tam aktom o zavarovanju kot pravna osnova. Krajinski park Lahinja, Beka in Štanjel imajo za pravno osnovo ZNKD (1981), ostali 4 še omenjeni krajinski parki pa ZON (1999) oziroma ZON-UPB2 (2004). Drugo neizpolnjevanje pa je povezano s tem, da še od teh 7 aktov, ki sploh imajo postavljeno zahtevo po upravljavcu, v praksi to določilo iz akta o zavarovanju spoštujejo le 4 krajinski parki, ki imajo za osnovo ZON (1999) oziroma ZON-UPB2 (2004). To so Krajinski park Sečoveljske soline, Krajinski park Strunjan, Krajinski park Goričko in Krajinski park Kolpa. Zanimivo je, da edini krajinski park na lokalnem nivoju, ki ima hkrati najdaljši staž kot krajinski park z upravljavcem, Logarska d.o.o., zahteve po upravljavcu v aktu sploh ni imel postavljene, čeprav bi to moral imeti glede na 22.člen ZNKD (1981).

Od 42 krajinskih parkov jih je 7 zavarovala država. Prvi je bil leta 1949 zavarovani Rakov Škocjan. Ta je tako kot Robanov kot (zavarovan leta 1950) zavarovan dvakrat. Enkrat državno in enkrat lokalno.

V okviru Notranjskega regijskega parka ima od leta 2002, ko je bil Notranjski regijski park ustanovljen, Rakov Škocjan za svoje območje tudi določenega upravljavca. Prej je več kot 50 let bil samo zavarovan, zanj pa ustanovitelj, država, ni nikoli priskrbel upravljavca. Zato se nam zdi smiselno vprašanje, kdaj bo država začela plačevati stroške, ki jih ima Notranjski regijski park z vlaganjem v varstvo naravnih vrednot v Rakovem Škocjanu. Če lahko namreč država po ZON-UPB2 (46. člen) zaračuna lokalni skupnosti stroške, ki nastanejo pri izvajanju ukrepov varstva za ohranjanje ugodnega stanja naravnih vrednot

lokalnega pomena, potem lahko tudi lokalna skupnost zaračuna podobne stroške državi, če ta ne skrbi za naravne vrednote, ki so državnega pomena.

Poleg omenjenih dveh krajinskih parkov je še 5 krajinskih parkov takih, ki jih je zavarovala država. To so Topla (zavarovana od leta 1966), Krajinski park Sečoveljske soline (ki je z letom 2001 postal državno zavarovan), Krajinski park Goričko (zavarovan leta 2003), Krajinski park Strunjan (od leta 2004 državno zavarovan) ter Krajinski park Kolpa (zavarovan na državnem nivoju julija 2006). Od teh petih imata upravljavca le 2 krajinska parka (Krajinski park Sečoveljske soline upravlja koncesionar Soline, pridelava soli d.o.o., katerega lastnik je Mobitel d.d.; Krajinski park Goričko pa upravlja Javni zavod Krajinski park Goričko). Za Toplo upravljavec ni bil nikoli niti zapisan v aktu o zavarovanju, za Krajinski park Strunjan je bilo julija 2006 odločeno, da se bo upravljal s podelitvijo koncesije, vendar koncesionar še ni določen. Za Krajinski park Kolpa pa je do konca leta 2006 predvidena ustanovitev javnega zavoda.

V 3. odstavku 59. člena ZON-UPB2 je zapisano, da se upravljanje zavarovanega območja izvaja na podlagi načrta upravljanja zavarovanega območja, *če je v aktu o zavarovanju tako določeno*. In ravno za krajinski park kot edino širše zavarovano območje načrt upravljanja ni obvezno določen (ZON-UPB2, 2004: 53. člen). Seveda lahko podvomimo, zakaj sploh potem imeti upravljavca, če načrt upravljanja ni izrecno obvezen. Kakšen je potem sploh namen zavarovanja, saj se park ne bo varoval sam? Mnenja smo, da mora imeti vsak krajinski park načrt upravljanja. Tudi po priporočilih IUCN (IUCN Commission on ..., 1994: 103) je ključnega pomena, da se, ne glede na razlike med državami, za vsako zavarovano območje, veliko ali majhno, izdelata načrt upravljanja. Pri tem ni potrebno, da vsebuje načrt upravljanja vse parametre, ki so sicer določeni kot vsebina načrta upravljanja. Mnenja pa smo tudi, da bi bilo veliko bolje, da bi se izdelava načrta upravljanja oz. vsaj zbiranje informacij in podatkov, ki so pomembni za njegovo izvedbo, začela že v času priprav na ustanovitev krajinskega parka - seveda če bi se ta proces lahko razdelil na korake, ki smo jih podali kot predlog procesa ustanavljanja in upravljanja krajinskih parkov.

Le 5 krajinskih parkov ima v svojem aktu o zavarovanju omenjen načrt upravljanja: Krajinski park Goričko, Krajinski park Sečoveljske soline, Krajinski park Lahinja, Krajinski park Strunjan in Krajinski park Kolpa. Pri tem lahko ugotavljamo, da se ponovno kaže velika razlika med tistim, kar je napisano v aktih in dejanskim stanjem na terenu. Od 5 območij krajinskih parkov, ki imajo v svojem aktu o zavarovanju zapisano zahtevo po sprejemu načrta upravljanja, sta le 2 taka parka, ki sploh imata upravljavca, torej subjekt, ki mora po zakonu pripraviti načrt upravljanja. Od teh dveh pa je samo načrt upravljanja Krajinskega parka Sečoveljske soline na poti, da ga sprejme vlada.

Tako lahko rečemo, da kmetje, ki imajo zemljišča znotraj območij 42 krajinskih parkov, lahko pridobijo subvencije za posebno rabo zemlje in tradicionalne oblike kmetovanja. Na nek način lahko rečemo, da je za veliko večino krajinskih parkov to sploh prvi primer bolj trajnostnega načina rabe in delovanja ter neke vrste upravljanja območja. Dokler se namreč ni začel izvajati program SKOP, se ta območja kljub dejstvu, da so bila zavarovana, niso nič razlikovala od drugih območij po načinih rabe, saj ni bilo upravljavca, da bi lahko za

taka območja izdelal načrt upravljanja in poskušal usmerjati razvoj v tako smer, da bi se upošteval namen zavarovanja območja.

Če povzamemo, od 42 krajinskih parkov v Sloveniji so le 3 taki, ki imajo upravljavca. To so Logarska dolina (od leta 1992), Krajinski park Sečoveljske soline (od leta 2001), Krajinski park Goričko (od leta 2004). Upravljanje je tudi območje Rakove kotline pri Rakeku, ki leži od leta 2002 znotraj Notranjskega regijskega parka.

SKLEP ŠT. 6: Analiza stanja krajinskih parkov je dala odgovore, na podlagi katerih lahko »Hipotezo št. 6: *Krajinski parki, v velikem številu, niso imeli/nimajo z ustanovnim aktom določenega upravljavca in so zato le parki na papirju*« sprejmemo in potrdimo.

7 POVZETEK (SUMMARY)

7.1 POVZETEK

Prve naravovarstvene pobude o zavarovanju in ohranjanju na Slovenskem segajo v drugo polovico 19. stoletja. Prvo območje, ki je bilo izločeno iz vsake rabe z namenom ohranitve pragozda, je bil Rajhenavski pragozd na Kočevskem. (Piskernik, 1965; Hartman, 1992). S *Spomenico*, prvim celovitim slovenskim naravovarstvenim programom, so bile leta 1920, izražene tudi pobude o ustanovitvi številnih parkov. Izmed vseh parkov, ki so bili takrat predlagani za ustanovitev, se je leta 1924 z zakupno pogodbo varoval le eden: *Alpski varstveni park* v Dolini Triglavskih jezer (Peterlin, 1995). Pionirski naravovarstveniki, ki so zaznamovali obdobje varstva narave v Sloveniji, so bili:

- Albin Belar, ki je leta 1908, predlagal zavarovanje Doline Triglavskih jezer z imenom »Naravni varstveni park nad Komarčo«.
- Ferdinand Seidl, ki je sprožil pobudo za ohranitev »*prirodnih spomenikov in... prirodnin*«, iz katere je nastala leto kasneje *Spomenica*. Zaradi tega ga Peterlin (1976) šteje za začetnika organiziranega varstva narave.
- Anton Šivic, ki je bil glavni nosilec naravovarstvene dejavnosti v obdobju med obema vojnama. Sodeloval je pri pripravi Uredbe o zavarovanju ogroženih rastlinskih in živalskih vrst in zavarovanju podzemeljskih jam (1922) kot tudi pri ustanovitvi »Alpskega varstvenega parka« v Dolini Triglavskih jezer leta 1924. Leta 1926 so po njegovi pobudi z lovskim zakonom zavarovali vse ptice pevke in še nekatere vrste nevretenčarjev (Peterlin, 1976).
- Angela Piskernik, ki je leta 1955 postala prva poklicna naravovarstvenica na Zavodu za spomeniško varstvo Slovenije. Zelo si je prizadevala za Zakon o narodnih parkih (Zakon o narodnih ..., 1959), za ustanovitev Triglavskega narodnega parka, ki je bil zavarovan leta 1961 (Peterlin, 1976).

V letu 2006 je v Sloveniji 42 krajinskih parkov. Prvi krajinski park je Rakov Škocjan oz. Rakova kotlina pri Rakeku, ki ga je zavarovala Ljudska republika Slovenija leta 1949. Osnova za to zavarovaje je bil ZVKsPz v LRS iz leta 1948. Temu zakonu so sledili še ZVKsNz (1958), ZVN (1970), ZNKD (1981), ter ZON (1999), katerega nadgradnja iz leta 2004 predstavlja danes veljavni zakon, ki ureja varstvo narave (ZON-UPB2, 2004).

Z izboljševanjem sistemske ureditve varstva narave se je povečevalo tudi število zavarovanih območij. Medtem ko ZVKsPz (1948) še ni imel zapisane možnosti razglašanja zavarovanih območij tudi na lokalnem nivoju, je samo 10 let mlajši zakon ZVKsNz (1958) to že dopuščal. Prelomnico, je predstavljal ZVN (1970). Kremesec Jevšenak (2002) piše, da je bil to prvi normativni poskus celovitega varstva narave, ki ni temeljil zgolj na konzervatorskem principu varstva, temveč je gradil varstvo tudi na mehanizmih urejanja prostora, ki pa so bili nedodelani in neprimerni za namen varstva narave. Stane Peterlin, eden od sestavljavcev zakona, je definiral in postavil termin »krajinski park« v omenjeni zakon. Ideja o zakonskem terminu »krajinski park« se je rojevala nekaj let, saj smo pri analizi aktov o zavarovanju odkrili, da sta bili kar 2 območji zavarovani kot krajinski park,

še preden je bil termin zakonsko definiran. Tako sta bila leta 1967 razglašena Krajinski park Negova in Negovsko jezero in leta 1969 Mašun. To sta bili prvi dve območji, ki sta imeli v aktu o zavarovanju termin «krajinski park». Seveda se lahko upravičeno vprašamo, kako je z njuno veljavnostjo glede na to, da razglasitev ni sledila vsebini, ki jo je določal zakon, ki je takrat urejal varstvo narave.

Z ZNKD (1981), s katerim se v pravno varstvo vpelje pojem »*naravna dediščina*«, pride tudi do skupnega obravnavanja naravne in kulturne dediščine v enem zakonu. Ta zakon (ZNKD) je pomenil korak nazaj od celovitega varstva narave, ki ga je uzakonjal ZVN (1970), saj varstvo delov narave prevlada nad celovitim varstvom narave (Kremesec Jevšenak, 2002). *Dediščina* je bila varovana neposredno na podlagi zakona takoj, ko je bila spoznana. Na podlagi zakonskih določb je bila naravna ali kulturna dediščina vse tisto, kar je bilo spoznano kot takšno in je imelo v zakonu predpisane lastnosti, ki so kulturne, znanstvene, zgodovinske ali estetske vrednosti. Zadostoval je vpis v ustrezne evidence zavodov za varstvo naravne in kulturne dediščine in ni bilo nekega posebnega pravnega akta, s katerim bi bilo nekaj spoznano za vredno, kot dediščina. Posebni deli te naravne dediščine pa so se lahko razglasili kot naravne znamenitosti in tako je bilo po tem zakonu (ZNKD, 1981) zavarovanih največ območij krajinskih parkov, kar 29. Nekateri od teh so se kasneje tudi novelirali in postali državni krajinski parki, kot npr. Krajinski park Sečoveljske soline, Krajinski park Strunjan in Krajinski park Kolpa. Planinsko polje, prvič zavarovano po ZVN, pa je bilo leta 1984 zavarovano po ZNKD. Tako ima danes (leto 2006) še 27 krajinskih aktov za osnovo akt o zavarovanju, ki temelji na ZNKD (1981). Ti krajinski parki so lokalno zavarovani oziroma so občinski krajinski parki.

Po ZNKD (1981) je pojem »*naravna znamenitost*« služil kot zbirni pojem. V 17. členu ZNKD (1981) je zapisano, da so naravne znamenitosti po svojem namenu lahko »*narodni parki, regijski parki, krajinski parki, naravni rezervati, naravni spomeniki, spomeniki oblikovane narave ter ogrožene rastlinske in živalske vrste*«. Ko se je po letu 1994 delal seznam zavarovanih območij, je prav ta zbirni pojem delal težave pri ugotavljanju števila krajinskih parkov, saj v aktih o zavarovanju ni bilo dosledno napisano, za kakšne vrste naravne znamenitosti gre; bilo je zapisano samo, da se zavaruje »*naravna znamenitost*«. Tako so na podlagi vsebine aktov o zavarovanju ugotavljali, ali je neko območje območje krajinskega parka ali ne. Da je ZNKD še vedno osnova številnim aktom o razglasitvi (27 krajinskim parkom), ki so tudi sami še vedno veljavni, piše v 163. členu ZON-UPB2 (2004). Ta pravi, da zakoni in podzakonski predpisi z akti o zavarovanju vred, ki so bili sprejeti pred uveljavitvijo ZON (1999), ostanejo v uporabi vse do uveljavitve aktov o zavarovanju naravnih vrednot, ki bodo skladni s sedanjo (ZON-UPB2, 2004) zakonodajo.

ZNKD (1981) je nasledil ZON (1999). Z njim se je ustanovil Zavod RS za varstvo narave (ZON, 1999: 115 člen), ki je začel delovati januarja 2002. Zavod je združil enote za varstvo narave, ki so delovale v regionalnih zavodih za varstvo naravne in kulturne dediščine po Sloveniji in jih povezal v enovito organizacijo. Ohranil je obstoječo upravno-naravovarstveno razdelitev ozemlja Slovenije, zaradi povezovalne in koordinativne vloge pa je bila sedmim območnim enotam priključena še osrednja enota s sedežem v Ljubljani (Zavod RS za varstvo ..., 2006b).

Sedanji zakon, ZON-UPB2 (2004), ki je dopolnjen ZON iz leta 1999, določa ukrepe ohranjanja biotske raznovrstnosti in sistem varstva naravnih vrednot z namenom prispevati k ohranjanju narave. Ti ukrepi so *ukrepi ohranjanja biotske raznovrstnosti*, s katerimi se ureja varstvo prosto živečih rastlinskih in živalskih vrst vključno z njihovim genskim materialom in habitatih ter ekosistemi, in omogoča trajnostno rabo sestavin biotske raznovrstnosti ter zagotavlja ohranjanje naravnega ravnovesja. *Sistem varstva naravnih vrednot* pa je sistem, ki določa postopke in načine določanja statusa naravnih vrednot ter izvajanje njihovega varstva (ZON-UPB2, 1. člen). Za ohranjanje biotske raznovrstnosti in ugodnega stanja naravnih vrednot se s pomočjo enega od ukrepov varstva (zavarovanje) ustanavljajo tudi krajinski parki, ki so ena od oblik širšega zavarovanega območja.

Poleg tega zakona (ZON-UPB2) so na področju varstva narave zavezujoče še razne uredbe in direktive EU ter mednarodne konvencije. Najbolj pomembni sta predvsem Direktiva o pticah (Direktiva Sveta o ohranjanju ..., 1979) in Direktiva o habitatih (Direktiva Sveta o ohranjanju ..., 1992). Zavarovana območja so sicer obravnavana tudi v raznih dokumentih, programih, strategijah ter smernicah. Vodilna na tem področju je IUCN, kjer je znotraj nje delujoča WCPA med drugim oblikovala pomembno kategorizacijo zavarovanih območij, po kateri ločimo 6 kategorij zavarovanih območij (Guidelines for Protected ..., 1994). Potreba po taki kategorizaciji se je pokazala zaradi težnje po primerjavi zavarovanih območij med državami, saj zaradi prek 140 imen za različne tipe zavarovanih območij, kolikor jih obstaja na svetu (Guidelines for Protected ..., 1994), to sicer ne bi bilo mogoče.

Krajinske parke je vsebinsko povzela V. kategorija, imenovana zavarovana krajina/marina (Protected Landscape/seascape). Zavarovana krajina/marina je zavarovano območje, ki se upravlja pretežno zaradi varstva krajine/marine in rekreacije. To je območje površja (zemlje, zemljišča) s pripadajočo obalo in morjem, kjer je medsebojni vpliv človeka in narave ustvaril območje z jasno izraženim značajem in z estetsko, ekološko in/ali kulturno vrednostjo in često z veliko biotsko raznovrstnostjo. Zagotavljanje celovitosti te tradicionalne povezave je življenjskega pomena za zavarovanje, vzdrževanje in razvoj takšnega območja (Guidelines for Protected ..., 1994). Pomembno delo WCPA je tudi program *Parki za življenje (Parks for Life)* (IUCN Commission on..., 1994). To je enovita strategija za zavarovana območja v Evropi, ki upošteva naravne, zgodovinske, politične in gospodarske značilnosti Evrope in njenih regij. Cilj programa temelji na zagotavljanju primerne, učinkovite in ustreznega upravljanega omrežja zavarovanih območij v Evropi (Skoberne, 2004). Leta 2003 je WCPA po svetovni konferenci zavarovanih območij v Durbanu podal pobude za izvajanje takrat oblikovanih sklepov v povezavi z izvajanjem Konvencije o biološki raznovrstnosti, podane v t.i. Durbanskem akcijskem načrtu (Benefits Beyond Boundaries ..., 2005).

ZON-UPB2 (71. člen) definira krajinski park kot »*območje s poudarjenim kakovostnim in dolgotrajnim prepletom človeka z naravo, ki ima veliko ekološko, biotsko ali krajinsko vrednost*«. Ukrepi ohranjanja biotske raznovrstnosti in sistem varstva naravnih vrednot z namenom prispevati k ohranjanju narave se tako izvajajo tudi znotraj območij krajinskih parkov, ki so s tem namenom tudi ustanovljeni. Definicija krajinskega parka po ZON-UPB2 je po našem mnenju vendarle preširoko definirana, saj iz nje ne izvemo ničesar o specifičnem namenu zavarovanja, ki naj bi jo ta oblika zavarovanja ponujala. Da je krajinski park ustanovljen zato, da se ohrani biotska raznovrstnost in vzpostavi sistem

varstva naravnih vrednot, je vendarle preširoko definirano področje, ki naj bi ga krajinski park pokrival. Po drugi strani pa tak namen velja tudi za vsa druga zavarovana območja in druge ukrepe varstva, ki so podani v ZON-UPB2 (2004). Medtem pa nam definiciji krajinskega parka po ZVO (1970) in ZNKD (1981) vsaj v grobem nakažeta, kaj je namen takega zavarovanega območja. ZVO (1970: 8. člen) omenja *rekreacijski pomen*, medtem ko ZNKD (1981: 17. člen) poleg *rekreacijskega pomena* omenja še *ohranitev značilne pokrajine, vzdrževanje in krepitev naravnega ravnotežja in ohranjanje spomina na pomembne dogodke in osebnosti*. Ohranjanje spomina na pomembne dogodke in osebnosti je namen, ki ni povezan z naravovarstveno vsebino in ga ne moremo upoštevati kot takega, zato pa nam ostali trije argumenti dajejo vsaj približno sliko, kaj naj bi se v takem zavarovanem območju dogajalo.

Zavarovanje je po ZON-UPB2 (2004) samo ukrep varstva, zato lahko povzamemo, da je tudi krajinski park kot posledica tega ukrepa izbran zato, da se zadosti varstveni namembnosti, ki jo je pokazala faza vrednotenja pomembnih delov narave. Torej krajinski park postane izključno orodje varstva narave in znotraj tega orodje varstva naravnih vrednot. Če razmišljamo globlje, pridemo do zaključka, da je potem tudi naš edini narodni park zgolj posledica ukrepa varstva naravnih vrednot. Namreč, če že govorimo hipotetično, potem bi v teoriji lahko izbrali za Triglavski narodni park tudi drug ukrep varstva (ne trdimo, da bi lahko katerikoli drug sploh bil primeren). Posledično bi naš simbol slovenstva izgubil pravico do imena »narodni park«, saj je ta termin po ZON-UPB2 (2004) rezerviran za enega od ukrepov varstva z zavarovanjem območja. Ali še drugače: če bi npr. ZON-UPB2 imel opredeljen še nek ukrep, kamor bi lahko spravili vsebino, ki jo vsebuje območje Triglavskega narodnega parka, in bi se izkazalo, da je boljši ukrep, kot ga predstavlja ukrep »zavarovanje« in v okviru tega razglasitev narodnega parka kot širšega zavarovanega območja, potem smo terminu »narodni« namenili premalo teže in ga obsodili oz. žrtvovali za premalo pomemben cilj. Naše mnenje je, da so se termini, kot so naravni rezervat, krajinski park, regijski park, narodni park, že precej uveljavili v širši javnosti in večina ljudi ob teh imenih ve, da gre za neko območje, ki je zavarovano zaradi nečesa lepega (čeprav izraz »lepota« kot kriterij vrednotenja (ZON-UPB2: 37. člen), sploh ne obstaja) in posebnega. Tako območje je zato lažje tržiti, saj že njegovo ime predstavlja neko blagovno znamko. Tako tudi krajinski park ni le naravovarstvena kategorija, pač pa pomeni razvojno komponento trajnostnega načina življenja.

Trendi varstva narave kažejo na sektorsko povezovanje različnih politik z izvajanjem ukrepov, ki jih predlagajo med seboj usklajeni, pa vendar samostojni programi upravljanja različnih vsebin naravnih virov. Tak način novejšega pristopa upravljanja z naravnimi viri in posledično tudi z ohranjanjem posebnih delov narave in biotske raznovrstnosti (območja Natura 2000), z naravi prijaznimi načini rabe, je smiselni in praktični način za doseganje naravovarstvenih zahtev, postavljenih z varstveno namembnostjo. Tudi EU se zaveda (Zaustavitev izgube biotske ..., 2006), da lahko le dobro ovrednotena in zaračunana »storitev ekosistema«, ki postaja vse bolj upoštevana v gospodarstvu, omogoči blaginjo prihodnjih generacij.

Z upoštevanjem vsega omenjenega lahko dobi upravljavec krajinskega parka drugačno vlogo. Iz upravljavca naravovarstvenih vsebin lahko postane koordinator izvajanja različnih akcijskih načrtov upravljanja območja Natura 2000 kot območja, ki ga EU

priznava kot naravovarstveno vsebino in prioriteto pri izpolnjevanju Strategije o biotski raznovrstnosti (Communication of the ..., 1998). Tudi sicer imajo zaradi območij Natura 2000 znotraj krajinskih parkov upravljavci teh območij več možnosti za kandidiranje za sredstva, ki jih za ohranjanje vsebin območij Natura 2000 nudijo različni finančni skladi EU. Prav tako pa ni zanemarljiv posredni vpliv, ki ga ima lahko tako območje na zagotavljanje trajnostne rabe zemljišč. Z aktivnim prepričevanjem in pomočjo pri izpolnjevanju zahtevnih obrazcev se lahko pridobi več kmetov, da se odločajo za sicer prostovoljni SKOP-program subvencij, s čimer se doseže večji učinek pri ohranjanju biotske pestrosti, kot bi se dosegel sicer.

Phillips (2002) pravi: *»Posebno pomembno je, da se že prav na začetku načrtovanja procesa ustanavljanja vključi lokalni interes kot del procesa ugotavljanja primernih območij za ustanovitev zavarovane krajine/marine«* Ta citat nas je napeljal k razmišljanju, da v današnjih dneh, ko imamo poleg zavarovanih območij opredeljenih toliko EPO in območij Natura 2000, ki sta izključno naravovarstveni kategoriji, taka izjava še bolj nakazuje na trend, ki bi se lahko v preteklosti odvijal v naši ruralni kulturni krajini. *»Ugotavljanje primernih območij za ustanovitev zavarovane krajine«* je stavek, ki napeljuje na to, da gre za neko voljo ljudi, ki želijo območje, v katerem bi se varovale ne le naravovarstvene komponente območja, pač pa tudi trajnostni in umirjen način življenja. Govorimo o posebni obliki razvojne komponente, ki bo tako območje v prihodnosti obdržala manj razpoložljivo za večje razvojne in z vidika trajnosti dvomljive projekte. Ko Phillips (2002) piše o ugotavljanju primernih območij za ustanovitev zavarovanega območja, ne moremo mimo tega, da ne pomislimo, da se v tem primeru išče območje za zavarovanje ne glede na izzid naravovarstvenega vrednotenja, ki do takrat še sploh ni bilo izvedeno. Torej gre za to, da če je neka skupnost pripravljena živeti v območju zavarovane krajine, to pravico vsekakor ima. S tem se lahko ohrani trajnostni način življenja, ki je tudi vreden, a se zlasti v naravovarstvenih krogih premalo poudarja.

Precej območij v Sloveniji je takih, ki z vidika naravovarstvenega vrednotenja po kriterijih, ki jih navaja ZON-UPB2 (2004: 37. člen), nimajo takih lastnosti, ki bi jim zagotavljale varstvo s t.i. ukrepom varstva naravnih vrednot, kot je zavarovanje in v okviru tega možnost ustanovitve krajinskega parka. Kljub temu pa so ta območja prav tako pomembna in zaslužijo možnost zavarovanja. Zato menimo, da bi se kriterijem vrednotenja naravnih vrednot nujno morali dodati tudi kriteriji vrednotenja območij, na podlagi katerih bi se lahko ustanavljali krajinski parki oz. druga zavarovana območja. Kot navaja Plut (1996), so lahko vzroki za taka zavarovanja različni, tudi taki, ki pomenijo ekološko – izravnalna območja ali življenjske oskrbne sisteme; ali kot navaja Anko (2006), ki zaradi kriterija *»lepote«*, ki ga sicer ZON-UPB2 (2004: 37. člen) ne navaja niti za naravne vrednote, zaslužijo posebno pozornost. Strinjamo se tudi z mnenjem Pluta (1996), ki pravi, da naj bi se ob upoštevanju drugih naravovarstvenih izhodišč za mrežo parkov ter preostalih zavarovanih območij različne velikosti in varstvenih režimov upoštevalo tudi načelo geografske (pokrajinsko ekološke) raznolikosti.

Z analizo stanja krajinskih parkov, ki smo jo dobili iz aktov o zavarovanju krajinskih parkov pretekle in sedanje zakonodaje s področja varstva narave, zgodovinskega gradiva, odgovorov, pridobljenih z intervjuji različnih nekdanjih in sedanjih vodilnih strokovnjakov

s področja varstva narave v Sloveniji, podajamo predlog procesa ustanavljanja krajinskih parkov. Sestavljali naj bi ga naslednji pomembni koraki:

- 1. korak: evidentiranje in vrednotenje ter izdelava strokovnih podlag za naravovarstvene vsebine – osnova za pripravo akta o razglasitvi krajinskega parka;
- 2. korak: osnovanje in delovanje institucije v ustanavljanju za zagotovitev uspešnega procesa ustanavljanja;
- 3. korak: vključevanje lokalnega prebivalstva in drugih deležnikov v proces ustanavljanja krajinskega parka;
- 4. korak: postopek ustanavljanja krajinskega parka;
- 5. korak: upravljanje krajinskega parka.

Ti koraki pa niso predvideni samo za krajinske parke, ki bi se ustanavljali na novo. Z novelacijo in uskladitvijo starih aktov o zavarovanju z ZON-UPB2 (2004: 163, člen) bi vsi ti koraki z rahlimi prilagoditvami služili tudi takemu namenu. Takšna novelacija aktov je nujna in ne strinjamo se z NPVN (Resolucija o nacionalnem ..., 2006), ki načrtuje vse prepočasno novelacijo obstoječih aktov. Mnenja smo, da se bodo morale poleg aktov o zavarovanju novelirati tudi strokovne podlage za že ustanovljene krajinske parke.

V nalogi smo predlagali, da bi se načrt upravljanja začel izdelovati v fazi procesa ustanavljanja. Zakonodaja, če zahteva načrt upravljanja, ga zahteva šele v končni fazi procesa ustanavljanja, ko imamo že postavljenega upravljavca, ki izdelava osnutek načrta upravljanja, katerega mora potrditi ali vlada (če gre za državni krajinski park) ali občinska oblast (če gre za lokalni krajinski park). Mednarodne smernice IUCN (IUCN Commission on ..., 1994: 103) v nasprotju z ZON-UPB2 priporočajo načrt upravljanja kot obvezno vsebino vsakega zavarovanega območja. Naše mnenje je, da bi bilo smiselno postopek priprave načrta upravljanja izvajati skladno in znotraj prej omenjenega procesa ustanavljanja zavarovanega območja. Zato bi morala obstajati »institucija v ustanavljanju«, ki bi s primerno usposobljenimi kadri lahko tak proces ustanavljanja izvajala. Poleg tega pa bi se znotraj tega procesa ustanavljanja morale sproti razmišljati tudi o pridobivanju informacij, ki bodo koristne za učinkovit načrt upravljanja takega območja. Naš predlog je, da mora načrt upravljanja biti potrjen najkasneje z dnem, ko dobi krajinski park upravljavca. To pa seveda ob predpostavki, če je ves proces ustanavljanja strokovno vodila »institucija v ustanavljanju«, ki se na tej točki le preoblikuje v javno službo za opravljanje nalog varstva, s čimer se ne izgublja čas in pomemben strokovni kader, ki je navezal dober odnos in pridobil zaupanje lokalnega prebivalstva v času procesa ustanavljanja.

V naši nalogi postavljene hipoteze (v poglavju »6.1 - Preverjanje postavljenih hipotez in njihovo potrjevanje ali zavrnitev«) smo z različnimi metodami, opisanimi v poglavju »3. Metode dela«, v celoti potrdili.

Z omenjenimi metodami dela smo ugotovili, da slika krajinskih parkov v Sloveniji kaže zaskrbljujoče stanje, kar se odraža v tem, da imata le 2 od 7 krajinskih parkov, ki jih je razglasila država, urejeno upravljanje zavarovanega območja. Od 35 krajinskih parkov, ki so jih razglasile različne občine, pa se učinkovito upravlja le krajinski park Logarska dolina, ki je hkrati tudi krajinski park z najdaljšim upravljavskim stažem v Sloveniji, saj ima upravljavca že od leta 1992.

Za obdobje pred začetkom veljavnosti ZON (1999) ne moremo niti govoriti o kakršnemkoli sistematičnem procesu ali postopku ustanavljanja. Krajinski parki so nastajali stihijsko, odvisno od interesa ter uspodobljenosti strokovnih služb, in na podlagi pomanjkljive zakonske osnove (ki se je z leti dopolnjevala). Zavedati se moramo, da je današnje stanje krajinskih parkov vendarle vsota zgodovine postavljanja sistema varstva narave v Sloveniji. Ko iščemo sistematične elemente kot vzroke za razglašanje, le-teh ne bomo mogli najti. Medtem ko se je sistem gradil in dopolnjeval, so se z njim tudi postopki razglašanja bolj uniformirali. Kljub temu, da ima ZON-UPB2 še mnoge pomanjkljivosti in nejasnosti, pa ne smemo spregledati pomembnega koraka naprej v primerjavi s preteklimi zakoni varstva narave v Sloveniji. ZON-UPB2 je tudi na podlagi izkušenj iz preteklih zakonov, ki so urejali varstvo narave, postavil sistem varstva naravnih vrednot in ohranjanja posameznih delov narave.

Na osnovi vseh odstopanj, napak in anomalij, ki smo jih ugotovili v tej nalogi, je mogoče trditi, da je problem neupravljanja in tudi nejasnega vrednotenja in razglašanja zavarovanih območij rešljiv samo s temeljito sistemsko predelavo celotne mreže sedanjih parkov, ki bo morda zahtevala gostitev parkov na nekaterih območjih in tudi opuščanje oz. razveljavitev tistih aktov o zavarovanju, ki po nobenem kriteriju ne sodijo v mrežo zavarovanih območij. To pomeni, da nekatera območja tudi s kriteriji celostnega vrednotenja območja ne bomo mogli vključiti v mrežo krajinskih parkov oz. bomo nekatere že razglašene morali tudi izključiti iz mreže parkov. Da bomo lahko sistematično izvajali tako kompleksno vrednotenje, pa bo potrebno celostno vrednotenje potencialnih krajinskih parkov v prihodnosti natančno definirati in zakonsko predpisati, nato pa te kriterije dopolnjevali s kriteriji, ki jih za vrednotenje naravnih vrednot predpisuje ZON-UPB2 (37. člen).

Vprašanje, ki se nam postavlja, je, ali je mogoče napake in nedoslednosti, ki zadevajo kvalitete omrežja parkov, znotraj tega omrežja popraviti z izboljšanjem metod ocenjevanja in z veliko večjim poudarkom na vključevanju človeka. Krajinski park že po definiciji v ZON-UPB2 predstavlja ravno toliko zavarovanje narave kot tudi zavarovanje človeka, ki tam živi. Ne varujemo samo narave, ampak tudi način prilagoditve življenja, ki ga je človek sprejel na takem območju, da je lahko tam ostal. Krajinski parki nam tako lahko predstavljajo stare, še živeče vzorce trajnostnega načina življenja. Zato bi morali pri vrednotenju območij za krajinske parke upoštevati te majhne, filigranske prilagoditve človeka v naravi, se iz njih učiti in jih uporabiti kot ukrepe trajnostnega razvoja območij, ki bodo zagotavljali ohranitev teh območij za naslednje rodove.

7.2 SUMMARY

8 VIRI

Anko B. 2000. Vrednotenje krajin z vidika biotske raznovrstnosti ter izhodišča za njihovo varstvo: raziskovalna naloga, izdelana za MOP URSVN. Ljubljana, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire: 71 str.

Anko B. 2003a. »Konvencije in zakoni, zgodovinski pregled uporabe »dediščine« v zvezi z naravo« (osebni vir, oktober 2003).

Anko B. 2003b. Sistematika naravne dediščine: 24 str. (delovno gradivo).

ArcGIS Desktop pomoč. 2005. Programski paket ArcGIS 9.1.

Benefits Beyond Boundaries. Proceedings of the Vth IUCN World Parks Congress. 2005. Gland, Cambridge, IUCN: 305 str.

Communication of the European Commission to the Council and to the Parliament on a European Community Biodiversity Strategy (COM (98)42)).

Council of Europe, UNEP, ECNC. 1996. Amsterdam, The Pan-European Biological and Landscape Diversity Strategy: 50 str.

Direktiva Sveta o ohranjanju prosto živečih ptic (79/409/EGS)

Direktiva Sveta o ohranjanju naravnih habitatov ter prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst (92/43/EGS)

DRP – Državni razvojni program 2007 – 2013. 2006. Služba Vlade RS za lokalno samoupravo in regionalno politiko.

<http://www.svlsrcp.gov.si/index.php?id=1182> (5.8.2006).

Eurosite. 2004. Eurosite Management Planning Toolkit. Complementary Guidance 2004: a handbook for practitioners.

http://www.eurosite-Natura.org/IMG/pdf/mp_guidance_jul04.pdf (25.7.2006)

EIONET. 2006. ROD – Reporting Obligations Database. Nationally designated areas, CDDA-1, Slovenia.

<http://rod.eionet.europa.eu/countryinfo.jsp?ra-id=32&spatial=34&vol=N> (avgust 2006).

Gisdata Ljubljana. 2006.

<http://www.gisdata.si> (avgust 2006)

Guidelines for Protected Areas Management Categories. 1994. CNPPA with the assistance of WCMC. Gland, Cambridge, IUCN: 261 str.

Hartman T. 1992. Sto let varovanja pragozdov na Slovenskem. Dolenjski zbornik: 109 – 116.

Hlad B., Erker Slabe R. 2004. Ekonomski razvoj in ohranjanje biotske raznovrstnosti. IB revija, 38, 4: 52-66.

Hlad B., Skoberne P. (ur.). 2002. Pregled stanja biotske raznovrstnosti in krajinske pestrosti v Sloveniji. Ljubljana, Ministrstvo za okolje in prostor – Agencija RS za okolje: 224 str.

Hrustel Majcen M., Paulin J. (ur.). 2001. Slovenski kmetijsko okoljski program: 2001 – 2006. Ljubljana. Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano: 71 str.

Interaktivni naravovarstveni atlas: narava: zavarovana območja. 2006. Ljubljana, Agencija RS za okolje.

<http://kremen.arso.gov.si/nvatlas/ewmap.asp> (30. julij 2006)

IUCN Red List Categories and Criteria. Version 3.1. 2001. IUCN Species Survival Commission. Gland, IUCN: 30 str.

IUCN Commission on National Parks and Protected Areas. 1994. Parks for Life: Action for Protected Areas in Europe. Gland, Switzerland and Cambridge, IUCN: 154 str.

Konvencija o dostopu do informacij, udeležbi javnosti pri odločanju in dostopu do pravnega varstva o okoljskih zadevah - Aarhuška konvencija. Uradni list RS, št. 62/04.

Kmetijsko okoljski ukrepi: SKOP. 2006. Agencija RS za kmetijske trge in razvoj podeželja, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.

<http://www.arsktrp.gov.si/index.php?id=3343> (7. avgust 2006).

Kremesec Jevšenak J. 2002. Ukrepi varstva naravnih vrednot v funkciji varstva narave: magistrsko delo. (Univerza v Ljubljani, Pravna fakulteta). Ljubljana, samozal.: 242 str.

Kremesec Jevšenak J. 2006. Varstvo narave, akti o zavarovanju ter pripadajoči zakoni, ki so urejali varstvo narave v Sloveniji. (osebni vir, julij 2006).

Lopez A., Jimenez S. 2006. Sustainable Financing Sources for Protected Areas in the Mediterranean. Seville 2006. Malaga, IUCN Centre for Mediterranean Cooperation: 141 str.

Leskovar I., Dobravec J. (ur.). 2004. Habitatni tipi Slovenije: tipologija. Ljubljana, Ministrstvo za okolje, prostor in energijo, Agencija RS za okolje: 64 str.

Lucas P. H. C. 1992. Protected Landscapes. A guide for policy-makers and planners. London, Chapman and Hall: 297 str.

Marega M., Kos D (ur). 2002. Aarhuška konvencija v Sloveniji: strokovna priporočila za implementacijo Konvencije o dostopu do informacij, udeležbi javnosti pri odločanju in dostopu do pravnega varstva v okoljskih zadevah. Ljubljana, Regionalni center za okolje za srednjo in vzhodno Evropo: 170 str.

Mihelič J., Vidrih R.. 2001. Albin Belar, naravoslovec, seizmolog in naravovarstvenik. *Proteus*, 63, 9/10: 392 – 405.

Nacionalni strateški načrt razvoja podeželja 2007–2013. Dopolnjen predlog. 2006. Ljubljana, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.(junij 2006).

<http://www.mkgp.gov.si/index.php?id=1138> (7. avg. 2006).

Narava: zavarovana območja – parki: pregled zavarovanih območij. 2006. Ljubljana, MOP, Direktorat za okolje, Sektor za naravo.

<http://www.gov.si/mop/> (2 avg. 2006).

Območne enote ZRSVN. 2006. Ljubljana, Zavod Republike Slovenije za varstvo narave.

http://www.zrsvn.si/sl/informacija.asp?id_meta_type=63 (10. sept. 2006).

Odločba o zavarovanju gorske skupine Martuljek. Ur. l. LRS, št. 4-18/1949.

Odločba o zavarovanju Robanovega kota v Zgornji Savinjski dolini. Ur. l. LRS, št. 7- 33/ 50.

Odločba o zavarovanju okolice Rakove kotline pri Rakeku na Notranjskem. Ur l. LRS, št. 27, 6. 9. 1949.

Odločba: Območje Rifnika se razglasi za krajinski park in arheološki spomenik. 1991.

Odlok o naravovarstvenem spomeniškem redu na območju Občine Postojna. 1971. Primorske novice: uradne objave št. 7/71.

Odlok o naravovarstvenem spomeniškem redu v Občini Ilirska Bistrica.1969. Primorske novice: uradne objave št. 6/69.

Odlok o razglasitvi in zavarovanju naravnih območij in spomenikov narave na območju občine Ljutomer. Uradne objave št.14/ 1976.

Odlok o razglasitvi in zavarovanju območij in spomenikov narave v občini Ptuj. Uradni vestnik občin Ormož in Ptuj, št. 14/79.

Odlok o razglasitvi Spominskega parka Udin boršt za zgodovinski in kulturni spomenik. Uradni vestnik Gorenjske, št. 20/ 85.

Odlok o razglasitvi Krajinskega parka Kolpa. Ur.l. RS št. 82/1998.

Odlok o razglasitvi kulturnih in zgodovinskih spomenikov ter naravnih znamenitosti na območju Občine Postojna. 1984. Primorske novice: uradne objave št. 29., 14.12.1984.

Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti in kulturnih spomenikov na območju občine Sežana. Primorske novice: uradne objave št. 13, 17.4.1992.

Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti ter kulturnih in zgodovinskih spomenikov na območju občine Mozirje. Ur. l. SRS št. 27/ 1987.

Odlok o spremembah in dopolnitvah odloka o razglasitvi in zavarovanju naravnih vrednot in spomenikov narave v občini Ptuj. Uradni vestnik občin Ormož in Ptuj, št. 33/1989.

Odlok o spremembah in dopolnitvah odloka o razglasitvi krajinskega parka Lahinja. 1998. Ur. l. RS št. 73/1998.

Odlok o razglasitvi Spominskega parka Udin boršt na območju Občine Naklo za zgodovinski in kulturni spomenik. Uradni vestnik Gorenjske št. 34/2002.

Odlok o zavarovanju krajinskega parka Negova in Negovskega jezera. 1967. Pomurski vestnik: uradne objave št. 19/I., 16.11.1967.

Odredba o ustanovitvi posvetovalno delavne skupine za varstvo in ohranitev prirode in prirodnih spomenikov slovenske zemlje. Prirodoslovna izvestja, št. 960/1. 26.7.1944.

Odlok o razglasitvi krajinskega parka Sečoveljske soline. Primorske novice, Uradne objave št. 5/1990.

Odlok o razglasitvi krajinskega parka Strunjan. Primorske novice, Uradne objave št. 5/1990.

Petkovšek M., Tomažič M. 2002. Uporaba GIS-a v naravovarstvenih smernicah. V: Geografski informacijski sistemi v Sloveniji 2003 – 2004. Podobnikar T. et al. (ur), Ljubljana: 89 – 93.

Peterlin S. 1976. Nekaj o zametkih in začetkih varstva narave v Sloveniji. Varstvo spomenikov, 20: 75 – 92.

Peterlin S. 1995. 75 let po Spomenici Odseka za varstvo prirode in prirodnih spomenikov pri Muzejskem društvu za Slovenijo. Ponovni natis s spremno besedo. Ljubljana, Uprava RS za varstvo narave: 34 str.

Peterlin S. 2006. Zgodovina varstva narave v Sloveniji. Osebni vir (julij, 2006)

Phillips A. 1995. Cultural Landscapes: an IUCN Perspective. V: Cultural Landscapes of Universal Value. Von Droste B., Plachter H., Rössler M. (eds.). Jena, Stuttgart, New York, Gustav Fischer: 380-392.

Phillips A. 2002. Management Guidelines for IUCN Category V Protected Areas. Protected Landscapes/ Seascapes. Gland, Cambridge, IUCN: 122 str.

Piskernik A. 1960. Mednarodna klasifikacija in nomenklatura za varovanje naravnih objektov. Varstvo spomenikov, 7: 366-374.

Piskernik A. 1965. Iz zgodovine slovenskega varstva narave. V: Varstvo narave, 2/3: 59-70.

Plut D. 1996. Naravni parki in pokrajinska pestrost Slovenije. V: Vrt Evrope. Parki za življenje v Sloveniji. Flajšman B. (ur.). Zbornik. Ljubljana, Liberalna akademija, društvo za proučevanje politične demokracije in liberalizma in Ekološki forum LDS: 25-30.

Program razvoja podeželja za Republiko Slovenijo 2004 – 2006. Spremembe - konsolidirano besedilo.

http://www.arsktrp.gov.si/fileadmin/arsktrp.gov.si/pageuploads/Publikacije_gradiva/PRP-program-spremembe-konsolidirano.pdf (7. avg. 2006).

Priloge k programu razvoja podeželja za Republiko Slovenijo 2004 – 2006. Spremembe - konsolidirano besedilo. Priloga 10.

http://www.arsktrp.gov.si/fileadmin/arsktrp.gov.si/pageuploads/Publikacije_gradiva/PRP-priloge-spremembe-konsolidirano.pdf (7. avg. 2006).

Pravilnik o določitvi in varstvu naravnih vrednot. Ur. l. RS, št. 111/04.

Pravilnik o uvrstitvi ogroženih rastlinskih in živalskih vrst v rdeči seznam. Ur. l. RS, št. 82/2002.

Popravek zakona o ohranjanju narave. Ur. l. RS, št. 31/ 2000.

Resolucija o nacionalnem programu varstvu okolja 2005 – 2013. Ur. l. RS, št. 2/2006.

Skoberne P., Peterlin S. (ur.). 1991. Inventar najpomembnejše naravne dediščine Slovenije. 2. del. Ljubljana, Zavod Republike Slovenije za varstvo naravne in kulturne dediščine: 606 str.

Skoberne P. 1995. Poklicna dejavnost varstva narave v Sloveniji. V: Varstvo narave na Slovenskem: zbornik ob evropskem letu varstva narave. Ljubljana, Prirodoslovni muzej Slovenije: 80 – 94.

Skoberne P. 1996. Sto let varovanja planike na Slovenskem. Proteus, 58, 9-10: 445-447.

Skoberne P. 2004. Pregled mednarodnih organizacij in predpisov s področja varstva narave 2004: priročnik (inačica 9.0). Ljubljana, Ministrstvo za okolje, prostor in energijo: 186 str.

Skoberne P. 2006a. Stanje zavarovanih območij v Sloveniji, vsebinske posledice nastale ob spremembah zakonov, ki so urejali varstvo narave. (osebni vir, julij 2006).

Skoberne P. 2006b. Varstvo narave v Sloveniji (pregled dejstev - 2006) – delovna inačica. Ljubljana, Ministrstvo za okolje, prostor in energijo: 30 str.

Skoberne P. 2006c. Študijsko gradivo za predmet Varstvo naravne dediščine 2005/2006, študij Urejanja krajine na Biotehniški fakulteti Univerze v Ljubljani, tipkopis.

Spomenica Odseka za varstvo prirode in prirodnih spomenikov. 1920. Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo, 1, 1/4: 69-75.

Sunyer C., Végh M. (ur.). 2002. Financiranje projektov s področja ohranjanja narave – Programi in instrumenti EU za države srednje in vzhodne Evrope v pristopu (Slovenska verzija). Zbirka tehničnih poročil ECNC. Tilburg, Evropski center za ohranjanje narave: 68 str.

Strategija ohranjanja biotske raznovrstnosti v Sloveniji. 2002. Ljubljana, Ministrstvo za okolje in prostor RS: 78 str.

Statistični urad Republike Slovenije. 2006. Širša zavarovana območja narave – naravni parki. 2005. Ljubljana, Statistični urad Republike Slovenije.
http://www.stat.si/letopis/2005/01_05/01-07-05.xls (21.7.2006).

Šivic A. 1944. Domovinski prirodni spomeniki. Prirodoslovna izvestja 1: 189-197.

Šumrada R. 2005. Strukture prostorskih podatkov in prostorske analize. Ljubljana Univerza v Ljubljani. Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo: str. 284.

Twenty-three New Biosphere Reserves Added to UNESCO's Man and the Biosphere (MAB) Network. 2005. UNESCO (4.jul. 2005).
http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=28229&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html (29. apr. 2006)

Uredba o ekološko pomembnih območjih. Ur. l. RS, št. 48/ 2004.

Uredba o habitatnih tipih. Ur. l. RS, št. Ur. l. RS, št. 112/ 2003.

Uredba o Krajinskem parku Sečoveljske soline. Ur. l. RS, št. 29/ 2001.

Uredba o Krajinskem parku Goričko. Ur.l. RS, št. 101/2003.

Uredba o Krajinskem parku Kolpa. Ur.l. RS, št. 85/2006.

Uredba o Krajinskem parku Strunjan. Ur. l. RS, št. 107/ 2004.

Uredba o spremembah in dopolnitvah Uredbe o Krajinskem parku Strunjan. Ur. l. RS, št. 83/ 2006.

Uredba o narodnih parkih. Službeni list št. 434/71, 1938.

Uredba o posebnih varstvenih območjih. Ur. l. RS, št. 49/ 2004.

Uredba o spremembah in dopolnitvah Uredbe o posebnih varstvenih območjih. Ur. l. RS, št. 110/ 2004.

Uredba o zavarovanih prosto živečih živalskih vrstah. 2004. Ur. l. RS, št. 46/ 2004.

Uredba o spremembi in dopolnitvi Uredbe o zavarovanih prosto živečih živalskih vrstah. Ur. l. RS, št. 109/ 2004.

Uredba o spremembah in dopolnitvah uredbe o zavarovanih prosto živečih živalskih vrstah. Ur. l. RS, št. 84/ 2005.

Uredba o zavarovanih prosto živečih rastlinskih vrstah. Ur. l. RS, št. 46/ 2004.

Uredba o spremembah in dopolnitvah Uredbe o zavarovanih prosto živečih rastlinskih vrstah. Ur. l. RS, št. 110/ 2004.

Uredba o spremembah in dopolnitvah Uredbe o zvrsteh naravnih vrednot. Ur. l. RS, št. 67/ 2003.

Uredba o zvrsteh naravnih vrednot. Ur. l. RS, št. 52/ 2002 in Ur. l. RS, št. 67/03. integralna verzija.

Vičar A. 2006. Stanje zavarovanih območij v Sloveniji. (osebni vir, julij 2006).

Vičar A., Kristanc J. 2003. Projekt ustanavljanja Krajinskega parka Goričko: poročilo o delu: interno gradivo. Ljubljana, Ministrstvo za okolje in prostor, Sektor za naravo: 12 str.

World Heritage 2006. 2006. UNESCO. (29. apr. 2006).
http://whc.unesco.org/documents/publi_whmap_2005_list_en.pdf (29.apr. 2006)

World Heritage Convention: 14th General Assembly. 2006. UNESCO.(/)
http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=16665&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html (29. apr. 2006)

Zavod RS za varstvo narave. 2006a. Posredovanje informacij o podatkih o strokovnih podlagah za krajinske parke iz območnih enot Maribor, Celje, Nova Gorica, Novo mesto in Piran, Ministrstvu za okolje in prostor, (julij 2006).

Zaustavitev izgube biotske raznovrstnosti do leta 2010 in pozneje. Ohranitev storitev ekosistemov za blaginjo ljudi. COM (2006) 216 konč.

Zakon o naravni in kulturni dediščini. Ur. l., SRS št. 1-3/81.

Zakon o narodnih parkih, Uradni list LRS, št.6/59.

Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o ohranjanju narave. Ur. l. RS, št. 41/ 2004.

Zakon o ohranjanju narave. Ur. l. RS, št. 56/ 1999.

Zakon o ohranjanju narave. Ur. l. RS, št. 96/ 2004.

Zakon o ohranjanju narave. Ur. l. RS, št. 22/ 2003.

Zakon ratifikaciji konvencije o dostopu do informacij, udeležbi javnosti pri odločanju in dostopu do pravnega varstva v okoljskih zadevah (MKDIOZ). Uradni list, RS, št. 62/04.

Zakon o ratifikaciji Konvencije o biološki raznovrstnosti. Ur. l. RS, št. 30/96.

Zakon o ratifikaciji Evropske konvencije o krajini – MEKK. Ur. l. RS-MP 19/2003.

Zakon o ratifikaciji konvencije o varstvu prosto živečega evropskega rastlinstva in živalstva ter njunih naravnih življenjskih prostorov. Uradni list RS-MP, št.17-61/1999.

Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o naravni in kulturni dediščini. Ur. l. RS 26/1992.

Zakon o varstvu kulturnih spomenikov in naravnih znamenitosti v Ljudski republiki Sloveniji. Ur. l. LRS, št. 22-129/58.

Zakon o varstvu kulturnih spomenikov in prirodnih znamenitosti v Ljudski republiki Sloveniji. Ur. l. LRS, št. 23-137/48.

Zakon o varstvu narave. Ur. l. SRS, št. 7-21/70

Zakon o varstvu okolja. Ur. l. RS, 39/2006

Zavod RS za varstvo narave. 2006b. O zavodu.

<http://www.zrsvn.si/slo/osre/osre.asp>. (23.7.2006).

...

ZAHVALA

PRILOGE

UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA

Tina MIKUŠ

**STANJE IN PERSPEKTIVE KRAJINSKIH PARKOV V
SLOVENIJI**

MAGISTRSKO DELO

Ljubljana, 2006

UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
PODIPLOMSKI ŠTUDIJ VARSTVO NARAVNE DEDIŠČINE

TINA MIKUŠ

Stanje in perspektive krajinskih parkov v Sloveniji

MAGISTRSKA NALOGA

LJUBLJANA, 2006

PRILOGE K MAGISTRSKI NALOGI

PRILOGA A

42 območij krajinskih parkov v Republiki Sloveniji v letu 2006 (Interaktivni naravovarstveni atlas..., 2006).

PRILOGA B

Prikaz krajinskih parkov, ki so v strokovni pristojnosti OE ZRSVN Celje ter prikaz njihovega prekrivanja z območji Natura 2000 in ekološko pomembnimi območji (Interaktivni naravovarstveni atlas ..., 2006, Državna pregledna karta ..., 1998).

PRILOGA C

Prikaz krajinskih parkov, ki so v strokovni pristojnosti OE ZRSVN Maribor, ter prikaz njihovega prekrivanja z območji Natura 2000 in ekološko pomembnimi območji (Interaktivni naravovarstveni atlas ..., 2006, Državna pregledna karta ..., 1998).

PRILOGA D

Prikaz krajinskih parkov, ki so v strokovni pristojnosti OE ZRSVN Nova Gorica, ter prikaz njihovega prekrivanja z območji Natura 2000 in ekološko pomembnimi območji (Interaktivni naravovarstveni atlas ..., 2006, Državna pregledna karta ..., 1998).

PRILOGA E

Prikaz krajinskih parkov, ki sta v strokovni pristojnosti OE ZRSVN Piran, ter prikaz njunega prekrivanja z območjem Natura 2000 in ekološko pomembnim območjem (Interaktivni naravovarstveni atlas ..., 2006, Državna pregledna karta ..., 1998).

PRILOGA F

Prikaz krajinskih parkov, ki sta v strokovni pristojnosti OE ZRSVN Novo mesto, ter prikaz njunega prekrivanja z območjem Natura 2000 in ekološko pomembnim območjem (Interaktivni naravovarstveni atlas ..., 2006, Državna pregledna karta ..., 1998).

PRILOGA G

Prikaz krajinskih parkov, ki sta v strokovni pristojnosti OE ZRSVN Kranj, ter prikaz njunega prekrivanja z območjem Natura 2000 in ekološko pomembnim območjem (Interaktivni

[naravovarstveni atlas ..., 2006, Državna pregledna karta ..., 1998\).](#)

PRILOGA H

[Prikaz krajinskih parkov, ki so v strokovni pristojnosti OE ZRSVN Ljubljana, ter prikaz njihovega prekrivanja z območjem Natura 2000 in ekološko pomembnim območjem \(Interaktivni naravovarstveni atlas ..., 2006, Državna pregledna karta ..., 1998\).](#)

PRILOGA I

[Karta prekrivanja dveh slojev podatkov: Ekološko pomembnih območij in krajinskih parkov Slovenije \(Interaktivni naravovarstveni atlas ..., 2006\).](#)

PRILOGA J

[Karta prekrivanja dveh slojev podatkov: območij Natura 2000 in krajinskih parkov Slovenije \(Interaktivni naravovarstveni atlas ..., 2006\).](#)

PRILOGA K

[Preglednica različnih definicij termina »krajinski park« in terminov, ki so se v kakršni koli zvezi pojavljali v povezavi s krajinskim parkom, glede na različne zakone; ZVKsPz \(1948\), ZVKsNz \(1958\), ZVN \(1970\), ZNKD \(1981\) in ZON-UPB2 \(2004\).](#)

PRILOGA L

AKTI O ZAVAROVANIH OBMOČJIH

ŠT.	LETO	IME AKTA	OBMOČJE
1	1949	Odločba o zavarovanju okolice Rakove kotline pri Rakeku na Notranjskem	Rakova kotlina pri Rakeku ali Rakov Škocjan
2	1950	Odločba o zavarovanju Robanovega kota v Zgornji Savinjski dolini	Robanov kot
3	1966	Odredba o razglasitvi doline Tople na Koroškem za naravno znamenitost	Topla
4	1967	Odlok o zavarovanju krajinskega parka Negova in Negovskega jezera	Krajinski park Negova in Negovsko jezero
5	1969	Odlok o naravovarstvenem spomeniškem redu v občini Ilirska Bistrica	Mašun
6	1971	Odlok o naravovarstvenem spomeniškem redu na območju občine Postojna	Planinsko polje
7	1972	Odlok o zavarovanju krajinskega parka Zajčja dobava	Krajinski park Zajčja dobava
8	1974	Odlok o sprejetju urbanističnega načrta za območje krajinskega parka "Polhograjski Dolomiti" za območji občin Ljubljana Šiška in Ljubljana Vič- Rudnik	Polhograjski Dolomiti
9	1976	Odlok o razglasitvi in zavarovanju naravnih območij in spomenikov narave na območju občine Ljutomer	Krajinski park Kopališče Banovci
			Krajinski park Ljutomerski ribniki in Jeruzalemske gorice

			Krajinski park Vrtine in kopališča v Moravcih
10	1979	Odlok o razglasitvi in zavarovanju območij in spomenikov narave v občini Ptuj	Krajinski park Šturmovec
11	1984	Odlok o razglasitvi kulturnih in zgodovinskih spomenikov ter naravnih znamenitosti na območju občine Postojna	Nanos - južna in zahodna pobočja z vrhovi Pleše, Grmade in Ture
			Planinsko polje
12		Odlok o spominskem parku revolucionarnih tradicij občine Domžale	Spominski park revolucionarnih tradicij občine Domžale
13	1985	Odlok o razglasitvi kulturnih in zgodovinskih spomenikov ter naravnih znamenitosti na območju občine Nova Gorica	Južni obronki Trnovskega gozda
14		Odlok o razglasitvi Spominskega parka Udin boršt za zgodovinski in kulturni spomenik	Spominski park Udin boršt
15		Odlok o razglasitvi Tivolija, Rožnika in Šišenskega hriba za naravno znamenitost	Tivoli, Rožnik in Šišenski hrib
16	1987	Odlok o razglasitvi kulturnih in zgodovinskih spomenikov ter naravnih znamenitosti na območju občine Ajdovščina	Južni obronki Trnovskega gozda
			Južni in zahodni obronki Nanosa
17		Odlok o spremembah odloka o razglasitvi Tivolija, Rožnika in Šišenskega hriba za naravno znamenitost	Tivoli, Rožnik in Šišenski hrib
18		Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti ter kulturnih in zgodovinskih spomenikov na območju občine Mozirje	Golte
			Logarska dolina
			Robanov kot
19	1988	Odlok o razglasitvi krajinskega parka Lahinja	Krajinski park Lahinja
	1990	Strunjan SE BO!!!	
20	1990	Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti ter kulturnih in zgodovinskih spomenikov na območju občine Šmarje pri Jelšah	Boč- Plešivec
26	1992	Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti na območju občine Maribor	Krajinski park Drava
27			Krajinski park Jareninski dol
28			Krajinski park Kamenščak - Hrastovec
29			Krajinski park Mariborsko jezero
30			Krajinski park Rački ribniki - Požeg
31		Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti in kulturnih spomenikov na območju občine Sežana	Beka
32			Štanjel
33		Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti in nepremičnih kulturnih in zgodovinskih spomenikov na območju občine Slovenska Bistrica	Krajinski park Boč-Donačka gora
34			Krajinski park Štatenberg
35			Krajinski park Žabljek
36		Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti v občini Ormož	Krajinski park Jeruzalemsko - Ormoške gorice

37	1993	Odlok o razglasitvi krajinskega parka Zgornja Idrija	Krajinski park Zgornja Idrija
	1995	Odlok o dopolnitvi odloka o razglasitvi krajinskega parka Zgornja Idrija	Krajinski park Zgornja Idrija
38	1996	Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti, arheoloških območij ter kulturnih in zgodovinskih spomenikov na območju občine Trbovlje	Krajinski park Kum
39			Krajinski park Mrzlica
40	1998	Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti v Občini Žalec	Krajinski park Ponikovski kras
		Odlok o razglasitvi krajinskega parka Kolpa	Krajinski park Kolpa
41		Odlok o spremembah in dopolnitvah odloka o razglasitvi krajinskega parka Lahinja	Lahinja
42	2001	Uredba o Krajinskem parku Sečoveljske soline	Krajinski park Sečoveljske soline
	2002	Odlok o razglasitvi Spominskega parka Udin boršt na območju Občine Naklo za zgodovinski in kulturni spomenik	Udin boršt
43	2003	Uredba o Krajinskem parku Goričko	Krajinski park Goričko
44	2004	Uredba o Krajinskem parku Strunjan	Krajinski park Strunjan
	2006	Uredba o spremembah in dopolnitvah Uredbe o Krajinskem parku Strunjan	Krajinski park Strunjan
45	2006	Uredba o krajinskem parku Kolpa	Krajinski park Kolpa

PRILOGA M

MAGISTRSKO DELO V DIGITALNI OBLIKI - Stanje in perspektive krajinskih parkov v Sloveniji (PDF)